

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TEK EBEVEYNLİ KORUYUCU AİLELERİN
DENEYİMLERİ

HAZIRLAYAN

ÜLKÜ AYDENİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ARZU İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN

ANKARA- 2025

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 17/10/2025

Öğrencinin Adı, Soyadı: Ülkü AYDENİZ

Öğrencinin Numarası: 22310541

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN

Tez Başlığı: Tek Ebeveynli Koruyucu Ailelerin Deneyimleri

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 197 sayfalık kısmına ilişkin, 17/10/2025 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %5'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 17/10/2025

Prof. Dr. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN

Kalbimden doğan, anneleri olarak beni seçip onurlandıran, canımdan öte canlarım,
Ela'ya ve Sinem'e..

TEŞEKKÜR

Koruyucu ailelik kavramı ile tanışmama vesile olan, aynı zamanda koruyucu ailesi olduğu kızıyla birlikte bu alanın en güzel örneklerinden birini sergileyen, kalemiyle ve yüreğiyle koruyucu aileliği topluma tanıtan Sevgili **Mutlu Tönbekici'ye** en derin teşekkür ve minnettarlığımı sunarım. Kendisinin, bir gazete yazısını okuyarak çıktığım bu yolda, bana hem düşünsel hem duygusal anlamda ilham kaynağı olmuştur. Cesareti ile bu alanın görünürlüğünü artırmış, koruyucu aileliğin yalnızca bir sorumluluk değil, bir sevgi biçimi olduğunu topluma anlatmıştır.

Koruyucu ailelik sürecim boyunca bilgi ve deneyimlerini sabırla, özveriyle ve koşulsuz bir şekilde paylaşarak yolumu aydınlatan, kızlarımla yaşadığım zorlu dönemlerde yanımda olup bana güç veren, derneğini güvenle bana emanet ederek bu alanda sorumluluk üstlenmemi sağlayan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen KOREV Koruyucu Aile Evlat Edinme Derneği'nin kurucusu değerli hocam **Klinik Psikolog Prof. Dr. Neşe Erol'a** şükranlarımı sunarım. Koruyucu ailelik ve çocuk koruma alanına yön veren öncü çalışmalarıyla, farkındalığın gelişme

sine büyük katkı sunmuştur. Türkiye'de koruyucu ailelik konusundaki akademik araştırmalarıyla sistemin bilimsel temellere oturmasına önderlik etmiş; kurum bakımındaki çocuklarla yürüttüğü özverili çalışmalarıyla sayısız çocuğun yaşamına dokunmuştur. Çocukların duygusal iyilik haline, koruyucu ailelerin güçlenmesine ve sistemin insani bir yaklaşımla yapılandırılmasına adanmış bir bilim insanı olarak, hem alana hem de kalbimize iz bırakmıştır. Kendisine yalnızca kendi adıma değil, kızlarım ve hayatına dokunduğu tüm çocuklar adına da müteşekkirim.

Çalışkanlığına ve adalet mücadelesine hayran olduğum, ömrü boyunca çocukların haklarını canla başla savunan, kızlarımla birlikte yürüttüğümüz mücadelede bizim için çok değerli bir rehber ve destek olan, aynı zamanda KOREV Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Derneği'nin kurucularından kıymetli **Avukat Türkay Asma** hocama en içten teşekkürlerimi sunarım. Çocukların üstün yararını savunmadaki kararlılığı, alana kazandırdığı insani duyarlılığı ve emeğiyle hem bu çalışmanın hem de kişisel yolculuğumun önderlerinden olmuştur. Onun varlığı, çocuk hakları mücadelesinde umudun ve adalet arayışının hiç kaybolmaması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Kızlarımla beni eşleştiren, biz birbirimizle kavuşuncaya kadar onlara bir nevi annelik yapan, çocuk yuvalarında yıllar süren deneyimiyle sayısız çocuğa sevgi dolu yuvalar bulunmasına vesile olan, görevine derin bir adanmışlıkla yaklaşan **Çocuk Gelişim Uzmanı Sevgili Birgül Çelik**'e içten teşekkür ederim. Sadece mesleki bilgi ve deneyimiyle değil, çocuklara duyduğu sevgi ve inançla da alanın en kıymetli emekçilerindendir. Onun şefkati, çocukların hayatında bir fark yaratmanın mümkün olduğunu gösteren en somut örneklerden biridir. İyi ki yollarımız kesişti.

Kurum bakımında yetişen ve yaşam öyküsüyle ilham veren, çocuk koruma alanında sergilediği kararlılığı ve üretkenliğiyle sayısız çocuğa umut olmuş, sivil toplum alanındaki çalışmalarıyla bir duayen olarak tanınan kıymetli kardeşim **Abdullah Oskay**'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Çocuk koruma sistemine yönelik vizyonu, sahadaki deneyimi ve sivil toplum perspektifinden geliştirdiği katkılarla bana farklı bakış açıları kazandırmış, sivil toplum yolculuğuma değerli katkılarda bulunmuştur.

Çocuklarımla hayatlarına dokunan, onların iyilik hâllerini desteklemek için özveriyle emek veren, **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde görev yapan tüm meslek elemanlarına** şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Bir çocuğun yaşamının, bir meslek elemanının yaklaşımıyla nasıl dönüşebileceğini ve iyileşebileceğini bizzat yaşayarak görmemi sağladıkları için minnettarım.

Bu yolculukta bilgi ve farkındalığımı artıran, isimlerini tek tek yazamasam da **tüm değerli hocalarıma**, paylaştıkları deneyimlerle ve duygularla bana insan olmanın derin sorumluluğunu yeniden ve yeniden hatırlatan **evlat edinen ailelere, koruyucu ailelere, derneğe gönül vermiş can arkadaşlarıma** ve bütün **kalpten doğan canım çocuklara** en içten teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmam kapsamında görüşme yapmayı kabul ederek zaman ayıran, çalışmama çok önemli katkılarda bulunan **tüm koruyucu ebeveynlere**, paylaştıkları kıymetli bilgiler, bana duydukları güven ve verdikleri destek için teşekkür ederim.

Tez sürecimin her aşamasında akademik rehberliğini ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve vizyonu ile araştırmamın niteliğini derinleştiren değerli tez danışmanım **Prof. Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban**'a en içten şükranlarımı sunarım. Nazik ve sabırlı yaklaşımlarınız, yapıcı geri bildirimleriniz ve teşvik edici tutumunuz, bu süreci yalnızca akademik bir çalışma olmaktan çıkarıp benim için anlamlı bir öğrenme ve gelişim yolculuğuna

dönüştürdü. Akademik yolculuğum boyunca gösterdiğiniz sabır ve destek için minnettarım. Sizinle çalışabilme olanağı bulduğum için kendimi şanslı hissediyorum.

Bu çalışmanın savunma sürecinde yer almayı kabul ederek bilimsel bakış açılarıyla ufkumu genişleten, eleştirileri, önerileri ve yapıcı yorumlarıyla araştırmamın daha kapsamlı bir niteliğe kavuşmasına katkı sunan saygıdeğer jüri üyeleri **Prof. Dr. Kasım Karataş** ve **Doç. Dr. Merve Deniz Pak Güre**'ye içtenlikle teşekkür ederim. Sosyal hizmet ve çocuk koruma alanlarında gerçekleştirdikleri değerli akademik çalışmalar ve uygulamaya yön veren yayınlarıyla, alana öncülük eden iki kıymetli akademisyen olarak bu çalışmanın bilimsel derinliğine önemli katkılar sağlamışlardır. Çocuk refahı, koruyucu ailelik ve aile temelli bakım politikaları üzerine yürüttükleri araştırmalar, yalnızca akademik çevreler için değil, sahada çalışan meslek elemanları ve politika yapıcılar için de yol gösterici niteliktedir.

Bu dünyaya geliş amacımı bana hatırlatan, yaşamımı anlamlı ve değerli kılan, kalbimden doğan en kıymetli varlıklarım **Ela'm ve Sinem'im...** Sizi çok seviyorum. Siz bana yalnızca anneliği değil, sevginin ve iyiliğin dönüştürücü gücünü de öğrettiniz. İyi ki hayatımdasınız, iyi ki beni anneniz olarak seçtiniz, iyi ki bu dünyaya sevgiyi ve iyiliği çoğaltmak için geldiniz. Ömrünüzün uzun, sağlıklı ve huzurlu olmasını yürekten dilerim yavrularım.

Son olarak, bu tez çalışmasının ülkemizde çocuk koruma sisteminin daha nitelikli, kapsayıcı ve çocuk odaklı bir yapıya kavuşmasına katkı sunmasını; daha fazla çocuğun sevgi dolu bir aile ortamında büyümesine ve daha çok anne ve babanın çocuklarına kavuşmasına vesile olmasını diliyorum.

ÖZET

Ülkü AYDENİZ, Tek Ebeveynli Koruyucu Ailelerin Deneyimleri, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı, 2025.

Bu araştırma, Türkiye’de tek ebeveynli koruyucu ailelerin deneyimlerini anlamayı, bu ailelerin koruyucu aile olma motivasyonlarını, süreçte karşılaştıkları sistemsel zorlukları ve destek mekanizmalarına ilişkin algılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, çocuk koruma sisteminde giderek daha önem kazanan ancak literatürde sınırlı biçimde incelenen tek ebeveynli koruyucu ailelik olgusunu görünür kılmaya katkı sağlamayı hedeflemiştir. Araştırma nitel yöntemle yürütülmüş, 15 tek ebeveynli koruyucu aileyle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar “K1-K15” kodlarıyla tanımlanmış, elde edilen veriler tematik analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Bulgular, “koruyucu aileliğe karar verme süreci”, “koruyucu aile olma süreci” ve “koruyucu aile olduktan sonraki süreç” başlıkları altında yapılandırılmıştır. Katılımcıların çoğu, *çocuk sahibi olma isteği, yaşama anlam katma ve çocuklara dokunma arzusu* gibi içsel motivasyonlarla koruyucu aile olmaya karar verdiklerini belirtmiştir. Ancak uygulamada *mevzuatın yetersizliği, taraflara yönelik hak-yetki-sorumluluk sınırlarının belirsizliği ve toplumsal bakış açısının etkileri* önemli sistemsel sorunlar olarak öne çıkmıştır. Araştırma, koruyucu ailelik sisteminin amacındaki *sürelili* yapısı ile uygulamadaki *süresiz* yapısı arasındaki uyumsuzluğu ortaya koymuştur. Katılımcılar, koruyucu aileliğin kendilerine *yaşam anlamı kazandırdığını* ve çocuğun gelişiminde aktif rol almanın kişiliklerinde *dönüştürücü* bir deneyim yarattığını vurgulamıştır. Tüm zorluklara rağmen, *“bugün olsa yine yaparım”* duygusu katılımcıların tamamında ortak bir kararlılık olarak öne çıkmıştır. Araştırmanın sonuçları, tek ebeveynli koruyucu ailelerin çocuk koruma sisteminde hem nitelik hem de sorumluluk açısından önemli bir boşluğu doldurduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, mevcut mevzuatın yetersiz yapısı ve destek mekanizmalarının sınırlılığı bu potansiyelin tam olarak değerlendirilememesine yol açmaktadır. Bulgular, yalnızca tek ebeveynli koruyucu ailelere değil, sistemin bütününe ilişkin yapısal sorunları da ortaya koymaktadır. Çocuğun yüksek yararını esas alan bir sistem için, mevzuat yenilenmeli; koruyucu aile ve biyolojik ailenin hak ve sorumlulukları açık biçimde tanımlanmalı, taraflara yönelik güçlendirici çalışmalar yürütülmeli ve çocuğun bireysel ihtiyaçlarına göre en uygun aile temelli yerleştirme planları yapılmalıdır.

Bu düzenlemeler, sistemin bütüncül, adil ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Koruyucu aile, tek ebeveynli koruyucu aile, sosyal hizmet, korunma ihtiyacı olan içinde olan çocuk.

ABSTRACT

Ülkü AYDENİZ, Experiences of Single-Parent Foster Families, Baskent University, Institute of Social Sciences, Master's of Social Work with Thesis, 2025.

This study aims to explore the experiences of single-parent foster families in Türkiye, focusing on their motivations for becoming foster carers, the systemic challenges they encounter throughout the process, and their perceptions of existing support mechanisms. The research seeks to contribute to the visibility of single-parent foster care—a phenomenon that has gained increasing importance within the child protection system but remains underrepresented in the academic literature. The study employs a qualitative research design and is based on semi-structured, in-depth interviews conducted with 15 single-parent foster families. Participants were coded as *K1–K15*, and the data were analyzed using thematic analysis. The findings are structured under three main categories: *the decision-making process for becoming a foster family*, *the process of becoming a foster family*, and *the process after becoming a foster family*. Most participants stated that their decision to become foster parents stemmed from intrinsic motivations such as the desire to have a child, to add meaning to their lives, and to make a positive difference in a child's life. However, in practice, the inadequacy of current legislation, the ambiguity surrounding the rights, responsibilities, and boundaries of involved parties, and the impact of prevailing social attitudes emerged as major systemic challenges. The research also reveals a structural inconsistency between the intended *temporary* nature of foster care and its *permanent* implementation in practice. Participants emphasized that being a foster parent added profound meaning to their lives and that actively contributing to a child's development was a transformative experience for them. Despite all challenges, the shared sentiment "*I would do it again if I could*" emerged as a common expression of determination among all participants. The findings demonstrate that single-parent foster families fill a significant gap in the child protection system, both in terms of quality and responsibility. However, the limited scope of existing legislation and the insufficiency of support mechanisms hinder the full realization of this potential. The results also highlight structural issues that extend beyond single-parent foster families to the broader foster care system. For a system grounded in the best interests of the child, legislation must be revised; the rights and responsibilities of foster and biological families should be clearly defined; empowering programs should be implemented for all parties; and family-based

placements must be planned according to the individual needs of each child. Such reforms would contribute to a more holistic, equitable, and sustainable foster care system.

Keywords: Foster family, single-parent foster family, social work, child in need of protection.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Dünyada ve Türkiye’de Çocuğun Durumu	2
1.2. Çocuk ve Korunma İhtiyacı İçinde Olan Çocuk Kavramı	5
1.3. Çocuk Koruma Sistemi ve Sosyal Hizmet.....	9
1.4. Türkiye’de Çocuklara Yönelik Hizmetler	10
1.4.1. Kurum bakımı hizmetleri	11
1.4.1.1. Kurum bakımının çocuklar üzerindeki etkileri	12
1.4.2. Aile yanında sunulan hizmetler	14
1.4.2.1. Evlat edinme	15
1.4.2.2. Koruyucu aile hizmeti.....	16
1.5. Türkiye’deki Koruyucu Aile Hizmetinin Tarihçesi	17
1.6. Türkiye’de Koruyucu Ailelik Hizmetinin Yasal Çerçevesi ve İşleyişi	24
1.7. Türkiye’de Koruyucu Aileliğe Yönelik Araştırmalar	38
1.8. Türkiye’de Koruyucu Aileliğe İlişkin Veri Paylaşımı	41
1.9. Koruyucu Ailelerin Nitelikleri, Motivasyonları ve Travma Bilgili Yaklaşım	42
1.10. Dil ve Toplumsal Yaklaşım	47
1.11. Tek Ebeveynli Koruyucu Aile	48
2. YÖNTEM	55
2.1. Araştırmanın Modeli	55
2.2. Araştırmanın Özneleri.....	56
2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Veri Toplama Aracı	58
2.4. Veri Toplama Süreci.....	59
2.5. Verilerin Çözümlemesi	59
2.6. Araştırmacının Rolü	60

2.7. Etik Konular	62
2.8. Araştırmanın Süre ve Olanakları	62
3. BULGULAR	63
3.1. Koruyucu Aile Olmaya Karar Verme Sürecine ilişkin Bulgular	65
3.1.1. Kişinin kendisine ilişkin bakış açısı	65
3.1.2. Koruyucu aile olmak istedikleri çocuklara ilişkin tutumlar	71
3.1.3. Biyolojik aileye ilişkin bakış açısı	76
3.1.4. Yakın sosyal çevre ve toplumun düşünce ve davranış biçimleri	79
3.1.5. Sivil toplum örgütlerine yönelik görüşler	83
3.2. Koruyucu Aile Olma Sürecine İlişkin Bulgular	86
3.2.1. Koruyucu ailelik hakkında bilgi düzeyleri	86
3.2.2. Uygulamaya ilişkin deneyimleri	89
3.2.3. Çocukla eşleşme ve ilk karşılaşma deneyimleri	96
3.3. Koruyucu Aile Olduktan Sonraki Sürece İlişkin Bulgular	101
3.3.1. Kişinin kendisine ilişkin deneyimler	101
3.3.2. Yakın sosyal çevre ve toplumun düşünce ve davranış biçimi	104
3.3.3. Çocuğa ilişkin deneyimler	114
3.3.4. Uygulama sürecine ilişkin deneyimler	130
3.3.5. Biyolojik aileye ilişkin deneyimler	158
3.3.6. Sivil toplum örgütlerine yönelik görüşler	165
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	172
4.1. Sonuçlar	172
4.1.1. Kişinin kendisine ilişkin sonuçlar	172
4.1.2. Uygulamaya ilişkin sonuçlar	175
4.1.3. Çocuğa ilişkin sonuçlar	179
4.1.4. Biyolojik aileye ilişkin sonuçlar	181
4.1.5. Yakın sosyal çevre ve toplumun düşünce ve davranış biçimlerine ilişkin sonuçlar	183
4.1.6. Sivil topluma ilişkin sonuçlar	185
4.2. Öneriler	186
4.2.1. Mevzuat ve uygulamaya yönelik öneriler	186
4.2.1.1. Mevzuat ve hak- yetki-sorumluluk çerçevesi	187
4.2.1.2. Uygulama	188
4.2.1.3. Eğitim ve kapasite geliştirme	190

4.2.1.4. Psikososyal destek ekosistemi.....	190
4.2.1.5. İzleme, değerlendirme ve veri paylaşımı.....	191
4.2.1.6. Evlat edinme ile ilişki ve geçişler	192
4.2.1.7. Toplumsal farkındalık	192
4.2.2. Akademik çalışmalara yönelik öneriler.....	193
4.2.3. Sivil toplum kuruluşlarına yönelik öneriler	195
4.2.4. Meslek elemanlarının tutum ve değerlerine yönelik öneriler	195
KAYNAKLAR.....	198

EKLER

Ek-1: COREQ Kontrol Listesi

Ek-2: Aydınlatılmış Onam Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Ek-3: Etik Kurul İzin Belgesi

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Kurumların ve Kurumlarda Bakılan Çocukların Yıllar İçindeki Değişimi (2012-2024).....	12
Tablo 1.2. Koruyucu Ailelik – Tarihsel ve Hukuki Akış Tablosu	23
Tablo 1.3. Yıllara Göre Türkiye’de Koruyucu Aile Yanında Bulunan Çocuk Sayılarının Dağılımı.....	32
Tablo 1.4. Koruyucu Aile Yönetmelikleri Karşılaştırmalı Tablo (1984–2015).....	36
Tablo 1.5. Değişen Mevzuata Göre Koruyucu Aile Olma Şartları (1984–2012).....	37
Tablo 2.1. Araştırma Öznelerine İlişkin Sosyo Demografik Bilgiler.....	57

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Koruyucu aile olma süreci.....	25
Şekil 3.1. Bulgular Ana temalar ve alt temalar.....	63

KISALTMALAR LİSTESİ

ASBH	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BEIP	Bükreş Erken Müdahale Projesi (Bucharest Early Intervention Project)
BMÇHS	Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇEK	Çocuk Esirgeme Kurumu
ÇOKİM	Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
İÇES	İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi
IOM	Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)
KOREV	Koruyucu Aile Evlat Edinme Derneği
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
COREQ	(Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research)
SED	Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TMK	Türk Medeni Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDESA	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (United Nations Department of Economic and Social Affairs)
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund)

1. GİRİŞ

Çocukluk döneminin bireyin tüm yaşamını etkileme potansiyeline sahip bir dönem olduğu bu nedenle çocuklara ve çocukluk dönemine önem verilmesi gerekliliği yeni bir anlayış olarak düşünülebilir. Her ne kadar Rönesans ve Reform hareketlerinden itibaren çocukluk, artık yetişkinlikten farklı bir dönem olarak kavranmaya başlanmış olsa da çocukların, hakları olan bireyler olduğu bu nedenle onlara özgü hizmetler geliştirilmesi gerektiği düşüncesi 1940'lı yıllara kadar sistematik bir biçimde ele alınmamıştır.

Günümüzde, çocukların, güvenli, destekleyici ve sevgi dolu bir ortamda büyümelerinin sorumluluğu önce ailelere, ailelerin farklı nedenlerle (ihmal, istismar, yoksulluk ya da diğer olumsuz yaşam koşulları gibi) bunu karşılayamadığı durumlarda ise yasal olarak devletlere verilmiş durumdadır. Bu açıdan ebeveyn bakımından yoksun kalan çocuklar için çocukları korumayı hedefleyen alternatif bakım düzenlemeleri bulunmaktadır. Bu düzenlemeler arasında, çocukların kurumsal yapılardan ziyade aile ortamında büyümelerini sağlayan koruyucu ailelik, çocuk koruma sistemlerinin temel taşlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Koruyucu ailelik, farklı nedenlerle aileleri tarafından bakılamayan çocuklara ailelerin bu sorunlara ilişkin koşulları düzelinceye kadar geçici olarak bakım, koruma sağlayan hizmet modeli olarak tanımlanabilir. Koruyucu aileler, çocuklara yalnızca fiziksel bakım sunmakla kalmaz; aynı zamanda duygusal istikrar, aidiyet duygusu ve sağlıklı psiko-sosyal gelişim fırsatları da sağlar.

Türkiye’de çocukların korunması konusu Osmanlı İmparatorluğu döneminde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında daha çok geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Koruyucu aile konusunda yapılan ilk yasal düzenlemeye 1926 tarihli Medeni Kanun’da rastlanmaktadır. Ancak, koruyucu aile hizmetinin uygulamaya geçilmesi için 1961 yılına gelmesi gerekmiştir. Günümüzde koruyucu aile hizmeti geçmişe oranla daha yaygın bir biçimde kullanılmakta ve farklı koruyucu aile modelleri ile gelişmeye devam etmektedir. Ülkemizde bu hizmetin yürütülmesinden Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) sorumludur.

Son yıllarda, dünyada ve Türkiye’de koruyucu ailelerin yapısında ve çeşitliliğinde dikkate değer bir dönüşüm yaşanmaktadır. Geleneksel olarak, koruyucu ailelerin iki ebeveynli olması gerektiği yönündeki anlayış hâkim olmuş, çocuk bakımında anne ve baba figürlerinin birlikte yer almasının ideal olduğu varsayılmıştır. Ancak toplumsal yapının

değişmesi, aile kavramının evrilmesi ve farklı bakım modellerinin tanınmaya başlamasıyla birlikte, tek ebeveynli koruyucu aileler çocuk refahı sisteminde giderek daha görünür hale gelmiştir. Tek bireylerden (çoğunlukla kadınlardan) oluşan aileler artık koruyucu aile olarak kabul edilmekte ve sistemin önemli bir parçası haline gelmektedir.

Türkiye’de de tek ebeveynli koruyucu ailelerin sayısının artmasına rağmen, bu ailelerin ebeveynlik deneyimlerine ilişkin akademik bilgi birikimi oldukça sınırlıdır. Mevcut araştırmalar çoğunlukla koruyucu aile yanında kalan çocukların özelliklerine ve/veya çiftlerden oluşan koruyucu ailelerin deneyimlerine odaklanmaktadır. Oysa tek ebeveynli koruyucu aileler çocuk koruma sistemi içinde karşılaşılan yapısal zorlukların yanında sosyal destek eksikliği, artan bakım yükü gibi kendilerine özgü birtakım güçlüklerle karşılaşabilmektedir.

Bu çalışma, tek ebeveynli koruyucu ailelerin ebeveynlik deneyimlerini onların gözünden incelemeyi, bakım sorumluluklarını nasıl yerine getirdiklerini, karşılaştıkları duygusal ve pratik zorluklarla nasıl başa çıktıklarını ve çocuk koruma sistemi içindeki rollerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmadan elde edilen verilerle ailelerin özgül ihtiyaçlarına yanıt verebilecek hizmetlerin oluşturulmasına katkı sunulması hedeflenmektedir.

1.1. Dünyada ve Türkiye’de Çocuğun Durumu

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (United Nations Department of Economic and Social Affairs-UNDESA) tarafından hazırlanan Dünya Nüfus Beklentileri 2024 Raporu’na göre dünyadaki çocuk nüfusu 2023 itibarıyla, yaklaşık 2.2 milyardır ve bu oran dünya nüfusunun neredeyse %28’ini oluşturmaktadır. Ancak yine aynı raporda belirtildiği üzere, 2080 yılına gelindiğinde 65 yaşın üzerinde olan kişilerin sayısı, 18 yaş altındaki çocukların sayısını geçecektir (2024, s,4).

Geçmişe oranla çocukların yaşam koşulları iyileşmiş ve her toplumda önemli oldukları genel olarak kabul edilmiş bir olgu olsa da, çocuklar günümüzde halen birçok sorunla karşılaşmakta, pek çok ülkede yoksulluk, şiddet, sağlıksız yaşam koşulları altında, hizmetlere ulaşmakta güçlük çekmekte, göç, savaş, çatışma gibi ağır şiddet ve hak ihlalleri içeren durumlara maruz kalmaktadırlar.

Salmeron-Gomez ve diğ. (2023, s.4)'ün ifadesine göre dünya genelinde 333 milyon çocuk aşırı yoksulluk (2,15 \$) içinde yaşamaktadır ve çocukların aşırı yoksulluk içinde yaşama olasılığı yetişkinlerden iki kat daha fazladır.

Aşırı yoksulluk içinde yaşamak, çocukların gıda, barınma, sağlık, eğitim gibi temel haklara ulaşımını da olumsuz biçimde etkilemektedir.

Örneğin, 2021 yılında, beş milyon çocuk, yeterli ve kaliteli beslenme, uygun sağlık hizmetlerine ulaşamama, temiz su ve hijyen koşullarının yokluğu nedeniyle daha beş yaşını bile göremeden hayatını kaybetmiştir (UN IGME, 2022). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) 2023 verilerine göre yaklaşık 240 milyon çocuğun bir tür engeli bulunmaktadır. UNICEF, bu rakamın önceki rakamlara göre daha yüksek olduğunu bunun nedeninin de çeşitli işlev alanlarını dikkate alan daha kapsayıcı bir engellilik anlayışına dayanması olduğunu ifade etmiştir.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin. 4.'sü Nitelikli Eğitim olarak adlandırılmaktadır. Bu hedefin kapsamında tüm çocukların ücretsiz, erişilebilir, kaliteli temel eğitim ve ileri eğitim düzeylerine erişmeleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2024 Raporu'na göre (s.16), 2015-2023 yılları arasında ilkokul, ortaokul ve lise tamamlama oranlarında bir yükselme söz konusudur. Ancak bölgeler arası farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, Sahra Altı Afrika'da her üç çocuktan yalnızca ikisi ilkokulu zamanında tamamlamaktadır. Lise tamamlama oranındaki ilerleme ise yıllık %1,3 puandan (2010-2015) yıllık %0,9 puana (2015-2023) düşmüştür. Kaliteli eğitimin göstergeleri arasında yer alan bazı temel olanaklar açısından da küresel eşitsizliklerin devam ettiği görülmektedir. Örneğin, ilkokulların yalnızca yarısı ve ortaokulların yalnızca %62'si engelli öğrenciler için temel altyapıya sahiptir. Latin Amerika ve Karayipler'de, ilkokulların yalnızca üçte biri engelli öğrencilere hizmet verebilmektedir. İlkokulların %20'sinden fazlasında kızlar için ayrı bir sanitasyon tesisi yoktur. COVID-19 pandemisi nedeniyle 2021-2022 arasında, internet kullanımı bazı bölgelerde üç katına çıkmış olmasına karşın yine Sahra Altı Afrika'da ilkokulların yalnızca üçte birinden azı ve ortaokulların yaklaşık yarısı elektriğe erişebilmiş bu da İnternet kullanımını kısıtlamıştır (s, 17).

Dünya genelinde çocukların karşılaştığı bir başka önemli sorun da göçtür. Savaşlar, çatışmalar, iklim krizi, doğal afetler gibi nedenlere bağlı olarak göçmen nüfusu son yıllarda artış göstermiştir. Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration - IOM) tarafından yayınlanan Dünya Göç Raporu'na göre (2024), 2022 yılı sonu itibarıyla 18 yaş altı çocuklar, toplam 35,3 milyonluk mülteci nüfusunun yaklaşık %41'ini oluşturmuşlardır.

Çocuklara yönelik şiddet ve istismar içeren eylemlere bakıldığında bu tür eylemlerde küresel çapta bir artış olduğu görülmektedir. UNICEF Türkiye tarafından 5 Kasım 2024 tarihinde yayınlanan Haber Notu'nda, dünya genelinde, her dört dakikada bir çocuğun şiddet nedeniyle yaşamını kaybettiği, 650 milyon kız çocuğu ve kadının cinsel şiddete maruz kaldığı, bu oranın erkek çocuklar için yaklaşık 530 milyon olduğu, 1,6 milyar çocuğun ev içinde düzenli bir biçimde şiddet içeren ceza yöntemlerine maruz kaldığı bildirilmiştir.

Görüldüğü üzere dünyada çocukların karşı karşıya kaldıkları pek çok ciddi risk bulunmaktadır. Türkiye açısından da benzer sorunların olduğu bir gerçektir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2024 verilerine göre 85 milyonluk genel nüfusun %25,5'ni çocuklar oluşturmaktadır. Son dönemlerde çocuk nüfusunda bir azalma olduğu da gündemdedir (TÜİK 2023a)

Çocuk yoksulluğu açısından bakıldığında Türkiye'deki tablonun da sorunlu olduğu görülmektedir. TÜİK'in İstatistiklerle Çocuk Raporu 2024'e göre her 10 çocuğun 4'ü yoksulluk veya sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (Organisation for Economic Co-operation and Development- OECD) 2024 verilerine göre ise, 6.5 milyon çocuk şiddetli yoksulluk çekmektedir (Gazete Duvar, 9 Ağustos 2024). Az önce de değinildiği üzere yoksulluk, çocukların fiziksel, bilişsel, sosyal ve psikolojik gelişiminde ciddi sorunlara yol açmaktadır.

Türkiye'de eğitime katılma açısından geçmiş yıllara göre ilerleme olduğu söylenebilir. Millî Eğitim İstatistikleri 2023-2024 verilerine göre okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde toplam 18 milyon öğrenci bulunmaktadır. TÜİK İstatistiklerle Çocuk, 2023 raporuna göre eğitimin her aşamasındaki okullaşma ve okulu tamamlama oranlarının arttığı görülmüştür.

Sağlık koşulları açısından Türkiye’deki çocukların durumlarının görece iyi olduğu söylenebilir. Sağlık hizmetlerine erişim ve bu hizmetleri kullanma konusunda var olan sistem 18 yaşın altındaki tüm çocukların ücretsiz bir biçimde sağlık hizmetinden yararlanmasını sağlamaktadır. Ancak yoksullukla bağlantılı olarak, beslenme, uygun koşullarda barınma, gelişimin desteklenmesi gibi konularda sağlık sorunları yaşanabilmektedir.

Çocuklara yönelik şiddet, ihmal/istismar Türkiye açısından da önemli bir sorundur. Bu konuda sağlıklı verilere ulaşmak oldukça zordur. Türkiye Çocuk Araştırması 2022 sonuçlarına göre 1-17 yaş grubundaki çocuklar arasında son bir ayda disiplin yöntemi olarak herhangi bir fiziksel şiddetin kullanım oranı %16,1, psikolojik ve/veya fiziksel şiddet içeren herhangi bir yöntemin kullanım oranı ise %54,1’dir. Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri (TÜİK, 2023b)’ne göre, mağdur olarak getirilen çocukların büyük çoğunluğu suça maruz kalan çocuklardır, bunların %11,8’i ise cinsel suçlara maruz kalmıştır.

Türkiye’deki çocuk göçmenlerin oranı da önemli bir başka sorundur. 2011 yılından bu yana Türkiye dünyada göçmen, mülteci ve sığınmacı nüfusu bakımından bu gruplara ev sahipliği yapan ülkeler arasında ilk sırada gelmektedir. 3,6 milyonu aşkın göçmen nüfusun 1,8 milyonunu Suriyeli çocuklar oluşturmaktadır.

Görüldüğü üzere Dünyada ve Türkiye’de çocuklar pek çok alanda ciddi sorunlarla boğuşmaktadır. Bu nedenle çocukların korunması önem taşımaktadır. Sonraki bölümde çocuk, çocukluk ve korunma ihtiyacı içinde olan çocuk kavramları üzerinde durulacaktır.

1.2. Çocuk ve Korunma İhtiyacı İçinde Olan Çocuk Kavramı

Çocuk kavramı en genel haliyle; gelişmekte olan, henüz fiziksel, zihinsel, ruhsal yetkinliğe ulaşamamış insan olarak tanımlanabilir. Tarihsel süreçte çocuğun “kim” olduğu, bu dönemin yaş sınırları, gelişim özellikleri ve çocuğa sunulan hizmetler farklılaşmıştır. Görece her toplum açısından çocuğun önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, bilinen tarihin ilk dönemlerinde çocukların genellikle ailenin (en çok da babanın ya da efendinin) malı olarak değerlendirildiği, kimi zaman ticari bir eşya gibi alınıp satılabildiği, çocuktan koşulsuz itaat beklendiği, katı cezalara maruz bırakıldıkları görülmektedir (Dirican 2018).

Ortaçağ'da ise çocuk ve çocukluk dönemine ilişkin dini anlayışın etkili olduğu, çocukların daha doğuştan günahkar olduklarına inanıldığı, bu nedenle de çocukları kötülükten arındırmak için bedensel cezaların verilmesi gerektiği kabul ediliyordu. Bu döneme ilişkin resimler, yazılı kaynaklar ve döneme ilişkin araştırmalar incelendiğinde çocuklara birer yetişkin gibi davranıldığı, çocukların yetişkinler gibi giyindikleri, beslendikleri, yetişkinlerin yaptıkları işleri yaptıkları da görülebilmektedir. Ortaçağ Döneminin sonuna doğru yaşanan Rönesans ve Reform hareketleri bilimsel, sosyal ve toplumsal, inanç alanlarında büyük değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu değişimler çocuklar ve çocukluk dönemine ilişkin anlayışları da güncellemiş çocukların “şeytan” “günahkar” olarak algılanmaları farklılaşmaya başlamıştır. John Locke ve J. J. Rousseau gibi düşünürler çocuğun “eğitilmesi gereken, saygıdeğer bir insan” olduğu düşüncesini savunarak değişime öncülük etmişlerdir. 1900'lü yıllara gelindiğinde artık çocuklara özgü eğitim veren kurumların açılmaya başlandığını, çocuk sağlığının ve beslenmesinin önemsendiğini, aile korumasından yoksun olan çocuklar için kurum bakımı anlayışının geliştiği görülmektedir. Ancak, çocuğun hem biyolojik hem de toplumsal kimliğe sahip, hakları olan bir birey olarak algılanması için uzunca bir süre daha geçmesi gerekmiştir.

Bu anlayışın ilk adımının bir sosyal reformcu ve aktivist olan Eglantyne Jebb 'in beş temel maddeden oluşan bir çocuk hakları metni hazırlayarak 1923 yılında, Cenevre'de yapılan uluslararası toplantıda sunmasıyla atıldığını ifade edebiliriz. Jebb'in bu önerisi büyük ilgi görmüş ve bir yıl sonra 1924 yılında Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi olarak bilinen bu metnin, 20 Kasım 1989 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS)'nin esinlendiği temel kaynak olduğu düşünülmektedir. Mustafa Kemal Atatürk de bu metni 1931 yılında imzalamıştır. Uluslararası düzeyde ilk önemli çaba olarak kabul edilen bu gelişme tarih sahnesindeki büyük savaşlardan olan İkinci Dünya Savaşı nedeniyle sistemli bir biçimde uygulamaya konulamamıştır. Savaştan 14 yıl sonra, çocuklar için daha da artan korunma ihtiyacı gözetilerek 20 Kasım 1959'da bu kez 10 maddeden oluşan Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi' kabul edilmiştir. Zaman içerisinde bu bildirgenin de daha kapsamlı düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu kez Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 20 Kasım 1989'da kabul edilen BMÇHS, çocuk haklarına uluslararası boyutta yasa statüsünü kazandırmıştır. BMÇHS, günümüzde en fazla devlet tarafından onaylanan uluslararası sözleşme niteliği de taşımaktadır. Türkiye de Sözleşmeyi 14 Ekim 1990'da imzalamış, 27 Ocak 1995'te de yürürlüğe koymuştur.

BMÇHS, çocuk hakları alanında köklü bir değişimin önünü açmış ve birçok ülkede çocuk hakları koruma politikalarının geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Bu sözleşme sayesinde, çocuklar yalnızca geleceğin bireyleri değil, aynı zamanda bugünün hak sahibi bireyleri olarak tanınmışlardır. Sözleşmeyi kabul eden ülkeler için çocuk haklarının kendi mevzuatları açısından da düzenlenmesi ve uygulanması zorunlu hale gelmiştir.

BMÇHS, çocuk haklarını kapsamlı bir biçimde ele almıştır. Bu haklar aşağıdaki gibi gruplandırılabilir;

- Sivil ve politik haklar: Yaşam hakkı, kimlik hakkı, ifade özgürlüğü gibi haklar,
- Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar: Eğitim hakkı, sağlık hizmetlerine erişim hakkı, kültürel yaşamda yer alma hakkı gibi haklar,
- Koruma hakları: Çocukların her türlü kötü muamele ve istismara karşı korunmasına yönelik haklar,
- Katılım hakları: Çocukların görüşlerinin alınması ve katılım haklarına sahip olmaları,

Bu hakların uygulanmasında ise bazı temel ilkeler söz konusudur. Bunlardan ilki, çocuk haklarına ilişkin uygulamalarda ırk, cinsiyet, etnik köken, engelli olma gibi çeşitlilik durumlarında ayırım yapmamadır. İkinci ilke, çocuğa yönelik tüm hizmet ve uygulamalarda çocuğun üstün yararının gözetilmesidir. Üçüncü ilke, her çocuğun hayati öneme sahip olduğu ve temel ihtiyaçlara erişim hakkının bulunduğunu belirtir. Dördüncü temel ilke ise çocuklara ilişkin verilecek kararlarda çocuğun görüşlerinin alınmasının gerekliliğidir (Karataş, 2010: s.9-10).

Günümüzdeki çocukluk anlayışı ise, çocuğu sadece korunması gereken bir varlık değil, aynı zamanda hak sahibi, katılımcı ve toplumsal bir birey olarak kabul eder. Bu yaklaşım, çocukların sadece fiziksel değil, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini de gözetilen bir politik ve hizmet anlayışını gerekli kılmaktadır. Buradan hareketle korunma ihtiyacı içinde olan çocuk kavramına ilişkin bakış açısının ve kapsayıcılığın da değiştiği söylenebilir. Çocuk hakları konusundaki gelişime bakıldığında öncelikle eğitim, sağlık gibi çok temel alanlarda çocuğun korunması öne çıkarken, sonraları çocuğun gelişimiyle ilişkili tüm alanların çocuğun korunması açısından önemli olduğu kabul edilir hale gelmiştir. UNICEF, aile içi şiddet, yoksulluk, ayrımcılık veya eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel

hizmetlere erişimi olmayan çocukların korunma ihtiyacı içinde olduğunu belirtmektedir (UNICEF, 2019).

Türkiye’de Anayasa’nın 41., 42., 58. ve 61. maddeleri; eğitim hizmetlerine erişim, zorla çalıştırılmama, madde ve diğer bağımlılıklar ile suç işleme gibi alanlarda çocukları korunması gereken gruplar arasında saymıştır. Benzer biçimde Türk Medeni Kanunu (TMK)’na göre 18 yaşın altındaki herkes çocuk olarak kabul edilmektedir. Karataş (2007, s.10)’ın da belirttiği üzere, TMK’da “zayıfın korunması” yaklaşımı benimsenmiş, bu kapsamda çocuklar da yer almıştır. Bu nedenle TMK, çocukların korunması ilkesini dikkate alarak, ailenin ve toplumun çocuklara karşı olan sorumluluklarını belirleyen önemli hükümler içermektedir. Bunlar, evlilik birliği ve çocukların bakımı, velayet hakkı ve kişisel ilişki, anne babanın çocuklarına karşı olan eğitim borcu, üvey çocukların da gözetilmesi, çocuğun çıkarlarının korunması, anne babanın çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaki tüm yönlerden gelişimini desteklemesi olarak özetlenebilir. Çocuğun aile tarafından korunamadığı durumlarda devletin yükümlülükleri konusu da ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır.

Türkiye’de korunma ihtiyacı içinde olan çocukları tanımlayan bir diğer önemli yasal belge de 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunudur. Bu Kanunda *"Korunmaya ihtiyacı olan çocuk ", beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; 1. Ana veya babasız, ana ve babasız, 2. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, 3. Ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen 4. Ana veya babası tarafından ihmal edilip, fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başboşluğa sürüklenen"* çocuk biçiminde tanımlanmaktadır.

Günümüzde korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilişkili tüm hizmetlerin dayandığı 2005 tarihli 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ise korunma ihtiyacı içinde olan çocuk kavramını *"fiziksel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da suç mağduru çocuk"* olarak tanımlamaktadır.

Görüldüğü üzere korunma ihtiyacı içinde olan çocuk kavramı geniş bir yelpazedir. Başta yoksulluk olmak üzere, şiddet, ihmal istismar, sosyal dışlanma, bir ebeveyn bakımı ve korumasından yoksun olmak gibi birbirleriyle ilişkili pek çok faktör çocukları korunmasız hale getirebilmektedir. Bunun yanı sıra toplumsal düzeyde boşanma

oranlarındaki artış, madde kullanımı ve diğer bağımlılıkların artması, ekonomik krizler, iklim sorunlarının yol açtığı sosyo ekonomik sorunlar çocukların yaşadığı güçlükleri arttırmaktadır.

Özet olarak, çocukların sağlıklı bireyler olarak toplum yaşamında yer alması ve potansiyel yeteneklerini kullanması ancak güvende olduğu, ilgi gördüğü, özenle büyütüldüğü bir ailenin varlığı ile mümkün olabilir. Ancak her çocuk içine doğduğu ve gereken sağlıklı koşulları sağlayan ailede büyüme şansına sahip değildir. Bu durumlarda çocuğun korunması görevi devlettir. Bu nedenle devletler, çocuk koruma sistemleri aracılığıyla çocukları korumak için çeşitli hizmetler geliştirmekle yükümlüdür.

1.3. Çocuk Koruma Sistemi ve Sosyal Hizmet

Çocuk koruma sistemlerinin tarihsel süreç içinde farklılaştığı görülmektedir. Özellikle I ve II Dünya Savaşlarından sonra kurum bakımı hizmetleri yaygınlaşmıştır. Ancak, sonrasında bu bakım türünün çocuk açısından bazı olumsuz yönleri olduğu belirlenmiş bu nedenle aile yanında bakım, küçük gruplardan oluşan kurum bakımı veya aile yerine geçecek bakım modelleri yaygınlaşmaya başlamıştır (İzci, Sarı ve Uyanık 2021, s.3).

Çocuk koruma sistemi kavramı UNICEF (2013, s.11) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: *“Çocuklara yönelik şiddet, istismar, ihmal ve sömürüyü önlemek ve bunlara yanıt vermek için oluşturulmuş belirli resmi ve gayri resmi yapılar ve bu yapılar tarafından yerine getirilen işlevlerdir. Çocuk koruma hizmetleri genel olarak birincil önleme, ikincil önleme ve müdahale olmak üzere üç bileşenden oluşur. Bu bileşenler, insan kaynakları, finans, yasalar ve politikalar, yönetim, izleme ve veri toplama, koruma ve bakım hizmetlerini içerir.”*

Görüldüğü üzere çocuk koruma sistemi pek çok unsuru barındıran büyük bir sistemdir. Bu sistemin işleyebilmesi için farklı pek çok kişi ve kurumun bir arada çalışması gerekmektedir. Sosyal hizmet, çocuk koruma sistemi içinde işlev gören en önemli meslek grubu olarak belirtilebilir. Dünyada ve Türkiye’de çocuğun korunması konusundaki sistemi oluşturan, hizmetleri yürüten ve denetleyen ülkedeki sosyal hizmet sistemidir.

Çocuk koruma sistemi içinde sosyal hizmet uzmanlarının rolü genellikle karmaşıktır. En temelde BMÇHS'nin sınırlarını belirlediği biçimde çocuğu odağa alan yaklaşımla çocuğun her türlü zarardan korunması ve aynı zamanda gelişimlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Bu açıdan çocuk koruma sisteminde sosyal hizmet, kendi doğasında var olan koruyucu ve önleyici işlevlerinin yanı sıra tedavi edici ve geliştirici işlevlerini de kullanır. Bunu yaparken de etik kodlar ve mesleğin değerlerinin esas alınması gerekmektedir (Bruheim ve diğ, 2020; NASW 2013).

Yukarıda da değinildiği üzere çocuklar, yoksulluk, göç, savaşlar, eğitim, sağlık, barınma gibi temel hizmetlere ulaşma konusunda hala ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle çocuk koruma sisteminin de bütüncül olması önemlidir. Buradan hareketle çocuk koruma sistemi içerisinde sosyal hizmetin rolü de çok boyutlu ve bütüncül olmalıdır.

Sosyal hizmetin çocuklarla ve ailelerle çalışırken yapması gereken ilk işlerden biri değerlendirmedir. Özellikle ihmal, istismar, hayati tehlike gibi durumlarda doğru bir değerlendirme yapmak kritiktir (Polat Uluocak ve İçağasıoğlu Çoban 2011). Değerlendirmenin çok boyutlu olması çocukların kesişimsel olarak karşı karşıya kaldıkları riskleri anlamak açısından önemlidir (Zastrow 2016).

Sosyal hizmet uzmanının bu alandaki diğer rolleri ailelerin dayanıklılığını artırıcı çalışmalar yapmak, aile ve çocuk açısından risk azaltma programları geliştirmek, ailelere danışmanlık, eğitim, psiko sosyal destek vermek, savunuculuk yapmak, disiplinler arası çalışmalar yürütmek, politika oluşturmak için hükümetle çalışmak, veri toplamak olarak belirtilebilir (CASW, tarihsiz).

Ülkelerdeki sosyal hizmet sistemlerine göre çocukların korunması için geliştirilen hizmetler de farklılaşmaktadır. Sonraki bölümde Türkiye'deki çocuklara yönelik hizmetlerin neler olduğu açıklanacaktır.

1.4. Türkiye'de Çocuklara Yönelik Hizmetler

Türkiye'de çocuk koruma sistemini oluşturan bu yöndeki hizmetleri sürdüren birincil kurum Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)'dir. Bakanlık, çocuk koruma politikaları açısından koruyucu, önleyici, rehabilite edici düzeyde farklı hizmetler sunmaktadır. Bu hizmetler aşağıdaki gibi gruplandırılabilir.

1.4.1. Kurum bakımı hizmetleri

Kurum bakım hizmetleri çeşitli nedenlerle ailesi tarafından bakılamayan çocuklar için geliştirilmiş hizmetlerdir. Tarihsel olarak çocuk koruma sistemleri içinde kurum bakımının önemli bir yeri vardır. Ancak kışla tipi bakım sunan bu modelin çocuklar açısından pek çok riski de beraberinde getirdiği görülmüş bu nedenle bu model zorunlu haller dışında çok da tercih edilmemeye başlanmıştır. Tercih edildiği durumlarda da az sayıda çocuğun, ev ortamında bakımı biçiminde olmasına dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Özateş, ve Atauz 2011; İzci, Sarı ve Uyanık 2021, s.10).

ASHB, tarafından farklı ihtiyaçlara göre sunulan hizmetler bulunmaktadır. Bunlar; Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri (ÇOKİM), Çocuk Evleri, Çocuk Evleri Sitesi, İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi (İÇES), olarak anılmaktadır.

Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri(ÇOKİM), korunma ihtiyacı olan çocukların için uygun hizmet belirleninceye kadar geçici süreyle hizmet veren yatılı kuruluşlardır. Bu kuruluşlar ev tipi kurumlar olabileceği gibi daha kalabalık grupların kaldığı kurumlar da olabilir.

Çocuk Evleri, çocukların küçük gruplar halinde (en fazla 7 çocuk) apartman dairelerinde ve/veya müstakil konutlarda 7/24 personel kontrolünde bakım ve korumalarının sağlandığı yerlerdir.

Çocuk Evleri Sitesi, içinde birden fazla küçük villa tipi evlerin bulunduğu, çocukların yaşlarına (0-12 yaş grubunda cinsiyet ayrımı bulunmadan tüm çocuklar aynı evde kalır. 12-18 yaş grubunda çocuklar cinsiyetlerine göre farklı evlerde/sitelerde kalır) göre ayrıldıkları site biçimindeki yerleşkede sunulan hizmet tipidir.

İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi (İÇES), bakım modeli, adından da anlaşılacağı üzere suça maruz kalma, suça sürüklenme, refakatsiz çocuk olma, sokakta tehlikelerle karşılaşma, risk altında olma gibi daha çok travma odaklı bakım hizmeti sunan bir modelidir.

Aşağıdaki tabloda bu kurumların ve kurumlarda bakılan çocukların yıllar içindeki değişimi yer almaktadır.

Tablo 1.1. Kurumların ve Kurumlarda Bakılan Çocukların Yıllar İçindeki Değişimi (2012-2024)

Kuruluş Tipi	Yıllar			
	2012	2023	2024-Haziran	2024-Temmuz
İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi (İÇES)	44	64	62	62
Çocuk Evleri	649	1.185	1.185	1.185
Çocuk Evleri Sitesi	45	116	116	115
Kuruluşlarda Fiilen Bakılan Çocuk Sayıları				
Kuruluş Tipi	2012	2023	2024-Haziran	2024-Temmuz
İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi (İÇES)	705	1.625	1.647	1.697
Çocuk Evleri	3.581	5.553	5.648	5.525
Çocuk Evleri Sitesi	3.301	7.257	7.221	7.437

Kaynak: <https://www.aile.gov.tr/sghd/istatistik-sayfalari/aylik-istatistik-bulteni/>

1.4.1.1. Kurum bakımının çocuklar üzerindeki etkileri

Kurum bakımının, aile temelli alternatiflerin mümkün olmadığı durumlarda başvuru bir yöntem olmakla birlikte, çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimleri açısından olumsuz sonuçlar doğurduğuna dair geniş bir literatür bulunmaktadır. Çeşitli meta-analizler ve karşılaştırmalı çalışmalar, kurum bakımında büyüyen çocukların aile yanında yetişen akranlarına göre dil, bilişsel gelişim, sosyal uyum ve bağlanma alanlarında geri kaldıklarını ortaya koymuştur. Bu sonuçların özellikle erken yaşta kurum bakımına alınan ve uzun süre kurumda kalan çocuklarda daha belirgin olduğu saptanmıştır (Nelson, Fox&Zeanah, 2007; Johnson, 2000).

Konuya ilişkin en güçlü deneysel kanıtlardan biri, Romanya’da yürütülen Bükreş Erken Müdahale Projesi’dir (Bucharest Early Intervention Project – BEIP). Bu çalışma, dünyada kurum bakımının etkilerini incelemek için tasarlanmış ilk ve tek randomize kontrollü araştırma olma özelliğini taşımaktadır. BEIP kapsamında, kurum bakımındaki 136 çocuk rastgele olarak ya kurumlarda kalmaya devam etmiş ya da profesyonel olarak seçilmiş ve desteklenen koruyucu ailelere yerleştirilmiştir. Bulgular, koruyucu aileye erken dönemde yerleştirilen çocukların bilişsel gelişimlerinin, bağlanma örüntülerinin ve sosyal-

duygusal uyumlarının kurumda kalanlara kıyasla belirgin derecede daha iyi olduğunu göstermiştir. Özellikle iki yaşından önce aile yanına yerleştirilen çocuklarda bu iyileşme daha güçlüdür. Nörogelişimsel düzeyde yapılan EEG incelemeleri, kurum bakımında kalan çocuklarda kortikal aktivite azalmaları ve gelişimsel gerilikler olduğunu, koruyucu aileye geçişte ise bu örüntülerin kısmen normalleştiğini ortaya koymuştur (Fox, Zeanah ve Nelson, 2011; Marshall vd., 2008). Uzunlamasına izlemelerde ise, ergenlik dönemine kadar uzanan bulgular, kurum bakımında büyüyen çocuklarda depresyon, anksiyete ve davranış sorunlarının daha yüksek oranda görüldüğünü, erken dönemde koruyucu aileye geçenlerde ise bu risklerin azaldığını göstermektedir (Humphreys vd., 2015).

Türkiye’de yürütülen çalışmalar da uluslararası literatürle büyük ölçüde örtüşmektedir. Şimşek, Erol, Öztop ve Özcan’ın (2008) kapsamlı epidemiyolojik araştırması, kurum bakımındaki 6–18 yaş grubunda hem içe yönelim (depresyon, anksiyete) hem de dışa vurum (saldırganlık, davranış sorunları) problemlerinin toplum örneklemine göre belirgin şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Benzer biçimde Erol, Şimşek ve Münir (2010), kurum bakımındaki ergenlerde ruh sağlığı sorunlarının daha yaygın olduğunu ve kurumsal ortamın çocuk gelişiminde önemli riskler barındırdığını vurgulamışlardır.

Türkiye bağlamında aile temelli bakım modellerini destekleyen araştırmalardan biri de Üstüner ve arkadaşlarının (2012) çalışmasıdır. Bu çalışmada, koruyucu aile yanında, yuva/yurtlarda ve biyolojik ailesi yanında büyüyen çocukların psikososyal uyumları karşılaştırılmış ve koruyucu ailelerin kurum bakımına göre çok daha olumlu sonuçlar sağladığı bulunmuştur. Bu sonuçlar, BEIP bulgularıyla uyumlu şekilde, çocukların küçük yaşta aile temelli bakım ortamına geçişinin kritik önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Ayrıca, Altınoğlu Dikmeer ve arkadaşlarının (2014) evlat edinilmiş çocuklarla biyolojik aile yanında büyüyen çocukları karşılaştırdığı çalışma, evlat edinmenin çocukların davranışsal ve duygusal uyumları açısından koruyucu etkilerini göstermiştir. Evlat edinilmiş çocuklarda güvenli bağlanmanın ve sosyal uyumun daha güçlü olması, aile temelli alternatif bakımın çocuk gelişimi üzerindeki olumlu katkılarını desteklemektedir.

Yurdakul’un (2016) çalışması ise Türkiye’de kurum bakımı ile koruyucu aile yanındaki çocukların benlik saygısı ve psikososyal gelişim düzeylerini doğrudan karşılaştırması açısından önem taşımaktadır. Araştırma bulguları, koruyucu aile yanında

kalan çocukların benlik saygısı düzeylerinin anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu, kurum bakımındaki çocuklarda ise sosyal çekilme, güven eksikliği, aidiyet sorunu ve otoriteye karşı tepki gibi davranış örüntülerinin daha yaygın olduğunu göstermektedir. Çocukların kendilerini değerli, önemli ve kabul gören bireyler olarak hissetmelerini sağlayan aile ortamının, psikolojik sağlamlığı doğrudan güçlendirdiği vurgulanmıştır. Yurdakul (2016), kurum bakımının fiziksel ihtiyaçları karşılarsa da çocuğun birey olarak görülme, koşulsuz kabul edilme ve sevgi temelli ilişkiler kurma gereksinimini karşılamadığını belirtmiştir. Bu bulgular, aile temelli bakımın çocuğun benlik bütünlüğünü koruma ve duygusal güvenlik sağlama açısından vazgeçilmez olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Ervüz ve Türk'ün (2025) değerlendirmesinde de belirtildiği üzere, kurum bakımı çocukların bireysel gelişim, katılım ve aidiyet haklarını sınırlamakta, aile temelli bakımın ise çocuğun yaşama, gelişme ve korunma haklarını bütüncül biçimde desteklediği görülmektedir.

Bu bulgular, kurum bakımının çocuklar için ciddi psikososyal yükler yarattığını, dolayısıyla aile temelli bakım modellerine öncelik verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, gerek uluslararası gerekse Türkiye'deki araştırmalar, kurum bakımının çocukların bilişsel gelişim, ruh sağlığı, bağlanma ve sosyal uyumları üzerinde olumsuz etkiler yarattığını açıkça ortaya koymaktadır. Bulgular, aile temelli bakım modellerinin (koruyucu aile, evlat edinme, akraba yanında bakım) çocukların üstün yararını korumak açısından vazgeçilmez olduğunu göstermektedir. Bu nedenle çocuk koruma politikalarının, kurum bakımını yalnızca son çare olarak gören bir anlayışla, önceliği her zaman aile temelli bakım hizmetlerine vermesi gerektiği literatürle güçlü biçimde desteklenmektedir (Yurdakul, 2016; Nelson, vd., 2007; Humphreys vd., 2015).

1.4.2. Aile yanında sunulan hizmetler

Çocuk koruma sistemi kapsamında aile yanında sunulan hizmetler genel olarak ailesi tarafından şiddet, ihmal, istismar gibi nedenler dışında bakılmasında sakınca bulunmayan ancak, yoksulluk, ebeveyn becerilerinden yoksunluk, sağlık sorunları engellilik gibi farklı

nedenlerle bakım sürecinde zorlanan çocukların bakımını sağlamak için geliştirilmiş hizmetlerdir. Okul destekleri, sosyal yardımlar, ebeveyn eğitimleri, engelli maaşı gibi hizmetler bu grupta sıralanabilir (Yolcuoğlu 2009; Yazıcı 2014).

Türkiye’de ASHB tarafından aile yanında sunulan hizmetler arasında Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri (SED), Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetinin Etkinliğinin Artırılması (Okul Destek) Projesi, eğitim programları, çocuk destek programları, ücretsiz kreş hizmetleri, engelli aylığı, engelli evde bakım yardımı gibi hizmetler bulunmaktadır. Bu hizmetler arasında en yoğun olarak kullanılan hizmet SED hizmetidir. ASHB, Strateji Geliştirme Başkanlığı verilerine göre yıllar içinde SED’den yararlanan çocuk sayısında son yıllarda artış olmuştur. 2024 Temmuz ayı itibariyle bu sayı, 167.873 çocuk olarak belirtilmiştir (ASHB, 2024, s.40).

Korunma ihtiyacı olan çocukların, devlet eliyle kurum bakımında olması yerine aile temelli bakım modellerinde yetişmeleri gerekmektedir. Çeşitli nedenlerle biyolojik ailesi tarafından bakılamayan çocuklar için ise iki farklı bakım modeli bulunmaktadır.

1.4.2.1. Evlat edinme

Evlat edinme modeli aile temelli bakım modelleri arasında yer alan, yıllar içinde ve ülkeler arasında uygulama farklılıkları gösterse de insanlık tarihi boyunca var olan bir çocuk koruma yöntemidir. Ağırlıklı olarak çağın ihtiyaçlarına, çocuklara bakış açısına, ülkenin coğrafi konumuna, refah seviyesine, hukuk biçimine, gelenek ve göreneklerine, dini inançlara göre şekillendiği ifade edilebilir.

Bu yöntemde çocukla onu evlat edinen kişi/kişiler arasında hukuki olarak bir bağ kurulur ve evlat edinen çocuklar biyolojik çocukların sahip olduğu haklara sahip olurlar. Evlat edinme hizmeti hem çocukların korunması hem de çeşitli nedenlerle ebeveyn olamayan ailelerin çocuk sahibi olmasını içeren iki yönlü bir bakım modelidir (Karataş 2020 s.1395; Kayma, 2020, s. 1).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması sürecinde, savaş sonrasında çok sayıda çocuğun korunma ihtiyacı duyması evlat edinme kurumunun hukuki olarak düzenlenmesini gerektirmiştir. Bunun sonucunda 1926 tarihli 743 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nda evlat

edinme kurumu ilk kez resmi olarak yer almıştır. Bu yasada çocuğun yararı gözetilmiş ve çocuk için en uygun şartların oluşturulması hedeflenmiştir.

Evlat edinme şartlarına sahip kişi ya da kişilerin evlat edinmesi ülkemizde iki şekilde olmaktadır; İlk yöntemde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar aracılığıyla evlat edinme gerçekleştirilmektedir. Bir diğer yol da çocuğun biyolojik ailesinden ya da vasisi ile anlaşma yolu ile evlat edinmedir. Kişilerarası evlat edinme olarak adlandırılan bu yöntemde işlemler doğrudan Aile Mahkemesinde, bulunmadığı durumlarda Asliye Hukuk Mahkemesinde yürütülmektedir. Kişiler arası evlat edinmede ilgili mahkemenin, Bakanlık aracılığıyla yapılan başvurularda ise Bakanlığın yapacağı sosyal inceleme ile kişi ya da kişilerin evlat edinmeye uygunluğuna karar verilir. Evlat edinmesi uygun görülenler evlat edinilecek çocuk ile eşleştirilir.

Bu çalışmanın konusu açısından koruyucu aile hizmeti üzerinde daha ayrıntılı durulacaktır.

1.4.2.2. Koruyucu aile hizmeti

Türkiye’de koruyucu aile modeli, biyolojik aile dışında bir aile ortamında çocuklara bakım sağlanmasını esas alan, aile temelli bir çocuk koruma hizmetidir. Bu model, hem ulusal hem de uluslararası hukuk düzenlemeleriyle ayrıntılı biçimde çerçevelenmiş, çocuğun üstün yararını, aile bütünlüğünü ve toplumsal katılımı önceleyen bir yaklaşım olarak benimsenmiştir. Koruyucu ailelik, çocukların kurumlarda büyümek yerine sevgi, ilgi ve aidiyet duygularını doğal bir aile ortamında geliştirebilmelerine olanak tanıyan alternatif bir bakım biçimidir.

Çocuk koruma sistemi, çocuğun bedensel, bilişsel, duygusal, ahlaksal ve sosyal gelişimini bütüncül biçimde güvence altına almayı temel hedef olarak belirler. Bu kapsamda, koruyucu ailelik uygulaması, yalnızca bir bakım hizmeti değil, aynı zamanda çocuğun topluma sağlıklı birey olarak katılımını destekleyen, nesiller boyu aktarılan travma döngüsünü kırabilen sosyal bir yatırım olarak da değerlendirilmektedir.

Türkiye’deki koruyucu aile uygulamaları, tarihsel olarak Osmanlı dönemindeki hayır temelli geleneklerden doğmuş, Cumhuriyet’in ilk yıllarında kurum merkezli bakım anlayışıyla şekillenmiş, 1980’li yıllardan itibaren ise aile temelli bakımı güçlendirmeyi

hedefleyen politikalar doğrultusunda yeniden yapılandırılmıştır. Böylece sistem, kurumsal merkezli anlayıştan aile merkezli bir koruma modeline doğru dönüşüm geçirmiştir.

Bu dönüşümün yasal altyapısı, üç temel düzenleme üzerine inşa edilmiştir: 24 Mayıs 1983 tarihli 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, 3 Temmuz 2005 tarihli 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 14 Aralık 2012 tarihli Koruyucu Aile Yönetmeliği. Bu üç düzenleme, koruyucu ailelik sisteminin yasal çerçevesini tanımlamış, uygulama esaslarını belirlemiş ve çocukların üstün yararını korumaya yönelik idari mekanizmaları oluşturmuştur. 2828 sayılı Kanun, hizmetin devlet güvencesi altına alınmasını sağlarken, 5395 sayılı Kanun koruyucu aileliği çocuk hakkında verilebilecek destekleyici tedbirlerden biri olarak tanımlamış, 2012 tarihli Yönetmelik ise uygulama koşullarını, eğitim süreçlerini ve izleme mekanizmalarını ayrıntılı biçimde düzenlemiştir.

Politika odağı günümüzde kurum yerine aile yanında bakımın yaygınlaştırılmasıdır. Böylece hem çocuğun bireysel gelişimi hem de toplumsal uyumu güçlendirilmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), bu doğrultuda özellikle 0–6 yaş grubundaki çocukların öncelikle aile yanında yetişmesini teşvik etmekte, düzenli izleme, psikososyal destek ve koruyucu aile eğitim programlarıyla sistemin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Bakanlığın 2025 yılı itibarıyla yayımladığı verilere göre, Türkiye genelinde 8.917 koruyucu aile yanında 10.657 çocuk bulunmaktadır (ASHB, 2025). Bu veriler, aile yanında bakımın kurumsal bakımın yerini giderek daha güçlü biçimde aldığını göstermektedir.

Türkiye'nin koruyucu aile politikası, çocuğun üstün yararını güçlendirmeyi, her çocuğun bir aile ortamında büyüme hakkını korumayı ve kurum bakımını asgari düzeye indirmeyi temel ilke olarak benimsemektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda, koruyucu aile hizmeti sadece bir sosyal hizmet uygulaması değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın, gönüllülüğün ve aile temelli koruma kültürünün sürdürülebilirliğini hedefleyen bir sosyal politika aracı olarak görülmektedir.

1.5. Türkiye'deki Koruyucu Aile Hizmetinin Tarihçesi

Cumhuriyet öncesi dönemde, Osmanlı toplumunda çocukların aile yanında barındırılması ve korunması modern anlamda koruyucu aile veya evlat edinme kurumlarından farklı olarak, daha çok geleneksel ve dini temelli uygulamalarla sağlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda çocuk koruma anlayışı büyük ölçüde toplumsal

yardımlaşma, dini dayanışma ve hayır sistemine dayanmıştır. Bu dönemde vakıflar, yetim ve öksüzlerin ihtiyaçlarını karşılamak için önemli bir mali kaynak oluşturmuş, kimsesiz çocukların barınması ve eğitimi için vakıf gelirleriyle imaretler, mektepler ve çeşitli sosyal kurumlar kurulmuştur. Çocukların aile yanında barınması ve korunması sağlanırken, dönemin çocukluk anlayışına uygun olarak çocukların aile içinde çoğu zaman iş gücü olarak görülmesi ve ev içi görevlerde yer alması beklenmiştir.

Bu bağlamda icare-i sağır uygulaması, Osmanlı toplumundaki çocuk koruma pratiklerinin dikkat çekici bir örneğidir. İcare-i sağır, korunmaya muhtaç veya yoksul çocukların daha varlıklı ailelerin yanında barındırılarak üretim süreçlerine katılmasını sağlayan bir düzenlemeydi. Bu sistem, hem ekonomik hem de sosyal bir işlev üstlenmiştir. Çocuğun bakım, gözetim ve terbiyesini içerirken; evlat edinmede olduğu gibi nesep bağı ya da miras hakkı doğurmamıştır (Yakut ve Çağlayan Aygün, 2018). Uygulama, çocuğun velisi ile onu yanına alan aile arasında yapılan ve çoğu kez kadı huzurunda tescil edilen bir sözleşmeye dayanmıştır (Turan, 2016). Bu sözleşme gereği, çocuk barınma, giyim ve eğitim gibi ihtiyaçlarını emeği karşılığında elde ederdi. İcare-i sağır ilişkisi genellikle çocuğun reşit olmasına kadar sürmekteydi.

Osmanlı toplumunda gelişen diğer çocuk bakım biçimleri arasında “besleme”, “süt evlatlık” ve “ahretlik” uygulamaları da yer almıştır (Karatay, 2007; Yakut ve Çağlayan Aygün 2018). Bu uygulamalar çocuklara barınma ve bakım imkânı sağlamakla birlikte, modern anlamda hukuki bir statü tanımamış, daha çok toplumsal dayanışma, dini inançlar ve kültürel gelenekler üzerinden şekillenmiştir.

“Besleme” uygulaması, ekonomik imkânları sınırlı ailelerin çocuklarının, daha varlıklı ailelerin yanına verilmesi yoluyla yürütülmüştür. Çocuklar bu ailelerde hem ev işlerinde çalışmış hem de barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ancak, hukuki açıdan bu çocuklara hiçbir miras hakkı tanınmamıştır (Turan, 2016). “Süt evlatlık” uygulaması, İslam hukukundaki süt akrabalığına dayanmaktadır. Bir kadının sütünü emen çocuk o aileyle akraba sayılmakta, fakat bu ilişki nesep bağı kurmamaktadır; dolayısıyla çocuk o aileye mirasçı olamamaktadır. Buna rağmen süt kardeşliği evlilik engeli teşkil eder, sütanne ve sütkardeşlerle evlenmek yasaktır. Bu uygulama, hem çocuğun bakımına destek olmuş hem de aileler arasında kalıcı bir sosyal bağ kurmuştur. “Ahretlik” uygulaması ise özellikle kız çocukları arasında yaygın olarak görülmüştür. İki ailenin çocukları küçük yaşta birbirine verilerek manevi bir kardeşlik bağı kurulmuş, bu bağ, bir

tür sosyal güvence işlevi görmüştür. Çocuklar birbirlerini “ahret kardeşi” olarak benimsemiş ve bu bağ çoğu zaman ömür boyu sürmüştür (Turkish Studies, 2014).

1839–1876 yıllarını kapsayan Tanzimat Dönemi, Osmanlı’da modern sosyal politika kurumlarının temellerinin atıldığı bir dönemdir. Modernleşme çabalarıyla birlikte devletin sosyal politikalara müdahalesi artmış, bu süreçte yetim, öksüz ve korunmaya muhtaç çocuklara hem barınma hem de eğitim imkânı sunan kurumlar yaygınlaşmıştır (Karatay, 2007). Bu dönem ve hemen sonrasında öne çıkan kurumlar arasında Islahhaneler, Darüleytamlar, Darülhayr-ı Âli ve Darülaceze, bulunmaktadır.

Islahhaneler (Sanayi Mektepleri) 1863 yılında İstanbul’da açılmış ve amacı kimsesiz çocukları meslek sahibi bireyler hâline getirmek olmuştur. Bu kurumlarda marangozluk, demircilik, kunduracılık gibi zanaatlara ilişkin eğitimler verilmiş, böylece çocukların hem korunması hem de üretim sürecine katılması sağlanmıştır (Karatay, 2007). Darülaceze, 1895 yılında II. Abdülhamid döneminde kurulmuş ve yalnızca çocuklara değil, aynı zamanda yaşlı, engelli, yoksul ve kimsesiz bireylere de hizmet veren geniş kapsamlı bir sosyal yardım kurumu olarak faaliyet göstermiştir. Bünyesinde bebekler ve küçük çocuklar için özel bölümler oluşturularak barınma ve bakım hizmeti verilmiştir (Karatay, 2007). Darülhayr-ı Âli (1896) özellikle ilkokul çağındaki yetim çocuklara yönelik olarak hem eğitim hem de barınma hizmeti sunan bir kurumdur. Böylece Tanzimat ve sonrası dönemde çocukların korunması yalnızca barınmayla sınırlı kalmamış, aynı zamanda eğitim, meslek edinme ve toplumsal uyum hedefleri de benimsenmiştir (Yıldırım, 2015). Darüleytamlar (Yetimhaneler) ise 1914 yılında İstanbul’da kurulmuş ve kısa sürede imparatorluğun diğer bölgelerine yayılmıştır. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sonrasında artan yetim çocuk sayısı, bu kurumların sayısının hızla artmasına neden olmuştur. Anadolu’nun birçok şehrinde açılan Darüleytamlar, çocukların barınma, beslenme ve temel eğitim ihtiyaçlarını karşılamış, modern anlamda yetimhane işlevi görmüştür (Yıldırım, 2015).

Cumhuriyet’in ilanından sonra çocukların korunması görevi Himaye-i Etfal Cemiyeti (1921)’ne devredilmiş, böylece Darüleytamların işlevi sona ermiş ve kademeli olarak kapatılmıştır. 1863’te kurulan ıslahhaneler, Cumhuriyet döneminde eğitim sistemindeki reformlarla birlikte işlevlerini yitirmiş, bir kısmı Sanayi Mektebi veya Meslek Okulu olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Darülhayr-ı Âli, 1920’lerin ilk yarısında fiilen kapatılmıştır. Buna karşılık Darülaceze, Osmanlı’dan günümüze kadar varlığını sürdüren

en kapsamlı sosyal yardım kurumu olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Günümüzde de yaşlı, engelli, çocuk ve kimsesiz bireylere yönelik sosyal bakım, barınma ve sağlık hizmetlerini bir arada sunmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı ve Balkan Savaşları sonrasında artan yetim sayısı, çocuk koruma hizmetlerinde yeni düzenlemelere duyulan ihtiyacı artırmıştır. Bu süreçte 1917’de İstanbul’da Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyet, savaş mağduru çocuklara sağlık, eğitim ve beslenme olanağı sunmak, çocuk ölümlerini azaltmak amacıyla kurulmuş ve kısa sürede Anadolu’nun çeşitli şehirlerinde şubeler açmıştır (Gürkan, 2021).

1921’de İstanbul şubesi kapatılmış,30 Haziran 1921’de Ankara’da Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti resmen faaliyete geçmiştir. Cemiyet, 1920’li yıllarda süt damlaları, anaokulları ve bakım evleri açarak erken çocukluk dönemine odaklanmış, çocuk refahını toplumsal gündemin merkezine taşımıştır (Gürkan, 2021). Kurum Atatürk tarafından da desteklenmiş, Dr. Fuat Umay öncülüğünde 23 Nisan Çocuk Bayramının temellerinin atılmasına vesile olmuştur.

1935 yılında çıkarılan 2741 sayılı Kanun ile Cemiyet’in adı Çocuk Esirgeme Kurumu (ÇEK) olarak değiştirilmiş, kamu yararına çalışan dernek statüsü kazanmıştır. Kurumun faaliyet alanı genişletilmiş, ülke genelinde çocuk yuvaları ve yurtlar kurulmuştur. 1940’lı yıllarda II. Dünya Savaşı’nın yarattığı sosyal sorunlar karşısında devletin çocuk refahına ayırdığı bütçe artmış, ancak sistemin temelini hâlâ kurum bakımı modeli oluşturmuştur.

Koruyucu aileliğin yasal bir çerçeveye oturması Cumhuriyet döneminden sonra gerçekleşmiştir. 1926 tarihli 743 sayılı Medeni Kanun’un 273. maddesi, tehlike altındaki çocukların ailelerinden alınarak başka bir aile yanında veya kurumda bakılabileceğini öngörmüş, bu düzenleme bugünkü anlamda koruyucu aile hizmetine en yakın hüküm olarak kabul edilmiştir (Doğan, 2013; Karatay, 2017). Ancak uygulamanın kamu eliyle nasıl yürütüleceği açıkça belirtilmemiştir.

1930 tarihli 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu da bu konuda önemli bir dayanak olmuştur. Kanunda, korunma ihtiyacı olan çocukların belediyeler veya köy heyetleri tarafından korunmasının zorunlu olduğu, bu kurumların bulunmadığı yerlerde ise belirli bir ücret karşılığında çocukların aileler yanında bakılabileceği düzenlenmiştir.

“Koruyucu aile” kavramı doğrudan geçmese de bu hükümler, sistemin erken hukuki dayanakları arasında değerlendirilmektedir (Karatay, 2007; Doğan, 2013).

1949 tarihli 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu, korunmaya muhtaç çocukların tanımını yapmış ve bu çocukların aile yanına yerleştirilmelerine ilişkin hükümler getirmiştir. 1957 yılında çıkarılan 6972 sayılı Kanun ile tanım genişletilmiş, devletin bu çocukları koruma sorumluluğu belirginleşmiş ancak koruyucu ailelik uygulamasının usul ve esasları açıkça tanımlanmamıştır.

Modern anlamda koruyucu aile uygulamaları, UNICEF ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın birliğiyle 1961 yılında Ankara'da pilot proje olarak başlatılmıştır. 31 Mart 1961'de ilk başvuru alınmış, Haziran ayında ilk çocuk bir koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir (Karatay, 2007; Turan, 2016). Proje, evlat edinme sürecine geçiş niteliğinde olup dört aylık eğitim programını içermektedir. 1960'lar ve 1970'lerde uygulama pilot düzeyde sürmüştür, özellikle Ankara, Adana ve İstanbul'da aile yanı bakım denemeleri yapılmıştır.

1961 Anayasası, sosyal devlet ilkesini güvence altına alarak sosyal hizmetleri devletin temel görevi olarak tanımlamıştır. 1963 yılında kurulan Sosyal Hizmetler Akademisi, çocuk koruma hizmetlerini bilimsel temele oturtmuş, yetiştirme yurtlarının sayısı artmıştır (Karatay, 2007). 1973 yılı itibarıyla Ankara'da 167, Adana, İstanbul ve İzmir'de ise 217 ailenin koruyucu aile olarak takip edildiği kayıt altına alınmıştır (Yakut ve Çağlayan Aygün, 2018).

1983 tarihli 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Türkiye'de koruyucu aile hizmetini yasal zemine oturtan ilk kapsamlı düzenleme olmuştur. Kanun ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kurulmuş, çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, rehabilitasyon merkezleri ve bakım evleri tek çatı altında toplanmıştır. 23. madde, korunma kararı alınan çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilebilmesine; 24. madde ise yerleştirme ve izleme esaslarına olanak tanımıştır. Böylece aile temelli bakım, kurum bakımının öncelikli alternatifi olarak mevzuata girmiştir. Bu kanunu takiben 1 Ekim 1984 tarihli ilk Koruyucu Aile Yönetmeliği yürürlüğe konmuştur.

1990'lı yıllarda ÇEK bünyesinde aile yanında bakım uygulamaları yaygınlaştırılmış, yerel rehberler hazırlanmıştır. 2005 tarihli 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, koruyucu

ve destekleyici tedbirleri tanımlamış, mahkemelere çocukların kurum bakımı yerine koruyucu aile yanına yerleştirilmesi için karar verme yetkisi tanımıştır. Bu düzenleme, sosyal hizmet birimlerinin sorumluluklarını netleştirmiş ve izleme süreçlerini güçlendirmiştir.

Koruyucu aile hizmetlerinin yasal dayanakları bugün Anayasa'nın 61. maddesi, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 347. maddesi, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 23. ve 24. maddeleri, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. maddesi ve 633 sayılı KHK ile belirlenmiştir. Bu mevzuatlar, çocuğun bedensel, zihinsel veya manevi gelişimi tehlikeye düştüğünde mahkeme kararıyla bir aile yanına yerleştirilmesini mümkün kılmaktadır.

1990'da imzalanan ve 1995'te yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuğun üstün yararını ve aile yanında büyüme hakkını iç hukukta bağlayıcı hâle getirmiştir. Anayasa'nın 90. maddesi, usulüne uygun olarak yürürlüğe konmuş uluslararası sözleşmelerin kanun hükmünde olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda Türkiye, sözleşmenin 20. maddesi gereği korunmaya muhtaç çocukların öncelikle aile ortamında büyümesini sağlama yükümlülüğünü üstlenmiştir.

1 Ekim 1984 tarihinde SHÇEK Kanunu temelinde çıkarılan ilk Koruyucu Aile Yönetmeliği, 1993 ve 2006 yıllarında güncellenmiş, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasının ardından 14 Aralık 2012 tarihli yeni yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle birlikte önceki yönetmelikler yürürlükten kaldırılmış, koruyucu ailelik süreci ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Yönetmelikte başvuru süreci, değerlendirme komisyonlarının yapısı, koruyucu aile tipleri (akraba, ücretli, gönüllü, süreli/süresiz), çocuk-aile eşleştirme kriterleri ve izleme raporlarının periyotları tanımlanmıştır. 2015 yılında yapılan değişikliklerle de ödeme miktarları yeniden düzenlenmiştir.

Bu dönem, aile temelli bakımın ulusal politika olarak benimsendiği ve koruyucu aile sayısının hızla arttığı bir dönemi ifade etmektedir. Günümüzde koruyucu aile hizmetleri, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) ve bağlı taşra teşkilatları aracılığıyla yürütülmekte; çocukların üstün yararını esas alan bütüncül bir sosyal hizmet anlayışıyla uygulanmaktadır.

Tablo 1.2. Koruyucu Ailelik – Tarihsel ve Hukuki Akış Tablosu

Dönem / Yıl	Düzenleme / Kurum	İçerik / İşlev
Osmanlı (Geleneksel)	İcare-i Sağır, Besleme, Süt Evlatlık, Ahretlik	Çocukların aile yanında, geleneksel yöntemlerle barındırılması, miras hakkı yoktur.
Tanzimat Dönemi	Modern sosyal politika başlangıcı	Devlet müdahalesi artar, yetim ve öksüzler için kurumlar açılır.
1863	Islahaneler	Sanayi mektepleridir, meslek edindirme amaçlıdır.
1895	Darülaceze	Çocuk, yaşlı, engelli ve yoksullara kapsamlı bakım verir, halen faaliyettedir.
1903	Darülhayr-ı Âli	İlk yetimhaneler, barınma ve eğitim amaçlıdır.
1914	Darüleytamlar	İlkokul çağındaki yetimlere eğitim ve barınma sağlar.
1917 (İstanbul)	Himaye-i Etfal Cemiyeti	Savaş mağduru çocuklara bakım, sağlık, eğitim amaçlıdır.
1921 (Ankara)	Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti	Ulusal ölçekte çocuk koruma örgütlenmesidir.
1926	Medeni Kanun (m.273)	Çocuğun aile dışına yerleştirilmesi düzenlenmiştir.
1930	Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (m.163 vd.)	Çocukların aile yanında bakımına imkân tanınmıştır.
1949	5387 sayılı Kanun	Korunmaya muhtaç çocuk tanımı yapılmıştır.
1957	6972 sayılı Kanun	Korunmaya muhtaç çocuk tanımı genişletilmiş, devletin bu çocukları koruma sorumluluğu vurgulanmıştır.
1961	UNICEF–SSYB Pilot (Ankara)	İlk koruyucu aile yerleştirmesi ve eğitim programı uygulamasıdır.
1983	2828 SHÇEK Kanunu	Koruyucu aile yasal zemine oturtulmuştur.
1984–1993	Koruyucu Aile Yönetmeliği	İlk ayrıntılı yönetmelik 1984’ te yapılmış, 1993’te güncellenmiştir.
2005	5395 Çocuk Koruma Kanunu	Koruyucu/destekleyici tedbirler tanımlanmıştır.
2006	Koruyucu Aile Yönetmeliği	Yönetmelik güncellenmiştir.
2011	633 Sayılı KHK	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur.
2012–2015	Koruyucu Aile Yönetmeliği	Başvuru, eşleştirme, izleme süreçleri, ödeme düzenlemeleri kapsamlı yapılandırılmıştır.
2025	Güncel durum (ASHB)	8.917 koruyucu aile yanına 10.657 çocuk yerleştirilmiştir.

1.6. Türkiye’de Koruyucu Ailelik Hizmetinin Yasal Çerçevesi ve İşleyişi

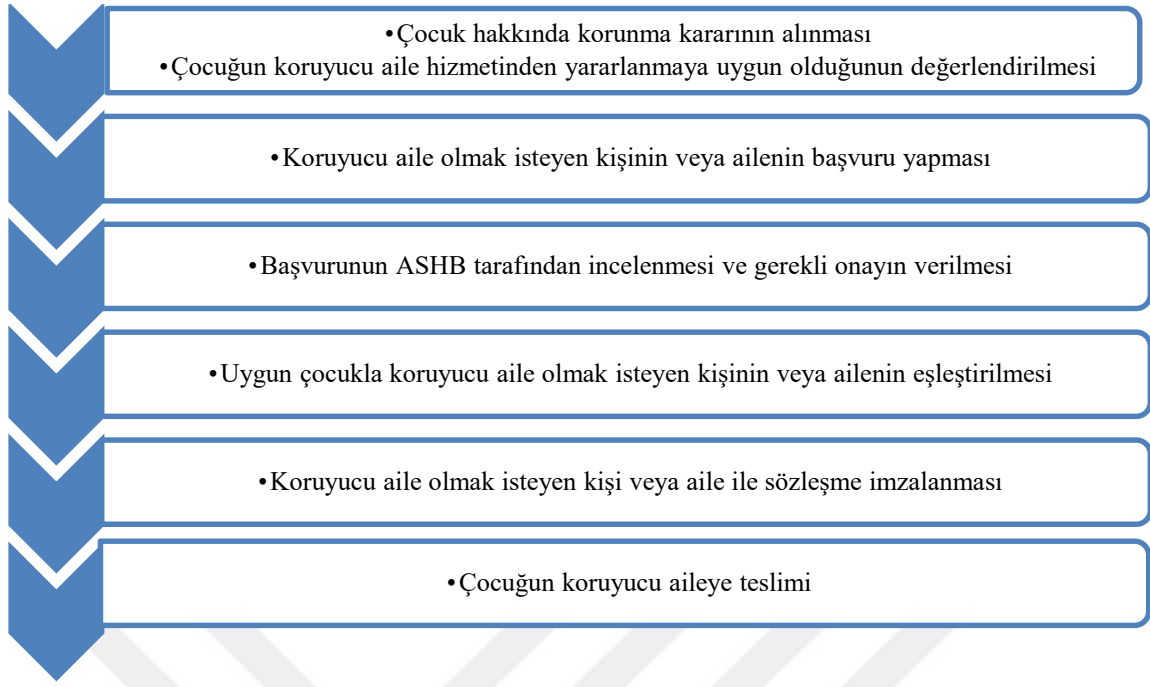
Türkiye’de koruyucu aile hizmeti, çocuğun üstün yararını esas alan, aile temelli bakım modellerini önceleyen ve çocuğun kurum bakımından ziyade aile ortamında yetiştirilmesini hedefleyen yasal bir sistemdir. Bu hizmet, çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal gelişiminin doğal bir aile ortamında desteklenmesini amaçlamakta; aynı zamanda devletin çocuk koruma sorumluluğunu, toplumun gönüllü katılımıyla paylaşmasını sağlamaktadır (ASHB, 2012).

Bu süreçte “korunma kararı”, işleyişin ilk yasal basamağını oluşturur. Sosyal hizmet uzmanlarının değerlendirmeleri ve mahkemeye sundukları raporlar doğrultusunda koruma ihtiyacı belirlenen çocuklar için, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 5. maddesinde yer alan danışmanlık, eğitim, sağlık, bakım ve barınma şeklindeki koruyucu ve destekleyici tedbirlerden birinin ya da birkaçının uygulanmasına karar verilebilmektedir.

Söz konusu maddenin hükmüne göre hakim, çocuğun üstün yararını gözeterek şu tedbirlerden birine karar verebilir:

- Danışmanlık tedbiri: Çocuğa veya bakımından sorumlu kişilere rehberlik edilmesi,
- Eğitim tedbiri: Çocuğun okul öncesi, örgün, mesleki veya özel eğitim kurumlarına yönlendirilmesi,
- Sağlık tedbiri: Bedensel ve ruhsal sağlığını koruyacak tedavi, rehabilitasyon veya bağımlılık tedavisine yönlendirilmesi,
- Barınma tedbiri: Güvenli ve sağlıklı bir çevrede yaşamasının sağlanması,
- Bakım tedbiri: Uygun bir kişi veya aile yanında bakımının temin edilmesidir.

Bu tedbirlerin uygulanmasında her aşamada “çocuğun üstün yararı” esas alınmakta; çocuk için en uygun bakım modeli, kurum bakımı, koruyucu aile veya evlat edinme seçenekleri arasından belirlenmektedir (ASHB, 2012).

Şekil 1.1. Koruyucu aile olma süreci

a) Koruyucu Aile Olma Koşulları

Bakım tedbiri kapsamında bir çocuk için koruyucu aile olmak isteyen bireyler, Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde belirlenen koşulları taşıdıkları takdirde başvuru yapabilirler. Süreli Koruyucu Aile başvurularında temel koşullar şunlardır:

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
- Türkiye'de sürekli ikamet etmek (başvuru öncesinde en az bir yıllık ikamet gereklidir),
- 25–65 yaş aralığında bulunmak,
- En az ilkokul mezunu olmak,
- Düzenli bir gelire sahip olmak,
- Çocuğun biyolojik anne-babası veya vasisi olmamak (ASHB, 2012).

Evli bireylerin birlikte başvuru yapmaları ve tüm koşulları birlikte sağlamaları gerekmektedir. Her iki eş için de aynı belgeler istenir, eşlerden birinin yaş şartını karşılamaması halinde yaş farkı 10 yıldan az ise küçük olan eşin yaşı, fark 10 yıldan fazla

ise eşlerin yaş ortalaması esas alınır. Bu değerlendirme sonucunda başvuru tarihinde ve çocuğun yerleştirildiği tarihte 25–65 yaş aralığı koşulunun sağlanması zorunludur. Ayrıca (Akraba/Yakın çevre modeli hariç olmak üzere) çocuk ile yaşı küçük eş arasında en az 18 yaş farkı bulunmalıdır. Akraba veya yakın çevre koruyucu aile başvurularında üst yaş sınırı uygulanmamaktadır (ASHB, 2012).

Öte yandan, uzmanlaşmış koruyucu aile ya da geçici koruyucu aile modellerinde belirtilen başvuru şartlarına ek olarak , yanlarına yerleştirilecek çocuklara yardımcı olabilecek Bakanlıkça belirlenen lisans eğitimini almış veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana-baba eğitimleri, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimlerini almış olmak gerekmektedir (ASHB, 2012).

Biyolojik çocuğu bulunan aileler de koruyucu aile olabilirler, ancak sosyal hizmet uzmanları, ailenin tüm üyeleriyle uyum sağlayabilecek çocuk özellikleri konusunda yönlendirme yapmaktadır (ASHB, 2012).

Akraba/Yakın çevre koruyucu aile modeli tercih edildiğinde genel ebeveynlik becerilerini geliştirmeye yönelik temel ana-baba eğitimlerinin alınması, çocuğa yaklaşım ve iletişim açısından faydalı olmaktadır. Süreli koruyucu aile modelinde ise bu eğitimler tercihen isteğe bağlı olarak alınabilir. Geçici ve uzmanlaşmış koruyucu aile modellerinde eğitimlerin tamamlanması zorunludur (ASHB, 2012).

b) Başvuru Süreci

Başvuru, İl Müdürlüklerine şahsen veya e-Devlet üzerinden yapılabilmektedir. Adaylardan gerekli belgeler istenir, başvuru formu doldurulur ve ilk görüşme gerçekleştirilir. Bu aşamada başvuru sahiplerine hizmetin kapsamı, işleyişi ve çocukların özellikleri hakkında bilgilendirme yapılır. Belgelerin en geç bir ay içinde tamamlanması esastır (ASHB, 2012).

Başvuru dosyasında talep edilen belgeler şunlardır (ASHB, 2012):

- T.C. kimlik belgesi,
- Bir adet vesikalık fotoğraf,
- Öğrenim durumunu gösterir onaylı örnek,

- İş, gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösteren onaylı belge,
- Koruyucu aile olacak kişiler ve birlikte yaşadıkları bireyler için , 5237 sayılı TCK m. 53 kapsamındaki süreler geçmiş olsa bile, kasten işlenen suçlardan bir yıl veya daha fazla hapis, affa uğramış olsa dahi millete, devlete, topluma, kişilere, uluslararası düzene veya çocuklara karşı işlenen istismar suçlarından mahkûmiyetin bulunmadığına dair adli sicil belgesi,
- Varsa Koruyucu Aile Birinci/İkinci Kademe veya temel aile eğitimi belgelerinin onaylı örneği,
- Koruyucu aile olacak kişiler ve birlikte yaşadıkları bireyler için, çocuğun bakımını ve gelişimini olumsuz etkileyebilecek düzeyde fiziksel engel, ruhsal rahatsızlık veya bulaşıcı hastalığın olmadığını gösteren devlet/üniversite hastanesinden alınmış doktor raporu, gerekli görülürse kişinin sağlığına, devam eden hastalığına veya bağımlılığına ilişkin ayrıntılı rapor.

Koruyucu aile adayları, belgeleri eksiksiz biçimde İl Müdürlüğü Koruyucu Aile Birimine teslim eder. Evli başvurularda her iki eşten de aynı belgeler talep edilir, ayrıca biyolojik çocuklar ve evde yaşayan diğer bireyler için de bu belgeler tamamlanır. Dosyadaki belgeler iade edilmez, sosyal inceleme sırasında ihtiyaç duyulan ek belgeler istenebilir (ASHB, 2012).

Hizmet süreci devam ederken, her iki yılda bir ve ayrıca koruyucu aileye yeni bir aile üyesi katıldığında, sağlık raporu ve adli sicil belgesi yenilenir, tespit edilen duruma göre gerekli işlem yapılır (ASHB, 2012).

c) Değerlendirme, Eğitim ve Yerleştirme Süreci

Ön değerlendirme ve sosyal inceleme aşamalarında meslek elemanlarıyla mülakat yapılır ve ev ziyareti gerçekleştirilir. Ailenin ekonomik ve psikososyal durumu, sosyal çevresi, ilişkileri, ebeveynlik yeterlikleri ve motivasyonları ayrıntılı şekilde raporlanır. İl Müdürlüğü bünyesindeki Değerlendirme Komisyonu, raporları inceleyerek adayın uygunluğuna karar verir.

Sürelili koruyucu ailelik için uygun görülen adaylar, tercihen, geçici ve uzman koruyucu aileler zorunlu olarak gerekli koruyucu aile eğitimlerine alınır. Bu eğitimlerde

çocuk gelişimi, bağlanma, travma, çocuk hakları, iletişim ve biyolojik aileyle ilişkiler gibi konular işlenmektedir (ASHB, 2012).

Eşleştirme ve yerleştirme sürecinde çocuğun yaşı, ihtiyaçları, geçmişi ve aile özellikleri dikkate alınır. Tüm kararlar çocuğun üstün yararı ilkesiyle verilir. Koruyucu aile sözleşmesi imzalandıktan sonra çocuk aile yanında yaşamaya başlar (ASHB, 2012).

Yönetmelik kapsamındaki çocuklara ilişkin olarak, aylık periyotlarla il müdürlüklerine gönderilen listelerde koruyucu aileye yerleştirilebilecek çocukların fotoğrafları, kimlik bilgileri (ad-soyad, doğum yeri ve tarihi) ile korunma veya bakım tedbiri ya da acil korunma nedenleri yer alır. Bunlara ek olarak sağlık durumu, psikososyal ve fiziksel gelişim, alışkanlıklar, davranış örüntüleri ve özel gereksinimleri içeren durum değerlendirme raporu da iletilmektedir (ASHB, 2012).

Kardeşlerin birlikte yerleştirilmesi ilkesi öncelikli olarak gözetilir. Bununla birlikte, çocuklarla koruyucu aile arasında bire bir ilişkinin kurulabilmesi ve sağlıklı bireysel gelişim koşullarının sağlanması göz önünde bulundurularak karar verilir. Mevzuata göre kardeş olmayan çocuklar için bir koruyucu ailenin aynı anda en fazla üç çocuğun bakımını üstlenmesine izin verilmektedir. Ayrıca, yabancı uyruklu ya da özel gereksinimli çocuklar için de koruyucu aile olunabilir, ancak bu durumda, tedavi ve bakım planındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve ilgili uzmanın izlemi zorunludur (ASHB, 2012).

Koruyucu ailelik süreci boyunca çocuğun üstün yararı gözetilerek, zarar görme riski bulunmadığı ve sosyal hizmet uzmanının uygun gördüğü durumlarda, çocuk biyolojik ailesiyle görüşebilmektedir. Ayrıca yılda en fazla 30 günü aşmamak kaydıyla, uzman onayıyla biyolojik ailesinin yanında izinli kalma hakkı tanınabilmektedir. Bu uygulama, hem çocuğun aile bağlarını korumayı hem de yeniden birleşme sürecine hazırlanmasını amaçlamaktadır (ASHB, 2012).

d) İzleme ve Destek Süreci

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların uyum süreçleri, sosyal hizmet uzmanları tarafından düzenli olarak izlenir. Uzmanlar, belirli periyotlarla yaptıkları ev ziyaretlerinde çocuğun gelişimini, koruyucu ailenin bakım yeterliğini ve aile içi etkileşim biçimlerini değerlendirir. Gerekli durumlarda psikososyal destek, rehberlik veya

yönlendirme sağlanır. Ayrıca koruyucu ailelerin maddi destekleri, yönetmelik çerçevesinde düzenli olarak denetlenir ve ödemeler Bakanlık tarafından yapılır (ASHB, 2015).

Bu izleme süreci, koruyucu aileliğin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Zira koruyucu aileye sağlanan sürekli danışmanlık ve destek hizmetleri, hem çocuğun uyumunu hem de aile içi istikrarı güçlendirmektedir.

e) Koruyucu Aileliğin İptali

Koruyucu ailelik hizmeti devam ederken, sosyal hizmet uzmanlarının yaptığı incelemeler sonucunda çocuğun yararına olmayan durumlar saptanabilir. Bu durumda durum, İl Müdürlüğü bünyesindeki değerlendirme komisyonuna raporlanır. Komisyon kararıyla koruyucu aile statüsü iptal edilebilir ve bu aileler yeniden koruyucu aile olamaz.

Yönetmeliğin 2012 tarihli hâlinde iptal nedenleri açık biçimde sıralanmıştır (ASHB, 2012):

- Koruyucu ailenin yükümlülüklerini (m. 15) yerine getirmemesi,
- Çocukla koruyucu aile arasında sağlıklı iletişimin mesleki müdahalelere rağmen kurulamaması veya sürdürülememesi,
- Herhangi bir istismar durumunun tespiti,
- Koruyucu ailenin biyolojik aileyle ilişkileri zedeleyen tutum veya ifadeleri,
- Hizmetten beklenen yararın gerçekleşmemesi,
- Yerleştirme nedeninin ortadan kalkması,
- Hizmet modelinin değişmesi veya koruma kararının kaldırılması,
- Koruyucu ailenin hizmetten kendi isteğiyle vazgeçmesi,
- Diğer nedenler.

Bu düzenleme, çocuğun korunma hakkının sürekliliğini güvence altına almak amacıyla yapılmıştır.

f) Koruyucu Ailelik, Evlat Edinme ve Gönüllülük Arasındaki Farklar

Koruyucu ailelik, uygulamada sıklıkla evlat edinme ve gönüllülük kavramlarıyla karıştırılmaktadır. Ancak evlat edinmede, mahkeme kararıyla velayet ve tüm yükümlülükler evlat edinene geçerken, koruyucu ailelikte bakım, yetiştirme ve eğitim sorumluluğu devletle paylaşılmakta, velayet ise biyolojik ailede kalmaktadır. Gönüllü ailelikte ise bireyler, çocuklarla, çocukların bulundukları kurumda ya da izin verilmesi halinde kurum dışında kısa süreli zaman geçirir, onların gelişimine katkı sağlarlar.

Koruyucu ailelikte çocuğun kalış süresi, çocuğun korunma nedeni ve hizmet planına bağlı olarak değişebilmektedir. Çocuk, uzun yıllar koruyucu aile yanında kalabileceği gibi, belirli bir sürenin ardından biyolojik ailesine dönebilir. Yeniden birleşme sürecinde çocuğun üstün yararı ilkesi belirleyicidir. Uygulamada, çocukların önemli bir kısmı reşit oluncaya kadar koruyucu aile yanında kalmakta, reşit olduktan sonra da aileyle bağlarını sürdürmektedir.

g) Koruyucu Aile Modelleri ve Güncel Uygulamalar

Günümüzde yürürlükte olan 14 Aralık 2012 tarihli Koruyucu Aile Yönetmeliği, koruyucu ailelik hizmetinin kapsamını ve model çeşitliliğini ayrıntılı biçimde düzenlemiştir. Yönetmelikte dört farklı koruyucu aile modeli tanımlanmıştır:

a) Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli:

Veli ya da vasi dışında kalan, kan bağı bulunan akrabalar (örneğin teyze, hala, amca, dayı, büyükanne veya büyükbaba) ya da çocuğun iletişimde olduğu veya tanıdığı yakın çevresinden kişiler (örneğin bakıcı veya komşu) tarafından sağlanan bakım biçimidir (ASHB, 2012). Bu model, çocuğun tanıdığı ve güven duyduğu kişiler yanında büyümesini sağlayarak travmatik ayrılık etkilerini azaltmayı hedefler.

b) Geçici Koruyucu Aile Modeli:

Acil korunma gerektiren, hakkında hizmet planı oluşturulmamış veya kuruluş bakımına henüz yerleştirilmemiş çocuklar için uygulanır. Bu modelin temel amacı, özellikle küçük yaş grubundaki çocukların kurum bakımına hiç girmeden, önceden hazırlanmış bir ailenin yanına kısa süreli olarak yerleştirilmesidir. Geçici koruyucu ailelik süresi birkaç gün ile bir ay arasında değişmekte, ancak çocuğun biyolojik ailesine dönmesi, evlat edinme sürecine geçişi veya kalıcı olarak koruyucu aile yanına yerleştirilmesi gibi durumlarda süre Bakanlık onayıyla uzatılabilmektedir. Yönetmelikte azami süre bir ay

olarak belirlenmiştir, fakat “çocuğun üstün yararı” gerektirdiğinde süre düzenlenmektedir (ASHB, 2012).

Bu model, Türkiye’de 2023 yılı itibarıyla yeniden yapılandırılmış ve 2025 yılı itibarıyla uygulamaya geçirilmiştir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile UNICEF arasında, Avrupa Birliği mali desteğiyle “Türkiye’de Koruyucu Aile Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi” başlatılmıştır (AB Başkanlığı, 2023). Otuz altı ay süreyle planlanan bu proje, yalnızca çocukların değil, aynı zamanda koruyucu ailelerin, biyolojik ailelerin ve sosyal hizmet uzmanlarının desteklenmesini, izleme ve eğitim süreçlerinin güçlendirilmesini amaçlamaktadır.

Bu kapsamda, yönetmelikte yer almakla birlikte uzun süre uygulanamayan Geçici Koruyucu Aile Modeli hayata geçirilmiştir. Böylece çocukların kurum bakımına alınmadan önce güvenli bir aile ortamında bakım almaları hedeflenmiştir (UNICEF, 2023). Proje kapsamında belirlenen 30 pilot ilden ilk fazda seçilen iller arasında Ankara, İzmir, Afyonkarahisar, Kahramanmaraş, Mersin, Bursa, Zonguldak, Tekirdağ, Eskişehir, Muş ve Şanlıurfa yer almıştır.

Uygulamanın sembolik örneklerinden biri olan ve kamuoyunda “Asel Bebek” olarak bilinen olayda, Afyonkarahisar ilinde Akman çifti Türkiye’nin ilk geçici koruyucu ailesi olmuştur (Anadolu Ajansı, 2025). Bu örnek, Türkiye’de geçici koruyucu aileliğin resmî olarak uygulanmaya başladığı ilk vakayı temsil etmektedir. Nisan 2025 tarihinde yayımlanan “Geçici Koruyucu Aile Hizmeti Pilot Uygulama Yönergesi” ile modelin ilkeleri, izleme süreci ve sorumlulukları resmiyet kazanmıştır (ASHB, 2025).

c) Süreli Koruyucu Aile Modeli:

Biyolojik ailesi yanına kısa sürede dönme imkânı bulunmayan veya kalıcı olarak aile yanında yaşaması mümkün olmayan çocuklara, gönüllü kişi veya aileler tarafından sağlanan bakım modelidir (ASHB, 2012). Uygulamada en yaygın kullanılan model olup, mevcut araştırmanın da temel inceleme konusunu oluşturmaktadır.

ç) Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli:

Özel gereksinimleri, gelişimsel farklılıkları veya psikososyal zorlukları olan çocuklara bakım verebilecek düzeyde eğitilmiş, ilgili lisans alanlarından mezun veya profesyonel destek eğitimleri olan, yönetmelikte zorunlu olan koruyucu ailelik eğitimlerini

de tamamlamış kişi ve aileler tarafından sağlanan modeldir. Bu modelde, bakım veren kişilerin çocuk gelişimi, psikoloji, rehberlik, hemşirelik, öğretimlik gibi alanlarda eğitim almış olmaları tercih edilmektedir (ASHB, 2012).

Tablo 1.3. Yıllara Göre Türkiye’de Koruyucu Aile Yanında Bulunan Çocuk Sayılarının Dağılımı

Dönem / Yıl	Çocuk Sayısı	Bir Önceki Döneme Göre Artış (%)
1961–1975 (toplam)	544	–
1975–1983 (toplam)	503	–
1983–1993 (toplam)	2,128	–
2001	86	–
2006	204	+137%
2012	1,492	–
2013	3,351	+125%
2014	4,008	+20%
2015	4,615	+15%
2016	5,004	+8%
2017	5,642	+13%
2018	6,468	+15%
2019	7,259	+12%
2020	7,869	+8%
2022	9,011	+15% (2020–22 dönemi)
2023	9,806	+9%
2025	10,657	

1993–2001 yılları arasında koruyucu aile yanında bulunan çocuk sayısına dair yıllık bazda sistematik veri bulunmamaktadır. Bu dönemde sistem kurulum aşamasında olup, veri toplama ve yayımlama mekanizmaları henüz yeterince gelişmemiştir. Bu nedenle, 1993–2001 arası yıllık artış oranları ve kesin sayılar mevcut değildir. Veri eksikliklerine rağmen, 2001 yılından sonra koruyucu ailelik hizmetlerinin hızlı bir artış gösterdiği görülmektedir.

2020’li yıllara gelindiğinde, Türkiye’de koruyucu aile sistemi yalnızca nicel olarak büyümekle kalmamış, aynı zamanda niteliksel gelişmelere de odaklanmıştır. Özellikle tek ebeveynli koruyucu ailelerin sisteme dâhil edilmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümüne katkı sağlarken, hizmette çeşitliliğin artmasına da olanak tanımıştır. Bununla birlikte, çocuk odaklı denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, evlat edinme ile koruyucu ailelik arasındaki farkların netleştirilmesi, dijital başvuru sistemlerinin yaygınlaştırılması ve danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi, son yıllarda sistemin temel gelişim alanlarını oluşturmuştur (ASHB, 2023).

h) Koruyucu Ailelere Yapılan Ödemeler ve Yasal Çerçevesi

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların beslenme, giyim, barınma, eğitim, sağlık ve kişisel gelişim ihtiyaçlarına karşılık olarak, koruyucu ailelere düzenli ödemeler yapılmaktadır. Bu ödemeler yalnızca çocuğun temel yaşam giderlerini karşılamaya yönelik değildir, aynı zamanda çocuğun eğitsel, kültürel ve sosyal gelişimini destekleyici bir niteliğe sahiptir. Uygulamanın temel amacı, hak temelli bir bakış açısıyla, çocuğun aile ortamında sağlıklı bir biçimde büyümesini sağlamak, aynı zamanda sosyal adaleti destekleyerek belirli niteliklere sahip ancak yüksek gelir düzeyine sahip olmayan bireylerin de koruyucu aile olabilmesini mümkün kılmaktır.

Ulusal ve uluslararası literatür, kurum bakımının koruyucu aile bakımına kıyasla çok daha yüksek maliyetli olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. UNICEF (2011b) raporlarına göre Avrupa ülkelerinde kurum bakımının günlük maliyeti yaklaşık €100 iken, koruyucu aile bakımının maliyeti €23–37 aralığındadır. Bu veriler, kurum bakımının aile temelli bakıma kıyasla yaklaşık üç kat daha pahalı olduğunu göstermektedir. Benzer biçimde, İngiltere’de 2020–2021 dönemine ait veriler, özel çocuk evlerinde haftalık maliyetin £4.153, koruyucu aile yerleştirmelerinde ise £647 olduğunu; bu farkın yaklaşık 6,4 kat düzeyine ulaştığını göstermektedir (Community Care, 2021).

ABD’de ise Casey Family Programs (2018) raporları, grup veya kurum bakım modellerinin aile temelli bakımlara göre 10 kata kadar daha maliyetli olabileceğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de yapılan bir araştırmada da, doğrudan rakamsal analiz sunulmamakla birlikte, kurum bakımına ilişkin harcamaların koruyucu aile hizmetine yönelik harcamalardan yaklaşık üç kat fazla olduğu belirtilmiştir (Bulut, 2022). Bu bulgular, kurum bakımının hem çocuğun üstün yararını gözetme açısından hem de ekonomik verimlilik bakımından dezavantajlı olduğunu açık biçimde göstermektedir.

Türkiye’de koruyucu ailelere yapılan ödemeler, Koruyucu Aile Yönetmeliği (2012-2015) ve 2015/7 sayılı Koruyucu Aile Ödeme İşlemleri Genelgesi ile düzenlenmiştir. Yönetmelik, ödeme tutarlarının kapsam ve oranlarını belirlerken; genelge, uygulama ayrıntılarını, ödeme biçimini ve denetim süreçlerini açıklamaktadır (Resmî Gazete, 2012).

Koruyucu Aile Yönetmeliği’nin 24. Maddesine göre, koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmesine ilişkin harcamalara karşılık olarak, talepte bulunan koruyucu ailelere her çocuk için, 10.270 gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarın aşağıda belirtilen yaş aralıklarına göre oranlanmış karşılığı, hiçbir kesinti yapılmaksızın aylık ve net olarak ödenmektedir (Resmî Gazete, 2012). Buna göre oranlar:

- 0–3 yaş: %50
- 4–5 yaş: %75
- 6–14 yaş: %80
- 15–18 yaş: %85
- 19 yaş ve üzeri: %90

Engelli veya özel gereksinimli çocuklar için aylık bakım ücreti olarak, yaş ve engel durumu dikkate alınarak yukarıda belirtilen miktarların %50 artırımlı şekilde uygulanması öngörülmüştür. Aynı koruyucu aile yanında birden fazla çocuğun bulunması hâlinde, ikinci çocuk için ödeme birinci çocuğun tutarının %80’i, üçüncü çocuk için ise %60’ı oranında hesaplanmaktadır.

Ödemeler her ayın 7'sine kadar peşin olarak yapılmakta, ayın 5. gününden sonra yapılan yerleştirmelerde veya hizmetin sona ermesi durumlarında çocuk yanında kaldığı gün sayısına göre orantılı ödeme uygulanmaktadır.

Her öğretim yılı başında eğitim masraflarını karşılamak amacıyla bakım ücreti üç kat artırılarak, yılda iki kez yapılan giyim harcamaları için ise iki kat artırılarak ödenmektedir. Ayrıca çocuklara yaş ve eğitim durumlarına göre aylık harçlık verilmekte, reşit olup eğitimine devam eden çocukların korunma kararları uzatılarak bu destekler sürdürülebilmektedir.

Çocukların sağlık giderleri,5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri çerçevesinde karşılanmaktadır. Yönetmelikte ayrıca, eğitim giderleri, kurs ve sınav ücretleri, okul servisi ve ulaşım masrafları gibi ek giderlerin, belirlenen yıllık limitler dâhilinde karşılanabileceği hükme bağlanmıştır (Resmî Gazete, 2012).

Koruyucu aile sözleşmesi devam eden hanelerde, eşi sosyal güvencesi bulunmayan koruyucu aile bireyleri için isteğe bağlı sigorta primi ödemeleri, belgelendirilmesi halinde aylık ödemelere eklenmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın (2025) son duyurusuna göre, koruyucu ailelere yapılan çocuk başına aylık ortalama ödeme tutarı 11.332 TL'den 13.096 TL'ye yükseltilmiştir. Bu artış, özellikle ekonomik dalgalanmaların ve yaşam maliyetlerinin yükseldiği dönemde, hizmetin sürdürülebilirliğini destekleme amacı taşımaktadır (ASHB, 2025).

i) Koruyucu Aile Yönetmelikleri

Koruyucu aile olma şartlarının yıllar içinde değişen mevzuat yapısıyla birlikte farklılıklar gösterdiği görülmektedir. 1984 ve 1993 yönetmeliklerinin daha çok temel koşullar ve deneme niteliğinde olduğu, 2006 da ek düzenlemeler yapıldığı,2012 yönetmeliğinin ayrıntılı sistemleşme ve koruyucu aile tiplerinin tanımını içerdiği, 2015 tarihli yönetmelik düzeltilmesinin ise ödeme iyileştirmeleri amaçlandığı ifade edilebilir. Aşağıdaki Tablolar Türkiye'de süreç boyunca değişik tarihlerde yürürlükte olan koruyucu aile yönetmeliklerini karşılaştırmalı biçimde göstermektedir.

Tablo 1.4. Koruyucu Aile Yönetmelikleri Karşılaştırmalı Tablo (1984–2015)

Yayımlandığı Tarih	Resmî Gazete Sayısı	Yasal Dayanak	Tanımlar ve Kavramlar	Yürürlük Durumu
1 Ekim 1984	18532	2828 sayılı Kanun	Genel ve sınırlı	1993’te yürürlükten kalktı
14 Ekim 1993	21728	2828 sayılı Kanun	Daha açık kavramlar	2012’de yürürlükten kalktı
30 Aralık 2006 (Değişiklik)	26392	2828 sayılı Kanun	1993 Yönetmeliği’nde değişiklikler yapıldı	2012’de yürürlükten kalktı
14 Aralık 2012	28497	2828 sayılı Kanun, 633 sayılı KHK	Modern, net tanımlar	Hâlen yürürlükte
24 Ocak 2015 (Değişiklik)	29246	Aynı dayanak korunmuş	Detaylar sadeleştirildi	2012 Yönetmeliği’ne ödemeler konusunda yapılan düzenlemeler

Tablo 1.5. Değişen Mevzuata Göre Koruyucu Aile Olma Şartları (1984–2012)

Kriter	1984(RG: 18532)	1993(RG: 21728)	2006(RG: 26392)	2012(RG: 28497)
Vatandaşlık / İkamet	Belirtilmemiş (örtük olarak T.C. vatandaşları)	T.C. vatandaşı ve Türkiye’de sürekli ikamet eden	Aynı şekilde	T.C. vatandaşı olmak ve Türkiye’de en az bir yıldır sürekli ikamet etmek
Yaş Sınırı	Orta yaşlı olmak	Belirtilmemiş	25–50 yaş	25–65 yaş
Medeni Durum	Evli olma şartı yok, çocuksuz veya az çocuklu tercih	Evli ya da bekar başvurulabilir	Evli ya da bekar başvurulabilir, eşler birlikte başvurur	Aynı şekilde
Gelir Durumu	Çocuğun bakımını sağlayacak asgari gelir düzeyinde olmak	Ek olarak iş ve gelir durumunu gösteren onaylı belge	Aynı şekilde	Düzenli gelir sahibi olmak
Sağlık Durumu	Fiziksel ve ruhsal sağlığı çocuğa bakmaya elverişli olmak	Ek olarak sağlık kurulu raporu	Fiziksel engeli, ruhsal rahatsızlığı ve bulaşıcı hastalığının olmadığını gösterir rapor	Çocuğun bakımını engelleyecek bedensel veya ruhsal rahatsızlığı olmadığını gösteren sağlık raporu
Adli Sicil	Belirtilmemiş	Adli sicil raporu	Adli sicil raporu, birlikte yaşayan bireyler için de zorunlu	Çocuğun güvenliğini tehlikeye sokacak suçtan hüküm giymemiş olmak, adli sicil raporu
Eğitim Şart	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	En az ilkokul mezunu	En az ilkokul mezunu
Belgeler	Nüfus ve evlilik cüzdanı, ikametgah il muhaberi, gelir belgesi, sağlık raporu	Öncekilere ek olarak fotoğraf ve adli sicil belgesi	Öncekilere ek olarak öğrenim belgesi	Dilekçe, nüfus cüzdanı, öğrenim belgesi, gelir belgesi, adli sicil kaydı, sağlık kurulu raporu, vukuatlı nüfus kayıt örneği, ikametgah belgesi, fotoğraf

1984, 1993, 2006, 2012 ve 2015 tarihli yönetmelikler, koruyucu aile hizmetlerinin yasal çerçevesini oluşturan ve uygulamaya yön veren temel düzenlemelerdir. Tablolarda Türkiye’de yürürlüğe giren Koruyucu Aile Yönetmelikleri tarihsel gelişim ve koruyucu aile olma şartları bakımından karşılaştırmalı olarak sunmaktadır.

2012 yılında yayımlanan yönetmelik, önceki yönetmeliklerdeki eksiklikleri gidermeyi amaçlamış, modern sosyal hizmet ilkeleri doğrultusunda sistematik ve ölçülebilir bir yapı oluşturmuştur. Halen yürürlüktedir. Koruyucu aile uygulamaları açısından denetim, eğitim ve destek mekanizmalarının kurumsallaşmasında bu son düzenleme temel referans olarak değerlendirilmektedir. 2015 düzenlemesi, koruyucu aile olma şartlarını değiştirmemiş, yalnızca ödeme esaslarını güncellemiştir.

1.7. Türkiye’de Koruyucu Aileliğe Yönelik Araştırmalar

Türkiye’de koruyucu ailelik konusundaki akademik çalışmalar son yıllarda artış göstermiş olmakla birlikte, hâlen oldukça sınırlı bir literatürden söz etmek mümkündür. Çalışmalar çoğunlukla koruyucu aile hizmetinin yasal çerçevesi, tarihsel gelişimi, koruyucu ailelerin sosyo-demografik özellikleri ve çocukların psikososyal uyum süreçleri üzerine yoğunlaşmaktadır (Taşdemir Yiğitoğlu, Kıray Vural ve Körükçü, 2020 ; Karatay, 2007). Bu araştırmalar, sistemin işleyişine dair önemli bulgular sunmakta, özellikle koruyucu ailelerin motivasyonları, karşılaştıkları güçlükler ve çocukların bakım sürecindeki uyum sorunlarına ilişkin değerli veriler sağlamaktadır. Ancak mevcut literatür, kapsam ve çeşitlilik açısından gelişmiş ülkelerdeki koruyucu aile araştırmalarına kıyasla oldukça sınırlı kalmaktadır.

Son yıllarda yapılan güncel çalışmalar, bu sınırlılığı görünür kılmak açısından dikkate değerdir. Bilgiz Akbayır (2025), Türkiye’de yapılmış koruyucu aile konulu lisansüstü tezleri bibliyometrik açıdan incelemiş; bu tezlerin yıllara, üniversitelere, çalışma alanlarına ve yöntemlerine göre dağılımını ortaya koymuştur. Çalışma, Türkiye’de koruyucu aile konulu tezlerin sayısının düşük olduğunu, çoğunun sosyal hizmet alanında yoğunlaştığını ve metodolojik çeşitliliğin sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu bulgular, akademide nitelikli, disiplinler arası ve uzun vadeli araştırmalara duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır.

Benzer biçimde Pak Güre, Aydeniz ve Uğurlu (2024), Türkiye’de koruyucu aile ve evlat edinme konulu çalışmalar üzerine sistematik bir derleme yapmış ve 2000–2023 yılları arasında yayımlanan 28 makaleyi analiz etmiştir. Bulgular, araştırmaların çoğunun belirli illerle sınırlı olduğunu, örneklem büyüklüklerinin küçük kaldığını, biyolojik aileye dönüş, yerleştirme başarısızlıklarının nedenleri ve meslek elemanlarının deneyimleri gibi kritik alanlarda yeterli çalışma yapılmadığını ortaya koymuştur. Bu derleme, Türkiye’deki koruyucu aile literatürünün hem tematik hem de yöntemsel açıdan dar bir çerçeveye sıkıştığını göstermektedir.

Akademik bu alandaki rolü, yalnızca mevcut durumu betimlemek değil, aynı zamanda politika yapıcılar için yol gösterici veriler üretmektir. Türkiye’deki araştırmaların büyük bölümü sınırlı sayıda katılımcı ile yürütülen nitel çalışmalar ya da belirli illerde yapılan saha araştırmalarıdır. Türkiye genelini yansıtan geniş ölçekli, karşılaştırmalı ve

boyamsal çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Çocukların uzun vadeli gelişimsel ıktıları, koruyucu ailelik sürecinin eğitim başarısı, ruh sağlığı, kimlik gelişimi ve sosyal uyum üzerindeki etkileri yeterince araştırılmamıştır (Erol, şimşek ve Münir, 2009; şimşek ve ark., 2008). Bu tür çalışmalar, yalnızca koruyucu aile sayılarının değil, aynı zamanda çocukların gelişimsel çıktılarının ve ailelerin deneyimlerinin de ulusal düzeyde karşılaştırılabilir verilerle ortaya konmasına katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte, çocukların kurum bakımına alınma nedenleri, kurum bakımındaki şartlar ve kurum bakımının çocuklar üzerindeki uzun vadeli etkileri konusunda da ayrıntılı araştırmaların az sayıda olduğu görülmektedir.

Uluslararası literatürde koruyucu aileliğe ilişkin çalışmalar, yalnızca bakımın yapısal yönlerine değil, çocukların deneyimlerine ve sürece aktif katılımlarına da odaklanmaktadır. Özellikle İngiltere, Hollanda ve İşkandinav lkelerinde, çocukların koruyucu aile deneyimlerine ilişkin görüşlerinin doğrudan araştırmalara dâhil edilmesi, hem hizmet kalitesinin artırılmasında hem de ocuk hakları perspektifinin yerleşmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Eurochild, 2020). Buna karşın Türkiye’de, çocuğun öznel deneyimlerini merkeze alan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çocuğun sistem içinde yalnızca “yararlanıcı” değil, aynı zamanda “katılımcı özne” olarak görülmesi, koruyucu aile hizmetinin niteliğini güçlendirecek, aynı zamanda Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Sözleşmesi’nin (BMÇHS, 1989) 12. maddesinde yer alan “ocuğun kendisini ilgilendiren konularda görüşünü ifade etme hakkının uygulanabilirliğini de artıracaktır.

Literatürde bir diğer eksiklik, biyolojik aile boyutuna ilişkindir. Koruyucu ailelik sisteminin önemli bir bileşeni olan biyolojik ailelerin süreçteki rolü, literatürde büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Çocuğun biyolojik ailesiyle ilişkisinin nasıl sürdürüldüğü, yeniden birleşme süreçlerinin ne ölçüde desteklendiği ve bu süreçlerin ocuk üzerindeki etkileri konusunda kapsamlı çalışmalar yok denecek kadar azdır. Uluslararası literatürde bu alan, koruyucu aileliğin başarısı açısından kritik kabul edilmektedir (UNICEF, 2011a; Casey Family Programs, 2018). Türkiye’de biyolojik ailelerin sürece nasıl dâhil oldukları, hangi destekleri aldıkları ve çocukla yeniden bir araya geldiklerinde yaşanan güçlükler bilimsel olarak yeterince belgelenmemiştir. Biyolojik ailelerin sosyo-demografik ve psikososyal durumlarının, koruyucu aileliğe yönelik tutumlarının, çocuklarla ilişkilerinin ve yeniden birleşme süreçlerinin kapsamlı biçimde incelenmesi, sistemin bütüncül işleyişini anlamak açısından kritik öneme sahiptir.

Ayrıca koruyucu ailelere yönelik çalışmaların kapsamı da oldukça sınırlıdır. Koruyucu ailelerin nitelikleri, motivasyon kaynakları, çocuklarla olan ilişkileri, meslek elemanlarına bakış açıları ve ilişkilerinin farklı aile tipleri (tek ebeveynli aileler, akraba aileler, geçici koruyucu aileler) bağlamında incelenmediği gözlenmektedir. Bu tür çalışmalar, koruyucu aileliğin çeşitlilik içindeki uygulamalarını görünür kılmaktadır. Koruyucu aileliğin toplumdaki algısı ve medyadaki temsiline ilişkin çalışmalar da oldukça sınırlıdır. Oysa sosyal algının, koruyucu aileliğe yapılan başvuruların artmasında ya da azalmasında doğrudan etkili bir faktör olduğu gözlenmektedir.

Çocuk koruma sisteminin başarısında önemli rol oynayan meslek elemanları da araştırma gündeminde sınırlı biçimde yer almaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının ve diğer profesyonellerin uygulamadaki rolleri, ihtiyaçları, iş yükleri, kurumsal yapılanma ve destek mekanizmaları üzerine yürütülen araştırmaların azlığı dikkat çekmektedir.

Uluslararası karşılaştırmalı araştırmalar yoluyla Türkiye'deki sistemin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesine ilişkin çalışmalar da literatürde yeterince yer almamaktadır. Bu tür karşılaştırmalar, farklı ülke modelleri üzerinden yapılan değerlendirmelerle sistemin gelişimine yönelik yeni perspektifler kazandırmaktadır.

Koruyucu aileliğin hukuksal boyutu da akademik incelemelere konu edilmektedir. Koruyucu ailelerin hak ve yükümlülükleri, yasal statüsü, yasa ve yönetmeliklerin analizi, mevzuatın uygulamadaki karşılığı ve ihtiyaçların belirlenmesine ilişkin çalışmalar, hem teorik bilgi birikimini hem de uygulama temelli literatürü zenginleştirmektedir. Bu alandaki sınırlı çalışmaların artmasına ve güncelleşmesine ihtiyacı olduğu gözlenmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de koruyucu aileliğe ilişkin akademik literatür artış eğilimi göstermektedir, ancak hâlâ hem derinlik hem de kapsam açısından önemli boşluklar barındırmaktadır. Bilgiz Akbayır (2025) ile Pak Güre ve arkadaşlarının (2024) çalışmaları, bu eksiklikleri görünür kılmış ve akademi için yeni araştırma alanlarını ortaya koymuştur. Akademi, disiplinler arası yaklaşımlar ve uzun vadeli araştırmalar yoluyla bu alana katkılar sunmakta, elde edilen bulgular çocukların üstün yararını gözetten politikaların geliştirilmesine ve sahadaki uygulamaların güçlendirilmesine hizmet etmektedir.

1.8. Türkiye’de Koruyucu Aileliğe İlişkin Veri Paylaşımı

Koruyucu ailelik sisteminin sürdürülebilir biçimde güçlendirilmesi, güvenilir, düzenli ve şeffaf verilerin toplanması ve paylaşılmasıyla mümkündür. Veri, yalnızca mevcut uygulamaların izlenmesine değil, aynı zamanda gelecekteki politika ve stratejilerin bilimsel temellerle oluşturulmasına da katkı sağlar. Nitelikli ve kapsamlı veri, çocukların üstün yararının gözetilmesi, koruyucu ailelerin ve kurumların destek ihtiyaçlarının belirlenmesi, sistemin güçlü ve zayıf yönlerinin saptanması bakımından vazgeçilmezdir (UNICEF, 2011a).

Gelişmiş ülkelerde koruyucu aileliğe ilişkin veri toplama ve kamuya açık paylaşım süreçleri, sistemin ayrılmaz bir bileşeni haline gelmiştir. Birleşik Krallık’ta yayımlanan *Fostering in England Statistics* raporları kapsamında koruyucu ailelerin sosyo-demografik profilleri, çocukların yaş, cinsiyet ve etnik köken dağılımları, yerleştirme süreleri, evlat edinme oranları ve eğitim–ruh sağlığı çıktıları yıllık olarak kamuoyuyla paylaşılmaktadır (Community Care, 2021). Benzer biçimde, ABD’de *Adoption and Foster Care Analysis and Reporting System* (AFCARS) aracılığıyla çocukların bakımda geçirdikleri süreler, biyolojik aileye dönüş oranları, yerleştirme sürekliliği ve koruyucu ailelerin sosyo-demografik özellikleri ayrıntılı biçimde raporlanmaktadır (Casey Family Programs, 2018). Bu sistemler yalnızca kamu kurumları için değil, akademik araştırmalar, politika geliştirme süreçleri ve sivil toplum faaliyetleri açısından da önemli bir veri kaynağı niteliğindedir.

Türkiye’de ise koruyucu aileliğe ilişkin veriler büyük ölçüde sınırlı, yüzeysel ve çoğu zaman bütüncül bir analizden yoksundur. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı her yıl *Koruyucu Aile Hizmeti İstatistikleri* raporunu yayımlamakta, ancak bu raporlar çoğunlukla aile sayıları, çocuk sayıları gibi temel göstergelerle sınırlı kalmaktadır (ASHB, 2025). Kritik veriler kamuya açık biçimde sunulmamaktadır.

Bu durum, hem akademik çalışmaların derinliğini sınırlamakta hem de sistemin toplumsal şeffaflığını zayıflatmaktadır. Verilerin kısıtlı paylaşımının nedenleri arasında çocukların kimlik gizliliğini koruma kaygısı, kurumsal veri yönetimindeki eksiklikler ve politik aktörlerin yalnızca olumlu göstergeleri öne çıkarma eğilimleri sayılabilir (Karatay, 2007; Yakut & Çağlayan Aygün, 2021).

Uluslararası örnekler göstermektedir ki çok boyutlu ve şeffaf veri paylaşımı yalnızca sistemin kalitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda kamuoyunun güvenini pekiştirir. Türkiye’de de çocuk koruma sisteminin daha güçlü ve sürdürülebilir hale gelebilmesi için yalnızca sayısal artışların değil, süreçlerin, niteliksel göstergelerin ve uzun vadeli sonuçların da düzenli biçimde izlenmesi ve kamuoyuyla paylaşılması gereklidir. Bu sayede hem çocukların üstün yararı gözetilebilecek hem de koruyucu ailelik sisteminin uzun vadeli başarısı güvence altına alınabilecektir. Sonuç olarak; Türkiye’de koruyucu ailelik hizmetinin uzun vadeli başarısı yalnızca mevzuatla değil, aynı zamanda güvenilir ve şeffaf bir veri altyapısıyla mümkündür. Kurulacak bütünleşik bir veri sistemi, hem çocukların üstün yararını esas alan politikaların geliştirilmesini hem de bilimsel bilgi birikiminin güçlenmesini sağlayacaktır.

1.9. Koruyucu Ailelerin Nitelikleri, Motivasyonları ve Travma Bilgili Yaklaşım

Koruyucu ailelik, yalnızca çocuğun barınma ve günlük bakım ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir sorumluluk değildir, aynı zamanda çocuğun duygusal, sosyal, eğitsel ve gelişimsel gereksinimlerine bütüncül biçimde yanıt vermeyi gerektiren bir süreçtir. Bu nedenle, koruyucu ailelerin sahip oldukları kişisel, duygusal ve sosyal özellikler, sürecin başarısında belirleyici rol oynamaktadır. Empati kurabilme, sabırlı olma, güçlü bir psikolojik dayanıklılığa sahip bulunma, etkili iletişim becerileri geliştirme, ekonomik istikrar sağlama, çocuk haklarına duyarlılık gösterme, şefkatli, şiddet içermeyen disiplin anlayışını benimseme, eğitime ve danışmanlığa açık olma ile güvenli bir bağlanma ortamı sunabilme gibi nitelikler bu bağlamda öne çıkmaktadır. Literatür, bu özelliklere sahip koruyucu ailelerin çocukların gelişiminde daha olumlu sonuçlara yol açtığını, bakım süreçlerinin istikrarlı sürdüğünü ve çocukların sosyal-psikolojik uyumlarının güçlendiğini ortaya koymaktadır (Humphreys ve ark., 2015; Nelson, vd., 2007). Buna karşılık, bu niteliklerin eksikliği erken sonlandırmalara, uyum sorunlarına ve yeniden kurum bakımına dönüş riskine neden olabilmektedir.

Koruyucu aile olma sürecinde bireyin kişisel özellikleri, motivasyonlarını ve çocukla kuracağı ilişkinin niteliğini belirleyen temel unsurlardandır. Bu bağlamda yapılan araştırmalar, koruyucu ailelerin sahip oldukları kişilik özelliklerinin bakım sürecine doğrudan yansıdığını göstermektedir. Taşdemir Yiğitoğlu, Bilgin Kıray ve Körükçü (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, koruyucu ailelerin genel olarak sorumluluk,

duyarlılık ve uyumluluk düzeylerinin yüksek, duygusal dengesizlik (nevrotiklik) düzeylerinin ise düşük olduğu belirlenmiştir. Araştırmacılara göre bu özellikler, bireylerin bakım verme sürecinde karşılaştıkları stres ve güçlüklerle daha sağlıklı biçimde baş etmelerini ve çocukla güvene dayalı bir bağ kurmalarını kolaylaştırmaktadır.

Bu sonuçlar, koruyucu aileliğe ilişkin motivasyonun yalnızca dışsal etkenlerle değil, aynı zamanda bireyin içsel özellikleriyle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, koruyucu aile seçimi ve eğitim süreçlerinde kişilik özelliklerinin dikkate alınması, hem uyum sürecinin hem de çocuk refahının güçlenmesine katkı sağlayabilir (Taşdemir Yiğitoğlu et al., 2020).

Koruyucu aile olmaya yönelmede bireylerin farklı motivasyon kaynakları bulunmaktadır. Çocuk sevgisi ve ebeveyn olma arzusu, topluma katkı sağlama isteği, dini veya ahlaki değerler, çocuk sahibi olamama gibi bireysel koşullar ya da evlat edinmeye alternatif bir bakım deneyimi yaşama düşüncesi bunlar arasında sayılabilir (Karatay, 2007; Yıldırım, 2015). Bununla birlikte, çocukluk döneminde koruma altındaki bireylerle etkileşim yaşamış veya kurum bakımına tanık olmuş kişilerin empati motivasyonlarının daha güçlü olduğu görülmektedir. Literatürdeki tartışmalardan biri ise, koruyucu aileliğin yalnızca çocuğun üstün yararı ilkesine dayalı bir sorumluluk mu, yoksa aynı zamanda toplumsal prestij ve kimlik inşasıyla da ilişkili bir olgu mu olduğudur. Türkiye’de yapılan sınırlı çalışmalarda, koruyucu aileliğin çoğunlukla bireysel motivasyonlarla açıklandığı; ancak bazı durumlarda çevreden saygınlık görme veya toplumsal görünürlük kazanma gibi ikincil motivasyonların da etkili olabildiği görülmektedir (Tezel, Demirel ve Şahin Kaya, 2018).

Bedia Yıldırım’ın (2023) çalışması, koruyucu aile olma motivasyonlarını avantaj ve dezavantaj algıları çerçevesinde incelemiştir. Araştırmada, koruyucu ailelerin en temel güdülerinin “çocuğa sevgi verme, topluma katkı sağlama ve insanlık görevi bilinciyle hareket etme” olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, bazı ailelerin bürokratik süreçlerin zorluğu, toplumsal yargılar veya çocuğun geçmiş öyküsüne dair belirsizlikler nedeniyle endişe yaşadıkları görülmüştür. Yıldırım’ın bulguları, koruyucu aile olma sürecinde bireysel motivasyonların duygusal doyum ve toplumsal sorumluluk duygusuyla iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır.

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki koruma altındaki çocukların önemli bir bölümü, istismar, ihmal, aile içi şiddet, yoksulluk ve ebeveyn kaybı gibi travmatik yaşam olaylarına maruz kalmıştır (şimşek, Erol,  ztop ve  zcan, 2008; Nelson vd., 2007). Korunmaya ihtiya ı olan çocukların korunma altına alınmadan önce ebeveynleri ile yaşamış oldukları dönemde ciddi sorun yaşamaları ve ihmal- istismar edilmeleri nedeniyle davranış sorunları geliştirme ihtimali, sağlıklı aile yanında yaşayan çocuklara göre daha yüksektir. Lehmann ve ark. (2013)' nın koruyucu aile yanında bulunan çocuklardaki ruhsal bozuklukların yaygınlığı, ek tanı ve risk faktörlerini araştırdıkları çalışmada, koruyucu aile hizmetinden faydalandırılan 396 çocuğun %50,9'unun bir veya daha fazla DSM-IV bozukluğu için  l  tleri karşıladığını, en sık görülen bozukluklar üç ana tanı grubuna ayrıldığında: duygusal bozuklukların (%24,0), DEHB'nin (%19,0) ve davranış bozukluklarının (%21,5) olduğunu tespit etmişlerdir. Bu bulgular, travmaya maruz kalmış çocuklarda duygusal düzenleme güçlüğü, öfke kontrol sorunları ve güven ilişkilerinde zedelenme riskinin yaygınlığını göstermektedir.

Bu g     ler g  z önüne alındığında koruyucu ailelerin, nitelikleri ve travmaya duyarlı bir bakış açısı geliştirmeleri b y  k önem taşımaktadır. Travma bilgisine dayalı yaklaşım, çocuğun davranışlarını bir sorun olarak değil, geçmişte yaşadığı olumsuz deneyimlerin bir yansıması olarak değerlendirmeyi, güvenli, tutarlı ve öngörülebilir bir aile ortamı sunmayı, çocuğun duygusal düzenleme becerilerini desteklemeyi ve profesyonellerle yakın iş birliği içinde olmayı içerir (Erol, şimşek ve Münir, 2010). Bu yaklaşım yalnızca çocuğun bugünkü yaşam kalitesini değil, gelecekteki psikososyal uyumunu ve kimlik gelişimini de doğrudan etkiler (Nelson, vd., 2007).

Türkiye'de Zeynep şimşek'in (2024) *Travma Bilgili Koruyucu Aile Sistemi* başlıklı çalışması, bu alanda önemli bir boşluğu doldurmaktadır. şimşek, travma bilgili bakımın yalnızca çocuklara değil, aynı zamanda koruyucu ailelere, sosyal hizmet uzmanlarına ve tüm sistem aktörlerine yönelik yapısal bir dönüşüm gerektirdiğini vurgulamaktadır. Araştırmada, yeniden travmatizasyondan korunma, güvenli bağların oluşturulması, aileler ile kurumlar arasındaki iş birliğinin artırılması ve karşılıklı saygının güçlendirilmesi gibi ilkelerin merkeze alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu bulgular, sistemin b t nc  l biçimde travma bilgisine dayalı bir anlayışa kavuşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Benzer biçimde, uluslararası literatür de travmaya duyarlı yaklaşımların etkilerini kapsamlı biçimde incelemiştir. Annie E. Casey Vakfı'nın (2020) raporuna göre, travma bilgisine dayalı eğitim alan koruyucu ailelerde yerleştirme süreçleri daha istikrarlı olmakta ve bakım verenlerde tükenmişlik riski azalmaktadır. Meta-analiz bulguları, travmaya yönelik psikososyal müdahalelerin bakım altındaki çocukların davranışsal ve duygusal semptomlarını anlamlı biçimde azalttığını göstermektedir (Johnson, 2000; Humphreys ve ark.,2015). İrlanda'da yürütülen '*Fostering Connections: The Trauma-Informed Foster Care Programme*' adlı eğitim programı, koruyucu ailelerin travmatik geçmişe sahip çocuklarla çalışırken davranışsal sorunları daha iyi yönetebildiklerini göstermiştir (Lotty vd., 2022). ABD'nin Connecticut eyaletinde, çocuk refah sistemi kapsamında travma-bilgili bakım uygulamalarının yaygınlaştırılması yönünde yürütülen sistem değişimi girişimi (Connell vd., 2019) hem sistem kapasitelerinde anlamlı gelişmeler sağlamıştır.

Türkiye örneğinde Dursun ve ark. (2023) tarafından sunulan olgu raporu, travma bilgili sistem eksikliğinin yalnızca çocuklar açısından değil, koruyucu aileler için de ciddi duygusal sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Çocuğun iki yıl boyunca koruyucu ailesiyle güvenli bağ kurmasının ardından yeterli hazırlık yapılmadan biyolojik ailesine döndürülmesi, hem çocukta hem bakım verenlerde derin bir duygusal yıkım yaratmıştır. Bu durum, travmaya duyarlı yaklaşımın yalnızca yerleştirme değil, ayrılık ve geçiş süreçlerinde de hem çocuk hem koruyucu aile için zorunlu olduğunu açık biçimde göstermektedir.

Dursun ve arkadaşlarının (2023) olgu sunumunda da görüldüğü üzere, çocuğun travma öyküsünün göz ardı edilmesi güvenli bağın kopmasına ve yeniden travmatizasyona yol açabilmektedir. Travma bilgili bakım yaklaşımı, bu tür geçişlerde hem çocuğun hem bakım verenin duygusal bütünlüğünün korunması açısından hayati önemdedir. Ayrıca, aynı çalışmada koruyucu ailenin duygusal dayanıklılığının, psikolojik destek eksikliği nedeniyle zedelendiği belirtilmektedir. Dursun ve ark. (2023) olgusu, koruyucu ailelerin yalnızca çocuğun bakımını değil, kendi duygusal süreçlerini yönetme becerisine de ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Özellikle ayrılık gibi kriz dönemlerinde psikolojik dayanıklılık, profesyonel destekle pekiştirilmediğinde bakım verenlerde ikincil travma ve tükenmişlik ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, travma bilgili koruyucu ailelik eğitimlerinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Ervüz ve Türk'ün (2025) çalışması, travma bilgili bakımın çocuk hakları perspektifiyle kesiştiğini ortaya koymakta, çocuğun yalnızca fiziksel güvenliğinin değil, psikolojik bütünlüğünün de korunmasının bir hak meselesi olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, koruyucu ailelerin travma duyarlılığını güçlendirmeyi çocukların ruhsal iyilik hâlinin temeli olarak görmektedir.

Travma bilgili yaklaşımın bir diğer boyutu, biyolojik ailelerin sürece hazırlanmasını ve çocukla yeniden bağ kurarken duygusal farkındalık geliştirmelerini içerir. Dursun ve arkadaşlarının (2023) olgu sunumunda, biyolojik annenin “çocuğumu çok özledim, artık onunla yaşamak istiyorum” sözleri güçlü bir özlem duygusunu yansıtırken; “neden sevinmiyorsun, beni unutmuşsun” ifadesi, çocuğun travmatik bağlanma tepkilerinin yanlış yorumlandığını göstermektedir. Çocuğun biyolojik ailesinin evine döndükten sonra içine kapanması, sessizleşmesi ve anneye mesafeli davranması, annenin karışık duygular yaşamasına neden olmuştur. Annenin bir yandan çocuğuna kavuşmanın sevincini yaşarken diğer yandan “benden uzaklaştı” hissiyle hayal kırıklığına uğraması, yeniden birleşme sürecinde duygusal dengenin ne kadar hassas olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, biyolojik ebeveynlerin de travma bilgisine dayalı ebeveynlik eğitimi ve psikososyal destekle güçlendirilmesi gerektiğini, aksi hâlde sürecin hem çocuk hem ebeveyn açısından yeni duygusal yaralanmalara ve bağlanma kırılmalarına yol açabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, koruyucu aileliğin yalnızca gönüllü bir bakım faaliyeti değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk ve profesyonel bilinç gerektiren bir görev olduğu açıktır. Koruyucu ailelerin sahip oldukları kişisel ve sosyal nitelikler, motivasyonlarının sağlıklı temellere dayanması ve travma bilgili yaklaşımları benimsemeleri, hem bireysel olarak çocukların yaşamlarını dönüştürmekte hem de çocuk koruma sisteminin başarısını belirlemektedir. Bu nedenle, travmaya duyarlı eğitim programlarının yaygınlaştırılması, koruyucu ailelerin psikososyal destek mekanizmalarıyla güçlendirilmesi ve bakım süreçlerinde bütüncül bir yaklaşıma geçilmesi, çocuğun üstün yararının korunması açısından vazgeçilmezdir. Ayrıca travma bilgili yaklaşımın yalnızca koruyucu aileler için değil, sürece dâhil olan tüm aktörler özellikle meslek elemanları ve biyolojik aileler açısından da zorunlu bir gereklilik olduğu unutulmamalıdır. Meslek elemanlarının travma bilgisi ve duyarlılığı, hem yerleştirme hem izleme hem de yeniden birleşme süreçlerinin sağlıklı yürütülmesini kolaylaştırırken, biyolojik ailelerin bu farkındalıkla desteklenmesi, çocuğun güvenli bağlarını koruyarak yeni travmaların önlenmesini sağlar. Böylece sistem,

tüm paydaşlarıyla birlikte çocuğun iyileşmesine odaklanan sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilir.

1.10. Dil ve Toplumsal Yaklaşım

Koruyucu ailelik bağlamında kullanılan dil, yalnızca kavramsal bir tercih değil, aynı zamanda çocukların kimlik gelişimini, toplumsal uyumunu ve aidiyet duygusunu doğrudan etkileyen güçlü bir araçtır. Yanlış ya da damgalayıcı terminolojiler, bakım altındaki çocukların “öteki” olarak algılanmasına, toplumsal önyargıların pekişmesine ve çocukların psikososyal uyum süreçlerinin olumsuz yönde etkilenmesine yol açabilmektedir (Fieller, 2022; Dansey, 2019). Bu nedenle, hak temelli ve kapsayıcı bir dil anlayışı, koruyucu ailelik alanında yalnızca etik bir gereklilik değil, aynı zamanda psikososyal bir zorunluluktur.

Türkiye’de bu alandaki dönüşüm çabaları özellikle sivil toplum öncülüğünde somutlaşmaktadır. KOREV Koruyucu Aile Evlat Edinme Derneği’nin öncülük ettiği “Doğru Sözlük” yaklaşımı, “evlatlık çocuk” yerine “evlat edinilen çocuk”, “evlatlık alan aile” yerine “evlat edinen aile”, “öz aile” yerine “biyolojik aile”, “verilen/emanet çocuk” yerine “koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk”, “korunmaya muhtaç çocuk” yerine “korunma gereksinimi olan çocuk” gibi hak temelli ifadelerinin kullanımını önermektedir. Dilsel dönüşüm, çocukların farklı değil, eşit bireyler olarak görülmelerine katkı sağlamakta ve toplumsal normalleşmenin dilsel temelini güçlendirmektedir (UNICEF, 2011a).

Toplumsal algı da dilin biçimlenişiyle yakından ilişkilidir. Türkiye’de koruyucu ailelik halen kimi zaman dini ve ahlaki bir “fedakârlık” ya da “sevap” davranışı olarak yorumlanmakta, kimi zaman da “emanet çocuk” vurgusuyla geçici ve güvensiz bir ilişki biçimi olarak algılanmaktadır. Bu tür yaklaşımlar, çocukların toplum içinde kendilerini farklı hissetmelerine, kimliklerini gizleme ihtiyacı duymalarına ve damgalama riskinin artmasına neden olabilmektedir. Uluslararası çalışmalar da benzer bulgular sunmaktadır. Dansey (2019), koruyucu aile yanındaki çocukların sosyal çevrelerinde bakım kimliklerini gizlediklerini ve damgalanmaktan kaçınmak için “sessizlik stratejileri” geliştirdiklerini belirtmiştir. Turcotte ve Lanctôt (2023) ise özellikle genç kadınların “foster care youth” etiketiyle baş etme biçimlerini inceleyerek, bazılarının bu etiketi güçlenme aracı olarak kullandığını, bazılarının ise kimliğini gizlemeyi tercih ettiğini ortaya koymuştur.

Türkiye’de bu farkındalığın gelişimine katkı sağlayan iki önemli proje öne çıkmaktadır. “Etiketsiz Eğitim” projesi, devlet korumasındaki çocukların okul yaşamında maruz kaldıkları etiketlemeyi azaltmayı hedeflemiş; öğretmenler ve öğrenciler için gerçekleştirilen çalıştaylarda önyargısız, kapsayıcı bir dil kullanımının önemi vurgulanmıştır (Hayat Sende, 2014). “Sosyal Duvarları Yıkılım” projesi ise toplumsal önyargıların ve görünmez engellerin kaldırılmasını amaçlayarak, koruyucu ailelik ve bakım altındaki çocuklara ilişkin kalıplaşmış yargıların dönüştürülmesine katkı sunmuştur (Hayat Sende, Korev, 2014). Bu projeler, dilin toplumsal algıyı dönüştürme gücünü ortaya koymakta ve koruyucu aileliğin toplum nezdinde daha kapsayıcı biçimde benimsenmesine destek olmaktadır.

Uluslararası literatürde de dilin yalnızca damgalamayı azaltmakla kalmadığı, aynı zamanda çocukların “normalleşme” sürecine doğrudan katkı sunduğu belirtilmektedir. “Normalleştirme” yaklaşımı, bakım altındaki çocukların akranlarıyla aynı deneyimleri yaşayabilmelerini, sıradan bir çocukluk geçirmelerini ve toplumsal yaşamın doğal bir parçası olarak algılanmalarını sağlamaktadır. UNICEF (2011a, 2023) raporlarında koruyucu ailelik, bir “iyilik” ya da “yardım” biçimi değil, çocuğun hakkı olan güvenli aile ortamının sağlanması olarak tanımlanmaktadır. An ve ark. (2020) ise damgalamanın çocukların akademik başarıları, psikolojik iyi oluşları ve sosyal ilişkileri üzerinde olumsuz etkiler yarattığını, buna karşılık kapsayıcı dil ve normalleştirici yaklaşımların bu etkileri azalttığını ortaya koymuştur.

Sonuç olarak, dil ve söylem dönüşümü yalnızca kavramsal netlik sağlamak için değil, aynı zamanda çocukların toplumda farklı değil eşit bireyler olarak algılanmalarını sağlamak açısından da kritik bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, hem akademik çevrelerin hem de kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının ortak sorumluluğu, hak temelli ve kapsayıcı bir dil kültürünü yaygınlaştırmak olmalıdır. Ancak bu sayede, koruyucu ailelik sistemi toplumsal düzeyde tam anlamıyla içselleştirilebilir ve çocukların üstün yararı ilkesi pratikte gerçek bir karşılık bulabilir.

1.11. Tek Ebeveynli Koruyucu Aile

Aile, bireyin sosyalizasyon sürecinin başladığı ilk toplumsal kurumdur. Birey mizaç özelliklerini, değerler sistemini, inançlarını, davranış kalıplarını ve kültürel kimliğini

öncelikle bu ortamda edinir. Aile bireyleri aynı yaşam alanını paylaşarak sürekli etkileşim hâlinde olduklarından, birbirlerinin gelişiminde doğrudan etkili olurlar. Paylaşılan deneyimler, aile içinde karşılıklı dayanışmayı güçlendirir ve toplumsal bağların temellerini oluşturur. Bu nedenle, bireyin dünyaya geldiği aile ortamı hem kişisel hem de toplumsal açıdan belirleyici bir önem taşır. Sağlıklı ve işlevsel bir aile yapısında yetişen çocuklar, toplumun bugünü ve geleceği için sürdürülebilir bir sosyal düzenin taşıyıcısı konumundadır.

Aile kurumu tarih boyunca sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlerden etkilenmiştir. Modernleşme, kentleşme, teknolojik ilerlemeler, toplumsal cinsiyet rollerindeki dönüşüm ve ekonomik dinamikler, aile biçimlerinde çeşitlilik yaratmıştır. Buna rağmen aile, toplumsal devamlılığın en temel yapıtaşı olma özelliğini sürdürmüştür. Geleneksel yaklaşımlar genellikle aileyi anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek yapı olarak ele alırken, geniş aile tanımı aynı çatı altında yaşayan akraba bireylerini de kapsar. Ancak bireyselleşmenin ve özgürlükçü değerlerin artışıyla birlikte aile formları farklılaşmış, tek ebeveynli, çocuksuz, yeniden evlenmiş ya da birlikte yaşamayı tercih eden aile türleri yaygınlaşmıştır.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün (ASAGEM, 2011) *Tek Ebeveynli Aileler Araştırması*'na göre, ailelerin tek ebeveynli hâle gelme nedenleri arasında boşanma, eşin ölümü veya uzun süreli ayrılıklar öne çıkmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK, 2024) *İstatistiklerle Aile* verileri, geniş aile yapısının azaldığını ve ortalama hane halkı büyüklüğünün geçmiş dönemlerde 4 iken 3,11'e düştüğünü göstermektedir. Aynı raporda, ebeveyn ve çocuklardan oluşan tek ebeveynli hanelerin oranının %10,9'a ulaştığı belirtilmiştir.

Tek ebeveynli aileler, çekirdek ailelerden farklı olarak yaşamın çeşitli alanlarında özgün zorluklarla karşılaşmaktadır. Ancak bu zorlukların algılanma biçimi, bireyin kişisel özelliklerine, eğitim düzeyine, ekonomik koşullarına, psikolojik dayanıklılığına, sosyal çevresine ve toplumsal değer yargılarına göre değişmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, tek ebeveynli ailelerin karşılaştıkları güçlükler ekonomik sınırlılıklar, toplumsal önyargılar, sosyal yalnızlaşma, psikolojik yükler ve hukuki süreçlerin karmaşıklığı gibi başlıklarda toplanabilir. Nitel bulgular, özellikle yalnız annelik deneyiminde toplumsal normlara uyum baskısı, damgalanma riski ve destek ağlarının kırılabilirliği gibi etkenlerin psikososyal yükü artırdığını göstermektedir (Şahin ve Karataş,

t.y.). Ayrıca, iki ebeveynli ailelerin bir bölümü tek ebeveynliği “dezavantaj” kavramı üzerinden değerlendirmekte ve bu algı, tek ebeveynli ailelerin sosyal çevreleriyle ilişkilerinde belirginleşmektedir (Özçelik, Ervansel Yüksel ve Koyuncu Şahin 2025). Bu iki çalışmanın ortak sonucu, tek ebeveynli bireylerin deneyimleriyle toplumdaki normatif algılar arasında bir gerilim bulunduğunu ve bunun hizmetlere erişimi, destek arama davranışlarını ve ebeveynlik rollerini etkilediğini göstermektedir.

Toplumsal yapının dönüşümüne paralel olarak tek ebeveynli koruyucu aile sayısının da artması beklenmektedir. Türkiye’de koruyucu aileliğe ilişkin düzenlemeler (ASHB, 2012), uygun koşulları sağlayan bireylerin evli olup olmaksızın koruyucu aile olabilmesine imkân tanımaktadır. Kadın ya da erkek fark etmeksizin, yapılan sosyal inceleme sonucunda uygun bulunan kişiler tek ebeveyn olarak koruyucu aile statüsü kazanabilmektedir. Ancak mevcut mevzuatta tek ebeveynli koruyucu ailelere özel bir düzenleme yer almamaktadır. Bu eksiklik, literatürde vurgulanan toplumsal algılar ve cinsiyet temelli beklentilerle birleştiğinde, tek ebeveynli bireylerin başvuru sürecini ve bu süreçle ilişkin algılarını etkileyebilmektedir (Şahin ve Karataş 2023; Özçelik, Ervansel Yüksel ve Koyuncu Şahin 2025).

Tek ebeveynli bireylerin koruyucu aile sistemine başvuru sayısında son yıllarda artış gözlenmektedir. Ancak mevcut resmi istatistikler bu gruba ilişkin ayrıntılı bilgi sunmamaktadır. Araştırmalar ve saha gözlemleri, erkek tek ebeveyn koruyucu aile sayısının oldukça düşük, kadınların oranının ise neredeyse %100’e yakın olduğunu göstermektedir (ASAGEM, 2011). Bu tablo, hem annelik ideolojisinin bakım rolünü kadınla özdeşleştiren geleneksel kalıplarını hem de tek ebeveynli ailelere atfedilen “eksiklik” söylemini yansıtmaktadır (Şahin ve Karataş 2023; Özçelik, Ervansel Yüksel ve Koyuncu Şahin 2025).

Tek ebeveynli koruyucu aile seçiminde, başvuru sahibinin çocuğun bakım ve eğitim sorumluluklarını tek başına yerine getirme kapasitesi değerlendirilir. Sosyal inceleme sürecinde, ebeveynin destek ağı, yakın çevresindeki aile bireylerinin varlığı, ebeveynlik becerileri ve kriz yönetimi kapasitesi analiz edilir. Çocuğun sağlıklı gelişimi için, eksik ebeveyn rolünün aile çevresinde (örneğin anneanne, teyze, hala, dayı veya amca gibi) destekleyici figürlerle dengelenebilmesi tercih edilir. Uygulamada erkek koruyucu ailelerin yanına genellikle erkek çocukların yerleştirildiği gözlenmiştir. Bu uygulamaların, toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili yerleşik kalıplardan ve tek ebeveynli ailelerin “riskli”

olarak algılanmasından kaynaklanabileceği söylenebilir (Özçelik, Ervansel Yüksel ve Koyuncu Şahin, 2025).

Tek ebeveynli koruyucu aileler, çift ebeveynli ailelerle benzer biçimde ekonomik, sosyal ve psikolojik güçlüklerle karşılaşmaktadır. Ancak tek ebeveynli bireylerde “başıma bir şey gelirse çocuğun durumu ne olur?” endişesinin daha yoğun yaşandığı görülmektedir. Toplumda tek ebeveyn oranının artışı ve korunma altındaki çocukların aile ortamına olan gereksinimi dikkate alındığında, bu ailelerin desteklenmesi sosyal politika açısından zorunlu bir gereklilik hâline gelmiştir. Yalnız ebeveynlerin psikososyal dayanıklılığını artırmaya yönelik güçlendirici sosyal hizmet yaklaşımlarının, örneğin feminist sosyal hizmet, akran desteği, danışmanlık programları gibi, olumlu etkiler yarattığı belirtilmektedir (Şahin & Karataş). Bu nedenle, tek ebeveynli bireylerin yalnızlık kaynaklı zorluklarla başa çıkabilme kapasitelerini artıracak sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve mevzuatta bu ailelerin ihtiyaçlarını karşılayacak düzenlemelere yer verilmesi önemlidir (ASHB, 2012; ASAGEM, 2011).

Küresel düzeyde aile temelli bakım politikaları, 2000’li yıllardan itibaren “her çocuğun bir aile ortamında büyüme hakkı” ilkesiyle yeniden şekillenmiştir. Bu süreçte tek ebeveynli bireylerin koruyucu aile sistemine dâhil edilmesi yalnızca bakım kapasitesini artırmak açısından değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini ve aile çeşitliliğini desteklemek bakımından da önemli bir gelişmedir (UNICEF, 2011; Eurochild, 2020). Benzer biçimde, toplumdaki önyargıların azaltılması ve tek ebeveynli hanelere yönelik olumlu temasların artırılması, iki ebeveynli aileler arasında gözlenen “dezavantaj” söyleminin yumuşatılmasına katkı sağlayabilir (Özçelik, Ervansel Yüksel & Koyuncu Şahin, 2025).

Pek çok Avrupa ülkesinde, özellikle İskandinav refah sistemlerinde, tek ebeveynli koruyucu ailelik yasal olarak desteklenmekte ve bu ailelere özel hizmet mekanizmaları sağlanmaktadır. Norveç, İsveç ve Danimarka’da tek ebeveynli koruyucu aileler için psikososyal destek, ebeveynlik becerilerini güçlendiren eğitim programları ve düzenli izleme süreçleri oluşturulmuştur (Eurochild, 2020). Bu modeller, Türkiye açısından da yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Benzer bir yaklaşım, tek ebeveynli koruyucu ailelerin yalnızlık, sosyal dışlanma ve yük paylaşımı gibi alanlarda yaşadığı riskleri azaltabilir.

Türkiye’de mevzuat düzeyinde tek ebeveynli koruyucu aileliğe sınırlama getiren herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte, destek mekanizmalarının yetersizliği uygulamada önemli bir boşluk yaratmaktadır. Koruyucu ailelik sürecinde meslek elemanları genellikle ekonomik istikrar ve aile çevresi desteğine odaklanmaktadır. Oysa psikolojik dayanıklılık, ebeveynlik motivasyonu, kriz yönetimi becerisi ve çocukla sağlıklı bağ kurma kapasitesi de aynı ölçüde önem taşımaktadır (Karatay, 2007; Turan, 2016). Bu noktada, sosyal hizmet uygulamalarının güçlendirici, hak temelli ve kapsayıcı bir anlayışla tasarlanması, tek ebeveynli ailelerin damgalanmayla baş etme, toplumsal kaynaklara erişim ve ebeveynlik yeterliliğini artırma hedefleriyle uyumlu olması gerekmektedir (Şahin ve Karataş, 2023).

Bu doğrultuda, tek ebeveynli koruyucu ailelerin desteklenmesine yönelik çeşitli politika önerileri geliştirilebilir. Mevzuatta tek ebeveynli koruyucu aile tanımının açık biçimde yer alması, bu aileler için özel eğitim ve rehberlik programlarının hazırlanması önerilmektedir. Ayrıca psikososyal destek, esnek çalışma modelleri, ekonomik teşvikler ve farkındalık kampanyalarıyla bu bireylerin sisteme katılımı artırılabilir (ASAGEM, 2011; UNICEF, 2023). Okul-aile-toplum işbirliğine dayalı farkındalık projeleri önyargıların azaltılmasında etkili olabilir (Özçelik, Ervansel Yüksel ve Koyuncu Şahin 2025).

Erkek tek ebeveynli koruyucu ailelerin sayısının az olması, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin önyargılarla açıklanabilir. Bu nedenle, kamu iletişim kampanyalarında “baba figürü”nün koruyucu ve güven veren bir rol modeli olarak vurgulanması, ayrıca meslek elemanlarına yönelik cinsiyet duyarlılığı eğitimlerinin artırılması önerilmektedir (Eurochild, 2020). Bu yaklaşımlar, bakım sorumluluğunun yalnızca kadınla özdeşleşmesine karşı daha kapsayıcı bir aile anlayışı geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. (Şahin ve Karataş, 2023).

Öte yandan, tek ebeveynli koruyucu ailelerin sıklıkla dile getirdiği “vefat veya hastalık durumunda çocuğun geleceği” endişesi de önemli bir konudur. Bu soruna yönelik olarak “yedek koruyucu aile” uygulaması geliştirilebilir. Böyle bir sistemde, çocuğun ikinci bir güvenli yetişkinle (akraba, yakın dost veya başka bir koruyucu aile) ilişkisi önceden yapılandırılarak olası kriz durumlarında çocuğun bakım sürekliliği güvence altına alınabilir (Casey Family Programs, 2018).

Ervüz ve Türk'ün (2025) vurguladığı gibi, çocuk koruma politikalarının ayrımcılık yasağı ilkesi gereği farklı aile biçimlerini dışlamadan, her bireyin çocuğun üstün yararı doğrultusunda sisteme katılımına olanak tanınması gerekmektedir. Bu bağlamda, tek ebeveynli bireylerin koruyucu aile olarak değerlendirilmesi çocuk hakları açısından aynı zamanda eşitlikçi bir yaklaşımdır.

Sonuç olarak, tek ebeveynli koruyucu ailelerin güçlendirilmesi yalnızca çocuk refahı açısından değil, aile çeşitliliğini tanıyan ve kapsayıcı sosyal politika geliştirme bakımından da büyük önem taşır. Aile temelli bakım sisteminin sürdürülebilirliği, bu kapsayıcı anlayışın yerleşmesiyle mümkündür. Dolayısıyla, tek ebeveynli koruyucu ailelerin sistemde görünür kılınması, deneyimlerinin politika yapım süreçlerine dâhil edilmesi ve desteklenmesi hem çocukların hem de toplumun yararınadır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Tarihsel süreç içinde çocuğa ve çocukluk dönemine verilen anlam değişmiş, çocukların özel olarak korunması gereken hakları olan bir grup olduğu kabul edilmiş ve bu doğrultuda devletlerin sorumluluğunda çocuk koruma hizmetleri oluşturulmuştur. Devlet koruması altındaki çocuklar için kurum bakımı hizmetlerinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri anlaşılmaya başlandıktan sonra aile yanında bakım hizmet modellerinin geliştirilmesi önemsenmiştir.

Türkiye’de de aile yanında bakım hizmetlerinden biri olan koruyucu aile modeli özellikle 2000’li yıllardan sonra daha bilinir olmuştur. Koruyucu aile olmak isteyen kişilerin sayısında da bir artış olmuştur. Bu bağlamda korucu ailelik konusunda yapılan uygulamaların ve araştırmaların sayısı da artmıştır.

Aile yapısındaki değişikliğe paralel olarak tek ebeveynli koruyucu aile sayısı da artmaktadır. Ancak tek ebeveynli koruyucu ailelerin bu süreçle ilişkin deneyimlerini ortaya koyan bilimsel çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Buradan hareketle bu araştırmanın problemi tek ebeveynli ailelerin koruyucu aile olma deneyimlerine ilişkin bilimsel veri üretmek, bu yolla ailelerin ihtiyaç ve sorunlarını görünür kılmaya katkı sunmaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Yapılan araştırmalarda mevcut koruyucu aileliğe ilişkin çalışmaların çift ebeveynli yönelik olduğu, tek ebeveynli koruyucu ailelerin yaşadığı ebeveynlik deneyimine ait

bilginin olmadığı gözlenmektedir. Tek ebeveynli koruyucu ailelerle yapılan çalışmada deneyimlerin ortaya konulması ile kanıta dayalı veri oluşacak, iyi sosyal hizmet uygulamaları planlanabilecek, politika önerilerini sunmak mümkün olabilecektir.

Bu çalışmanın amacı araştırmacının kendi yaşam deneyiminden de yola çıkarak tek ebeveynli koruyucu ailelerin ebeveynlik sürecindeki deneyimlerinin değerlendirilmesidir. Bu ana amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Tek ebeveynli koruyucu ailelerin

- Koruyucu aile olmaya karar verme sürecine
- Koruyucu aile olma sürecine
- Koruyucu aile olduktan sonraki sürece ilişkin deneyimleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada tek ebeveynli koruyucu ailelerin deneyimleri ışığında sorunları ve çözüm önerilerini sunmaları beklenmektedir. Bu sayede koruyucu aile sürecindeki aşamaların ailelerin ve çocukların ihtiyaçlarına göre şekillenmesi için bilgi üretilmiş olacaktır. Çalışmanın sonuç ve önerilerinin koruyucu ailelik sistemini yürüten Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve diğer ilgili kuruluşların hizmet ve politikalarına yönelik olumlu etkisi olacağı beklenmektedir. Aynı zamanda koruyucu aile olmak isteyen tek ebeveynlere de bütüncül bir bakış kazandıracağı ve kararlarında yol göstereceği düşünülmektedir. Çalışmanın, hizmetin çocuk odaklı olmasına yönelik zihniyeti pekiştireceği ve koruyucu aile yanında yaşayan çocuk sayısının artmasına katkı sunacağı da umulmaktadır.

1.4. Araştırmanın Tanımları

Tek Ebeveynli Koruyucu Aile; Araştırmaya katılmayı kabul eden, en az üç yıldır koruyucu ailelik deneyimine sahip olan, tek ebeveyn kadın ve erkeklerdir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, araştırmanın konusu ve amacına uygun olarak nitel metodoloji ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalar son yıllarda sosyal bilim alanında sıklıkla kullanılmaktadır. Bu konudaki yaygın kullanımın artması sonrasında nitel araştırmaların örnekleme, veri toplama, verilerin analizi, raporlama gibi tüm aşamalarının şeffaf, sistematik ve bilimsel standartlara uygun olup olmadığının belirlenmesi sorunu da önem kazanmıştır. Bu konuda belirli standartlar oluşturmak amacıyla farklı çalışmalar yapılmaktadır (Attepe Özden ve diğ. 2022). Tong ve arkadaşları (2007) tarafından geliştirilen COREQ (Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research) kontrol listesi de son dönemde nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan kontrol araçlarından biridir. Bu liste, Araştırma Ekibi ve Yöntemsel Yönelim, Araştırma Tasarımı, Analiz ve Bulgular başlıklarını içeren üç temel alan ve bunlarla ilişkili 32 kriterden oluşmaktadır. Araştırmanın COREQ listesi Ek 1’de yer almıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Türkiye’de tek ebeveynli koruyucu ailelerin sayıları, koruyucu aile olma süreçleri, bu süreçte yaşadıkları sorun ve ihtiyaçlara ilişkin sınırlı sayıda bilgi bulunmaktadır. Buradan hareketle araştırmanın temel amacı, tek ebeveynli koruyucu ailelerin koruyucu aile olma deneyimlerini keşfetmek ve onların gözünden bu süreçteki ihtiyaç ve sorunları ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Bu yönüyle araştırma bir olguyu sayısallaştırmak, ölçmek gibi amaçlardan çok keşfedici bir nitelik taşımaktadır. Bu amaca uygun olarak araştırmada nitel araştırma metodolojisi kullanılmıştır.

Moser ve Korstjens (2017 s.271-272), nitel araştırmayı, “*esnek bir araştırma tasarımı kullanılarak zengin anlatı materyallerinin toplanması yoluyla, genellikle derinlemesine ve bütünsel bir şekilde olguların incelenmesi metodolojisi*” olarak tanımlanmış ve nitel araştırmanın metodolojisinin, olguları bireylerin veya grupların doğal bağlamlarında incelediğini, insanların deneyimleri, algıları, davranışları ve süreçleri ile bunlara yükledikleri anlamları daha derinlemesine anlamaya çalıştığını vurgulamışlardır. Bir başka deyişle nitel araştırma, gerçek dünya sorunlarına ilişkin derinlemesine içgörüler

ve anlayış sağlamayı amaçlar ve nicel araştırmanın aksine, önceden tanımlanmış değişkenleri işlemez, manipüle etmez veya nicelleştirmez.

Nitel araştırmalarda Etnografi, Yerinden (Grounded) teori, Fenomenolojik yaklaşım, Narrative (Anlatısal) araştırma gibi farklı araştırma yaklaşımları bulunmaktadır (Tenny, Brannan ve Brannan, 2022). Bu araştırma kapsamında Fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Tenny, Brannan ve Brannan (2022)'a göre Fenomenolojik yaklaşım, özünde deneyimleri bireyin bakış açısından incelemeyi ve katılımcıların belirli bir şekilde nasıl ve neden davrandıklarını kendi bakış açılarından ortaya koymayı amaçlar. Az önce de değinildiği üzere bu çalışmada tek ebeveynli koruyucu ailelerin deneyimleri kendi bakış açılarından ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.2. Araştırmanın Özneleri

Güçlü (2021 s.118)'nün de belirttiği üzere, nitel araştırmalarda olasılık olmayan örnekleme yöntemleri kullanılmaktadır. Olasılık olmayan yöntemler, çalışma evrenine ilişkin belirli bir örnekleme listesinin bulunmadığı ve örneklem hakkında derinlemesine bilgi edinilmek istendiğine kullanılmaktadır (Güçlü 2021 s.116). Olasılık olmayan yöntemler arasında, maksimum çeşitlilik örnekleme, benzeşik (homojen) örnekleme, kartopu örnekleme, kolayda örnekleme gibi farklı örnekleme teknikleri bulunmaktadır (Baltacı 2018 s.246). Bu çalışmanın özneleri benzeşik örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu yöntemde belirli bir alt grubu derinlemesine tanımlamak amaçlanmaktadır. Benzeşik örnekleme yöntemi odaklanmak, çeşitliliği azaltmak, analizi basitleştirmek için kullanılır (Baltacı 2018 s.246; Yağar ve Dökme 2018 s.5).

Araştırma kapsamında benzeşik (homojen) örnekleme yöntemi ile araştırmanın özneleri en az üç yıldır koruyucu ailelik deneyimine sahip olmak ve tek ebeveynli olmak kriterleri temel alınarak belirlenmiş ve bu özellikleri taşıyan 15 kişi araştırmanın öznelerini oluşturmuştur. Öznelerin koruyucu aile olma deneyimlerinin en az üç yıl olarak belirlenmesi kişilerin uygulama süreçlerini yeterince deneyimlemiş olması açısından önem taşımaktadır.

Araştırma öznelerinin sınırlı sayıda olması ve spesifik bir grubun üyeleri olmaları nedeniyle öznelerin anonimliğini koruyabilmek amacıyla katılımcılarla ilgili ayrı ayrı bilgi

paylaşımı yapılmamış, 15 katılımcının genel özelliklerine ilişkin sosyo demografik bilgiler aşağıdaki Tabloda sunulmuştur.

Tablo 2.1. Araştırma Öznelerine İlişkin Sosyo Demografik Bilgiler

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Kadın	13	86,7%
Erkek	2	13,3%
Yaş Aralığı	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
30-39	1	6,7%
40-49	3	20,0%
50-59	9	60,0%
60-69	2	13,3%
Eğitim Seviyesi	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Lise	1	6,7%
Lisans	10	66,7%
Lisansüstü	4	26,6%
Statü	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Çalışan	11	73,3%
Emekli	4	26,7%
Meslek	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Öğretmen	5	33,3%
Diğer	10	66,7%
Alan	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Özel Sektör	3	20,0%
Devlet Memuru	12	80,0%
Çocuk Sayısı	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Tek çocuk	14	93,3%
İki çocuk	1	6,7%
Çocuğun Cinsiyeti	Sayı	Yüzde (%)
Erkek	4	26,7%
Kız	11	73,3%
Çocuğun Eğitim Seviyesi	Sayı	Yüzde (%)
Okul Öncesi	1	6,7%
İlkokul	5	33,3%
Ortaokul	7	46,7%
Lise	1	6,7%
Lisans	1	6,7%
Koruyucu Ailelik Süresi (yıl)	Aile Sayısı	Yüzde (%)
3-5 yıl	1	6,7%
6-9 yıl	9	60,0%
10-17 yıl	5	33,3%
Medeni Durum	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Daha önce evlenmiş (toplam)	5	33,3%
- Boşanmış	4	26,7%
- Eş kaybı	1	6,7%
Hiç evlenmemiş	10	66,7%
Biyolojik Çocuk Sayısı	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Biyolojik çocuk sahibi	1	6,7%
Biyolojik çocuk yok	14	93,3%

Tabloda da görüldüğü üzere koruyucu aile olan katılımcılar arasında kadınların sayısı erkeklere göre daha fazladır. Katılımcıların medeni durumları da sorulmuş ve 10 katılımcının daha önce hiç evlenmediği, beş katılımcıdan dördünün daha önce evlendiği ancak sonradan boşandığı, bir katılımcının ise eş kaybı yaşayarak tek ebeveyn kaldığı görülmüştür. Bir ebeveyn dışında tüm ebeveynlerin biyolojik çocuğu olmadığı ve yine bir ebeveyn dışında tüm ebeveynlerin bir çocuğa koruyucu ailelik yaptığı görülmüştür. Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların özellikleri de sorulmuştur. Bu kapsamda çocuklardan dördünün oğlan çocuğu onbirinin ise kız çocuğu olduğu, bir çocuğun okul öncesi, beş çocuğun ilkokul, yedi çocuğun ortaokul, bir çocuğun lise, bir çocuğun ise lisans eğitimi gördüğü belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Güçlü (2021 s.133-134)'nın de belirttiği gibi yarı yapılandırılmış görüşmeler nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan yöntemlerden biridir. Bu görüşmelerde sorular araştırmanın amacına uygun olarak önceden belirlenmekle birlikte araştırmacı görüşme sırasında bu sorulara bağlı kalmayabilir, gerektiğinde daha derinlemesine bilgi almak için sondaj soruları sorabilir. Bu yönüyle yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırmacıya konuyla ilgili daha derinlemesine bilgi almak için esneklik sağlar.

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak literatüre ve araştırmacının deneyimlerine dayanılarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (Ek 2). Bu görüşme formu iki temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim, çalışma, biyolojik çocuğa sahip olma durumunu, koruyucu aile olma süresini, koruyucu aile olarak baktığı çocuk sayısını belirlemeyi amaçlayan sorular yer almıştır. İkinci bölümde ise katılımcıların koruyucu aile olmaya karar verme sürecine, koruyucu aile olma sürecine ve koruyucu aile olduktan sonraki süreçle ilişkin deneyimlerini ortaya koymayı amaçlayan sorular yer almıştır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri Şubat-Nisan 2025 tarihlerinde yüz yüze ve Zoom programı üzerinden yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılarla telefonla bir ön görüşme yapılmış ve araştırmanın amacına ilişkin bilgi verilmiştir. Ardından araştırmaya katılmaya gönüllü olan kişilere WhatsApp ya da mail yolu ile Etik Kurul İzni, Aydınlatılmış Onam Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu gönderilmiş, incelemelerinden sonra bir kez daha gönüllü katılımcı olma konusunda fikirleri sorulmuştur. Kesinleşen gönüllü öznelere görüşme tarihi ve yöntemi ortak kararla belirlenmiştir.

Görüşmelerin altısı yüz yüze, dokuzu Zoom programı üzerinden çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere başlarken katılımcılara, iletilen belgeler ile ilgili yeterince bilgi sahibi olup olmadıkları ve onayları tekrar sorulmuştur. Yüz yüze yapılan görüşmelerde belgelerde gerekli imzalar ıslak alınmış, Zoom programı üzerinden yapılan görüşmelerde ise mail ya da WhatsApp üzerinden taranmış imzalı belgeler tamamlanmıştır. Görüşmelerin kayıt altına alınacağı bilgisi ve onayı sonrasında görüşme başlatılmıştır. Tüm görüşmelerde ses kaydı alınmıştır. Görüşmeler ortalama 65 dakika sürmüştür.

2.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada verilerin çözümlemesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, araştırmacının elde ettiği verileri daha önceden belirlenmiş çerçeveye (araştırma soruları, kavramsal çerçeve, temalar vb.) göre düzenlemesi ve betimlemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Baltacı (2019)'un da belirttiği üzere betimsel analiz birbiri ile ilişkili dört basamaktan oluşur. İlk adım, analizin nasıl yapılacağına ilişkin bir çerçeve oluşturmaktır. Bu adımda araştırmanın amacı, konu ile ilgili kuramsal çerçeve belirleyicidir. Bu çerçeveye dayanılarak temalar oluşturulur. İkinci adım, verilere göre tematik çerçevenin düzenlenmesidir. Bu aşamada döne döne okuma tekniğinin ve konuyla ilgili uzman olan diğer kişilerin okuma yapması önerilmektedir. Böylelikle temalara uygun olan alıntılar belirlenir. Üçüncü adım, bulguların oluşturulmasıdır. Bu aşamada hangi alıntıların bulgular

başlığı altında sunulacağına karar verilir. Son adım ise, bulguların yorumlanmasıdır. Yorumlama süreci, temellendirilmiş bir teori oluşturmaktan çok bulguların açıklanması, birbirleriyle ilişkilendirilmesi sürecidir (Baltacı 2019; Creswell, 2003).

Yukarıda anlatılan bu sürece uygun olarak bu araştırmada da öncelikli olarak araştırmanın amacı ve bu amaca dayanılarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan başlıklar temelinde tematik çerçeve oluşturulmuştur. Elde edilen verilerin bu temalara uygun olup olmadığı, ek temalara ihtiyaç duyulup duyulmadığını belirlemek için görüşmelerden elde edilen ses kayıtları Word dokümanlarına çevrilmiş ve araştırmacı tarafından baştan sona döne döne okuma tekniğiyle birkaç defa okunmuş ve kodlamalar yapılmıştır. Sonrasında ise tez danışmanı tarafından da okuma yapılmış ve kodlamalara son şekli verilmiştir. Son adım olan bulguların yorumlanması sürecinde ise hem konuyla ilgili kuramsal kaynaklar hem de araştırmacının deneyimleri kullanılarak yorumlama süreci tamamlanmıştır.

Araştırma verilerinin güvenilirliğini sağlamak için üçgenleme tekniği kullanılmıştır. Üçgenleme, nitel araştırmalarda araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla birden fazla veri kaynağı, yöntem, araştırmacı ya da kuramsal bakış açısının birlikte kullanılmasıdır. Temel varsayım, tek bir yöntem ya da kaynağın sınırlılıkları olabileceği ve farklı bakış açılarının birleştirilmesinin araştırma bulgularını daha sağlam kılacağıdır (Carter ve diğ. 2014). Yöntem üçgenlemesi, araştırmacı üçgenlemesi, teori üçgenlemesi ve veri kaynağı üçgenlemesi olmak üzere dört tür üçgenleme bulunmaktadır (Denzin 1978, Patton 1999 Akt:Carter ve diğ. 2014). Bu çalışmada birden fazla araştırmacının aynı veriyi analiz etmesini içeren araştırmacı üçgenlemesi kullanılmıştır.

2.6. Araştırmacının Rolü

Bu araştırmanın gerçekleşmesindeki temel motivasyon araştırmacının koruyucu aile olma konusundaki kişisel ve mesleki deneyimleri, koruyucu aileliğin önemine olan derin inancı ve sistemin iyileşmesine katkı sunma isteğidir.

Araştırmacı, 2013 yılında koruyucu aileliği tesadüfen öğrenmiş, 2014 yılında ilk kızının, 2017 yılında ikinci kızının koruyucu ailesi olmuştur. On yılı aşkın süredir koruyucu aile olma deneyimine sahiptir. Çift ebeveyn olarak başladığı koruyucu ailelik sürecini 2016'dan beri tek ebeveyn olarak devam ettirmiştir. Hem çift hem tek ebeveynli koruyucu

ailelik deneyimini bizzat yaşamıştır. Sonrasında koruyucu ailelikten evlat edinmeye geçiş süreçlerini de kişisel olarak deneyimlemiştir. Bu araştırma bir koruyucu anne tarafından yapılan ilk ve tek araştırmadır.

Araştırmacı üst düzey yönetici olarak devam ettiği profesyonel iş hayatının yanı sıra, 2016 yılından itibaren Türkiye’de koruyucu aile ve evlat edinme alanında ilk kurulan ve önde gelen bir dernek olan Koruyucu aile Evlat edinme Derneği (KOREV)’nde Yönetim Kurulu Başkanı olarak çalışmaktadır. Bu süreçte gerek ailelerle, gerek Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve konuyla ilgili olan diğer kamu kurumları ve yerel yönetimler, UNICEF gibi uluslararası kuruluşlar ve çocuk hakları alanında çalışan ulusal sivil toplum örgütleri ile eğitimlerde, toplantılarda ve projelerde yer almıştır. Politika yapımına katkı sunmuştur.

Ek olarak KOREV bünyesinde koruyucu ailelerle çalışma deneyimi araştırmacının bu süreçte ailelerin yaşadığı sorunlar ve ihtiyaçlar konusunda bilgi sahibi olmasına katkı sağlamıştır. Aileler ve çocuklar ile birlikte gerçekleştirilen yüzlerce etkinlikte (çalıştay, seminer, kaynaştırma faaliyetleri, eğitim v.b.) gözlem yapma, düşünce ve deneyimleri öğrenme şansına sahip olmuştur. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile ailelerin aktardıkları sorunlarının çözülmesi konusunda defalarca birebir görüşme sağlamıştır.

Ayrıca dernek Danışma Kurulunda yer alan farklı disiplinlerde, alanında önemli deneyime sahip profesyonellerle sürecin yürütülmesi konusunda çalışmalar yapmıştır. Dernek hukuk birimi ile birlikte çok sayıda hukuki süreçte de yer alarak (danışman, kayyum vb.) özellikle koruyucu ailelikten biyolojik aileye dönüş ve evlat edinmeye yönelik deneyimler elde etmiştir. Bu deneyimler, araştırmacıyı Türkiye’deki koruyucu aile hizmetine ilişkin mevzuat ve uygulama konusunda önemli düzeyde bilgi sahibi yapmıştır.

Araştırmacının yukarıda sözü edilen deneyimleri sonucu, tek ebeveynli koruyucu ailelerin süreçte yaşadığı sorunları ve ihtiyaçlarını ortaya koyan bir mekanizma olmadığını fark etmesi ile araştırmanın gerekliliği ortaya çıkmıştır. İlgili bakanlığın koruyucu aile konusunda yaptığı çalışmalar bulunmasına karşın özellikle tek ebeveynli ailelere yönelik eğitim, destek ve farkındalığın istenilen düzeyde olmaması da araştırmacının dert edindiği konulardan biridir. Araştırmacı tek ebeveyne yönelik ihtiyaçların büyük bölümünün tek ebeveyn olmaktan bağımsız olarak koruyucu ailelik sisteminin işleyişine özgü olduğunun da farkındadır.

Sözü edilen tüm bu deneyimler araştırma sürecine de yansımıştır. Verilerin toplanması ve yorumlanması süreçlerinde araştırmacının deneyimleri öne çıkmış kimi zaman öznelere elde edilen verilerin derinlemesine yorumlanmasına katkı sunmuştur. Bu süreçte araştırmacının kendi deneyimleri dışında da öznelere deneyimlerini yorumlayabilmesi için tez danışmanı ile destekleyici görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

2.7. Etik Konular

Araştırmada, veri toplama sürecine başlamadan önce Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Araştırma Kurulu'ndan etik kurul onayı alınmıştır (Ek 3).

Daha önce de değinildiği üzere katılımcılardan Aydınlatılmış Onam Formu alınmıştır. Benzer şekilde, görüşmelerde katılımcılardan onam alınarak ses kaydı alınmıştır. Ses kayıtları, araştırmacının bilgisayarında şifreli bir dosyada saklanmaktadır. Tezle ilgili süreçler tamamlandıktan bir ay sonra tüm ses kayıtları imha edilecektir.

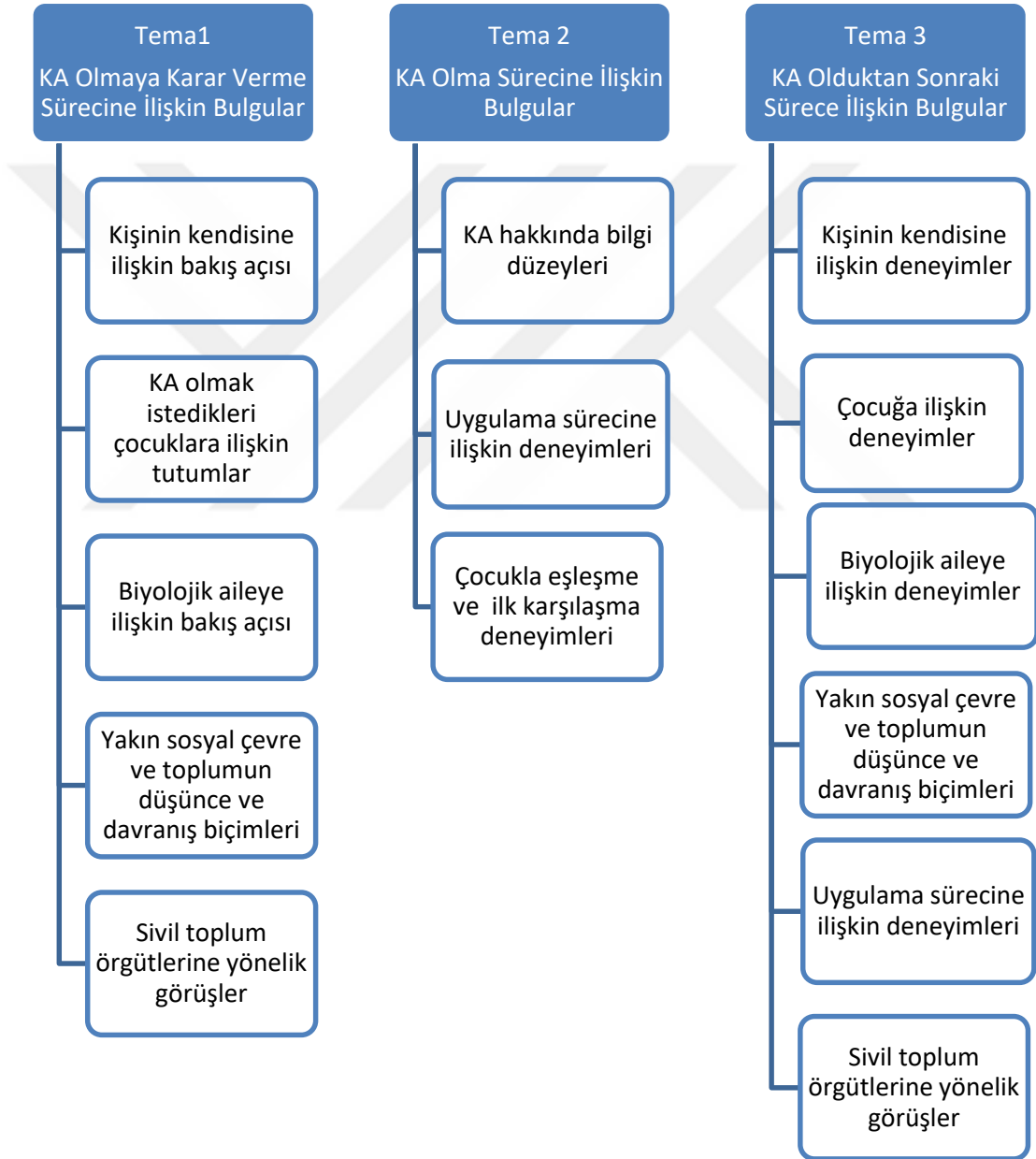
2.8. Araştırmanın Süre ve Olanakları

Araştırmanın verileri Şubat-Nisan 2025 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma verilerinin yüz yüze yapılacak yarı yapılandırılmış görüşmeler ile toplanması planlanmıştır ancak tek ebeveyn sayısının bilinmeyişi, tek ebeveyn sayısının çift ebeveyne oranla az olması gibi nedeniyle Ankara dışındaki katılımcılar da araştırma sürecine dahil edilmiştir. Bu nedenle daha önce de belirtildiği üzere görüşmelerden dokuzu Zoom programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamındaki giderlerin tamamı araştırmacı tarafından karşılanmış, herhangi bir kurumdan finansal destek alınmamıştır.

3. BULGULAR

Araştırmanın bulguları üç ana tema ve bu ana temalarla ilişkili olan alt temalar altında sunulmuştur. Araştırma kapsamında katılımcıların koruyucu aile sürecine ilişkin tüm aşamalardaki deneyimlerinin ortaya çıkarılması hedeflendiğinden, koruyucu aile olmaya karar verme, koruyucu aile olma ve koruyucu aile olduktan sonraki dönemleri incelenmiştir. Sürece ilişkin ana tema ve alt temalar Şekil 2 'de sunulmuştur.

Şekil 3.1. Bulgular Ana temalar ve alt temalar

Şekilden de anlaşılacağı üzere araştırmanın bulguları, koruyucu ailelik sürecini üç temel tema altında ele almaktadır: koruyucu aile olmaya karar verme süreci, koruyucu aile olma süreci ve koruyucu aile olduktan sonraki süreç. Bu temalar, katılımcıların deneyimlerinin farklı aşamalarda nasıl şekillendiğini, karar alma, uygulama ve sürdürme süreçlerinde karşılaşılan dinamikleri bütüncül biçimde ortaya koymaktadır.

Koruyucu aile olmaya karar verme sürecine ilişkin bulgular teması, bireylerin koruyucu aile olma konusunda karar verme, bilgi edinme ve başvuruya kadar geçen sürecini tanımlamaktadır. Bu tema altında, bireylerin kendi yaşam öyküleri, değerleri ve kişisel motivasyonları doğrultusunda karar verme süreçlerini içeren kişinin kendisine ilişkin deneyimler, çocuklara yönelik tercih ve tutumlarını açıklayan koruyucu aile olmak istedikleri çocuklara ilişkin tutumlar, biyolojik aileye yönelik algı ve değerlendirmeleri içeren biyolojik aileye ilişkin bakış açısı, sosyal çevrenin etkisini betimleyen yakın sosyal çevre ve toplumun düşünce ve davranış biçimleri ile koruyucu ailelik alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarına yönelik değerlendirmeleri içeren sivil toplum örgütlerine yönelik görüşler alt temaları yer almaktadır.

Koruyucu aile olma sürecine ilişkin bulgular teması, koruyucu aile olmak için gereken evrakların hazırlanması, başvurunun tamamlanması, inceleme, koruyucu aile statüsünün alınması ve çocuk ile eşleştirme aşamalarını kapsamaktadır. Bu ana tema altında üç alt tema ortaya çıkmıştır. Bu temada katılımcıların koruyucu aile olma aşamasındaki deneyimleri ve uygulamaya yönelik süreçleri ele alınmıştır. Katılımcıların koruyucu ailelik sistemine dair bilgi kaynaklarını ve farkındalık düzeylerini ortaya koyan koruyucu ailelik hakkında bilgi düzeyleri, başvuru, eğitim ve değerlendirme süreçlerindeki deneyimlerini kapsayan uygulamaya ilişkin deneyimler ve çocuğun koruyucu aileyle ilk buluşmasına ilişkin duygusal ve davranışsal gözlemleri içeren çocukla eşleşme ve ilk karşılaşma deneyimleri alt temaları bulunmaktadır.

Koruyucu aile olduktan sonraki sürece ilişkin bulgular teması ise, koruyucu ailelik uygulaması başladıktan sonra yaşanan tüm sürece ait deneyimleri kapsamaktadır. Bu temanın alt başlıklarında, koruyucu aileliğin bireyin yaşamı ve psikolojik durumu üzerindeki etkilerini içeren kişinin kendisine ilişkin deneyimler, sosyal çevredeki değişimleri ve toplumsal tutumları ele alan yakın sosyal çevre ve toplumun düşünce ve davranış biçimleri, çocuğun bakım süreci, uyumu ve duygusal gelişimini içeren çocuğa ilişkin deneyimler, kurum, meslek elemanları ve uygulama süreçlerine dair deneyimleri

kapsayan uygulama sürecine ilişkin deneyimler, biyolojik aileyle kurulan ilişkinin niteliğini inceleyen biyolojik aileye ilişkin deneyimler ve sivil toplum örgütlerinden alınan desteklere ve hizmete ilişkin değerlendirmeleri içeren sivil toplum örgütlerine yönelik görüşler yer almaktadır.

3.1. Koruyucu Aile Olmaya Karar Verme Sürecine ilişkin Bulgular

Bu süreç, koruyucu aile olma konusunda karar verme, bilgi edinme ve başvuruya kadar geçen bölümü tanımlamaktadır. Katılımcıları koruyucu aile olmaya yönelten durumların birbirleriyle ilişkili beş alt tema altında toplandığı görülmüştür. Bu alt temalara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

3.1.1. Kişinin kendisine ilişkin bakış açısı

“Çocuk sahibi olmak istiyordum, bu kadar basit.”

Koruyucu aile olma karar sürecinde katılımcıların büyük çoğunluğunun en temel motivasyonu çocuk sahibi olma isteğidir. Her ne kadar dünya genelinde ve Türkiye’de çocuk sahibi olma eğilimlerinde bir azalma gözlense de (Margolis ve Myrskylä, 2011), çocuk sahibi olma arzusu bireyler açısından varlığını sürdürmektedir. Bu araştırmada da benzer biçimde, katılımcıları koruyucu aile olmaya yönlendiren en güçlü nedenin “çocuk sahibi olma arzusu” olduğu görülmüştür.

Koruyucu ailelik motivasyonu konusunda yapılan diğer araştırmalarda da çocuk sahibi olma isteğinin kişileri ya da çiftleri bu hizmete yönlendiren temel etkenlerden biri olduğu saptanmıştır (Pak Güre, Aydeniz ve Uğurlu, 2024) Bu araştırmanın katılımcılarında ise söz konusu isteğin yalnızca ebeveynlik arzusuyla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda yaşamlarına anlam katma, bir çocuğun hayatına dokunma ve sevgiyi paylaşma isteğiyle birleştiği görülmektedir.

“Benim tek düşüncem vardı ya, ben çocuk sahibi olayım.” (Katılımcı 1)
“İnanın bu yani bir hafta içinde oldu karar vermem, başvurmam. Yani ben şimdi geriye dönüp baktığım zaman anlıyorum ki gerçekten de tamamen kalp sesiyle ilerleyen bir şey bu. Çocuğum olsun istiyordum hepsi bu.” (Katılımcı 8)

Bu araştırmada, çocuk sahibi olmak için evlenmenin gerekli olmadığını düşünen katılımcı sayısı da oldukça fazladır. Daha önce belirtildiği üzere, katılımcıların on tanesi hiç evlenmemiştir. Katılımcıların anlatılarında, evlilik kurumunun çocuk sahibi olmanın ön koşulu olarak görölmediği, aksine çocuk sahibi olmanın bireysel bir karar, kişisel bir yeterlilik ve özgüven göstergesi olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

“Hep mesela diyordum ille de bir çocuk sahibi olabilmek için evlilik şart değil, biyolojik aile olmak şart değil. Bu şekilde de anne olabileceğime ve yapabileceğime inanıyordum, kendime güveniyordum. Yani manevi olarak kendime güveniyordum ama biraz maddiyat olarak da toparlanacağım dönemi beklemiştim. İşim de oturunca hiç tereddütsüz başvurdum.” (Katılımcı 3)

“Çocuk sahibi olmak istiyordum, bu kadar basit. Onun için de gidip açıkçası bir evliliğin içinde bulunmak da istemedim.” (Katılımcı 9)

“Evlenmeyi hiç düşünmedim ama çocuk sahibi olmayı çok istiyordum. Sırf bu yüzden de evlenemeyecektim. Öyle bir koşulu kendi kendime zorlamak istemedim.” (Katılımcı 13)

Katılımcılar için ebeveynlik, evlilik bağından çok, bireysel kararlılık, içsel olgunluk ve toplumsal beklentilerden bağımsız bir sorumluluk duygusuyla ilişkilidir.

Katılımcı 3’ün ifadesinde açıkça göröldüğu üzere, bu süreçte manevi güç kadar ekonomik istikrar da önem taşımaktadır. Evliliğe gerek duymadan ebeveyn olmayı seçen bireyler, kendi ayakları üzerinde durabilme gücünü ve ekonomik özgürlüklerini bu kararın ön koşulu olarak görmektedir.

Katılımcılara tek ebeveyn olarak koruyucu aile olma konusunda çekinceleri olup olmadığı da sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu, bu durumu bir risk ya da engel olarak değil, yaşamlarının doğal bir uzantısı olarak değerlendirmiştir. Tek ebeveyn olmanın, onları korkutmadığını, aksine sorumluluk duygularını güçlendirdiğini belirtmişlerdir.

“Bir şeyi çok hevesli yaptığım zaman, yani sonucun ne olduğu belli olmayan ama beni çok heyecanlandıran bir olay varsa, evet, olumlu da olabilir, olumsuz da olabilir. Ama ben bu işe başlıyorsam olumlu olmasını hayal ederek başlıyorum. O tarz durumlarda başkalarının olumsuz ya da felaket senaryolu olan düşüncelerini duymayı çok sevmiyorum, hoşlanmıyorum, o nedenle tek olmak beni çok korkutmadı.” (Katılımcı 1)

“Tek ebeveyn olmak beni hiç korkutmadı, başarırım diye düşündüm, hatta iki çocuk önerdiklerinde, kardeşleri, tereddütsüz kabul ettim.” (Katılımcı 8)

“Korku değil belki ama endişeler, kaygılar... Ben bunu nasıl çözerim, çözebilir miyim, bununla baş edebilir miyim diye düşündüm. Aslında bunlar da tek olmakla ilgili değildi. Bazı çocuklar çok ağır travmalar yaşamış oluyorlar, ben de bu durumla karşılaşırsam baş edebilir miyim diye düşündüm. Tabii zaman zaman açıkçası o kötü polis canlanıyor ya insanın kafasında. Ya şöyle olursa, ya böyle olursa, tek yaşıyorsun sonuçta. Ama öbür taraftan her şeye değer diye düşündüm.” (Katılımcı 12)

“Yemek pişirme dersi aldığım için lisede annem evde yemek yapmayı bırakmıştı, çok beğeniliyordu arkadaşlarım tarafından da. Yaşamsal becerilerim vardı, annem bana dikiş dikmeyi öğretti mesela. Allah razı olsun. Her şeyi biliyordum, bir de annem engelli olduğu için onu yormamak için ekstradan da üstleniyordum. Şimdi bu tarz becerileri çok edindiğim için aslında bana zor gibi gelmedi çocuğa tek başına bakmak.” (Katılımcı 13)

Katılımcıların ifadelerinden tek ebeveyn olmanın, onların gözünde bir eksiklik değil, güçlü bir bireysel deneyim alanı olarak anlam bulduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, ebeveynliğe ilişkin kaygılar, çoğu zaman sevgi ve sorumluluk duygusuyla dengelenmiştir. Katılımcılar, geçmiş yaşam deneyimlerinden gelen becerilerinin, çocukla kuracakları ilişkiyi destekleyeceğine inanmaktadır.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, çocuk sahibi olma isteği ile bir çocuğun yaşamına dokunma motivasyonunun iç içe geçtiği görülmüştür. Bireylerin çocukların hayatına dokunma motivasyonlarında öne çıkan unsur, kendi geçmiş yaşamlarında veya mesleki süreçlerinde travma, ihmal ya da istismara maruz kalan çocuklarla karşılaşmalarıdır. Çocuk alanında çalışan veya bu konuda eğitim almış olan bireylerin yanı sıra, çocuklarla gönüllü olarak çalışan ya da korunma ihtiyacı içindeki çocuklarla bir şekilde yolları kesişmiş katılımcıların da bu deneyimlerden etkilendikleri anlaşılmaktadır. Bu karşılaşmalar, onların çocukların yaşamına dokunma, fark yaratma ve koruma isteğini güçlendirmiştir.

“Ben yatılı okudum, eğitim şartlarının haksızlığından dolayı okuyamayanlara ve şartlara çok üzülürdüm. Hep hayalim, kendi mesleğim ve kazancım olduğunda bir çocuk okutmaktı. İş yerimde de kadına, çocuğa şiddet ve istismar biriminde çalışmaya başladım. Gelen çocukların, ailelerin kendi iç savaşlarından ne kadar yıprandığını gördüm, görünce

de dedim ki bu çocuklara nasıl yardımcı olabilirim? Ne yapabilirim bu çocuklar için?”
(Katılımcı 3)

“Ben hiçbir şekilde bilgim olmadan, içgüdülerimle hareket ettim. Yani hep benim kafamda vardı, üniversitede okurken de düşünürdüm; evlensem bile benim idealim şeydi, mutlaka biyolojik ailesi olmadığı bir çocuğu kendi çocuğumla bile olsa büyütme isteğim vardı.” (Katılımcı 4)

“(Katılımcı çocuk yuvasını ziyaret etmiş.) Dedim ki çocukların ilgiye ihtiyacı var. Burada her şeyleri var, evet. Ama bu çocukların birilerinin onları sahiplenmesine, istemesine, sevgisine ihtiyaçları var.” (Katılımcı 11)

“Ben de onların hayatına dokunabilirsem ne mutlu bana. Zaten benim amacım oydu.” (Katılımcı 8)

“Koruyucu aileliğe de başvurulum ne fark eder (evlat edinme için gitmişler ancak uzun süreceğini anladıktan sonra koruyucu aileliğe başvuru yapmışlar), şu ahir ömrümüzde güzel bir iş yapmış olalım diye düşündük. Daha çok çocuk merkezli olarak koruyucu aileliğe başvurulum fikri de aklımıza yattı.” (Katılımcı 15)

“Çocuk konusu hayatımın her anında bazen bilinçli olarak bazen de bilinçdışı var. Çocuklarla çalışıyorum. Bir gün çalıştığım bir anaokulu dedi ki, Bakanlık bizden gönüllü bir ders istiyor, tamam dedim ve kurumdan 20 çocuk geldi. Ben bir saat ders yaptım onlarla. O 20 çocuk gitti ve ben dedim ki, ya o gün bugün, şu an neyi bekliyorum ki dedim. Dersten çıktım, bir saat sonra kuruma gittim.” (Katılımcı 1)

“Annem babam zaten öyle bir çocuk büyütmüşlerdi. Koruyucu aile değillerdi ama ailemizde öksüz kalan bir çocuğu büyütmüşlerdi.” (Katılımcı 4)

“Bir arkadaşım vardı. X çocuk yuvasında gönüllü çalışıyordu, bir keresinde ben de gittim onunla, yuvada bir program vardı. Onları (çocukları kastediyor) ilk defa o zaman gördüm. Onların koridorda akrabalarını karne için bekleme heyecanları, hele bir tanesinin böyle dedesini bekliyor oluşu beni çok etkiledi. Dedesi aşağıda muhabbete dalmıştı, ben gidip dedeyi uyardım, ‘Sizi bekliyor, hadi bekletmeyin’ diye. Dedim ki kendi kendime, bu başka bir şey (çocukların heyecanını kastediyor), bu çocukların sevgiye ihtiyacı var.”
(Katılımcı 11)

“Benim annem ebe hemşireydi ve evimizde sürekli iğne, pansuman gibi işler için gelen giden insanlar vardı. Bir sahneyi hiç aklımdan çıkaramıyorum. Herhalde 10-11 yaşlarındayım. Bir annenin çocuğunu iğneye getirdiğini, çok çelimsiz böyle küçük bir bebektir hatırlıyorum. O bebeği, affedersiniz, poposunu dahi öperek yatırdığını, ağladığı sırada sarıp sarmaladığını ve sonrasında da onun evlat edindiği bir çocuk olduğunu söylediği anı hatırlıyorum. Bu an belleğime çok işlemiş bir sahne. Annenin sevgisi özellikle herhalde ilgimi çekmişti o yaşlarda. Sonra evin içerisinde annemin babamın şeyi konuştuğunu hatırlıyorum: ‘Ya bizimkiler biraz büyüdükten sonra biz de evlat edinsek mi?’ yani bizim evde hep konuşulurdu bu konu.” (Katılımcı 12)

“Bu da biraz annemden kaynaklanıyor. Benim annem bedensel engelliydi. Yüzde seksen oranında. Ayrıca yirmi yıl annem X Derneği'nin başkanlığını yaptı. Engelliler ile ilgili çok çalıştı, haklarını aradı, faaliyetler yaptı. Şimdi engelli bir anne ile çevrem de başka bir şey oldu. Benim arkadaş çevremde görme engelli arkadaşım da vardı, otizmlili arkadaşım da, işitme engelli arkadaşım da. Ben doğal olarak çok farklı bir dünyanın içerisine doğmuş bir çocuktum. Farklılıkları biliyordum ve kabul ediyordum. Annem de bunu bir öğreti olarak bana öğretti aslında. Hayat herkesi eşit şartlarla dünyaya getirmiyor ama bizim vazifemiz, yani vatandaş olarak sorumluluğumuz, şartları eşitlemeye çalışmak diye öğrendim. Zorlama değildi ama bu onun yaşam felsefesi idi, ben içinde büyüdüm. Yani el atabileceğimiz insanlara mutlaka el atmalıyız öğrendim. Bu alternatif bakış açısı hayatta yaptığımız her şeye yansıyor bence, meslek seçimimize kadar yansıyor, aile yaşantımıza da. Dolayısıyla bana aslında annem zayıflıklarımızı nasıl güçlü hâle getirebiliriz, nasıl bir zırh gibi ya da bir kostüm gibi üstümüze giyip gizlemeye gerek kalmadan onlarla beraber yaşayabiliriz, başkaları için neler yapabiliriz, bunu gösterdi. Bunları aktarmam lazım, ondan aldığım o sevgiyi vermem lazım ki benden sonra da devam etsin diye düşündüm ben de, yani bu bana çok anlamlı geldi. ‘Neden olmasın ki’ dedim.” (Katılımcı 13)

“Ama çok şükür ki bizim ailelerimiz zaten çocuk merkezli yaşayan ailelerdi. Yani ben biliyordum benim kendi ailemin de, eşimin ailesinin de çok kucak açacağını ve bunun bizim ailelerimiz için bir problem teşkil etmeyeceğini. Çünkü benim kendi ailem ve büyük ailemde de çok ileri yaşlarda evlat edilmiş kişiler vardı. Yani ailemizde çok uzak şeyler değildi. O yüzden de çok böyle gözümüzde büyütmedik açıkçası.” (Katılımcı 15)

Katılımcıların ifadeleri, onların yaşam öykülerinde çocukla kurulan ilişkinin, çoğu zaman çocukluk dönemlerinde gözlemledikleri veya deneyimledikleri insani değerlerle şekillendiğini göstermektedir. Hayatlarına anlam katmanın, bir çocuğun yaşamını değiştirmekle mümkün olabileceğine inanan katılımcılar, bu süreci hem bireysel hem de toplumsal bir sorumluluk olarak değerlendirmişlerdir.

“Bir çocuk gelecekti, ben baba olacaktım, onun da hayatı değişecekti. Kurumdaki çocukları gönüllü çalışmalar yaparken biliyordum zaten.” (Katılımcı 1)

“Boşandıktan sonra ben öğretmenliğe devam ederken bir gün müdürümle biraz sorun yaşadım. Çantamı aldım çıktım. Çıkınca da dedim ki, ya ben içimdeki boşluğu çalışmayla değerlendiriyorum. Ama bir şey eksik. Bu değil benim amacım hayatta. O an kararımı verdim, bir çocuğum olsun istiyordum.” (Katılımcı 5)

Araştırmada, katılımcıların önemli bir kısmının çocuk sahibi olma isteklerini karşılamak için önce evlat edinme modeline başvurdıkları, ancak süreçte karşılaştıkları güçlükler nedeniyle koruyucu aileliğe yöneldikleri görülmüştür.

“Evlat edinmeye başvurmuştum dört yıl evlat edinme sırasında bekledikten sonra uzmanım koruyucu ailelikten bahsetti ve uzun sürebilir evlat edinme, gelin siz koruyucu aile olun dedi.”(Katılımcı 2)

“Biyolojik oğlum lisedeydi, eşimden ayrılmıştım. Çocukluğumdan beri bir kızım olmasını ve onu evlat edinmeyi istemiştim. Oğlum da bu konuda hassastı. Bir gün konuşurken ‘ne bekliyoruz?’ dedi. Biz asla olsa mı olmasa mı diye düşünmedik, çok kararlıydık. Biz birlikte müracaat ettik oğlumla ve evlat edinmek üzere gittik. Fakat orada evlat edinmenin çok uzun sürdüğünü, beklemek gerektiğini söylediler. Sonra uzman bize dedi ki: ‘Koruyucu aileliği bir deneyin o zaman. O daha kolay, daha çabuk olur.’ ‘Ne fark eder’ dedik ve başvurduk.”(Katılımcı 6)

“Koruyucu aile olmaya karar verdiğimde sistemi tam olarak bilmiyordum. Ama aklımdan bir çocuk sahibi olmak geçiyordu. Etrafımdan da evlat edinmek için çok uzun süre beklendiği, çoğu ailenin bebek istediği yönünde duyumlar almıştım. Sonra bir gün Aile Bakanlığının sayfasına girdim. Biraz bakayım neler var, ne gibi bir yol izleyebilirim diye. Bakarken menülere koruyucu aileliği gördüm.”(Katılımcı 10)

Katılımcıların ifadelerinden, koruyucu ailelik sistemine ilişkin bilgi eksikliğinin yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Çoğu katılımcı, başlangıçta evlat edinme niyetiyle sürece dahil olduğunu, ancak bekleme süreleri, yaş kriterleri veya sistemsal kısıtlamalar nedeniyle koruyucu ailelik modeline yöneldiğini belirtmiştir. Bazı katılımcılar, süreci kendi araştırmalarıyla öğrenirken, bazıları Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nda görev yapan uzmanların yönlendirmesiyle bu modele başvurmuştur. Katılımcıların neredeyse tamamı, koruyucu ailelik sistemini evlat edinmeye göre daha erişilebilir ve daha hızlı sonuç alınabilir bir alternatif olarak değerlendirmiştir.

Bu noktada elde edilen bulgular, Türkiye'de koruyucu ailelik sisteminin giderek daha görünür hâle geldiğini ve bireylerin bu modeli hem duygusal hem de pratik nedenlerle tercih ettiklerini göstermektedir.

Bu alt tema kapsamında elde edilen bulgular, koruyucu aile olma motivasyonu ile ilgili yapılan diğer çalışmalarla da benzerlik göstermektedir. Pak Güre, Aydın ve Uğurlu (2024)'ye göre, yardıma ve korunmaya ihtiyaç duyan çocuklara yardım etme ve sorumluluk alma isteği, koruyucu ailelik kararında önemli bir etkidir. Ancak bu araştırmada, diğer çalışmalardan farklı olarak ekonomik destek sağlama ya da dini değerler gibi unsurlar katılımcılar tarafından hiç dile getirilmemiştir.

Sonuç olarak, katılımcılar için koruyucu ailelik, yalnızca bir çocuğun yaşamına katkı sunmak değil, aynı zamanda kendi yaşamlarına da derinlik ve anlam kazandıran bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Araştırmanın bu temasında elde edilen bulgular, katılımcıların koruyucu aile olma kararlarının çocuk sahibi olma isteği ve çocuğa dokunarak hayata anlam katma arzusu ile şekillenerek, bireysel özerklik, duygusal olgunluk ve yaşam becerileriyle desteklenmiş olduğunu ortaya koymaktadır.

3.1.2. Koruyucu aile olmak istedikleri çocuklara ilişkin tutumlar

“Erkek dünyasını biliyordum, bu sebeple erkek çocuk tercih ettim.”

Koruyucu aile olmak isteyen bireyler veya aileler, çocukla ilgili yaş, cinsiyet gibi bazı özelliklerde tercih belirtme hakkına sahiptir. Ancak bu tercihlerin, çocuğun yaşadığı sürecin özellikleriyle ve ailenin baş etme kapasitesiyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Uzmanlar, bu süreçte ailelerin taleplerini dikkate almakla birlikte, çocuğun

ihtiyaçları ile koruyucu ailenin yaşam koşulları arasında denge kurulmasına ve uyum sağlayabilecek eşleşmeler yapılmasına zen göstermektedir.

Araştırmaya katılan tek ebeveyn koruyucu ailelerin, bu süreçte seçim kriterlerini kendi yaşam koşulları, olanakları ve yapabilirliklerini dikkate alarak net biçimde belirledikleri görülmüştür. Katılımcılar, karar verirken kararlı bir tutum sergilemiş, sürece bilinçli ve sorumluluk temelli yaklaşmışlardır.

“3-4 yaşlarında bir erkek çocukla eşleştirilmek istedim. Okul ncesi eğitim deneyimim sebebiyle gelişimi için temelden ben takip edeyim istedim. Erkek dünyasını biliyordum, bu sebeple erkek tercih ettim.” (Katılımcı 1)

“Bakanlıktaki uzmanla bilgi almak için görüşürken ‘Kaç yaşında istiyorsunuz?’ dedi. ‘Biraz kendini ifade edebiliyor olsa, hani 5-6 yaş olsa falan olabilir’ dedim. O da ‘Yaşınız genç, size 2-3 yaş uygun olur’ dedi. Orada hemen dilekçemi verdim. Benim çocuğu kreşe vermem lazım, çalışıyorum çünkü. Bu sebeple 2-3 yaş uygun geldi. Kız çocuğu olsun daha çok istiyordum, çünkü ben bir kız çocuğu olmanın ne olduğunu biliyorum.” (Katılımcı 10)

“Ben bir kız çocuğu istiyorum, çünkü baba rol model yok benim hayatımda dedim. Yani farklı yaşlar da olur ama 0–3 yaş olursa öncelikli tercihimdir diye ifade ettim.” (Katılımcı 11)

Tek ebeveynli katılımcıların çoğu, çocuğun cinsiyetine dair tercihlerini belirlerken ilerleyen dönemde oluşabilecek rol model ihtiyacını göz önünde bulundurmuşlardır. Katılımcıların büyük bölümü, bu nedenle kendi cinsiyetlerinden olan çocukları tercih etmiştir. Bu yaklaşım, hem çocuğun güvenli bir kimlik gelişimi yaşaması hem de ebeveynin kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak çocuğa daha kolay rehberlik edebilmesi açısından rasyonel bir seçim olarak değerlendirilebilir.

“Evimizde bir erkek olmadığı için baba, dede, abi, amca, dayı gibi fiğrler yoktu. Erkek ocukla zor olabileceğini düşündüm. Ama şu andaki düşüncem kesinlikle zor olmaz. O zamanlar kız evlat ve yaşı da 2–5 yaş aralığında olsun istemiştim. Küçük ocuk çok güzel bir şey; o duyguyu yaşamak, küçük yaşta ailemizde büyümesini, bizim kültürümüzde büyümesini istedim.” (Katılımcı 2)

“Tek ebeveyn olduğum için kız tercih ettim, bir rol model arayışına girmeyelim istedim. Kendim model olmak istedim. Bir erkeği de tercih edebildim. Benim üç tane erkek yeğenim var, ikisi küçük. Erkek çocukla iletişimde bir sorun yaşamayacağımın farkındayım. Kız erkek çok farklı olmadığını düşünüyorum açıkçası. Ama belli bir yaşa kadar, belli bir yaştan sonra bir modelleme ihtiyacı olacak diye düşündüm. Bu durumda sınırlamak durumunda kaldım kızla.” (Katılımcı 12)

“Kız çocuğu istedim. Ben tektim. Yani erkek çocuğu çocuk olarak kalmayacaktı, büyüyecekti ve bir erkeğin gölgesi lazımdı. Bizde ailemden herkes farklı illerde olduğu için ben burada yalnızım, kız olsun dedim.” (Katılımcı 14)

Bu ifadeler, tek ebeveynli bireylerin çocukla kuracakları ilişkiyi hem duygusal hem de toplumsal yönleriyle düşündüklerini göstermektedir. Katılımcılar, çocukla uyum sağlayabilmeyi, sağlıklı iletişim kurabilmeyi ve uzun vadeli bir ilişki sürdürebilmeyi temel öncelik olarak değerlendirmişlerdir. Özellikle kadın katılımcılar, erkek çocukla yaşanabilecek rol karmaşası veya toplumsal bakışın yaratabileceği zorlukları öngörmüş ve bu nedenle kız çocuk tercihini daha güvenli bir seçenek olarak ifade etmişlerdir.

Öte yandan, iki katılımcı bu eğilimin tam tersine bir tutum sergileyerek, toplumda erkek çocukların daha az tercih edildiğini öğrendikten sonra özellikle erkek çocuk koruyuculuğunu üstlenmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet algılarına karşı geliştirilen farkındalık ve denge arayışı olarak değerlendirilebilir.

“...Gönüllü çalışırken sordum, kız çocuk neden bu kadar az burada? Hep erkek çocuk var, dediler ki çok fazla erkek çocuk isteyen yok. Herkes kız istiyor. ‘Ne olacak bu erkek çocuklara?’ O kadar üzdü ki bu beni. Ben dedim o zaman erkek çocuk kurtarmalıyım ve ondan gelecek nesilleri. Öylece erkek olmasına karar verdim.” (Katılımcı 5)

“Ben şeyi de duymuştum, orada erkek çocukları çok alınmıyormuş. O yüzden açıkçası erkek çocuğu çok istedim. Bebek de olur, erkek de hiç fark etmez dedim. Çok büyük yaş zor olur diye düşündüm sadece. Hani diyorlar ya şu olsun, yok bu olsun; ben öyle değildim, ne çıkarsa bahtıma...” (Katılımcı 8)

Bu örnekler, bazı katılımcıların tercihlerini yalnızca bireysel uyum ya da kolaylık üzerinden değil, toplumsal bir duyarlılık çerçevesinde şekillendirdiklerini göstermektedir. Erkek çocukların daha az tercih edilmesi, katılımcıların koruyucu aile olma sürecine anlam

katma biçimlerini de etkilemiş, bu bireyler sürece toplumsal sorumluluk duygusuyla yaklaşmıştır.

Katılımcıların bir kısmı, koruyucu aile olmak istedikleri çocuklara ilişkin tercihlerini belirtirken, engelli olmayan veya ağır travmaya maruz kalmamış çocukları tercih ettiklerini ifade etmiştir. Bu tercihin temelinde, tek ebeveyn olmanın getirdiği sınırlı fiziksel ve duygusal kaynakların farkında olma durumu yatmaktadır. Katılımcılar, bu özellikteki çocuklara bakım vermenin zor olabileceğini ve bu süreçte yeterli destek mekanizması olmadan baş etmekte zorlanabileceklerini düşünmüşlerdir. Bu durum, bireylerin kendi sınırlarını tanımaları ve sürece gerçekçi bir bakışla yaklaşmalarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

“Ben engelli olmasın demiştim bir de. Bir yandan da diyorum ki hani bütün samimiyetimle söylüyorum, bir de kendini iyi etsin zannedersin. İşin içine bencillik mi giriyor, kendini bilmek mi bilmiyorum. Engelli çocukla baş edebilir miyim sorgusu vardı. Ama o da çocuk, orada kalacak, vicdanı zorluyor insanı.” (Katılımcı 9)

“Peki travmalı çocuk ister misiniz? Tek başıma baş edemeyebilirim diye düşündüm ben ağır travmalarla. Daha fazla bakıma ihtiyaç duyacak diye düşündüm, engellerinin olması mesela zor geldi. Tek başıma koşturamayabilirim, yetemeyebilirim diye ondan biraz endişe ettim. Bunu da zaten ifade ettim.” (Katılımcı 11)

Bu ifadeler, tek ebeveyn koruyucu ailelerin çocuk seçiminde en çok dikkat ettikleri konunun, duygusal ve fiziksel bakım yükünün kendi kapasite sınırlarını aşmaması olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, engelli veya travma geçmişi olan bir çocukla ilgilenmenin, çok daha fazla sabır, zaman ve destek gerektireceğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla, tek başına bu yükü taşımakta zorlanabilecekleri kaygısıyla bu tür tercihlerden uzak durduklarını dile getirmişlerdir. Ancak bu ifadelerin altında yalnızca kaygı değil, aynı zamanda vicdani bir sorgulama da bulunmaktadır. Katılımcı 9’un sözlerinde görüldüğü gibi, “kendini bilme” ile “bencillik” arasında bir içsel değerlendirme yaşanmış, bireyler, vicdanlarıyla pratik sınırları arasında bir denge kurmaya çalışmışlardır.

Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların çocuk tercihlerinde üç ana eğilim öne çıkmaktadır.

Birincisi, çocukla kurulacak ilişkinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için yaş ve cinsiyet gibi faktörlerde bireysel uyumu önceleyen tercihlerdir. Bu yaklaşım, ebeveynin kendi yaşam biçimi, iş koşulları, sosyal çevresi ve kişisel deneyimleriyle doğrudan bağlantılıdır. Örneğin çalışan ebeveynler, bakım sorumluluğunu daha dengeli sürdürebilmek amacıyla okul öncesi ya da kreş çağı çocukları tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

İkinci olarak, tek ebeveynlerin çoğunluğu, toplumsal cinsiyet rollerini ve gelecekteki rol model ihtiyacını dikkate alarak, genellikle kendi cinsiyetlerinden çocukları tercih etmiştir. Bu eğilim, hem çocuk için daha güvenli bir kimlik gelişimi ortamı yaratma hem de ebeveynin kendini daha rahat hissetmesi amacı taşımaktadır. Katılımcılar, ebeveynlik sürecinde olası sınır karmaşalarına karşı hassas davranmış, hem kendi hem de çocuğun psikolojik güvenliği açısından bu tercihi uygun bulmuşlardır.

Üçüncü eğilim ise, toplumsal farkındalık ve sorumluluk duygusuyla ilişkilidir. Bazı katılımcılar, toplumda daha az tercih edilen erkek çocuklara da öncelik verilmesi gerektiği düşüncesinden hareket etmiştir. Bu durum, koruyucu aile olma isteğinin yalnızca bireysel bir ihtiyaçtan değil, aynı zamanda sosyal duyarlılıktan da beslendiğini göstermektedir. Katılımcıların bir kısmı için bu tercih, toplumsal adalet duygusunun bir yansıması olarak anlam kazanmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların çocuk tercihlerinde rasyonel gerekçelerle duygusal hassasiyetlerin bir arada olduğu görülmektedir. Yaş, cinsiyet, sağlık durumu veya travma geçmişi gibi kriterler, çoğu katılımcı tarafından yalnızca “kolaylık” temelli değil, çocuğun sağlıklı gelişimine katkı sunabilecek bir ilişki zemini oluşturma amacıyla ele alınmıştır. Bu durum, tek ebeveyn koruyucu ailelerin sürece oldukça bilinçli, ölçülü ve sorumluluk temelli yaklaşıtlarını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırmanın bulguları, tek ebeveyn koruyucu ailelerin çocuk tercihlerini belirlerken duygusal bağlılıkla birlikte gerçekçi değerlendirmeler yaptıklarını göstermektedir. Katılımcılar, hem çocuk için en uygun gelişim ortamını yaratmak hem de kendi yaşam koşullarına uygun bir bakım süreci sürdürebilmek amacıyla dikkatli ve bilinçli tercihlerde bulunmuşlardır. Kimi katılımcılar için bu süreç, çocukla kurulacak bağın niteliğine odaklanma biçiminde, kimileri için ise buna ek olarak toplumsal sorumluluk ve vicdani denge arayışı olarak şekillenmiştir.

3.1.3. Biyolojik aileye ilişkin bakış açısı

“Dediler ki, yarın bir gün biyolojik ailesi çıkarsa ne yapacaksın?”

Koruyucu ailelik sürecinin en zorlayıcı yönlerinden biri, koruyucu ailenin bakımını üstlendiği çocuğun biyolojik ailesiyle yasal bağının devam ediyor olmasıdır. Uygun koşullar sağlandığında çocuğun biyolojik ailesine geri dönme olasılığı, hem çocuk hem de koruyucu aile açısından yoğun duygusal süreçlere neden olabilmektedir. Koruyucu aile adayları, sürecin başlangıcında bu konuda bilgilendirilseler de, çocuğa bağlanma gerçekleştikten sonra biyolojik ailenin varlığı ve olası geri dönüş ihtimali, ebeveynlik deneyimini karmaşık hâle getirebilmektedir.

Bu araştırmada katılımcılara, koruyucu aile olmaya karar verme sürecinde biyolojik aileye ilişkin görüşleri sorulmuştur. Katılımcı ifadeleri, sürecin duygusal, etik ve toplumsal yönleri hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.

“Biyolojik ailesi var mı yok mu, o süreç nasıl yürüyor, bunlara dair hiçbir bilgin yoktu. O yüzden düşünmeden, biraz da ‘kervan yolda dizilir’ mantığıyla herhalde hareket etmişim.” (Katılımcı 1)

Bu ifade, bazı katılımcıların başlangıçta süreci duygusal bir sezgiyle karşıladıklarını, biyolojik aileyle ilişkinin yaratabileceği olası zorlukları sonradan deneyimlediklerini göstermektedir. Buna karşın bazı katılımcılar, biyolojik ailenin varlığını sürece dair endişe kaynağı olarak tanımlamışlardır.

“Biyolojik aile beni her zaman için ürkütmüştü. Onların koruyucu ailelikte hep bir şekilde var oluşları birçok şeyi engelleyebilir gibi düşünüyordum. Sevgiyi bile engelleyebilir diye düşündüm. Bu düşünce başvuru sürecimde beni biraz geciktirdi. Ama koruma altındaki çocukların sevgiye ihtiyacı olduğu gerçeği ağır bastı ve başladım sürece, yani biyolojik ailenin varlığı beni yıldıramadı.” (Katılımcı 2)

Katılımcı 2’nin ifadesinde görüldüğü gibi, biyolojik aileye dair korku ya da çekince, çoğu zaman “sevgi verme” motivasyonu ile dengelenmiş, bireyler bu duygusal ikileme rağmen çocuğun ihtiyaçlarına öncelik vermiştir.

Bazı katılımcılar ise sürece başlamadan önce özellikle çocuğun biyolojik ailesine dönme ihtimalinin onları korkuttuğunu belirtmiştir.

“Acaba ben bu çocukla duygusal bağ kurduktan sonra çocuğu alırlar mı? Herkes de vardır bu korku bence. Bütün ailelerin korkusu o. Çünkü bazı haberlerde veya çevremizdeki arkadaşlardan duyduğumuzda döndürülen çocukları, çok hızlı döndürülmesi, biyolojik ailenin gerçekten uygun bir aile mi olduğu konusundaki tartışmalar, çocukların geri döndükten sonra takip edilmemesi, ne durumda olduklarının bilinmemesi, koruyucu ailelerin çocukları görememesi filan, bunlar korkutuyordu. Ama şeyi düşündüm, işte adım atmazsan bunu bilemezsin, göremezsin. Belki aynısını yaşamayacaksın. Şimdi korkup da o çocuğu oraya sevgisizliğe mahkûm etmek de doğru bir şey değildi benim için. Yani ben biraz daha korkumun üzerine gidip sevgiyi tercih ettim. Bana orada sevgisiz bir ortamda büyümesindense, benim yanımda, benim şartlarımda ne kadar sürede olursa büyümesi daha mantıklı geldi.” (Katılımcı 3)

Katılımcı 3’ün sözleri, koruyucu ailelik sürecinde duygusal bağlanmanın getirdiği kırılmalığı açık biçimde ortaya koymaktadır. Katılımcılar, bir yandan bağlanma gerçekleştiğinde geri dönüşün çok üzücü olabileceğini öngörürken, diğer yandan çocuğun sevgi dolu bir ortamda büyümesinin bu riski almaya değer olduğunu düşünmektedir. Bu durum, “çocuğun yüksek yararı” ilkesinin katılımcıların karar alma süreçlerinde ne kadar güçlü bir belirleyici olduğunu göstermektedir.

Bazı katılımcılar, sürece başlamadan önce biyolojik aile konusunu araştırmadıklarını, daha çok çocukla ilişki kurma heyecanına odaklandıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise sürecin pratik yönleriyle ilgilendiklerini, biyolojik aile meselesini başlangıçta düşünmediklerini ifade etmiştir.

“Ben araştırdıktan ve hikâyeleri KOREV’in web sayfasından filan okuduktan sonra, kendi heyecanımdan da kaynaklı, zaten çok sorgulama ihtiyacını hissetmedim biyolojik aileyi açıkçası. Anne olmak, çocuklara dokunmak istiyordum.” (Katılımcı 8)

“Biyolojik aileyi o dönemde hiç düşünmedim, sadece devlet memuruyum, ek izin olmadığı için yıllık izin almalıyım, belli bir süre filan gibi şeyleri düşünüyordum daha çok. Hemen eve birini bulabilir miyim, kreşe mi gider, ne yaparım? O tür şeylerdi. Onun dışında bir de tabii geçmişini yani biyolojik hikâyesini bilmediğiniz bir çocuk olduğu için, orada uyuşturucu vesaire varsa ne tür bir yardım almam gerekir bilemiyordum. O yüzden

bu belirsizlik beni ürkütüyordu, çocuk içindi yani endişem. Bunlarla baş edebilir miyim diye düşünüyordum.” (Katılımcı 9)

Bazı katılımcılar ise biyolojik aile ihtimalini hiç kaygı verici bulmadıklarını, sürece tevekkül veya kader anlayışıyla yaklaştıklarını ifade etmişlerdir:

“Korkularım olmadı, o da karakter meselesi herhalde. Tabii heyecanla bekledim. Aile olacak, görüşecek, bir gün geri giderse diye düşünmedim. Zaten aklıma bile gelmedi. Aklına gelmeyen başına da gelmiyor herhalde. Yani kızım gelecek ve beraber güzel bir hayatımız olacak o kadar düşüncesiyle girdim, öyle de oldu.” (Katılımcı 10)

“Onları aklıma hiç getirmedim. Doğurduğunuz bir çocukla da ilgili çok travmatik şeyler yaşanabilir. Yani ben tamamen akışına bıraktım, tevekkül diyelim. Şöyle düşündüm: Bir gün koruyucu ailedeyken, biyolojik aile şartlarını düzeltti, dedi ki işte tamam artık bizim çocuğumuzu istiyoruz. O zamana kadar ona dokunduğum yeter dedim. Yani ona ne verirsem, o zamana kadar bunu da kabullendim, ürkütmedi biyolojik aile.” (Katılımcı 11)

Bazı katılımcılar biyolojik ailenin çocuğunu geri alma ihtimalini bir kayıp değil, sürecin doğal bir parçası olarak görmüşlerdir. Katılımcı 11’in ifadesinde olduğu gibi, çocuğa verilen sevgi ve bakımın geçici de olsa değerli olduğu, hatta bu sürenin “yeterince iyi bir ebeveynlik” olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

“Korkutucu gelmedi. Çok fazla kitap okudum, film izledim koruyucu aile olmadan önce. YouTube’da ne kadar video varsa izledim, bütün koruyucu ailelerin hikâyelerini dinledim. Ve şöyle bir karara vardım: Eğer dedim, ben çocuğu aldıktan sonra ailesi, biyolojik ailesi gerçekten çocuğu geri alacak şartları, koşulları olup çocuklarına sahip çıkarsa, o zaman ben onların çocuklarına sahip çıkmalarına vesile olmuş olacağım ve işe yaramış olacağım. Yani benim sayemde anne baba olduklarını hatırlayıp harekete geçeceklerse ve ben bunun aracısı olacaksam, yine işe yaramış bir şey yapmış olacağım. Deniz Yıldızı hikâyesi sonuçta, hemen bir sonraki Deniz Yıldızına geçerim. Onu da mı aldı biyolojik ailesi, bir sonraki Deniz Yıldızına geçerim. Çünkü bu noktada çocukları düşünerek bir şey yapıyorsam, eğer kendimin ötesinde durum, o zaman küsme, darılma, gücenme, kahrolma gibi bir lütfum yok. Çünkü her geçen gün o çocuklar için kayıp, zaman geçiyor.” (Katılımcı 13)

Bu ifade, katılımcıların süreci yalnızca bireysel bir deneyim değil, toplumsal bir sorumluluk olarak da gördüklerini göstermektedir. Katılımcı 13’ün sözlerinde görülen

“Deniz Yıldızı” metaforu, koruyucu aileliğe ilişkin varoluşsal anlamı derinleştirmekte, bireyin süreci bir “yardım döngüsü” olarak algıladığını yansıtmaktadır.

“Hiç korkum yoktu, tam tersi çok Polyana’ydim. Hiç kimse çocuğunu böyle keyfi bırakmaz, onların şartlarına da bakmak lazım. Bir gün çocuk okula başladığında yanında olsunlar, onlar da görsün isterim, mezuniyetine gelsinler falan gibi böyle bir romantiklik içindeydim.” (Katılımcı 15)

Katılımcı 15’in yaklaşımı, biyolojik aileyi bir tehdit olarak değil, çocuğun kimliğinin bir parçası olarak görmenin örneğidir. Bu bakış açısı, çocuğun aidiyet duygusunu güçlendiren bütünleştirici bir ebeveynlik anlayışına işaret etmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların biyolojik aileye ilişkin tutumlarının geniş bir yelpazede dağıldığı görülmektedir. Bazı katılımcılar biyolojik aile fikrinden kaygı duymuş, bazıları bu durumu kaderin bir parçası olarak görmüş, bazıları ise çocuk lehine işleyen bir süreç olarak değerlendirmiştir. Ancak tüm bu farklılıkların ortak noktası, “çocuğun yüksek yararı” ilkesinin merkeze alınmasıdır. Katılımcılar, kendi duygusal kırılanlıklarına rağmen çocuğun sevgi, güven ve aidiyet ihtiyacını ön planda tutmuş, biyolojik aile olasılığını sürecin doğal ve kabul edilmesi gereken bir yönü olarak değerlendirmişlerdir.

3.1.4. Yakın sosyal çevre ve toplumun düşünce ve davranış biçimleri

“Ya çok yüce gönüllü bir şey, çok güzel, ama hiç başını ağrıtmaz.”

Koruyucu aile olma kararının şekillenmesinde bireyin yakın çevresi ve toplumun genel bakış açısı önemli bir rol oynamaktadır. Bu tutumlar kimi zaman destekleyici, kimi zaman ise caydırıcı olabilmektedir. Özellikle tek ebeveyn olarak bir çocuğun bakım ve sorumluluğunu üstlenme kararı, toplumun geleneksel aile anlayışına aykırı bulunduğu için, kimi çevrelerde şaşkınlık veya eleştiriyle karşılanabilmektedir.

Araştırmaya katılan tek ebeveyn koruyucu ailelerin, kararlarını yakın çevreleriyle paylaşma biçimleri ve zamanlamaları farklılık göstermektedir. Bazı katılımcılar kararlarını verdikleri ilk andan itibaren aileleriyle paylaşırken, bazıları süreci tamamladıktan ve hatta çocuk evlerine geldikten sonra bu kararı açıklamayı tercih etmiştir. Bu durum,

katılımcıların hem çevrelerinden gelebilecek olumsuz tepkileri öngördüklerini hem de kararlarını bağımsız biçimde sürdürmek istediklerini göstermektedir.

“Ailem süreç boyunca, başvuruya karar verme sürecimden itibaren hep çok destekçim oldu. Hep birlikte heyecanla bekledik. Başvuruya ve kızımı alıp evimize getirmeye kardeşim ile birlikte gittik hatta.” (Katılımcı 2)

“Kararımı verince önce babamı aradım, başka şehirlerde yaşıyoruz. Biz doğuluyoruz, biraz endişe ettim nasıl karşılar diye, bekarım, çocuğum yok, el âlemi önemser mi filan diye düşündüm. Ama dedi ki ‘Tamam kızım, sen nasıl istersen.’” (Katılımcı 3)

“Annem babam zaten öyle bir çocuk büyütmişlerdi. Koruyucu aile değillerdi ama aileden öksüz kalan bir çocuğu açıkçası. Bu düşünceye yakın insanlardı. Zaten çok desteklerini aldım. Hiç yorum yapmadan destek verdiler.” (Katılımcı 4)

Katılımcıların bir kısmı sürecin başında çevrelerinden gelebilecek olumsuz yorumların kararlarını etkilemesini istemedikleri için, koruyucu ailelik başvurularını gizli tutmayı tercih etmişlerdir. Sürecin tamamlanmasının ardından, ailelerine ve çevrelerine haber vermeyi uygun görmüşlerdir.

“Ailemin ve yakın çevremın konuyu kesinleştikten sonra çok olumlu karşılayacaklarından emindim. Ben aileme bu durumu açıklayıp oğlumla tanıştırdığımda, fotoğraflarını gösterdim, ilk çekildiğimiz fotoğrafları falan. Hepsi ağlayarak karşıladı. Çok mutlu oldular, evet. Ama biliyorum ki aynı ailem, eğer ben onlara ‘Benim böyle böyle bir düşüncem var’ deseysen, milyon tane felaket senaryosu çıkarırlardı karşıma. Ben bunları duymak istemediğim için ailemden kimseyle paylaşmadım, çocuğumla tanışmaya kadar.” (Katılımcı 1)

“Koruyucu aile olma sürecinde oğlumla kavuşana kadar kimseye söylemedim. Çünkü yaşımdan dolayı zaten şöyle ara ara böyle bir yoklama yaptığımda herkes diyordu ki ‘Ya hiç başını ağrıtmı. Ya çok yüce gönüllü bir şey, çok güzel ama hiç başını ağrıtmı.’ Genel kanının bu olduğunu bildiğim için bana negatif etki etsinler istemedim. Annem babam yok, iki kardeşim, bir ablam, bir abim var. Özellikle onlara da söylemedim. Onlar kesinlikle negatifti bu konuda. Hani ‘Gez, toz, hayatını yaşa, ne yapacaksın?’ filan. Ama çok inandığım yurtdışında yaşayan bir arkadaşşıma söyledim. İnanılmaz sevindi. ‘Çok iyi

edersin,' dediler. 'Sana çok yakışır annelik,' dediler. Büyük bir motivasyondur benim için bu destek.' (Katılımcı5)

"İki kız kardeşim var benim. Onlarla paylaşmışım ama anne babama söylememiştim kızımın tanışana kadar. Onlar tabii ki çok sevindiler ve çok desteklediler beni. Sonrasında anne babama söyledim. Onlar da çok ağladılar ve desteklediler. Çünkü evlatlarının bir evlat sahibi olmasını tabii ki bekliyorlardı, bu şekilde olmasının önemli olmadığını söylediler. Sosyal çevrem de çok destekledi. Belki bulunduğum çevrenin eğitim düzeyi ve bakış açısı ile ilgiliydi bilemiyorum. Arkadaşlarım, iş hayatımdaki kişiler mutlu oldular. Sonrasında da herkes kızımı çok sevdi, hâlâ da öyle, hep destek gördüm." (Katılımcı 7)

"Ben eşleştirme için beni çağırılmalarımdan sonra paylaştım ailemle. Ben sadece ailemin tepkisini düşündüm başta ve birkaç yakın arkadaşımınla paylaştım. Ailemin tepkisi ne olursa olsun yola çıkmışım, onu göze almışım açıkçası, bundan geri dönmezdim. Duyduklarında şok oldular tabii. O gece birazcık şeydi, sıkıntılıydı. Ablam mesela, hiç ablamdan beklemiyordum. O böyle telefonda fırlayacak gibiydi, bu rahatlıktan sonra sen böyle bir sorumluluğu nasıl alacaksın yalnız başına dedi. Beni de biraz düşündüğü için belki. Ve kafalarında hep evlat edinme vardı, koruyucu aileliği onlar da benden öğrendi zaten. Sonra ertesi sabah durulmuştu her şey, kararlı olduğumu anlamışlardı bence. Hatta abim annemle konuşmuş gece. 'Anne,' demiş, 'sen de git onunla. İş güç yapamasan bile bir kadın bulursunuz başlarında durursun, en azından destek olursun manevi olarak.' Öyle çıktık yola ama onlar da çok sevdiler çocuklarımı zaman geçtikçe." (Katılımcı 8)

"Benim sadece iki arkadaşım biliyordu. Kimse bilmiyordu başka. Yok işte 'Birisi aldı çocuğu büyüttü de, büyüyünce onu kesti de öldürdü de, öbürü şöyle yaptı da' filan diyeceklerdi biliyorum. Ben gerçekten öyle bir baskıyı hissetmek istemedim. Çünkü herkesin her konuda fikri olabilir, saygı duyuyorum ama dinlemek zorunda değilim. Yani istedim ki bu karar sadece benim kararım olsun. Nasıl hamile kalmak benim kararım, bu da istedim ki benim kararım olsun. Sadece iki arkadaşım biliyordu. İkisi zaten çok destekleyicilerdi. Başvurduktan sonra aileme söyledim. Onların da tepkileri klasikti aslında, çok istekli değillerdi ama yapıcı davrandılar. Elbette ki eminim içlerinden geçirmişlerdir 'Bunca yıldır bekârsın, keşke evlensen, doğursan' diye, ama engel de olmadılar." (Katılımcı 9)

“Ben aileme haber vermedim. Kızımı aldıktan sonra telefonlaştım. Şimdi her anne ister ki evladı evlensin ve bir çocuk sahibi olsun. Hele hele bizim oralarda, bir anne hani bir örtü istediğimde dahi bana ‘Sen bekârsın, çeyizinden veremem’ diyen bir anne bunu kabul etmezdi. Ben çevreden gelecek olumsuzlukları duymak istemediğim için hiçbir şekilde söylemedim. Ben kızımı aldığım gün ağlayarak önce ağabeyimi aradım söyledim. Babacımı aradım, ‘Çok iyi yapmışsın,’ dedi. Sonra erkek kardeşimi ve annemi aramıştım. Annem de şok oldu kadın. ‘Hayırlı uğurlu olsun,’ dedi.” (Katılımcı 14)

Katılımcıların ifadelerinden, koruyucu aile olma kararlarını çevreleriyle paylaşmama nedenlerinin başında kararlılıklarını koruma isteği geldiği anlaşılmaktadır. Katılımcılar, çevrelerinden gelebilecek olası “felaket senaryoları”nın motivasyonlarını zedelemesini istememiştir. Nitekim Katılımcı 15 de bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Yani açıkçası biz başvurumuzu yapıp sürecini teşhis edene kadar kendi ailelerimize dahi söylemedik. Biz eşimle baş başa karar verdik. Çünkü çok kişi bilirse çok ses çıkacak diye düşündük. Nasıl biyolojik çocuk olduğu zaman kimseden icazet alınmıyorsa, bunda da böyle bir şeyin gereksinimini duymadık açıkçası. Ve bununla ilgili yaşanabilecek her negatif sürecin önüne geçmek için hiç kimseye söylemedik. Gittik, kafamıza göre yaptık bu işi.” (Katılımcı 15)

Katılımcıların çoğu, süreç tamamlandıktan sonra ailelerinin ve yakın çevrelerinin ilk şaşkınlıklarını atlattıklarını, çocukla tanıştıktan sonra bu yeni durumu benimsediklerini ifade etmiştir. Zaman içinde destekleyici bir tutum gelişmiş, aile içi ilişkiler olumlu yönde güçlenmiştir.

Bununla birlikte, az da olsa ailesinden veya sosyal çevresinden olumsuz tepki alan katılımcılar da olmuştur.

“...Ama kardeşlerim o konuda biraz korkulu davrandılar. Çevre korkusu aslında. Ben ablamda şunu gördüm, açıklama yapıyordu, ‘Korumaya aldı, kendi çocuğu değil’ falan gibi.” (Katılımcı 4)

“Arkadaşlarıma söylediğimde bana şey diyorlardı: ‘Ya sen kendi çocuğunu yaparsın, ne işin var senin bu yaşta falan.’ Hiçbir destek cümlesi görmemiştim o zaman da.” (Katılımcı 9)

Bu ifadeler, toplumda tek ebeveyn koruyucu aileliğe yönelik önyargıların ve kalıplaşmış aile normlarının hâlâ etkisini sürdürdüğünü göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, tek ebeveyn koruyucu ailelerin büyük çoğunluğu kararlarını çevrelerinden bağımsız olarak almış, olumsuz tepkilere rağmen süreçten vazgeçmemiştir. Katılımcılar, destekleyici tutumların motivasyonlarını güçlendirdiğini, olumsuz tepkilerin ise kararlarını değiştirmediğini ifade etmiştir. Bu durum, tek ebeveyn koruyucu ailelerin süreci yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal kalıplara karşı duruşun bir ifadesi olarak yaşadıklarını göstermektedir

3.1.5. Sivil toplum örgütlerine yönelik görüşler

“Yani derneğin anlatması başka, bir uzman ne kadar iyi anlatırsa anlatsın başka, ama görmek çok daha başka.”

Sivil toplum örgütleri, gönüllülük esasına dayalı olarak toplumsal yarar gözeten, kamu hizmetlerini destekleme ve izleme işlevi üstlenen kuruluşlardır. Çalıştıkları alanlara özgü olarak eğitim, danışmanlık, farkındalık yaratma, hak savunuculuğu ve politika geliştirme gibi faaliyetlerle bireylerin ve kurumların güçlenmesini amaçlarlar. Koruyucu ailelik alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri, hem yasal ve kurumsal çerçevenin iyileştirilmesine yönelik savunuculuk çalışmaları yürütmekte hem de koruyucu aileleri bilgilendirme, eğitme, destekleme ve toplumsal farkındalık yaratma işlevlerini üstlenmektedir. Türkiye’de koruyucu ailelik uygulamalarının son yıllarda daha profesyonel bir nitelik kazanmasında bu örgütlerin önemli katkısı olduğu belirtilmektedir (Akbaş ve Dal, 2020).

Bu bağlamda araştırmaya katılan tek ebeveyn koruyucu ailelere, karar verme süreçlerinde sivil toplum örgütlerinden haberdar olup olmadıkları ve bu örgütlerle ilişki kurup kurmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu başlangıçta sivil toplum örgütlerinin varlığından haberdar olmadıklarını, ancak koruyucu aile olmaya karar verdikten sonra araştırma yaparak bilgi edindiklerini ifade etmiştir. Az sayıda katılımcı ise sürecin henüz başında derneklerle iletişime geçip bilgi aldığını belirtmiştir.

“Derneklerle ilgili hiç bilgim yoktu. Aramadım da. Sonrasında ben bu işin içine girince dernekleri tanıdım.” (Katılımcı 3)

“Sivil toplum var mı bakmadım ilk etapta. Önce Bakanlığın sayfasına girdiğimde oradaki bilgileri gördüm. Sonra baktım webden KOREV’in sayfasını gördüm, oradaki bilgiler de çok yardımcı oldu bana. Mesela şeyleri çok okudum, koruyucu aile olan ailelerin anıları falan vardı. Onlar beni daha da motive etti açıkçası.” (Katılımcı 8)

“Koruyucu aileliği duyunca KOREV’i buldum. Ne yapabilirim, eksikğim var mı, eğitimciyim ama tek kişiyim, eksik çocuğu yetiştirmek istemiyorum falan diye düşündüm. Valla çok sorunsuz görünüyorsunuz dediler.” (Katılımcı 4)

Katılımcıların ifadeleri, koruyucu aileliğe dair bilgi kaynaklarının büyük ölçüde bireysel araştırma ve dijital platformlar üzerinden edinildiğini göstermektedir. Özellikle KOREV’in web sitesi, sürece dair bilgi edinmede önemli bir referans noktası olmuştur. Katılımcılar, sitede yer alan koruyucu aile deneyimlerinin ve örnek hikâyelerin motivasyonlarını artırdığını vurgulamışlardır.

“Bir kez KOREV’i aradım, yaş grubu için. Acaba benim yaşımda birisi için çocuğun yaşı ne olmalı? Ben bebek istiyordum, tam aramızda kırk yaş olacaktı, acaba deneyimlerine göre çocuğa haksızlık olur mu? Ya artık doğum yaşı zaten buralara geldi ama acaba dört, beş yaş mı daha iyi olur, uyum süreci daha mı kolaylaşır? Bunları sordum, anlattılar.” (Katılımcı 9)

“Koruyucu aileliğini hemen koşullarını inceledim Bakanlığın sayfasından. Sonra KOREV’i buldum, sayfasına baktım, yazıları okudum, videoları izledim. Farklı kurumlarca yapılmış işler vardı. Çoğunluğu herhalde TRT’nin, o aileleri de izledim, dinledim. Onları izledikçe tabii bendeki duygu ve istek inanılmaz boyuta ulaştı.” (Katılımcı 12)

Bu ifadeler, sivil toplum örgütlerinin özellikle farkındalık yaratma ve bilgilendirme açısından ne kadar etkili bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Katılımcılar, koruyucu ailelik sürecine ilişkin bilgiye çoğunlukla devlet kurumlarının resmi sayfalarından değil, sivil toplum kaynaklarından ulaştıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, sivil toplum örgütlerinin koruyucu ailelik sürecinde hem bilgiye erişimi kolaylaştıran hem de süreci insani boyutuyla görünür kılan aracı bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Bazı katılımcılar ise doğrudan sivil toplum örgütleriyle yüz yüze temas kurmuş, bu temasın karar verme süreçlerine doğrudan katkı sağladığını ifade etmiştir.

“Arkadaşlarım İstanbul Koruyucu Aile Derneği’ne üyelerdi. Ben koruyucu aile olmadan bir sene önce İstanbul Koruyucu Aile Derneği’nin kahvaltılarına gitmeye başladım. Organizasyonlarına katıldım, oradaki insanlarla tanıştım. Şahane hikâyelerini dinledim. Şunu görmek beni çok etkiledi: Orada üç yaşında çocuk da vardı, yirmi beş yaşında üniversiteden mezun çocuk da vardı. Şimdi başını ve sonunu olayın görünce, nereden başlamış nereye gelmiş çok net bir şekilde oturdu. Yani bir şeyin başarısını gördüğün zaman zaten çok etkileniyorsun. O noktaya kadar gelmiş insanların çocuklarla kurdukları bağları görünce, ‘Tamam,’ dedim, ‘evet, çok zor olacak belki ama değer gerçekten.’ Bana İstanbul Koruyucu Aile Derneği’nde de sağ olsunlar hiç önyargıyla yaklaşmadılar, yani ‘Ya sen de nereden çıktın?’ demediler, herkes gayet güzel kucak açtı. Çok gerçekçi ilerledi her şey. Yani ne çok aşırı iyi gösterildi bana ne de çok kötü, akışında, neyse ne, iyisiyle kötüsüyle. Tam kararında. Bütün süreç boyunca sağ olsun hep beni takip ettiler, sorularıma cevap verdiler. Neşe Hanım’dan çok destek gördüm. Koruyucu aile olduktan sonra da her türlü sıkıntımızla, ne zaman arasak ilgilendiler, gerekli isimlere yönlendirdiler. Yani derneğin anlatması başka, bir uzman ne kadar iyi anlatırsa anlatsın başka, ama görmek çok daha başka. Bir nokta da çok önemliydi: Olduğu gibi anlatmak, artısıyla eksisiyle. Çünkü bir sistem, Bakanlık, bir travmalı çocuk var, bir de biyolojik aile gerçeği var, birçok ayağı var bu işin. Bir taraftan da koruyucu ailenin kendi istekleri, özellikleri, kişiliği, aile yapısı var. Bütün bunların bir araya geleceği bir sistemden bahsediyoruz. Aslında hiç kolay bir şey değil baktığınız zaman. Onun için olabildiğince açıklıkla görmek önemli. Dernek bana bunu sağladı.” (Katılımcı 13)

Katılımcı 13’ün anlatımı, sivil toplum örgütlerinin yalnızca bilgi veren değil, aynı zamanda deneyim aktarımı ve model oluşturma açısından da önemli bir işlev üstlendiğini göstermektedir. Katılımcılar, örgütlerin sahici, şeffaf ve dengeli bir yaklaşım sergilemelerinin sürece duyulan güveni artırdığını belirtmiştir. Ayrıca, derneklerin deneyim paylaşımı yoluyla koruyucu aile adaylarının beklentilerini gerçekçi biçimde şekillendirmelerine katkı sağladığı görülmüştür.

Genel olarak değerlendirildiğinde, sivil toplum örgütleri koruyucu aile olma sürecinde hem karar öncesi bilgilendirme hem de sonrasında psikososyal destek sağlama işleviyle önemli bir rol üstlenmektedir. Katılımcılar bu örgütleri, koruyucu aileliğin “yaşanmış deneyimlerle” anlatıldığı, bilgi kadar duygunun da paylaşıldığı güvenli alanlar olarak tanımlamışlardır. Sivil toplumun bu alandaki varlığı, hem sistemin güçlenmesine

hem de koruyucu aileliğin toplum nezdinde görünür ve anlaşılır bir olgu hâline gelmesine katkı sunmaktadır.

3.2. Koruyucu Aile Olma Sürecine İlişkin Bulgular

Bu süreç, koruyucu aile olmak için gereken evrakların hazırlanması, başvurunun tamamlanması, inceleme, koruyucu aile statüsünün alınması ve çocuk ile eşleştirmeyi kapsamaktadır. Bu ana tema altında üç alt tema ortaya çıkmıştır.

3.2.1. Koruyucu ailelik hakkında bilgi düzeyleri

“Ben açıkçası bilmiyordum koruyucu aileliği ve buna da hep şaşıyorum.”

Türkiye’de koruyucu aile hizmeti ilk olarak 1961 yılında pilot uygulama şeklinde başlamış, 1 Ekim 1984 tarihinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu temelinde yapılan düzenlemelerle yasal bir çerçeveye kavuşmuştur. Bu tarihten itibaren hizmetin tanıtılması, yaygınlaştırılması ve kurumsallaştırılması yönünde çeşitli adımlar atılmış olsa da günümüzde hâlâ yeterli düzeyde bilinirlik sağlandığı söylenemez. Araştırma kapsamında katılımcılara koruyucu aile hizmeti hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları sorulmuştur. Bazı katılımcılar süreç hakkında başlangıçta hiçbir bilgiye sahip olmadıklarını belirtirken, bazıları ise sürece ilişkin kapsamlı araştırmalar yaptıklarını ve bilgi edinme konusunda bilinçli davrandıklarını ifade etmiştir.

“Koruyucu aileliği bir yerlerden duymuştum ama öncesinde detaylı bilgim yoktu neyin ne olduğuna dair.” (Katılımcı 1)

“Kararımı verdim, bir çocuğum olsun istiyordum. Bir arkadaşıma gittim anlatıyorum, dedi ki ‘Kalk, ne duruyoruz, gidip anlayalım.’ Ama evlat edineyim diye gittim. Önce yaşınız uygun değil dediler, çıktık geldik. Koruyucu aileliği anlatmadılar, ben de akıl edip sormamışım. ‘Gönüllü olayım o zaman’ dedim, başvurdum. X çocuk yuvasına gittim, kabul ettiler. Bir süre sonra oradaki yetkililerle konuşurken ‘Gelin, siz buradaki çocuklarımızdan birine koruyucu aile olun’ dediler. ‘Aa, koruyucu ailelik varmış Türkiye’de’ dedim. Ben ilk kez oradan duydum. Sonra gidip başvurdum.” (Katılımcı 5)

“Ben bilmiyordum ama çok dünya tatlısı bir arkadaşım vardı, doktor. O bana bahsetti ve akabinde ben hemen müracaat ettim.” (Katılımcı 13)

“Ben açıkçası bilmiyordum koruyucu aileliği ve buna da hep şaşırıyorum. Her konuşmamızda da bahsediyorum. Ben uzun yıllar gönüllü annelik yapmışım çocuk yuvasında, öğretmenim. Sistemin bir şekilde içinde olmama rağmen koruyucu aileliği bilmiyordum. Ama tabii bundan 17 yıl öncesinden bahsediyoruz. Bu kadar derneklerin aktif olmadığı, sosyal medyanın olmadığı bir dönem. Biz eşimle evlat edinme başvurusu için kuruma gittik ve kurumda o gün öğrendik.” (Katılımcı 15)

Bu ifadeler, koruyucu ailelik hizmetinin ülke genelinde henüz yeterince tanınmadığını, hatta çocuk alanında çalışan bireylerin dahi sistem hakkında bilgi eksikliğine sahip olabildiğini göstermektedir. Buna karşın süreci iyi araştırarak karar verdiğini belirten katılımcılar da bulunmaktadır

Katılımcılar, koruyucu aileliği evlat edinmenin bir ön aşaması veya alternatif biçimi olarak değil, kendi içinde anlamlı ve bağımsız bir aile modeli olarak değerlendirmiştir.

“Evlat edinmeden farklı bir sistem olduğunu biliyordum ve bir basamak gibi asla düşünmedim. Evlat edinmeye geçsin diye bir düşüncem de yoktu, yalnızca anne olmak istedim; o da benim çocuğum olacaktı, gerisinin önemi yoktu.” (Katılımcı 2)

“Orada ‘Böyle başlayalım, evlat ediniz’ fikri hiç gelmedi aklıma. Her ikisinin farkını çok iyi bilerek girdim bu işe. Bu ‘basamak yapma’ lafı nereden çıkıyor anlamıyorum, sürekli duyuyorum bunu. Etrafımda bunu düşünerek giren aile görmedim inanın. Belki bu eskidendi ama şimdi insanlar bilinçli. Koruyucu ailedeki çocukların büyük çoğunluğunun evlat edinmeye geçemeyeceğini biliyoruz ve bunu kabul ederek giriyoruz biz bu işe.” (Katılımcı 5)

“...Aklımdan çıkmıyor çocuk sahibi olma fikri; oturuyorum, kalkıyorum, hep bu konu aklımda. Bakanlığın sitesine girdim, inceledim. Ondan sonra çok yakın bir arkadaşım var, ‘Madem bu kadar aklını kurcalıyor, gel gidelim, İl Müdürlüğüne soralım bakalım,’ dedi. O gün gittik, koruyucu aile birimiyle görüştim. Hatta istenilen evrakların listesini aynı gün aldım. Evlat edinmeden farkı olduğunu bilerek girdim, önemi yoktu ki.” (Katılımcı 8)

Bu ifadeler, koruyucu aileliğe ilişkin farkındalık düzeyinin bireyler arasında farklılık gösterdiğini, ancak karar verildikten sonra sürecin bilinçli biçimde yürütüldüğünü ortaya

koymaktadır. Katılımcıların büyük bölümü, koruyucu aileliği “evlat edinmenin basamağı” olarak değil, sevgiye ve sorumluluğa dayalı ayrı bir bakım modeli olarak değerlendirmiştir.

Katılımcılara koruyucu aile hizmetine dair bilgiye hangi yollarla ulaştıkları da sorulmuştur. Yanıtlar, bilgi edinmede en yaygın yolların Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) İl Müdürlükleriyle doğrudan temas kurmak ve Bakanlığın web sayfasını incelemek olduğunu göstermektedir. Literatürde de benzer biçimde, koruyucu aile adaylarının büyük kısmının hizmet hakkında ilk bilgiyi kamu kurumlarının tanıtım faaliyetleri, sosyal medya paylaşımları veya yakın çevre aracılığıyla edindikleri vurgulanmaktadır (Yakut ve Çağlayan Aygün 2020)

Bununla birlikte, özellikle Türkiye’de kurumsal bilgilendirme kanallarının sınırlı olduğu, bilgiye erişimin çoğu zaman bireysel araştırma ve kişisel motivasyonla başladığı ifade edilmektedir (Yıldırım, 2018). Bazı çalışmalar, resmi web sitelerindeki bilgilendirme materyallerinin yeterince kapsamlı olmadığını ve başvuru sürecine dair soruların sosyal medya toplulukları veya sivil toplum kuruluşları üzerinden giderildiğini göstermektedir (Karataş, 2007; ASHB, 2023). Bu bulgular, koruyucu ailelik sistemine ilişkin bilgilendirme mekanizmalarının daha erişilebilir, bütüncül ve yönlendirici biçimde yapılandırılması gerektiğine işaret etmektedir.

“Bir gazete haberiyle koruyucu aileliği öğrenip hemen ertesi gün Aile Bakanlığına başvurdum. Çocuk sahibi olmak istiyordum. Yaşım da artık 44 olmuştu ve biyolojik çocuk sahibi olamayacaktım.” (Katılımcı 7)

“Çocuk sahibi olmak istiyordum, koruyucu aileliği bilmiyordum. Sonra bir gün Aile Bakanlığının sayfasına girdim. Biraz bakayım, ne gibi bir yol izleyebilirim diye. Bakarken menülere koruyucu aileliği gördüm.” (Katılımcı 10)

Sonuç olarak, katılımcıların koruyucu ailelik hizmetine ilişkin bilgi düzeyleri arasında belirgin farklılıklar bulunmakla birlikte, bilgiye erişim yolları çoğunlukla bireysel araştırma ve kurumsal kaynaklar aracılığıyla gerçekleşmiştir. Katılımcılar arasında doğrudan Bakanlık birimleriyle temas kurarak ya da web üzerinden bilgi edinerek sürece adım atanların oranı yüksektir. Ayrıca, koruyucu aile alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının ve yazılı basının da bilgi edinme sürecinde rol oynadığı görülmektedir.

3.2.2. Uygulamaya ilişkin deneyimleri

“Uzmanın konuya bakış açısı gerçekten konuyu şekillendiriyor.”

Koruyucu aile olma süreci; evrakların hazırlanması, başvurunun yapılması, inceleme ve onay aşamalarının tamamlanması, uygun çocukla eşleştirme, sözleşmenin imzalanması ve çocuğun teslim edilmesi süreçlerini kapsamaktadır. Tek ebeveynli koruyucu aileler açısından bu aşamaların nasıl deneyimlendiği, hem bireysel hem de kurumsal etkenlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, bu deneyimleri belirleyen iki ana faktör olduğunu göstermektedir: bireylerin koruyucu aile olma motivasyonları ve sürecin yürütülme biçimi. Özellikle sürecin uygulanmasında meslek elemanlarının bilgi düzeyi, iletişim tarzı ve destekleyici tutumları belirleyici bir etken olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcılardan biri, başvuru sürecinde tek ebeveyn olması nedeniyle başlangıçta uygun görülmediğini, ancak ısrarlı tutumu sayesinde koruyucu aile statüsünü alabildiğini belirtmiştir:

“Kurumda gönüllü çalışıyor olmama rağmen evli değilim ve tek kişiyim diye vermek istemediler bana koruyucu aile statüsü. Dedim ki eğitimciyim, ama bir rol model gerekiyor dediler. O arada oğlumla tanıştım gönüllü olarak devam ederken, inanılmaz bir iletişim doğdu aramızda. Oğlumu istedim. Erkek çocuğu dediler bana vermek istemediler bu kez de. Ama inanılmaz bir iletişim oldu aramızda, her konuda çok uyumluyuz, onunla bağı kurdum dedim. Erkek çocuklara zaten talep az. Gittim geldim ama ben hiç bırakmadım peşini. Hiç vazgeçmedim, ısrarla istedim. Sonra oradaki müdür destek oldu, dedi ki ‘Bu çocuğa bir şekilde koruyucu aile olmanızı isterim,’ görüşlerini falan yazdı. Sonuç olumlu geldi, oğluma kavuştum.” (Katılımcı 4)

Katılımcı 4’ün deneyimi, kurum içindeki karar vericilerin bireysel tutumlarının sürecin seyrini etkileyebildiğini göstermektedir. Kurum müdürünün destekleyici yaklaşımı, tek ebeveyn olmasına yönelik önyargının aşılmasını sağlamış ve başvuranın olumlu bir sonuç almasına aracılık etmiştir.

Katılımcıların önemli bir kısmı, başvuru ve değerlendirme süreçlerinde özellikle sağlık raporu temininde güçlük yaşadıklarını ifade etmiştir. Sağlık Bakanlığı’na bağlı

hastanelerde koruyucu ailelik hizmetinin yeterince bilinmemesi, yerleşik bir uygulama akışının olmaması nedeniyle süreç zaman zaman yorucu hâle gelmiştir.

“Ben biraz şeyde sıkıntı çektim, sağlık raporu alırken psikiyatride çünkü orada çok üstüme geldiler. Bir kurula girdim, beş altı kişilik bir kurula, işte psikiyatristlerden oluşan, orada çok önyargılar gerçekten vardı. Erkek olmamdan kaynaklanan. Kurul başkanına dedim ki, ‘Sizin işiniz bir çocuğun koruyucu ailesi olup olamayacağına karar vermek değil. Sizin işiniz çocuğa bakabilecek psikolojim var mı, psikiyatrik bir rahatsızlığım var mı yok mu onu belirlemek. Sosyal hizmetler karar verecek onayı. Lütfen sosyal hizmetlerin işini yapmaya kalkmayın.’ dedim. Bana işte o bütün önyargılarıyla şaşırtıcı tepkiler verdiler. ‘Ne işin var? Deli misin? Niye uğraşıyorsun? Git hayatını yaşa, hasta olursan ne yapacaksın, niye böyle bir şey yapıyorsun?’ gibi gereksiz konuşmalar.” (Katılımcı 13)

Katılımcı 13’ün anlatımında da görüldüğü gibi, başvuru sahiplerine yönelik önyargılı yaklaşımlar süreci psikolojik olarak zorlaştırabilmektedir. Bununla birlikte tüm katılımcılar, sürecin bürokratik yönü ne kadar karmaşık olursa olsun, gerekli belgeleri tamamlayarak ilerlediklerini belirtmiştir.

Evrak hazırlama ve başvurunun tamamlanmasından sonra başlayan inceleme süreci, meslek elemanlarının tutum ve yaklaşımıyla doğrudan ilişkilidir. Katılımcılar, bu aşamada görevlilerin iletişim biçiminin süreci kolaylaştırabileceğini ya da zorlaştırabileceğini vurgulamıştır:

“Vallahi ilk danışmanımız eve ilk kez geldiğindeki tavrı tabii ki çok ürkütücüydü benim için. Çünkü biliyorsunuz, onlar biraz ters psikoloji yapmaya çalışıyorlar. Bir psikologla beraberdi, beni çok zorlamıştı yani. Yanıt vermekte çok zorlandım. Hatta üç defa falan eve geldi. Bir kere bakanlığa çağırdı. Ben de her şeyi çok açık ve net bir şekilde anlattığım için tabii ki o rapora yansdı muhtemelen. Sonrasında düzeldi, anladı kararlı olduğumu.” (Katılımcı 7)

“Sosyal hizmet uzmanıyla görüşürken dedi ki, ‘Birkaç arkadaş daha çağırırsam size uygun olur mu?’ Tabii gelebilirler dedim. Üç-dört uzman daha içeri girdi. Bir vaka örneği vardı karşılarında, erkek başvuru çok sık yapılan bir şey değil. Ben de savunma yapmak için gitmiştim, gardımı almıştım, önyargılarım vardı. Hani sanki onların önyargıları var sanıyordum, ‘Bir erkek tek başına nasıl yapar?’ diye. Onların yargılarını kıracağım gibi

gitmiştim. Onlar dedi ki, 'Sakin olun, olamazsınız demiyoruz.' Güzel karşıladılar beni. Çok olumlu karşıladılar, uzmanım deneyimli ve profesyoneldi." (Katılımcı 13)

Katılımcıların ifadelerinden, sürecin niteliğini belirleyen temel unsurun meslek elemanlarının tutumu, deneyimi ve iletişim dili olduğu görülmektedir. Destekleyici ve saygılı bir yaklaşım, sürecin güven içinde ilerlemesini sağlamakta, aksi durumlarda ise sürecin zorlu ve yıpratıcı bir hâl almasına neden olmaktadır.

Eşleştirme aşamasında, uzmanın bilgi düzeyi ve tavrı katılımcılar açısından belirleyici bulunmuştur. Uzmanın çocuğa ilişkin ayrıntılı bilgiye sahip olması, başvuran kişinin nitelik ve yetkinliklerini doğru anlaması, çocuğun bulunduğu kurumla kurduğu işbirliği ve dosya bilgisini tamamlaması, sürecin niteliğini doğrudan etkilemektedir.

"Kuruma gittiğimde bana çocuğun epilepsi olabilme olasılığının olduğunu söylediler. Şimdi ben daha önce epilepsi hastası görmüştüm. Korktum yani. Çocuğu görmek istemedim, etkilenirim diye. Çocukla duygusal bağ kurup çocuğu bırakmak istemediğim için. Bir düşünüyüm, ona göre karar vereyim dedim. On gün falan düşündüm ama hep ağladım, üzüldüm. Allah'ım ben çocuğun kaderiyle mi oynuyorum? Ne yapmam lazım? Sonra düşündüm: Araç yok, ev kira, özel sektör iş, kimse yok yanımda, ailem şehir dışında. Yapabilir miyim? Güvenemedim o konuda kendime, kabul edemedim onu. Anlayışla karşıladılar bunu. Yeniden bir çocuk için bilgileri paylaştılar." (Katılımcı 3)

"İki tane bebek bilgisi verdiler telefonda; ismi ve yaşı söylediler sadece. Ben 'küçük olan olsun' dedim, neden bilmiyorum, belki yaşı küçük diye. Ben zaten ağlıyordum, çok duygusalım falan böyle. Ama korkunç hissettim, çok üzüldüm. Seçimi nasıl yapacaktım, neden seçmek zorundaydım? Ya, korkunç geliyor insana. Bir de birisi tamamen böyle, şey gibi anlatıyor, yemek tarifi verir gibi anlatıyor; 'İki yaşında, şudur budur' diye. Ben 'engelli olmasın' demiştim bir de. Bir yandan da diyorum ki hani, bütün samimiyetimle söylüyorum, bir de kendini iyi zannedersin. İşin içine bencillik mi giriyor, kendini bilmek mi bilmiyorum; engelli çocukla baş edebilir miyim sorgusu vardı. Ama o da çocuk, orada kalacak, vicdanı zorluyor insanı. O bana bahsettikleri kız çocuğunun mesela adını hiç unutmam. İnsanın hep aklı orada kalıyor. Hepsine dokunmak istiyor. Eee, vicdanen 'Ya peki onlar?' diyorsunuz, ama bir yerde de yapabilecekleriniz var." (Katılımcı 9)

"Bana üç çocuk önerdiler. Birisinin dosyasını okuduklarında çok endişe ettim, başarabilir miyim 'onu iyileştirmeyi' diye. Ağır bir travma yaşamıştı. Samimiyetle

‘Yapamayabilirim’ dedim. ‘Benim de psikolojimin bir şeyleri kaldırabiliyor olması lazım’ dedim. Sonra bir diğer çocuğu önerdiler, temel bilgileri okudular, ‘Tanışalım’ dedim. Tanıştık, 3 yaşındaydı. Fakat ilginç bir şey vardı ki çocuk sürekli ‘anne’ diyordu. Çünkü annesi görmeye gelmiş birkaç kez kuruma ve çocuk her gün annenin gelmesini bekliyor. Çocukta ciddi bir anne beklentisi var. Bu çocuk benimle mutlu olamaz ki, ona bir anne lazım’ dedim. Onlar da benimle hemfikir olunca oğlumla tanıştırdılar beni. Yani aslında uzman aileyi de tanımalı, çocuğu da, sadece dosya üzerinden eşleşme olmamalı. Üçüncü eşleştirmede uzmanım ‘Bu, böyle olmayacak’ dedi. ‘Ben gideceğim oraya (çocuk yuvasını kastediyor), çocukların detaylı bilgilerini alacağım, göreceğim.’ Kendisi gitti ve oğlumu aldı çıktı. Doğru çocuk, doğru uzman, doğru yaklaşımla oldu bu. Uzmanın konuya bakış açısı gerçekten konuyu şekillendiriyor.” (Katılımcı 13)

“Mesela X çocuk yuvasında bu eşleştirme çok başarılı yapılıyordu biliyorum. Çünkü oradaki uzmanlar birebir orada oturuyor. Hem sizinle görüşüyor hem çocuğu tanıyor zaten. Ve hangi aileye hangi çocuk uygundur artık tecrübeliler bu konuda, her çocuğun ona uygun bir aileye kavuşması gerektiği yönüyle bakıyorlar olaya. Eşleştirme sorunları aslında bizim en temel ve çok önemli sorunlarımızdan birisi. Çocuğu bilen uzman başvuran aileyi hiç tanımıyor, aileyi tanıyan çocuğu yeterince tanımıyor. Ve bu bir iletişim kopukluğuna sebep verip eşleşme problemleri yaratıyor bence. Çocuklar sonra uyum sağlayamıyor ve geri dönüyorlar, bu çok acı çocuklar için.” (Katılımcı 14)

“Çocukla eşleştirme süreci için şimdi düşününce çok incitici olduğunu düşünüyorum açıkçası. Hani o zaman da çok manasız bulmuştum bu süreci. Tabi yıllar geçti aradan, çok şey de değişti uygulamada. Mesela şeydi o zaman bizi bir odaya koydular. Önümüze 20’ye yakın dosya verdiler ve dosyadan çocuk seçmemiz istendi. ‘Üç tane çocuk seçin’ dediler. Biz dedik ki, ‘Neye göre seçeceğiz?’ Dosyalara baktık. Ben sadece bir çocuğu eledim, çünkü onda da ‘Baş edemeyebilirim’ gibi bir duyguydu hissettiğim. Ama sonradan dedim ki, ‘Diğer çocuklarda bu yok diye olmayacağının garantisi mi vardı yani?’ Ama orada bir şekilde elemeniz gerekiyor ya. İkisini de şey diye seçtik, ‘öylesine’. Hiçbirinin fotoğrafı yoktu. Sadece bir dosyada fotoğrafı vardı; o da o kadar silik bir fotoğraftı ki. Çocuk yuvaya geldiğinde böyle tepeden çekmişler. Zaten o çocuk 10 aylıktı, biri 2,5 yaşındaydı. Bir tane de 5-6 aylık bir bebek vardı. Önce fotoğraflı olan çocuğu getirdiler. ‘Tamam’ dedik, ‘Biz öbürleriyle tanışmak istemiyoruz.’ Çünkü ben kendimi biliyorum, dert edeceğim, diğerlerini göreceğim. Nasıl seçeceğim? Kavun karpuz mu? Çok şey gelmişti

bana.Çocuklar için çok incitici bir durum bu diye. Ama şey dediler, ‘Prosedür böyle.’”
(Katılımcı 15)

Bu anlatılar, dosya üzerinden seçim, yetersiz/tek yönlü bilgi, çocuğu ve aileyi sahada tanımayan eşleştirme gibi uygulamaların katılımcılarca etik, duygusal ve pratik açılardan sorunlu bulunduğunu göstermektedir. Aile-çocuk uyumunu önceleyen, çifte yönlü tanıma ve yerinde gözlem içeren uygulamaların daha başarılı olduğu vurgulanmıştır.

Eşleştirmeyi izleyen teslim sürecinde de aileler farklı deneyimler yaşamıştır. Bu aşamada en sık dile getirilen sorunlar, çocuğun dosyasındaki bilgilerin yetersizliği ve meslek elemanlarının, çeşitli endişeler nedeniyle, çocuğun durumuna ilişkin bilgileri koruyucu aileyle sınırlı paylaşımlarıdır.

“Hiçbir şekilde detay vermediler, ben sadece küçük bir kız çocuğunu ismini bile bilmeden görmeye gittim, o kadar. Aldığım güne kadar, aldıktan sonra da aşı kartı dâhil hiçbir bilgisine sahip olmadım. Çocuğun aşılarını tekrardan yaptırmak zorunda kaldım. Çünkü bilmiyorum, yapıldı mı, yapılmadı mı? Sadece elimde bir nüfus cüzdanı ve bir çocuk. Ne ailesiyle ilgili ne sağlık bilgisiyle ilgili bilgi vermediler ve kızım geldiği günün gecesi hastaydı, meğer kulaklarında su varmış çocuğun. Kafasına su değdiği an, yıkandığı an çocuk burun akıntısı, geniz akıntısı başlıyordu; kulaklarındaki suyla duymuyordu. Geldiği gece kucağımızda çocuk, açık özel hastane bulduk, eczane bulup ilaç aradık. Bu kadar az bilgi vermeleri bana doğru gelmiyor.”(Katılımcı 2)

“Dosyasını çok detaylı okumadılar. Sadece işte sağlık dosyasını okudular biraz, aşı kartını verdiler. Hani ‘Şu sebeple şu kadar zamandır burada’ falan, hiç detay vermediler. Yani sadece adli kuvvetlerce alınıp geldiğini çocuğun, kimliğinin olmadığını, kimlik bilgilerine yeni eriştiklerini ve anne babanın cezaevinde olduğunu öğrendim. Bu kadar.”(Katılımcı 3)

“Bana kızım ile ilgili genel bilgileri verdiler dosyasından, ne kadar süredir orada, ailede kim var gibi. Ama ben mesela hikâyesini öğrenmeyi çok isterdim. Travması yoktu derin, aile ile de yaşamış 2,5 yaşına kadar. Yani ‘Öğrenip ne yapacaksınız?’ diyen çok oluyor, ama mesela anne baba niye ayrıldı? Ya da işte ‘Neden bu çocuk bırakıldı?’ soruyorum, tabii ki söylemiyorlar. Ama ben dosyasını açık okumayı çok isterdim. Neden bunu bizden gizliyorlar? Gizlesinler istemiyorum. Bildiğimiz zaman daha doğru destekleri almaya yöneliriz bence.”(Katılımcı 7)

“Dediler ki üç kez işitme testini geçemedi. Ben dedim ki ‘Çünkü prematüre, ondandır.’ İzin istedim, hemen çok iyi bir doktor tanıdığım vardı, ona götüreyim zaman kaybetmeden diye. İzin verdiler uyum sürecimizde. Doktor dedi ki ‘Atopik ve alerjik bir yapısı var ama iyileşir’ ve sonraları geçti duyma testlerinden.” (Katılımcı 9)

“Genel bilgilerini, dosyayı bir iki cümleyle özetlediler. ‘Herhangi bir problemi yok. İstismar gibi bir geçmişi yok. Bir kız kardeşi koruyucu ailede, diğer üçü kurumda.’ O kadar bilgi.”(Katılımcı 12)

Teslim sürecinde yalnızca çocukla ilgili değil, koruyucu ailenin haklarıyla ilgili bilgilerin de yeterince paylaşılmadığı ifade edilmiştir:

“Kızım 8 yaşındaydı ben ekonomik destek almaya başladığımda. İlk 7 yıl, 8 yıl hiç destek almadım mesela. Çünkü öyle bir bilğim yoktu, bana söylenmemiştii.” (Katılımcı 15)

Katılımcıların anlatımından bahsedilen süreçler de standart bir uygulama birliğinin olmadığı, iller arasında da farklılıklar olabildiği ifade edilmiştir

“Oğlumla yeterince zaman kurumda geçirdikten sonra dışarıda vakit geçirmemize izin verildi, bir gün geri dönmek istemedi. Kuruma bilgi verdim; ‘Sizde kalabilir artık’ dediler. Geçerken kuruma uğradık. Teslim kâğıdını imzaladım, bir de torba verdiler elime. Oğlum öyle kaldı benimle. Bir daha kimseden ses seda yok. Bir hafta geçti, ben aradım. Dedim ki ‘Affedersiniz ama kimse sizden beni arayıp sormuyor.’ Dediler ki ‘Yok canım, o sizinle alakalı bir durum, size olan güvenle alakalı’ filan. Bunu bireysel anlamda düşününce tamam da, ama orada bence şey var, sistemsel eksiklik. Daha profesyonel bir yaklaşım olmasını bekliyordum.”(Katılımcı 1)

“Ben bir yıl gibi bekledim başvurudan sonra. Son birkaç ay, 3 ay falan bayağı bir artık sıkıştırmaya başladım. ‘Bu kadar neden uzun sürsün ki, hazırдық biz zaten.’ Sonra bir gün telefon çaldı. O günü, o dakikayı hiç unutamam. Telefonu nasıl açtım? Nasıl konuştum? İnanın bilmiyorum. Kalbim sanki yerinden çıkacak gibi atıyor ve telefonu açarken o kadar hassas açıyorum ki.Yanlış bir yere basarım da telefon kapanır, bana bir daha ulaşamazlar zannediyorum. Böyle havada bir yerdeyim. Uzmanımız dedi ki, ‘Şu yaşlarda bir kız çocuğu. Biz sizin için uygun gördük. Görüşmek isterseniz şuraya gelin’ diye. Nasıl istemeyiz? Biz zaten onu bekliyoruz sürekli.”(Katılımcı 6)

“O kadar uyumluyduk ki tanışır tanışmaz, 3 gün sonra bize teslim ettiler. Bir de hastaydı, sürekli öksürüyordu, tedavisine hemen başlayalım diye sanırım çabuk da oldu.”(Katılımcı 11)

“Evraklarımı teslim ettikten iki ay içerisinde de komisyon kuruldu ve benim hemen ilk komisyonda onayım çıktı. Bu bir iki aylık süreden sonra yaklaşık bir yıldan fazla bir süreç bekledim. Küçük bir kız çocuğu istemiştim. O kadar çok çocuk varken neden bunca zaman bekletildim hâlâ anlayamıyorum. Sancılı bir bekleyiş dönemi. Ama sonuç itibariyle biz de hamile kaldık, biz de doğurduk aslında bir anlamda; ben öyle düşünüyorum. Heyecanla, sabırla bekledim. Sonra bir gün aradılar, ‘Epeydir bekliyorsunuz, il dışından bir çocuk olsa düşünür müsünüz?’ diye soruldu. Tabii olur dedim. Bilmiyordum ki il dışından biyolojik aile ile görüşmelerinde çok zorlanacağımızı. Hiçbir şey söylemediler nasıl olacağına dair, aklıma bile gelmedi bunu sormak.” (Katılımcı 12)

Bu bulgular, başvuru–inceleme–eşleştirme–teslim zincirinde standart dışı işleyişlerin ve bilgi paylaşımı eksikliklerinin bulunduğu işaret etmektedir. Literatürde de benzer şekilde, koruyucu aile seçim ve eşleştirme süreçlerinde kurumsal koordinasyon eksiklikleri, dosya temelli değerlendirmelerin sınırlılığı ve iletişim kopukluklarının aile–çocuk uyumunu olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır (Schofield & Beek, 2009; Yıldırım, 2018; Karatay, 2007).

Dosya temelli ve tek yönlü değerlendirmelerin yerine, aile ve çocuğu birlikte tanıyan, açık ve yeterli bilgi paylaşımına dayanan, yerinde gözlem ve kademeli uyum içeren yaklaşımların aile–çocuk uyumunu güçlendirdiği görülmektedir. Bu tür yaklaşımlar, Bowlby’nin (1988) bağlanma kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, hem çocuğun güvenli bağlanma geliştirmesi hem de koruyucu ailenin ebeveynlik rolünü içselleştirmesi açısından kritik bir işlev görmektedir.

Nitekim Dozier ve arkadaşları (2002), uyum sürecinin kademeli ve etkileşim temelli yönetilmesinin, çocukta terk edilme kaygısını azalttığını ve yeni aile ortamına adaptasyonu hızlandırdığını belirtmiştir. Türkiye bağlamında da, yerinde gözlem ve karşılıklı tanıma görüşmeleri içeren uygulamaların koruyucu aile memnuniyetini artırdığı, buna karşılık dosya üzerinden yapılan eşleştirmelerde uyum problemlerinin daha sık yaşandığı saptanmıştır (Yakut ve Çağlayan Aygün 2020; ASHB, 2023).

Bu çerçevede, bir sonraki bölümde çocukla ilk karşılaşma, teslim ve eve dönüş dönemine ilişkin ayrıntılı deneyimlere odaklanılacaktır.

3.2.3. Çocukla eşleşme ve ilk karşılaşma deneyimleri

“Öyle güzeldi ki ona kavuşmak, doğum anı gibiydi bence.”

Tek ebeveynli koruyucu aileler, eşleştirildikleri çocukla buluşma haberini aldıktan sonraki süreci, heyecan, endişe, sevgi ve kaygının iç içe geçtiği yoğun bir duygulanım olarak tanımlamıştır. İlk karşılaşma anı, katılımcıların çoğu için yüksek beklenti ve belirsizlikle birlikte “aidiyet” duygusunun filizlendiği eşik bir deneyimdir.

“Çok heyecanlıydım. Anne olacaktım.” (Katılımcı 2)

“O benim doğum günü hediyem, tam kırkıncı yaş günümde buluştuk biz. Yani her şeyi yaşıyorsunuz o anda. Korku da var, sevgi de var, endişe de var, kaygı da var. İçinizdeki o duyguyu tarif etmek o kadar zor ki. Sonra kızımı getirdiler, girince içeri dedim ki, ‘Ya ben bu kadar pozitifim ama o soğuk ve negatif görünüyordu. Acaba ilişki kurabilecek miyim? Onun o duvarını yıkabilecek miyim? Ona erişebilecek miyim?’ diye korku, endişe duydum. Sonra oyun odasına gittik, oyuncaklarla oynatmaya başladık. Camın önüne çıkmak istediğini söyledi ama konuşmuyor, işaret ediyor. Camın önüne çıkardığımda yüzüme dokundu. Bana öyle dokununca içime bir sıcaklık düştü, çok değişik bir duygu. Dedim ki, ‘Tamam, biz o duvarı yıkacağız.’”(Katılımcı 3)

“Çok güzel şeyler yaşadığım zamanlar oluyor ama ben bu koruyucu ailelikte yaşadığım duyguları, hele o kavuşma sürecindekileri hiçbir şeyde yaşayamadım. Bu çok başka bir şey. Çok başka bir şey. İnsana kendini iyi hissettiriyor. Kızım ile tanışmak için gittiğimde o apartmanın kapısından daire kapısına girene kadar geçen anı hiç unutmam, ayaklarım, ellerim, kalbim titriyor, gözlerim kararıyor. ‘Ben şimdi zile basacağım ve kapının arkasında bana ait bir şey var.’ İnanır mısınız derler ya ‘Uyuşacak mısınız, uyuşmayacak mısınız, bunlar zaten bana çok garip geliyor, bunları hiç düşünmüyordum. ‘Ben kızımı görmeye gidiyorum’ diye düşünüyordum. Başka bir alternatifi düşünemiyorum yani. Biraz sonra uyandı geldi. Mükemmeldi.” (Katılımcı 6)

“Yuvaya görüşmeye gittim koruyucu aileliğim onaylandıktan sonra, henüz hangi çocukla buluşacağım belli değildi. Çocukların olduğu oyun alanına beni soktular. Ben oyun oynamaya başladım hepsiyle. Daha odaya da girdiğim anda kızım, yere oturttuğumda geldi, kucağıma oturdu. O beni seçti aslında. Çok mutlu oldum. Çünkü çok güzel bir bağın, bir iletişimin olduğunu hissetmiştim orada. Dedim ki, ‘Tamam.’” (Katılımcı 7)

“Kızım ile buluşmaya ilk kez giderken çok heyecanlıydım, parfüm sıkmadım, krem sürmedim, sırf benim kokumu alsın diye. ‘Ne giysem?’ diye düşündüm durdum, yanlış durakta indim, yolu bulamadım heyecandan. Bir de mesela beni her zaman şu çok üzümüştür, kızım bir böyle tütü giydirmişler, beyaz. Başında kocaman güllü bir şey. İstiyorlar ki sanırım çocuğu beğensinler. O bana çok dokunmuştu.” (Katılımcı 9)

“O büyük an. Evet, o güzel an. Kızım 7,5 aylıktı. Herhalde uykudan uyanmış, güzel giydirmişler, bant takmışlar falan saçına. Zaten güler hep genelde. Gülerek geldi. Kucağıma verdiler, benim gözyaşlarım sel oldu. Ama kucağımda ya, sesimi çıkarmadan ağlıyorum, böyle akıyor. Bir şeyler soruyorlar, sadece kafamı sallayabiliyorum. Ama annem bağıra bağıra ağlıyor, özür diliyor bir yandan ‘Kusura bakmayın, aynı çocukluğu, aynı çocukluğu’ diye ağlıyor. Dediler ki, ‘Ne dersiniz?’ Ben sadece kafamı sallıyorum. ‘Yahu o bana “olur” dedi mi acaba?’ Sonra bir odaya girdik, birkaç saat vakit geçirdik birlikte. Sonra ayrıldık. Arabada gidiyoruz annemle. Yolun yarısına kadar geldik ama ikimiz de konuşmuyoruz. Annem dedi ki, ‘Kızım, sanki çocuğumuzu orada bırakmışız gibi.’ Gerçekten öyleydi. Dedim, ‘Ne yapacağız, nasıl bekleyeceğiz?’ 15–20 gün gidip gelmemiz gerekiyormuş.” (Katılımcı 11)

İki katılımcı ilk karşılaşmayı “doğum anı” na benzetmiştir, bu metafor, koruyucu aileliğin duygusal yoğunluğunu ve yeni birlikteliğin ağırlığını görünür kılmaktadır.

“Kızım ile tanıştık, bir süre zaman geçirdik kurumda. Sonra kızımızı aldık geldik evimize. Hatta almaya giderken kızım a kıyafet hazırlamıştım. Elimde poşet, ablam beni almaya gelmişti. Bir de evde çöp vardı, çöp atacaktım. Ben kızımın kıyafetlerini çöpe atmıştım heyecandan. Öyle güzeldi ki ona kavuşmak, doğum anı gibiydi bence.” (Katılımcı 7)

“Kendimi sözde çocuklara iyi vakit geçirdiğim için ‘biliyor’ hissediyordum ama değil. Yani bir çocukla baş başa 24 saat geçirmek çok başka bir şey. Ben aslında bir şey

döneminde yaşadım, hamilelik, doğumdan sonra o lohusalık evresi vardı ya, böyle şaşkın gibi çevreye baktığım bir dönemdi.” (Katılımcı 12)

Katılımcılar, ilk karşılaşmayı genel olarak olumlu duygularla anmakla birlikte, çocukların eve geldikleri ilk günlerde hem çocuk hem de ebeveyn açısından zorlayıcı deneyimler yaşandığını belirtmiştir. Bu dönemde güven duygusunun kırılganlığı, geçmiş yaşantılardan kaynaklanan tetiklenmeler ve gündelik rutine uyum ihtiyacı öne çıkmaktadır. Literatürde de, koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların yeni çevreye uyum sürecinde geçmiş travmaların yeniden canlanması, güven ilişkisi kurmada temkinlilik ve davranışsal gerilemeler gibi tepkiler gösterebildikleri vurgulanmaktadır (Dozier ve ark., 2002; Schofield ve Beek, 2009)

Uluslararası çalışmalar, çocuğun duygusal regülasyonunu destekleyen sıcak, kararlı ve empatik ebeveyn tepkilerinin uyum sürecini kolaylaştırdığını göstermektedir (Dozier ve ark., 2002; Ponciano, 2010). Türkiye’de yapılan araştırmalar da, ilk haftalarda yaşanan zorlanmaların çoğunlukla çocuğun geçmiş kurum deneyimleri ve ebeveynin yüksek beklenti düzeyiyle ilişkili olduğunu, zamanla duygusal güvenin yerleşmesiyle ilişkilerin dengelendiğini ortaya koymaktadır (Yıldırım, 2018; Yakut ve Çağlayan Aygün 2020).

“Beklentiliymişiz ikimiz de. Yuvada gönüllü çalışırken birbirimize çok alışmışız. Yani hazırmışız aslında. Eve gelir gelmez ilk cümlesi, ben onları hep yazdım: ‘Hey özgürlük’ oldu. Yatağına bir atladı, ben de atladım. Gülüştük, sarıldık. Uyum sürecinde birkaç kez hafta sonu aldım ben. O hafta sonları kuruma geri giderken çok ilgimi çekmişti, ben ona güzel kıyafetler almıştım. ‘Anneciğim,’ dedi, ‘Ben bunları giymek istemiyorum.’ ‘Neden?’ dedim. ‘Ben eski kıyafetlerimle oraya gitmek istiyorum,’ dedi. Sırf o çocukları düşündüğü için.” (Katılımcı 4)

“Kızım geliyor. Manti yapmıştım. Baklava, sarma yaptım. İnanın bana ne aklıma gelirse hepsini yaptım, sofrayı hazırladım. İlk önce onun tabağını doldurdum. Tabağa biraz fazla mantı koymuşum herhalde. Bu kalktı sofradan, odasına gitti. Biz bir iki dakika bekledik, gelmedi. Ondan sonra ben gittim alayım diye. Odanın ortasına oturmuş, ağlıyor. Dedim ki, ‘Canım, neden ağlıyorsun? Ne oldu?’ Ay anlamadım, ‘Bir şey mi yaptık acaba?’ falan diye. Kucağıma aldım. Mutfağa getirdim. ‘Bak,’ dedim, ‘Gel, yemek yiyeceğiz.’ Dedi ki, ‘Sen bana o kadar çok yemek koymuşsun. Karnım patlasın diye mi koydun o kadar?’ Dedim ki, ‘Hayır, olur mu öyle şey? Sen istediğin kadar koyarım. Ben bunu şimdi

ağabeyine vereceğim, sana yeni bir tabak koyuyorum. Sen istediğin kadarını al.’ Tam üç parça mantı koydurdu bana, onu yedi. Ondan sonra başka şeylerden biraz yedi. Yani o mantı olayını hiç unutamıyorum. O gece oğlum da çok ağladı. Hâlâ gözlerim doluyor. Yani bir çocuk, tabağına konulan yemeğin kendisine zarar vereceğini düşünecek kadar hassas, yaralı, güvensiz. Ona nasıl yaklaşacağınızı bilemiyorsunuz.” (Katılımcı 6)

“Evimize girerken çok şaşkındı. Kapıdan girdiği andan itibaren her yeri böyle inceledi. Evimiz arkadaşlarım süslemişlerdi; balonlar falan tabii ki çok ilgisini çekti. Sonrasında odasına girdi, oyuncaklarıyla oynadı. Ama üç gün konuşmadı, üç günün sonunda bülbül gibi şakımaya başladı. İlk zaman biz ona hiç banyo yaptıramadık. İlk gün hatta yıkamak istedik, yıktı ortalığı. Sonra kısa sürede yeni hayatına hemen adapte oldu aslında. Ama benim enişteme, erkek olan yeğenime falan hep ‘baba’ diyordu; yuvada biliyorsunuz müdüre filan hep ‘baba’ diyorlardı.” (Katılımcı 5)

“Ben şey yapmıştı, evdeki odasının resimlerini, kıyafetlerinin falan resimlerini çekip kızımı görmeye gittiğimde, ‘Bak bu senin odan, bunlar kıyafetlerin’ diye hep tanıtmışım. Evin fotoğraflarını falan göstermişim. Ama kızım böyle hep bir tedirgindi, eve gelip görünce emin oldu artık ve daha kolay adapte oldu. Yüzü o kadar gülüyor ki, çocuk eve girer girmez bütün psikolojisi değişmişti. Şey oldu büyük olasılıkla: ‘Bana bu gösterildi ve gerçekleşti de aynı zamanda, büyük olasılıkla rahatlığını yaşadı: gerçekmiş bu’ diye.” (Katılımcı 10)

“Eve gelirken hiç unutmuyorum. Arabayı ben kullanıyorum. Arkada arkadaşımın kucağında. Bakıyor boncuk gözleriyle böyle etrafa, ‘Nereye gidiyorum, ne oluyor?’ diye. Arkadaşım zaten tecrübeliydi, hatta ikinciye hamileydi o dönem. Hemen böyle mamaları, elbiseleri falan aldık, bir iki günde hızlıca hallettik birlikte, biberonla onu besledik falan. Mutluydu ya. Sanki alışmış gibi. Sanki burada böyle doğmuş gibi, büyümüş gibi. Hazır bekliyormuş gibi” (Katılımcı 11)

“Yani şey vardı, geldiğinde örtü altında yatıyordu. Temmuz sıcağında, sürekli kafasını kapatarak uyuyordu örtünün altında. Ben ‘Acaba karanlık ortam mı istiyor, ışık istemiyor mu?’ diye bütün perdeleri ona göre ayarladım. Kadın olarak gördüğü herkese ‘anne’ diyordu. Önce bana çok dokunmadı, temas etmedi. Uyku geçişi evresinde sonra sokulmaya başladı. Resmen bunları biz böyle kademe kademe yaşadık kızımla. O örtü uzunca bir zaman devam etti, hep böyle kafasını kapatarak uyudu, kan ter içinde kalıyordu

ama asla derin uykuya geçmeden açmıyordu. Ondan sonra yavaş yavaş düzeldi, kızım böyle donuk bir hâlden, ‘evin çocuğu’ noktasına doğru evrilmeye başladı. O bir ayda filan biz o bağlanmayı tamamlamıştık.” (Katılımcı 12)

Bazı çocukların birden fazla terk edilme ya da yarım bırakılma deneyimi yaşadığı, bunun da yeni bağlanma süreçlerinde yoğun kaygı ve kayıp korkusu olarak ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

“Şunu bana kendi anlattı daha sonra oğlum, her gece yatarken ‘Allah’ım, ne olur bir babam olsun’ diye dua ediyormuş. Daha önce birkaç tane çocuğun alınıp götürüldüğünü görmüş, o da bekliyormuş. Daha önce bir gönüllü aile düzenli alıyormuş, ama birden gelmeyi kesmişler. Gönüllülüğün en olmaması gereken tarafı, çok acı bir şey. Açıklama yapmamışlar. Çocuk travma yaşar düşünsenize, biyolojik aile terk etmişti, bir kez daha terk edildi çocuk. Şimdi oğlumu annesi bırakmış kuruma, sonra anneannesi almış. Anneanne de baş edememiş, götürüp tekrar bırakmış. Üstüne gönüllü aile gelmiş, gönüllü aile de bırakmış. Nasıl iyi olabilir ki bu çocuk kurumda? Psikiyatri şey tutmuş rapor: ‘Bir yetişkinin sürekli ve düzenli ilgisine ihtiyacı var; bulunduğu ortama adapte olamıyor’ diye. E nasıl olsun böyle travmalardan sonra? Bu kadar terk edilen çocuk.” (Katılımcı 13)

“İlk denetimde uzmanlar geldiğinde. Kapı çaldı. Ben kapıyı açtım, kızım kucığımda. Onları görmesiyle nasıl bir çılgılık! Dersiniz ki etinden et koparıyorsunuz. Onu alacaklarını düşündü herhalde. Bir gece dahi kalsa bu çocuklarda maalesef kurumun olumsuz etkileri oluyor. Bir de aile tarafından terk edildiği için bir anneyi yine kaybedeceğini düşünüyor çocuk herhalde; o nedenle başlarda hep güvensizdi, sonradan geçti.” (Katılımcı 14)

Genel olarak, koruyucu ailelerin karşılaştıkları güçlüklerin sabırlı bir bakım anlayışı, düzenli aile ritüelleri, meslek elemanlarından alınan sınırlı da olsa destek ve bilgiye erişim çabaları yoluyla yönetilmeye çalışıldığı görülmektedir. Tüm olumsuzluklara rağmen, koruyucu aile olma yönündeki güçlü içsel motivasyonun, sürecin devamlılığını sağlayan ve aile içi uyumun zamanla güçlenmesini kolaylaştıran temel unsur olarak öne çıktığı anlaşılmaktadır.

3.3. Koruyucu Aile Olduktan Sonraki Sürece İlişkin Bulgular

Bu süreç koruyucu aile olma dönemi boyunca; kişinin kendisine, sisteme, sosyal çevre ile topluma, biyolojik aileye ve çocuğa ilişkin yaşam deneyimlerini kapsamaktadır.

3.3.1. Kişinin kendisine ilişkin deneyimler

“Tek yaptığım önemli iş bu benim. Eğer yapabildiysem tabii, inşallah yapmışımdır. Gücüm olsa inanın, maddi gücüm, işe gittiğim zaman bir desteğim falan olsa hiç düşünmem. Tekrar tekrar yaparım.”

Tek ebeveynli koruyucu ailelerin yaşamlarında gözlenen anlam arayışı, öznel iyi oluş artışı ve güçlenme duygusu, alan yazında da sıklıkla vurgulanan bir temadır. ASAGEM (2011) çalışması, tek ebeveynli ailelerde çocuk bakımının sorumluluk yükünü artırmakla birlikte, bireylerin yaşam doyumu ve özsaygı düzeylerini de güçlendirdiğini belirtmiştir. Yıldırım (2023) da koruyucu aileliğin bireylere “toplumsal fayda üretme” duygusu kazandırdığını, bu durumun öznel yaşam anlamını artırdığını ve katılımcıların büyük çoğunluğunda “iyi ki yapmışım” söylemiyle kendini gösterdiğini saptamıştır.

Uluslararası araştırmalarda da benzer bulgular bulunmaktadır. Annie E. Casey Foundation (2020) ve Connell ve ark. (2019), koruyucu aileliğin duygusal olarak zorlayıcı olsa da psikolojik dayanıklılığı artırdığını ve bakım verenlerde “empatik yeterlilik” ile “yaşam anlamı” algısında yükselme yarattığını ifade etmiştir. Benzer biçimde, Lehmann ve ark. (2013) ile Turcotte ve Lanctôt (2023), koruyucu ebeveynlerin çocukla kurdukları bağın yalnızca çocuğu değil, ebeveyni de dönüştürdüğünü, bu sürecin karşılıklı iyileştirici bir etkileşim içerdiğini vurgulamıştır.

Çalışmanın katılımcıları, koruyucu aile olduktan sonra yaşamlarının daha zorlaştığını, sorumluluklarının arttığını, ancak buna karşın hayatlarının daha anlamlı hale geldiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar, koruyucu ailelik sürecini yalnızca çocuğa değil, kendilerine de iyi gelen, işe yaradıklarını hissettiren, hayata anlam katan, manevi tatmin sağlayan bir süreç olarak tanımlamışlardır. Görüşmelerin tamamında, yaşanan zorluklara rağmen “bugün olsa yine yaparım” görüşünün baskın olduğu görülmektedir.

“Ben istediğim zaman istediğim şeyi yapan, yiye, içen, gezen bir insandım. Ne zamanki evladımın el ele tutuştuk, ondan sonra şöyle bakmaya başladım hayata. Burası tehlikeli olabilir, ben kendime dikkat etmeliyim. İyi ki koruyucu aile olmuşum, o bana çok iyi geldi. Tek hedefiniz o çocuğun mutlu, kendine güvenen, sağlıklı bir birey olarak yetişmesi. Bunun için biz de iyi olmak zorundayız.” (Katılımcı 2)

“Benim önemim yok, çözüyorum bir şekilde zor da olsa. Yani o kadar kızım iyi olsun düşüncesi içindeyim ki. Mesela diyorum ki şu anda kardeşlerini öğrenecek. Ne yaşayacak? Ben onun içerisinde yaşayacağı fırtınayı nasıl indirebilirim? Hep çocuğumu düşünüyorum. Çünkü biz yetişkinler bir şekilde konuşuyoruz, ağlıyoruz, atlatıyoruz. Onların korkuları, kaygıları, geçmişten gelen travmaları var. Maddiyat, akademik başarı falan da düşünmüyorsunuz. Tek düşündüğüm şey duygusal çöküntüsünü ben en aza nasıl indirgeyebilirim oluyor. Daha fazla nasıl yaralanmaz? Çünkü yaralanmadıkça o sağlıklı bir birey oluyor. O sağlıklı bir birey olduğunda büyüyor, yükseliyor, potansiyelini yakalıyor zaten gözlerinizin önünde. Siz de onunla beraber duygusal olarak da, başarı tatmini anlamında da daha iyi hissediyorsunuz.” (Katılımcı 3)

“Onlar da bana, benim hayatıma dokundu. Benim önceliklerimi çok değiştirdiler. Ne bileyim, eskiden daha katı düşünürdüm, bu kadar esnek değildim. Ben de onların hayatına dokunabildiysem ne mutlu bana. Zaten benim çıkış amacım oydu. Dedim ki, bu yaşa geldin, bir şey yok ortada, bir eser yok, bir yaratımın yok. O zamana kadar yaptıklarım sıradan geldi bana. Hiçbir şey yok. Ama sevginin bu kadar güçlü olacağını da bilemedim. Bunu ön göremiyorsunuz.” (Katılımcı 8)

“Onunla beraber bir sürü farklı şey girdi hayatıma. Zamanda bir yolculuk yani. Bu yolculuk içinde birbirimizi değiştirdik, geliştirdik, dönüştürdük. Kesinlikle başka bir şey, inanılmaz. Hatta diyorum ki, bin kere daha dünyaya gelsem, bin kere daha senin baban olurum. Hatta bir de üstüne çok daha iyi bir baba olurum. Keşkelerim var, hala daha iyi olayım diye. Çok normal ama biliyorum eğitimci olduğum için de. Ebeveynlik öyle bir şey zaten. Şunu doğru yaptım mı, iyi yedirdim mi, böyle dedim doğru mu oldu? Böyle bir hal, çılgınlık hali. Çok zor bir iş aslında. Oğlum bana çok şey öğretti. Oğlumdan sonra öğrencilerime karşı yaklaşımım o kadar değişti ki. Sadece öğretmenliğim mi? Tüm hayata bakışım değişti. Kimseyi suçlamamamız gerekiyor, ama sorumluluk almamız gerekiyor. Kurban psikolojisine kendimizi sokmamamız gerekiyor. Hep konuşuyoruz, oğluma da

anlatıyorum. Birlikte yaşayarak atlatıyoruz. Teşekkür ediyorum her zaman ona. Söylüyorum, ‘Sen beni dönüştürdün sevginle’. Karşılıklı bu.” (Katılımcı 13)

“Başladık, ilerledik ve gerçekten de başardık. Evladım benim çok pozitif bir çocuk. Hatta beni yetiştirdi bile diyebilirim çoğu konuda. Sadece ben onu değil, o da beni yetiştirdi. Eksiklerim mutlaka vardır ama karşılaştırdığımda hayattaki en büyük işimin bu olduğunu düşünüyorum. Yani yaptıklarım bakıyorum bunca zamandır, okuduk, iş kurduk, hala çalışıyoruz filan. Hiç önemli iş yapmamışım inanın. Tek yaptığım önemli iş bu benim. Eğer yapabildiysem tabii, inşallah yapmışımdır. Gücüm olsa inanın, param daha fazla, işe gittiğim zaman bir desteğim falan olsa hiç düşünmem. Tekrar tekrar yaparım.” (Katılımcı 14)

“Çok yıprattı kızımın çoklu engelleri ve bakanlığın destek vermeyişi, uygulama zorlukları, çok yordu. O yüzden ben artık şu noktadayım açıkçası: Ben kimseye ‘koruyucu aile olun’ diyemem. Çünkü çok yıpratıcı bir süreç. Ve bu bir cambaz gibi ipin üzerinde dans etmenizi gerektiriyor sürekli. El yordamı ve yetkinliğinizle bulacaksınız doğru yolu, rehber çok az. O yüzden de çok zor bir süreç. Kimseye bu cenderenin içine siz de gelin diyemem. Sadece şunu diyebilirim: Ben bunları yaşadım ama bugün olsa bunları yaşayacağımı bilerek yine bu yola girerim. Çünkü benim sevgim ve tatmin duygum o kadar yoğun ki, yaşadıklarımın hepsini bir kenara koyabilirim.” (Katılımcı 15)

Tek ebeveynlerin bireysel özellikleri değerlendirildiğinde, çoğunun yüksek kişisel farkındalığa, sorumluluk bilincine ve yaşam becerilerine sahip olduğu görülmektedir. Tek olmanın bir eksiklik yaratmadığını, aksine kişisel yetkinlikleri sayesinde sürece daha hızlı uyum sağladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar, çocuklarına rol model sunma konusunda da kendilerine güvendiklerini ifade etmişlerdir.

“Ben ailenin tanımında anne ve baba diye iki rol model şart diye düşünemiyorum. Benim de annem babam ayırdı. Babam yoktu, ben annemle büyüdüm. Büyüdüm mü? Büyüdüm. Bundan da şikayetçi değilim. Ben de bir baba rol modeli eksikliğiyle büyüdüm, ama bunun arkasına sığınmadım. Ben de dedim ki kendime, sahip olamadığım bir babayı başka bir çocuk için tamamlayacağım. Aslında toplum tarafından dayatılmak istenen kadının rolü, erkeğin rolü var. Ben temelde buna karşı olduğum için de tek ebeveyn olmanın, çocuğun bakımında bir zorluk, eksiklik çıkaracağını düşünmüyorum çocuk ve toplum açısından.” (Katılımcı 1)

“Ben evlendim sırf rol model olsun diye, o bir yılım daha da kötü bir yıld. Uzak tuttum çocuğumu, öyle anlatayım yani. Baktım çocuğumun kabulünde zorluk yaşıyor eşim ve akrabaları, hemen boşandım. Hiç evlilikle falan alakası yok. Bu işte başarılı bir erkek olmadığı zaman yanınızda, tam tersi zarar da verebiliyor, ben onu yaşadım.” (Katılımcı 4)

Katılımcıların büyük bir kısmı, aralarındaki bağın biyolojik bağdan farkı olmadığını, hatta çoğu zaman daha güçlü olduğunu vurgulamıştır. Koruyucu ailelerin “çocuğu kendi çocuğu gibi görme” eğilimi, Türkiye’de yapılan çalışmalar tarafından da desteklenmiştir (Yurdakul, 2016; Taşdemir Yiğitoğlu vd., 2020). Bu çalışmalar, uzun süreli bakım sürecinde duygusal bağın derinleştiğini, koruyucu aile-çocuk ilişkisinin biyolojik ebeveynlik kadar güçlü ve kalıcı bir kimlik boyutu kazandığını göstermektedir. Özellikle travma bilgili yaklaşımlarda (Şimşek, 2024; Casey Family Programs, 2018) bu tür bağlanmanın çocuğun güven ve aidiyet duygularının onarımında temel rol oynadığı vurgulanmaktadır.

“Yakın çevremiz bile şey diyor, yani bizim hiç aklımıza gelmiyor oğlunun koruyucu ailede olduğunu. Hani bir kan bağının, can bağının sağladığı ne varsa hepsi var bizde, o kadar yani bence. O yüzden birçok biyolojik aileden daha iyiyiz bile diyebilirim.” (Katılımcı 1)

“Beş yıldır dramaya götürüyorum X Tiyatrosu’na. Orada bir gün müdürü ile paylaşmam gerekti, inanamadı. Daha yeni söyledim ben. Bakın beş yıldır gidiyoruz. Hiç normal bir aileden farkımız yok ki. Bana da çok benziyor kızım. Dedi ki, ‘Ay inanılmaz, bu nasıl olur?’ ‘Ya özel mi seçtin?’ Hayır dedim.” (Katılımcı 14)

Tek ebeveynli koruyucu ailelerin yüksek kişisel farkındalık ve sorumluluk bilinci, Şahin ve Karataş (2023) ve Özçelik, Ervansel Yüksel ve Koyuncu Şahin (2025) tarafından da vurgulanmıştır. Bu çalışmalarda tek ebeveynlerin çoğunlukla yaşam becerileri gelişmiş, planlama kapasitesi yüksek bireyler oldukları ve tek ebeveynliğin, uygun destek mekanizmalarıyla birlikte, ebeveynlik yeterliliğini zayıflatmadığı ifade edilmiştir.

3.3.2. Yakın sosyal çevre ve toplumun düşünce ve davranış biçimi

Aile ve sosyal çevre desteği, özellikle tek ebeveynli koruyucu aileler için ebeveynlik yükünün dengelenmesi ve tükenmişliğin önlenmesi açısından kritik bir koruyucu faktör

olarak değerlendirilmektedir. ASAGEM (2011) araştırması, sosyal destek ağlarının güçlü olduğu durumlarda tek ebeveynli ailelerde stres düzeyinin belirgin biçimde azaldığını göstermektedir. Benzer biçimde, Şahin ve Karataş (2023) ile Özçelik, Ervansel Yüksel ve Koyuncu Şahin (2025), sosyal destek mekanizmalarının yalnızlık hissini azalttığını ve ebeveynlik yeterliliği algısını artırdığını vurgulamaktadır. Uluslararası düzeyde Annie E. Casey Foundation (2020) ve Eurochild (2020), koruyucu ailelerin akrabalık ve arkadaşlık ağlarıyla kurduğu iş birliğinin bakım sürecinin sürdürülebilirliği açısından temel bir unsur olduğunu belirtmektedir.

Çalışmanın bulguları da literatürü destekler niteliktedir. Aile ve yakın sosyal çevrenin varlığı, kapsamı, yetkinliği, konuya duyarlılığı ve destekleyici yaklaşımı gibi faktörlerin, tek ebeveynli koruyucu aileler ve çocuklar açısından günlük yaşamı belirgin biçimde kolaylaştırdığı ve güçlendirdiği görülmüştür. Katılımcıların önemli bir bölümü, arkadaş ve aile desteğinin sürekli ve etkin olduğu durumlarda ebeveynlik sorumluluklarını daha dengeli biçimde taşıyabildiklerini, destek mekanizmalarının zayıf olduğu durumlarda ise yalnızlık, tükenmişlik ve zaman zaman sosyal dışlanma duygusu yaşadıklarını ifade etmiştir.

“Ben ciddi anlamda, çok ileri seviyede arkadaş desteği gördüm diyebilirim. O konuda çok şanslıydım. Şöyle; benim sosyal çevrem çoğunluğu sanatçı ve eğitmen. Bunu onların dünya görüşü sebebiyle destek gördüğüm şeklinde değerlendiriyorum. Farklı bir vizyondan bakan insanlar. O yüzden çocuğumun koruyucu aile olmasıyla alakalı olumsuz, negatif hiçbir şey yaşamadık. Mesela bazen şehir dışı işlerim oluyordu. Öyle durumlarda aileme telefon ettiğim zaman annem kalkıp geliyordu ve oğlumla o kalıyordu.” (Katılımcı 1)

“Sonuçta bir de çocuğun yaşı küçük olduğunu varsayarsak, 7/24 size bakan bir çocuk var ki bence en zoru bu, tuvaletinden tırnak kesmesine, yemeğinden ödevlere, oyun ihtiyacına, psikolojik ve sosyal anlamda her anlamda siz sorumlusunuz. Ama birey olarak sizin de bir özel hayatınız varken bir anda bir çocuktan sorumlu olmak ve onun bütün ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmak bence çok yorucu. Her ebeveynin kesinlikle ve kesinlikle kendine de zaman ayırması gerekiyor ki bence birçok tek ebeveyn bunu yapamayabilir destek görmüyorsa. İşte o zaman ne oluyor? Psikolojik anlamda ebeveynler düşüşe geçiyor, sabır eşiği düşüyor. Çocuğa farklı yansıyabilir bu. Ben bunu kolaylıkla arkadaş ve aile desteği ile çözdüm.” (Katılımcı 2)

“Başta tereddüt etse de önyargılarından dolayı bence şu an için kızımı aileden en çok seven kişi babam. Beni haftalarca aramayan adam torununu arıyor. Kızım ona ‘dedişko’, babam da ‘benim prensesim, canım ciğerim’ diyor. Yani o kadar çok muhabbetleri var. Manevi olarak çok destekler ama benden uzaklar, fiziki destek alamıyorum, keşke burada olsalardı işim kolaylaşırdı.” (Katılımcı 3)

“Çocuğumu büyüttürken tek başımayım, çünkü bırakacağım yer yok. Aileme bırakacağım zaman sorumluluk almak istemiyorlar. Başına bir şey gelirse sorumlusunuz diye korkutmuşlar. İşte hapse bile girersiniz filan demiş birileri. Onlar da çok sorumluluk almak istemedi. Tek başıma büyüttüm diyebilirim. Tek ebeveyn olmanın zorluklarından birisi de bu herhalde. Destekçiniz yoksa sosyal dışlanma oluyor. Aileden bile sosyal dışlanma. Ama arkadaşlarım olabildiğince yanımda oldu; bu, hayatı biraz daha kolaylaştıran bir durum.” (Katılımcı 4)

“Tek başınıza zaman zaman zorlandığınızda fiziksel ya da duygusal olarak, eğer yardımcınız varsa, destekçileriniz varsa, eş dost aile gibi, tek eşlilik ya da bekar anne baba olmanın bence hiç dezavantajı olduğunu düşünmüyorum. Sevgiyle her şey çözölüyor. Engel yok yani seviyorsanız.” (Katılımcı 6)

“Ailem doğrudan ben doğursam da herhalde aynı davranırdı. Hiç fark olmadı onlar için. şu an çok samimi söyleyeyim, annem için falan ben hiçim, yani ben onun evladiyım, ama varsa yoksa torunu. Çok seviyorlar. Destek oluyorlar bana.” (Katılımcı 9)

“Tek olunca her iş size bakıyor, aile eş dost destek olmazsa acil durumlarda zor olur gerçekten. Ben bırakıyorum okula, ben gidip alıyorum. Alışverişini ben yapıyorum. Ödevlerini yaptırıyorum. Hastalandığında yanındayım. Ama bebekken daha problem oluyordu. Birinin hastaneye giderken onu tutması gerek mesela. Gece hastalandı, ateşlendi bir gün. Ben panik vaziyette. Yakın arkadaşım yakın bir sitede, hemen onu çağırdım, birlikte gittik. Bu tür destekler önemli. Bu gibi durumlarda o yakın çevrenin, sosyal çevrenin desteğı gerekiyor aslında hep.” (Katılımcı 11)

“Aslında var olduğunu zannediyordum ama yokmuş yakın çevre desteğı, ben o zaman büyük şehrin ne anlama geldiğini anladım. Çünkü ‘imdat’ dediğiniz zaman en yakın arkadaşım en az 20 dakikalık bir yoldan geliyor. Öyle olunca o imdatın bir anlamı kalmıyor 20 dakika içinde zaten. Ben her şeyi kendim yapabilecek gibi organize oluyorum artık hep. Yine de varlıkları bana güç veriyor.” (Katılımcı 12)

“Şimdi babamın baştaki hâlimden hangi noktaya geldiğini gördüm. Onun ne kadar aşama kaydettiğini çevre de gördü. O da, insanlar da ‘Bana altı ay bakarsın, bırakırsın, dayanamazsın’ diyorlardı. Zor bir çocuktı, travmaları çok derindi. E böyledir zaten. İlk başta olay böyle başlar.Yani ilk başlarda babam bana karşı çok kızgındı, çünkü herkes kendi çocuğunu korumaya çalışıyor ya tabii ki. ‘Sen kendini nasıl böyle bir sıkıntı içine atarsın? Sen kahraman mısın, süpermen misin? diye’ Onu da anlayabiliyorum yani. Başıma bir iş gelsin istemiyorum, haklı olarak. Ben sürekli gergindim, biyolojik aileyle ilgili sorunların ilk yoğun yaşandığı dönemlerde ben de babam da çok üzüldük. Ama dedim ki, ‘Bak son geleceğimiz noktada bunlara değecek. Göreceksin, iyi ki vazgeçmemişsin’ diyeceksin bana bir gün.’ Şimdi ‘Sen getir çocuğu, bende kalsın’ diyor. ‘Sınava girecek ya, onu götürürüm okula, getiririm, ben bakarım ona’ diyor.” (Katılımcı 13)

Katılımcıların ifadeleri, akraba ve arkadaş çevresinde rol model kişilerin varlığının tek ebeveynli koruyucu aileliğin başarısını güçlendirdiğini göstermektedir.

“Benim abilerim, yeğenlerim var, bizde erkek çocuk çok fazla. Onlarla daha çok iletişim halinde olmasını istedim. Yani birbirlerine rol model oldular, doğal olarak gelişti zaten; büyük bir aileyiz biz.” (Katılımcı 4)

Toplumdan gelen tepkiler iki uçta toplanmaktadır: “sevap işleme, cennetlik olma, cesaret” gibi olumlu atıflar ile “akılsızlık, dertsiz başına dert açma” gibi olumsuz yargılar. Çocuğun “geçici” görüldüğü, biyolojik çocukla eşdeğer tutulmadığı durumlar, damgalanma ve etiketlenme riskini artırmaktadır. Katılımcılar, bu tür tutumlarla karşılaştıklarında çoğu zaman tepkileri önemsemediklerini, ancak çocuklarını korumak için seçici görünürlük ve izole olma stratejilerini de kullandıklarını belirtmiştir. Toplumsal algı ve damgalanma (stigma) boyutuna ilişkin bulgular literatürle güçlü biçimde örtüşmektedir. Dansey (2019) ve Fieller (2022), koruyucu ailelerin toplumsal önyargılarla karşılaşmalarının hem çocukta hem ebeveynde kimlik çatışmalarına yol açabileceğini; “geçici ebeveynlik” ya da “iyilik yapma” söylemlerinin ise koruyucu aileliğin profesyonel niteliğini zedelediğini ileri sürmüştür. Türkiye’de Yıldırım (2023) tarafından yapılan çalışmada da, toplumun koruyucu aileliği tam olarak içselleştirememesi nedeniyle bu ailelerin sıklıkla “olağanüstü” ya da “farklı” olarak etiketlendiğini göstermektedir.

“Akrabalarım açısından insanlık adına utandığım ve çok şaşırdığım durumlar oldu. ‘Çok fazla eşya almayın, nasıl olsa elinizden alınacak, çok masraf yapmayın, nasıl olsa

gidecek' dediler düşünebiliyor musunuz? Oysa o benim çocuğum; bunu nasıl söyleyebilirler? Sildim onları, hâlâ görüşmüyorum. Çevremden de farklı tepkiler aldım. 'Allah sizden razı olsun, ne kadar güzel bir şey yapmışsınız' diyenler oldu, işyeri çevremde herkes çok mutlu ve destekleyici oldu ama tam tersi önyargı ile bakanlar da. İlkokulda hiç kimseye bunu anlatmamama rağmen, çok samimi görüp bir aileye anlattım, kızımın arkadaşının anne babası ve doktorlar. Yani neden tek çocuk diye sorduklarını da konuyu anlattığım o, beni sürekli yemeklere filan davet eden doktor hanım bir daha bize merhaba demedi. Eğitimle de tam ilgili değil bu. Açıkçası okul çevresinden hiç kimseye bunu anlatmıyorum bunu yaşadktan sonra. Çocuklarda akran zorbalığı, büyüklerde tuhaf bir bakış açısı oluyor. Yeni tanıştığım insanlara çok gerekmedikçe söylemiyorum. Kişinin kültürüne, ruh hâline göre hareket ediyorum biraz, beni anlayıp anlamayacağına bakarak, tartarak anlatıyorum.” (Katılımcı 2)

“Öğretmenimiz biliyor, okuldaki psikolog biliyor, müdüre hanım biliyor ama arkadaşlarının bilmesini istemiyor kızım. Tabii ona da saygı göstermek lazım. Kendisi söylemek istemiyor sürece, söylemez ama ailemdeki herkes biliyor, çevremdeki insanlar biliyor. Çok da sevilir, çok da takdir ediliyor. Benim etrafımdan çok takdir görüyoruz, sevgi görüyoruz.” (Katılımcı 3)

“Ben çok paylaşmadım açıkçası. Çünkü bir iki denememde mağdur olduğumu gördüm oğlumun. Okulda, ilkokulda, ortaokulda. Dengesiz bir yaklaşma vardı veliler arasında. Bir veliye aktarılınca ondan bu sızdığı zaman diğer velilerin kendi aralarında konuşup çocukları etiketlediklerini gördüm ve uzak durdum. Fakat o zamanlar oğlum lisedeydi, uzman ‘Biz okulda ziyaret edeceğiz’ dedi. ‘Okuluna gitmeyin bari, bana gelin’ dedim. ‘Yok,’ dediler, ‘Biz okuldaki rehber öğretmenle konuşacağız’ dediler. Tamam, peki o zaman dedim. Rehber öğretmen de başka öğretmenlerle paylaşmış. Sonra çocuklar sorguladılar: ‘Senin soyadın niye değişik? Annenle neden farklı?’ Aile içinde demek ki böyle şeyler konuşuluyor. Onlar biraz sıkıntı yarattı. Daha sonra açık konuşmak gerekirse çok ortalıkta olmamak gerektiğini düşündüm ve kendimi izole ettim. Yani fedakârlık aslında, ben mesela daha aktiftim. Dışarıdan kendimi biraz izole ettim, daha temkinliyim çocuğum için. Anne-baba olan arkadaşlarımla evine gideceğim mesela; gitmek istemiyordum. Çünkü soruyorlar. ‘Nerede babası, niye böyle oldu?’ Açıkçası olmaz; neden açıklayayım ki, çocuğumun özeli. Normal bir şey bu hayat işte. ‘Eşimden ayrıldım da ondan’ yalanı mı söyleyeceğim? Yalandan hoşlanmıyorum. Söyleyemem. Öbür türlü

‘koruyucu ailesiyim’ desem ‘ah vah’ diyecekler. Biraz uzaklaştım böyle olabileceğini düşündüğüm kişilerden.” (Katılımcı 4)

“Şöyle bir iki senedir akran zorbalığı oluyor okulda. Çocuğumun özel durumundan dolayı değil de, yaşı gereği çocuklar yapıyorlar birbirlerine. İşte ‘Senin boyun kısa, bizimki uzun’ falan gibi şeyler yaşadı. Ama biz psikologla da birlikte çözüyoruz bu durumları, biz konuşuyoruz da evde. Yani bunların çok önemli olmadığını, insanlığın, insan olmanın çok önemli olduğunu, duyguların çok önemli olduğunu. Mesela şimdi kızım bir olumsuzluk olunca ‘Anne, önemli olan insanın ne kadar faydalı olduğu; boyunun uzunluğu falan değil’ der hemen, ya da ‘Bizim gibi canlıya, bir hayvana ne kadar faydalı olabiliyorsun, önemli olan o’ der.” (Katılımcı 5)

“Ben ne okulda, ne sosyal çevremde, ne arkadaş çevremde, ne sokakta hiç ters bir tepkiyle karşılaşmıyorum. KOREV’deki yazışmaları çok okuyorum bazen, insanların bakış açılarını, dışarıdan gelen tepkileri falan. Bunlara şaşıyorum açıkçası, ben hiç öyle tavırla karşılaşmadım. Karşılaşıyordum da zaten onunla çok rahat baş edebilirdim. Çok da umurumda olmazdı doğrusu el âlemin ne dediği. Ama bununla baş edemeyen aileler olduğunun da farkındayım; biraz baş edebilme yeteneğiyle de ilgisi var. Eğitimle de ilgisi olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 7)

“İnsanlar çok fazla soru soruyor, özel hayatına girecek kadar, sınırlarını ihlal edecek kadar sorular soruyor. Bu çocuklar bununla açıkçası muhatap olsunlar istemiyorum. Ben de her yerde ‘koruyucu aileyim’ diye anlatmıyorum. Çok gerekmedikçe anlatmıyorum. Şimdi yaşadığımız yer de küçük. Akrabalarım var, bir arkadaş çevrem var. Bilen biliyor zaten. Ama mesela okulda velilerle toplantımız var, orada paylaşmak ihtiyacını hissetmedim. Çünkü farklı kültürlerde ve bakış açılarında insanlar var. Orada nasıl karşılanacağını açıkçası çok da kestiremiyorum. Dolayısıyla çocuklara negatif anlamda bir şey yansımam istiyorum. Gerçi sınıf öğretmenimiz ‘o kadar korktuğumuz kadar olmaz’ diyor. Ama biraz gözlemlemek istiyorum. Çocuklarımı öyle bir şeyle karşı karşıya getirmek istemem. Yoksa benlik bir şey yok; söylerim, o önemli değil. Yani herkes çok büyük sorumluluk olduğunu düşünüyor. Ben de diyorum ki: Tamam, çok büyük sorumluluk. Siz de kendi çocuğunuzu doğurdunuz, sizinki sorumluluk değil mi? Sizin sorumluluğunuz kadar bu sorumluluk da yani. Hiçbir fark yok ki bunun. Ondan sonra konuşunca hak veriyorlar. Ama hani ‘Düşünür müsünüz?’ deseniz düşünmezler yani. Kimi ‘Düşünürüm’ diyor ama cesaret edemiyor dediğim gibi. Ondan sonra hani herkes ‘Ulvi bir

şey yaptın, cennetliksin' falan diyor; o konuşmaları da pek onaylamıyorum açıkçası. Çünkü herkes birbirinin hayatına dokunuyor. Ben onların, onlar benim. 'Babaları nerede?' diye soruyor insanlar, hem de çocukların yanında. İnanın tanımadığınız insanlar. Plajda oturuyoruz. Yani inanamıyorum bazen, insanların o hadsizliği beni gerçekten çok şaşırtıyor." (Katılımcı 8)

"Duyan şey diyor genelde; 'Cennetliksin.' Ne ilgisi var ki? Bu lafı çok duydum maalesef. Sanki böyle cennete bilet kesiliyormuş falan gibi. Hiç alakası yo, bir çocuğum olsun istedim, benim de onun da hayatı güzel olsun istedim ben sadece." (Katılımcı 10)

"Daha önceki evimizde bahçeye çıktığımda teyzeler falan gelip acıma duygusu ile bakıyorlardı çocuğuma, sonra 'Sen cennetliksin', 'Bunun annesi niye bırakmış bunu' filan konuşmaya çalışıyorlardı, en sevmediğim şeyler bunlar. Kalkıp gidiyordum. 'Allah'ım Ya Rabbim...' Yani kadınları görünce kaçıyorum, ama bir taraftan da diyorum ki kadınlar kötü bir şey yapmak istemiyorlar, seninle sohbet etmek istiyorlar. Kim ne düşünüyorsa düşünsün. Umurumda olmadı. Ben öyle denilenleri takan biri değilim zaten. O yüzden hep paylaştım. Mesela genel müdürle ilk toplantıda paylaştım, 'Benim koruyucu ailesi olduğum çocuk var' diye. Okuldaki süreci öğretmenleriyle, rehberlik öğretmeniyle hep konuşarak götürdüm, anlattım onlara. Benim kurduğum cümleleri hemen onlara da söyledim ki sınıfta bir şey sorarsa onlar da o cümlelerle cevap versinler diye. O süreci çok güzel götürdüler sağ olsunlar. Birlikte uyum içinde götürdük." (Katılımcı 11)

"Ben en büyük sorunu şeyde yaşadım. Birkaç kere oldu bu. Eczanede ve bir hastanede yaşadım. İlk zamanlardı, bakıcıyla gittiğimiz dönemde, X Hastanesinde bürodaki kadın bana 'çocuk kaçırmış' muamelesi yaptı. 'Sözleşmeniz nerede?' diyor. Unutmuşum, çocuk hasta, durum acil. Sistemde görünüyor sonuçta. Kadın diyor ki 'Hayır, onu görmeden işlem yapamam.' Benim sinirlerim bozuldu. Ağlamaya başladım. Sözleşmeyi ben yanımda taşımak zorunda mıyım sürekli? Bir kimlik gibi bir şey bu kadar mı zor? Hiç unutmuyorum o günü. O kadar çok ağladım ki. Çocuk kaçırmış durumuna düşürdü beni onca insanın içinde. Bu kadar mı duyarsız olunur yani." (Katılımcı 12)

"Okulda zorbalık yapmak isteyen arkadaşları 'O senin gerçek baban değil' demişler. 'Eğer söylediklerimizi yapmazsan bunu yayacağız, senin sırrını öğrendik' demişler. Ben dedim ki, 'Bu bir sır değil ki. Bu bizim en büyük gurur kaynağımız. Bu bizim hayattaki en büyük mutluluğumuz. Onlar koruyucu ailenin ne olduğunu bilmiyor herhalde.' Şöyle

söyledim: ‘Senin gerçek baban değil’ demişler. ‘Gel şöyle yapalım, o “gerçek” kelimesini alalım, çıkaralım, onun yerine “biyolojik” koyalım’ dedim. ‘Senin biyolojik baban değil’ dediklerinde bu seni hiç yaralamayacak. Çünkü zaten biz bunu biliyoruz. Ben sana biyolojik baban olduğumu söylemedim. İşte kedimiz var, X. Ben dedim ‘X’in da biyolojik babası değilim, çünkü o bir kedi, ben kedi değilim. Ama ben X’in babasıyım. Onu çok seviyorum.’ Ondan sonra anladı. Ben dedim ‘Kimseyi kandırmıyorum, bak gerçeğim, buradayım; bak burada, hissediyorsun, sarılıyorsun, seni ben sakinleştiriyorum, karnın acıkınca karnını doyuruyorum. Oyun oynuyoruz beraber. Her şey beraber. En gerçek olan benim zaten.’ Bundan saklanmaması gerektiğini, utanılacak bir şey olmadığını, gizlenecek bir şey olmadığını söyledim hep. Bir de şunu söyledim: ‘Sen bir şey yaptığın için orada değildin. Dolayısıyla utanman gereken bir durum yok. Sen bir suç işleyip de bir yere konulup da o suçun cezasını çekip bir yerden çıkmadın ki. Neye vicdan azabı çekiyorsun, kendini suçluyorsun?’ Hayat herkese bir şekilde bir şeyleri eksik verebiliyor ve dedim ‘Bak, sen bu kelimedden rahatsız olursan, “Çocuk Esirgeme” kelimesinden utanırsan şu anda orada kalan binlerce kardeşine çok büyük haksızlık etmiş olursun. O zaman o çocuklar ne yapacaklar?’ Böyle deyince ikna oldu. Çünkü biyolojik annesi görüşmelerde ona şöyle demiş: ‘Sen gittin, evde kuşumuz vardı, kuşlar öldü, köpek öldü.’ Sanki çocuk gitmiş gibi. Çocuk nereye gitmiş? Yani çocuğu alıp kuruma götürüp bırakan kendisi ama çocuğa diyor ki ‘Sen gittin; kuşlar öldü, köpek öldü.’ ‘Ben seni bıraktım’ demiyor yani. Öğretmenler çok bilgisiz maalesef. Koruyucu aileler konusunda toplum çok bilgisiz. Hastanede çalışanından eczacısına. Eczacı sen bana niye gereksiz sorular sorarsın? Hem de çocuk varken. Bazı şeyleri sormamaları gerekiyor: ‘Annene ne oldu? Annenle niye görüşemiyorsun?’ Bunu öğretmenin sormaması gerekiyor, koruyucu ailede olduğunu bildiği için.”(Katılımcı 13)

“Kızımı kreşe verdim mesela, bakanlığa bağlılar. Yazı gönderdiler, kızımı aldılar. Bana iki ay sonra demesin mi ‘Bir velimiz duymuş, eğer bu çocuk buradaysa ben çocuğumu alırım.’ Hangi veli, kim söylemiş? Konuyu siz biliyorsunuz ve öğretmenin de biliyor. Dedim ki ‘Lütfen beni karşılarına çıkarın, nasıl bir zararını görmüş ki böyle bir şeyi söyleyebilir?’ Yani siz benim çocuğumu nasıl etiketlersiniz? Ben akabinde oradan aldım, göndermedim. Bakın kreş, farkında mısınız? Belki de bir velinin haberi bile yok; kesinlikle orada devletin kontenjanından gidiyor diye okul böyle dedi bence. Okulda kayıta da sorun yaşadım, hiç olmaması gereken yerde. Üzücü gerçekten. Eve yakın diye araştırdım okulu; rehberlik bölümü çok iyi dediler. Devlet okulu, yeni yapılmış. Gittim,

koruyucu anne kimliğimi ve kendi kimliğimi koydum. Arabayla 10 dakika sürüyor okul evimizden. ‘Hayır’ dediler, ‘Olmaz, siz buraya uzaksınız.’ ‘Bakin bizim özel bir durumumuz var; adrese bakılmaksızın siz benim kızımın kaydını alabilirsiniz’ dedim; zaten yakınız da. Dedi ki ‘Çocuk, Çocuk Esirgeme Kurumundan.’ Çocuk yanımda olmasa neyse de yanında söylüyor. ‘Lütfen alabilir miyim kimlikleri?’ dedim. Toplumdaki etiketler çok üzücü. Kızımın elinden tuttum, çıktım. Bunu yapan bir eğitimci, müdür. Arkamdan hemen müdür yardımcısı koştu. ‘Lütfen evraklarınızı getirin, ben kaydınızı alacağım’ dedi. ‘Hayatımda böyle bir eğitimci görmedim, şikayet edeceğim’ dedim. Kızım da etkilendi. Hemen yanımda gönderdiğim etüt var, etüte indirdim kızımı. Hayatımda ilk defa CİMER’i aradım, anında düştü. Sonra danışmanımızı aradım; ‘Şikayet ettim, bilginiz olsun’ dedim. Akşam düşündüm: ‘Neden pes ediyorsun?’ Okul güzel, etüte yakın, ara yeniden, çocuk için önemli bir durum, mecbur yapacaklar. Müdürü de uyarılmışlar şikayetlerim üzerine. Kaydını yaptırdım birkaç gün sonra. Şu anda çok başarılı bir çocuk, takdir aldı. Bütün çocuklar özel ama bizim çocuklarımız daha özel ilgi gerekiyor iyileşmeleri için. Kırılmaması gerekiyor. Yani bu okullara hakikaten bilgi gitmesi lazım, çocukları etiketlememeleri için.”(Katılımcı 14)

“Arkadaşlarının gözünde kızım çok şanslı, çok özenilen çocuk, böyle söyleyeyim. Hep söylüyoruz ya, koruyucu ailelerin paylaşması, normalleştirilmesi, içselleştirilmesi; kendi kaygılarından kurtulup bunun yapılması gereken, olması gereken, olağan hayatın içinde bir şey olduğunu hissetmesi halinde rahatlıkla akıyor. Valla bence toplum bir şekilde biz koruyucu ailelerin aynası diye düşünüyorum. Biz nasıl yansarsak onlara, onlar da bize o şekilde tepki veriyorlar. Ben 17 yıldır bu sistemin içindeyim. Ne çocuğum ne ben hiçbir zaman negatif bir şeyle muhatap olmadık koruyucu ailelikle ilgili. Demek ki biz bunu olumlu yansıtıyoruz ki karşıdan da bize hiç böyle negatif bir şey yansımıyor. Eskiden hiçbir fikirleri yoktu, bizim bile yoktu ki. Bilinmiyordu koruyucu ailelik. Ama şimdi en azından çoğu ‘koruyucu ailelik’ kelimelerini duymuş, var fakat genellikle gönüllü ailelikle karıştırıyorlar. ‘Hep sizinle mi kalıyor?’ falan gibi. Bir gün dersin ortasında kızımı çağırıyor müdür yardımcısı. ‘Burada da bir sistemin soyadı tutmuyor’ demiş. Kızım da demiş ki ‘O biyolojik ailemin, ben koruyucu ailedeyim.’ ‘Sen de bir sevgi evinde mi kalıyorsun?’ demiş. ‘Hayır, ben annemle kalıyorum.’ ‘O zaman senin soyadın niye farklı?’ demiş. Tabii konuyu bilemediği için anlamamış. Ben de iyi niyetimle eve gelir gelmez müdür yardımcısını aradım; ‘Hocam, böyle bir soyadı karışıklığı olmuş, ben size bilgi vereyim istedim’ dedim. Adam ‘Hanımefendi, biz üzerimize düşeni yapıyoruz; görevimiz

bu' dedi. 'Ben sadece size bilgi vereceğim' dedim. Yani kızım bu durumda barışık olmayan bir çocuk olsaydı, bunu saklayan bir çocuk olsaydı... Dersin ortasında çocuğu çağırıp bunun hesabını sormak yerine benim numaram gözükiyor; ara bana sor. Çok merak ediyorsan il müdürlüğünü ara, al bilgini. O yüzden hep diyorum, bizim çocuklar bilmeliler ve bununla barışmalılar. Nerede, ne zaman karşılarına geleceği belli olmuyor. Toplum yeterince hâkim değil ki, bu kişi eğitimci, düşünün. Eğitimci bile bilmezse geri kalanların bilmesini nasıl bekleyeceğiz? O zaman mesela o müdür yardımcısıyla negatif başladık, ama sonrasında okulda bizim işimizi en çok kolaylaştıran insan oldu kendisi. Yani biz olumlu yaklaşır ve işi pozitif tarafından tutmaya çalışırsak karşı da bize öyle yaklaşıyor. O yüzden koruyucu ailelerin bir kere şunu kabullenmesi lazım: Hiç kimse durup dururken bizim çocuklarımızı etiketlemiyor, ötekileştirmiyor. Okulda bir çocuğa kızıyorlar; 'Çocuğu hemen etiketlediler' deniyor. Hayır; yaramazlık yaptığı için kızmışlar, koruma altında olduğu için değil. Bizim önce bu önyargıyı kendi içimizden atmamız lazım. Önce kendimizle, çocuklarımızla barışırsak toplum daha kolay kabullenecek.' (Katılımcı 15)

Katılımcılar, koruyucu ailelerin deneyimlerini paylaşımlarının toplumsal farkındalık yarattığını, koruyucu ailelik olgusunu olağanlaştırdığını ve yeni adaylara moral ve güç kazandırdığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte, etiketleyici toplumsal tutumlar ve sistemsel düzeyde yaşanan aksaklıklar, bazı koruyucu ailelerin kendilerini geri planda tutmalarına ve sürece daha temkinli yaklaşımlarına neden olmaktadır. Deneyimli koruyucu ailelerin deneyim paylaşımı yoluyla yeni başlayan ailelerin uyum süreçlerini kolaylaştırdığını, bu tür topluluk temelli dayanışma pratiklerinin yalnızlık hissini azalttığını vurgulamaktadır UNICEF (2023) ve Eurochild (2020) raporlarında koruyucu ailelerin kendi aralarında kurdukları sosyal destek ağlarının, sistemin sürdürülebilirliğini güçlendiren bir "gayri resmî koruma mekanizması" işlevi gördüğü ifade edilmiştir.

"Benim çok yakın arkadaşımın ablası koruyucu aileliğe başvurdu bizden görerek ve şu an iki çocuğa koruyucu ailelik yapıyorlar. O yüzden koruyucu ailelerin kendi sosyal hayatlarında belki biraz daha görünür olması gerekiyor. Hem sır gibi saklayıp hem de daha sonra bunun normal bir şey olduğunu toplumun kabul etmesini beklemek çok anlamsız olmuyor mu?" (Katılımcı 1)

"Valla koruyucu aileliğinden birazcık daha konuşulur olmasından yanayım. Ne kadar çok konuşulursa o kadar çok insana ulaşılır. Önceden itiraz edenler, çok karşı çıkanlar şimdi çok güzel bir şey olduğunu savunuyorlar." (Katılımcı 3)

“Koruyucu ailelerin paylaşımları çok güzel bence, birbirlerine destek olması ve başka insanların bu işe girmesi için gerekli. Hikâyelerini dinlemelerinin çok etkili olduğunu düşünüyorum ben.”(Katılımcı 7)

“Ben paylaşıyorum ama öyle uluorta değil, yerine, durumuna göre. Bu konuda yapabileceğim ne varsa sonuna kadar varım. Vallahi ben bu konuda inanın elçi gibi çalışıyorum.” (Katılımcı 14)

3.3.3. Çocuğa ilişkin deneyimler

Koruyucu ailelik sürecinde çocukların davranış biçimleri, duygusal tepkileri ve günlük yaşama uyumları, geçmiş yaşantılarından kaynaklanan travmatik deneyimlerin, ayrılık ve kayıp süreçlerinin, yeni aile ortamına ilişkin güven geliştirme düzeylerinin bir yansıması olarak şekillenmektedir. Kurum bakımından veya riskli aile ortamlarından koruyucu aile yanına geçen çocuklar, yeni çevreye uyum sağlama sürecinde hem duygusal hem de davranışsal açıdan farklı tepkiler gösterebilmektedir. Bu tepkiler; bağlanma sorunları, güven duygusunda kırılmalar, regresyon, öfke patlamaları, içe kapanma ya da aşırı uyum eğilimleri biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla, çocuğun davranış örüntülerinin doğru okunması ve bu tepkilerin gelişimsel bağlamda değerlendirilmesi, koruyucu ailelik uygulamasının başarısı açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Alan yazında da benzer biçimde, koruma altındaki çocukların davranışsal ve duygusal uyum süreçlerinde erken dönem yoksunlukların, bakım değişikliklerinin ve bağlanma deneyimlerinin belirleyici olduğu vurgulanmaktadır (Johnson, 2000; Üstüner, Aral ve Baran, 2012; Humphreys vd., 2015). Bu bağlamda, çocuğun koruyucu aile yanındaki davranışsal uyum süreci, yalnızca bireysel gelişimsel faktörlerle değil, aynı zamanda aile ortamının istikrarı, ebeveynlik tutumu ve psikososyal destek mekanizmalarının niteliğiyle de yakından ilişkilidir. Koruyucu aile yanındaki çocukların iyileşme süreci, yalnızca aile içi etkileşimle değil, aynı zamanda kurumsal destek mekanizmalarının sürekliliği ve meslek elemanlarının rehberlik kapasitesiyle de şekillenmektedir. Çocuğun duygusal iyileşmesinin ve davranışsal istikrarının sağlanabilmesi için, sosyal hizmet sisteminin düzenli izleme, psikososyal destek ve travma bilgili müdahale süreçlerini bütüncül bir yaklaşımla yürütmesi gerekmektedir. Meslek elemanlarının bu süreçte aktif rol üstlenmeleri, hem çocuğun güven duygusunun yeniden

inşasını kolaylaştırmakta hem de koruyucu ailenin ebeveynlik işlevlerini güçlendirmektedir.

Katılımcılara çocukların uyum, bağlanma, davranış biçimlerine yönelik aktardıkları deneyimlerinden birisi soyadı farkı olmaktadır. Soyadı farkının koruyucu aile yanında büyüyen çocukları olumsuz etkilediği ve onların kimlik algısında karmaşa yarattığı görülmektedir. Katılımcı ifadelerine göre, çocuklar bu farkı sıklıkla sorgulamakta ve bu durum, aidiyet duygularını zedeleyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

“ Bir kimlik farkı krizimiz vardı. Anlattım durumu, ama ilk etapta yüzleşmek istemiyorlar. Onu artık anladım. O anda hiçbir şey söylemiyorlar. Tepki vermiyorlar. Duymamış gibi yapıyorlar, fakat bir süre sonra sorular gelmeye başlıyor. Orada da işte uygun bir dille anlatıyorum. Ondan sonra bildiğim kadarıyla, bilmediklerimi bilmiyorum diyorum, Hani bunu sorarız, öğreniriz gibi konuşuyorum. O yüzden de herhalde şey var aramızda, güven, bir güvenli bağ kuruldu. Çocuklar çok zeki. Bir soruyu 15-20 kez ayrı zamanlarda soruyorlar. Bence orada da gelen cevap aynı olacak, farklı mı olacak onu irdeliyorlar. Soyadı ile alakalı zorlanıyor ve üzüliyorlar, ben de diyorum ki bu sizin özel hayatınız. Söylemek zorunda değilsiniz. Veya geçiştirebilirsiniz. Kendileri istedikleri zamanda söylesinler. Ona ben müdahale etmek istemiyorum bundan sonra. Ama onlar da pek paylaşmıyorlar durumlarını.” (Katılımcı 8)

“Anne benim soyadım seninle aynı olsun sürekli. Şimdi buna takmış vaziyette.10 yaşına geldi artık farkında. Anlatıyorum tabi ama kabul etmek istemiyor.” (Katılımcı 11)

“Soyadı farklılığını sordular, biyolojik annemizle bir daha görüştüğünüzde sorun dedik biz bilmiyoruz dedik. Bir de o yaşta çocuğa bunu nasıl açıklayalım yani zordu. Yani şu yaşta biraz daha açıklanabilir Ama o yaşta İlkokul birinci sınıfa filan gidiyorlardı. Bizi niye yurda vermiş, yeni doğurduğu neden yanında diye sordular, biyolojik anne ve kardeş ile görüştükten sonra. Yurda vermeye meselesini de ben açıklamaya çalıştım kendimce. Kızım dedim annen size bakamayacak durumdaydı, o yüzden Devlet yurda aldı sizi. Başka bir şehre gitti, anasının babasının yanına, orada da evlendi Şimdi evlendiği kişi bakıyor ona . Ondan da bir çocuk oldu, o çocuğu yurda verme gibi bir durumları yok, çocuğun babası var. Annenize de bakıyor gibi. Bunun üzerine bir şey demediler, makul geldi herhalde.” (Katılımcı 10)

Kurum kayıtlarında koruyucu aileye ilişkin bilgiler yerine biyolojik ailenin kimlik ve iletişim bilgilerinin yer alması, ayrıca resmî yazışmalarda bu bilgilere dayanılarak hitap edilmesi, çocuklar açısından ciddi bir kimlik karmaşası yaratan bir başka sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, çocuğun koruyucu aileye yönelik aidiyet duygusunu zayıflatmakta, kendisini hangi aileye ait hissetmesi gerektiği konusunda bilişsel ve duygusal çatışmalara yol açmaktadır. Alan yazında da benzer biçimde, kimlik karmaşasının ve aidiyet belirsizliğinin çocukların benlik algısı, güven duygusu ve psikososyal uyumları üzerinde olumsuz etkiler yarattığı vurgulanmaktadır (Johnson, 2000; Erol, Şimşek ve Münir, 2010). Turcotte ve Lanctôt (2023) ise, koruma altındaki çocuklarda kurumsal süreçlerdeki kimliksel belirsizliklerin, “foster care youth” etiketinin içselleştirilmesine ve sosyal aidiyetin zayıflamasına neden olabileceğini belirtmiştir. Bu bulgular, kayıt sistemlerinde ve resmî yazışmalarda çocuğun güncel bakım ilişkisini esas alan, kimlik ve aidiyet temelli bir yaklaşımın benimsenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

“Hastanede TC sini söyleyince oradan görüyorlar ya, şehit çocuğu mu gazi çocuğu mu diye yüksek sesle bağılıyor kayıttaki kişi. Herkes döndü bana bakıyor. Sırada bir sürü kişi var. Ondan sonra ikisi de değil dedim. E devlet korumasında görünüyor diye devam ediyor yüksek sesle. Alçak sesle dedim, şu an çocuğum sizin söylediklerinizi duyuyor, anlıyor ve bu şekilde yeni öğreniyor olsaydı burayı yıkardım başınıza biliyor musunuz dedim. Sormak zorundayım dedi. Yanındaki kız da diyor ki evet sormak zorunda. Ben nasıl üzıldüm ama anlatamam size. Beni aldılar şefin odasına götürdüler. Bir parça sakinleştirdiler.” (Katılımcı 11)

Çocuklar, kendilerine uygun bir dille ve doğru zamanda açıklandığında, koruyucu aile yanında bulunmalarını ve iki ayrı ailenin varlığını genellikle kabul edebilmektedir. Ancak bu durumu sosyal çevreleriyle paylaşma konusunda çoğunlukla çekingen davranmaktadırlar. Küçük yaşlardaki çocuklar bu bilgiyi daha rahat paylaşabilirken, yaş ilerledikçe paylaşmaktan kaçınma eğilimi artmaktadır. Koruyucu aileler, genellikle gerekli durumlarda —örneğin öğretmen veya rehberlik servisi (PDR) gibi— profesyonel kişilerle bu bilgiyi paylaşmayı tercih etmektedir. Öte yandan, koruyucu ailenin kendi durumunu korkusuzca ifade ettiği ve çevrenin konuya daha bilinçli yaklaştığı durumlarda, çocukların da kendi deneyimlerini daha açık biçimde paylaşabildikleri gözlenmektedir.

Literatürde de benzer biçimde, koruma altındaki çocukların sosyal çevrelerinde yaşadıkları damgalanma korkusu ve “farklı” görülme kaygısının, kimlik gelişimi ve aidiyet duygusu üzerinde belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Dansey (2019) ve Fieller (2022), koruyucu aile yanındaki çocukların sosyal etkileşimlerde “etiketlenme” ve “gizleme stratejileri” geliştirdiklerini, bu durumun, benlik algısını ve sosyal uyumunu etkilediğini ortaya koymuştur. Benzer biçimde, An, Lee ve Kim (2020) ile Turcotte ve Lanctôt (2023), damgalanma korkusunun çocukların kendilerini ifade etme biçimlerini, sosyal kabul düzeylerini ve okul yaşantılarını doğrudan etkilediğini belirtmektedir. Bu bulgular, çocukların koruyucu aile kimliğini güvenle ifade edebilmeleri için çevresel farkındalık, toplumsal duyarlılık ve okul temelli destek mekanizmalarının güçlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

“Okul öncesi dönemde öğretmenler ve çevremiz zaten biliyordu ve normalleştirmişti, kendisi de arkadaşlarına sınıfta anlatmıştı. Ama artık yani 9 yaşında evet her şeyi zaten biliyor, ama hani durduk yere de gidip birine bu arada ben koruyucu aileyim falan gibi cümleleri yok. Kimseyle paylaşmıyor bunu.” (Katılımcı 1)

“Ben kızıma da söyledim, oğlum, kızım hayatta ne yaşarsanız yaşayın ben bileyim, sizin arkanızdayım, asla hani size şunu şöyle yapın yapmayın demem. Siz yaparsanız ben arkanızdayım, tehlikeli olduğu anda hemen elinizden tutarım. Ama ben bilmeliyim. Güzel, çirkin, doğru, yanlış. Ben mutlaka benden hiçbir şey saklamayın demişimdir. Kızım da oğlum da hiçbir şey saklamazlar, söylerler. Bütün arkadaşlarına hemen ilk söylediği şey ben koruyucu ailemdeyim oluyor, benim koruyucu ailem var diyor. Onları çok seviyorum diyor, abisine hayran mesela, onu söylüyor, hiç saklamıyor durumunu. Çünkü ben de rahatım paylaşıyorum, doğruyu ne olursa olsun anlatmasını öğretiyorum.” (Katılımcı 6 Devam)

Kızım çok paylaşmayı sevmiyor aslında, kendisi istediği bir ya da iki kişiyle belki paylaşmıştır, ama benim paylaştığımı biliyor. Onun yanında da yeni tanıştığımız insanlarla paylaşıyorum özellikle. Duysun ve buna alışsın diye. Çünkü bu konu onu biraz rahatsız ediyor. Mesela arkadaş çevresinden duyunca bana senin eşin yok mu, kızıma senin baban yok mu gibi sorular yöneltiliyor, bunları duymaktan rahatsız oluyor.(Katılımcı 7)

“Benim bütün arkadaşlarım, işimdeki herkes biliyor Ama kızım okula başladığından beri söylemiyor, o onun özeli tercih ederse söyler. Kendisi ne kadar istiyorsa.

Söylemeyelim dedi. Tamam dedim sadece sınıf öğretmeni ve PDR'ci biliyor. Tabii bir de müdür de biliyor doğal olarak.'' (Katılımcı 9)

'Ben paylaşıyorum toplumla, gerektikçe elbette, ama kızım artık buyuyor ve paylaşmayı istemiyor, benim özelim paylaşma diyor. Kendisi de arkadaşları ile falan paylaşmıyor, Öğretmenlerine söylüyorum. Mesela rehber öğretmenin bilmesi lazım, müdürün bilmesi lazım. Diğer öğretmenlerine söylemedim. Memurlar da biliyor ister istemez, işlem yapıyorlar falan kayıtlarda vesaire. İlkokulda bir arkadaşına söylemişti kızım mesela, benim iki annem var demişti, çok da anlamıyordu durumu tabi. Şimdi paylaşmak istemiyor.'' (Katılımcı 10)

''Mesela sınıfta şey demiş; Biliyor musunuz ben annemin kalbinden doğdum. Kalpten doğmak demek çok istemek demek, annem beni çok istemiş. Çocuklar da nasıl yani, bizi çok istemediler mi demişler. Çok tatlı. Ama yaşı ilerledikçe ben paylaşmasını istemedim, onun adına endişe ettim, normalleşmiş bir şey bozulsun istemedim. Bu bizim özelimiz. Aile içinde olan şeyler vardır bazen. Dışarıda paylaşmadığımız şeyler vardır. Bu da onlardan biri. O nedenle bunu paylaşmayı ben tercih etmiyorum. Sen de paylaşmazsan iyi olur dedim. Ama kızım bunu bir arkadaşıyla paylaşmış. Mesela geçen günlerde o benim kankam dediği arkadaşı da buna kızdığı bir anda gitmiş başka birine söylemiş. Bu sefer anne benim sırrımı tutmadı diye bana geldi. Ağlıyor. Ben tabi onların anneleriyle ayrıca konuştum. Etkilendi bundan. Dedim ki bak kızım sen bununla baş edebilirsin. Bence bunu öğretmeninle paylaş. Oradaki işte okulun rehberliğiyle paylaş, Onlar sizinle konuşsunlar ki rehberlik öğretmenlerine de güveniyorum. Tamam anne dedi, çağırmış konuşmuşlar. Ama artık daha güçlü bu konuda, çok etkilenmedi. Yani şöyle sadece arkadaşı da onun için kötü bir şey söylemiş olmasına üzüldü. Ama nedenini de biliyor. Tabii bu tür endişelerden herhalde anladığım kadarıyla bunlarla karşılaşacağını düşünerek çok fazla paylaşılmaması gerektiğini tercih ediyorum. Onu korumak adına. Tek nedeni bu. Yoksa bu herkes bilebilir.'' (Katılımcı 11)

''Kızımın ailesi görmeye hiç gelmedi, buluştuğumuzda da çok küçüktü. Tabi durumunu anlatmam gerektiğini biliyordum ona. Hoca dedi ki 6 yaşından önce muhakkak en geç 6 yaşına kadar bu işi çözmem lazım. Ama öncesinde nasıl debelendim,15 gün ağladım nasıl söyleyeceğimi bilemedim. Resimleri çıkardım, tavşanlardı, yavrulardı, bakamamıştı annesi filan anlattım. Hoca demişti ki anlat o kafasına yazar, anlar sormak istediğini sorar, sordukça cevaplarsın. Önemli değil bir şey olmayacak, korkma demişti.

Bir gün sana dönüp sorduğunda sen sadece ben sana bildiğim kadarıyla anlatmıştım kızım diyeceksin dedi. Ben de öyle yaptım. Şimdi anlıyor.” (Katılımcı 14)

“Kızımın bu koruyucu ailede oluşunu ve kalpten doğma öyküsünü kabullenmişliğini aslında sizler de hep gördünüz. Toplumla hep paylaştı. Arkadaşlarıyla paylaştı. Koruyucu aileliği yaymakla ilgili faaliyetler yaptı, okul eğitim süreçlerinden, hiçbir problem yaşamadım açıkçası. Ne ben, ne kızım, hiçbir ötekileştirme, etiketlenme, hiçbir problem yaşamadık. Ben şuna çok inandım. Siz eğer kendi özelliklerinizi sahiplenir ve bağrınıza basarsanız, başta hiç kimse zaten orayla sizi incitebileceğini düşünmüyor ve oraya oynamıyor yani incitmek istese bile. O yüzden de hiç problem yaşamadığımız gibi, tam tersi. Kızım bir de okulda da başarılı, sevilen, ön planda olan bir öğrenci. Arkadaşları kızıma sen çok şanslısın falan diyorlar. Hani biyolojik aileyle değil de seçilmiş bir aileyle. Çünkü kızım ailesini kendi seçtiği kanaatinde. Şey diyor, ben seni kabullendiğim için, ben istediğim için senin yanındayım.” (Katılımcı 15)

Tek ebeveynli koruyucu ailelerde, diğer ebeveynin yokluğunun çocuk üzerindeki etkilerinin değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Bu durumun biçimlenmesinde, tek ebeveynin konuyu çocuğa nasıl aktardığı, aile içindeki iletişim dili, sosyal çevrede rol model niteliğindeki kişilerin varlığı ve genel aile atmosferi belirleyici olmaktadır. Çocukların zaman zaman bir ebeveynin eksikliğini sorguladıkları, iki ebeveyne sahip akranlarına özendikleri ve bu durumu açıkça dile getirdikleri gözlenmektedir.

Ancak, koruyucu ebeveynin konuyu çocuğa aktarış biçimi, farklı aile modellerinin toplumda doğal ve yaygın olduğunu anlatması, ayrıca yakın çevrede benzer aile örneklerinin bulunması, bu sorgulamaların olumsuz etkilerini azaltmaktadır. Bazı durumlarda, tek ebeveynli olmanın çift ebeveynli ailelere kıyasla daha avantajlı olabileceği de dile getirilmektedir. Koruyucu ebeveynin kendi durumunu kabullenmesi, bunu normalleştirilmesi, korku ve çekinceler taşımaması, aile kavramına ilişkin olumlu bir yaklaşım sergilemesi ve çocuğa durumu gerçekçi bir dille açıklaması, sürecin sağlıklı biçimde ilerlemesine önemli katkı sağlamaktadır.

Alan yazında da benzer biçimde, ebeveynlik tutumları, rol model figürlerin varlığı ve aile içi iletişim biçimlerinin, tek ebeveynli ailelerde çocukların psikososyal uyumunda belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Şahin ve Karataş (2023), yalnız annelik deneyimlerinde ebeveynin öz yeterlilik algısı ve toplumsal destek düzeyinin çocukla

ilişkide dengeleyici rol oynadığını belirtmiştir. Özçelik, Ervansel Yüksel ve Koyuncu Şahin (2025) ise tek ebeveynli ailelerde sosyal destek ağlarının çocukların duygusal dayanıklılığını güçlendirdiğini göstermektedir. Yıldırım (2023), koruyucu ailelikte ebeveyn figürünün model olma kapasitesinin çocuğun aidiyet ve güven gelişimi açısından kritik bir işlev taşıdığını vurgularken; UNICEF (2011) ve An, Lee ve Kim (2020) farklı aile yapılarına sahip çocukların sosyal kabul ve kimlik gelişiminde toplumun rol model çeşitliliğinin önemli bir koruyucu faktör olduğunu ortaya koymuştur.

“Yani işte 4-5-6 yaşlarında bu sorgulamaları ara ara vardı. En son okul öncesindeydi vardı. Ben açıkladım. Dramaya bağlamadan açıkladım. Annesini soruyordu, nerede diye. Yani bir çocuğu nasıl yetiştirirsen öyle devam eder diye düşünüyorum. Ben oğluma ilk günden beri aile kavramını, kan bağı kelimesini ağzıma almadan anlattım. Aile sevdiğin insanlarla bir arada olmaktır. İşte M var, A var. çok yakın arkadaşlarım. Onlar da bizim ailemizin bir parçası. Senin babaannen, halan, kuzenlerin var, aile kavramı geniş yani. Tabii bireysel de anneyi sorduğu zamanlarda senin anneni bilmiyorum ben de, o bilgi bende yok çünkü dedim hep. Ve tanışma hikayemizi yeniledim. Şöyle düşün, çok yakın arkadaşlarımız var, E ve D. İşte E benim arkadaşım, D de onun kızı. Farkında mısın D nin de babası yok. Hem bak benim de babam yok. Yani bazılarının var, bazılarının yok, hayat böyle bir şekilde. Hep bu kanaldan girdiğim için sanıyorum ki benim çocuğumda da aile kavramı bu noktada oturdu. Yani şu an ona bizim ailemiz kim diye sorsan teyzemler, kuzenler, arkadaşları, onların çocukları, sevdikleri herhalde hepsini sayar. Hedefim de buydu. O yüzden hedefe ulaştığımızı düşünüyorum.” (Katılımcı 1)

“Kreşe giderken hep babaların aldığı çocuklara gıpta ile bakıyordu. Ama biz de öyle bir baba olmadığını, bunun normal olduğunu bir şekilde anlattık, ben ablamdan ve annemden çok destek gördüm olmasalardı çok zor olurdu, şimdi kabullendi.” (Katılımcı 2)

“Babasının ne iş yaptığını soruyorlar arada, ben hemen ortamı terk ettim falan diyor, okulda konuşmak istemiyor. Ama bana şey diyor, babamı tanımayı çok isterdim. Keşke gidip görsek. Ya babanın eksikliğini hissediyor. Benim ablamın eşi, kız kardeşimin eşi, işte babam gerçi yakın zamanda kaybettik onu. Onları aslında bir baba figürü olarak görüyor, onların düşüncelerine çok saygı duyuyor. Onları dinlemeyi seviyor, birlikte olmayı seviyor” (Katılımcı 7)

“Bu arada da bir tane ebeveynin yoksulluğu durumu da bir garip. Her ebeveyni olmayan çocuk için geçerli değil ki bu. Çift ailelerde her eşin ilişkisi sağlıklı mı ki, çocuğa yeterince ilgi gösteriyor mu her baba mesela, neler görüyoruz, aile olmak demek çift ebeveyn olmak değil ki illa. Tek ebeveyn olmasının illa bir eksiklik olduğunu düşünmek hiç anlamlı bir şey değil. Aile olmak başka bir şey yani. Çok avantajları bile var bazen tek ebeveynin. Görüyoruz bazen anne ak diyor, baba kara diyor. Çocuk arada kalıyor. En azından burada yanlış ya da doğru benim kuralım, çocuk çelişki yaşamadan büyüyor. Önemli olan nitelikli bir koruyucu aile, ya da nitelikli bir tek ebeveyn aslında.” (Katılımcı 9)

“Çok küçükken daha o 3 yaş civarırken kreşte baba figürleriyle ilgili konuşmalar olurken benim babam öldü demiş, bunu bana öğretmenini söyledi. Bir iki kere de anne bana baba al dedi, O alınacak bir şey değil dedim, bizim aile modelimizde böyle diye açıkladım. Baba eksikliği falan çekmiyor şimdi. Babamla arası çok iyi, babama çok düşkün Babamla ona çok düşkün. Aslında çok aksi bir adamdır kızım geldikten sonra böyle melek kesildi, annem daha geçen hafta diyor adam meğerse torun istiyormuş diye. Babamla sadece oyun oynuyor, yürüyüşleri çıkıyor. Onunla konuşmayı çok sever ama babanın yapabileceği başka yaptığı şeyler de var, onlara şu an ihtiyaç duymuyor bence, çünkü tek ebeveyn olarak ben onu da dolduruyorum.” (Katılımcı 10)

“Şöyle, kızım babası olmadığını kreşe başladıktan sonra fark etti. Babaları almaya geliyor ya, baba diyorlar. Birine baba demek istedi. Dedeyi babaya çevirdi. Babamı seçti, kendi kendine ona baba baba demeye başladı. Babam şey yaptı, kızım dede falan dedi. Baba dedim hiç şey yapma, bozma. Bir süre baba dedi. Sonra ben babama, büyük baba demeye başladım, o da büyük babaya çevirdi. Ama bir sene içinde çevirdi. Şimdi büyük baba diyor. O dönem böyle bir şey yaşadık. Bir de kardeşimin oğlu var. Annesi ile birlikte yaşıyorlar. 23 yaşında, abi figürü. Çok seviyor abisini. Yani baba yokluğunu hissetmiyor amababa deme ihtiyacı var sanki.” (Katılımcı 11)

“Yani tek ebeveyn olmanın tabi farklı avantajlı durumları da var. Her şeyi siz kotarıyorsunuz, her şeyi siz planlıyorsunuz, hızlı yürüyor işler. Tek kararla bir sonuca gidiyoruz. Bu çok önemli bir şey. Bunu bütün koruyucu tek ebeveynler söylüyor, ben de dahil. Hızlı hızlı, ben böyle şeyimdir hızlıca karar alıp uyguluyorum, işler yürüyor o bağlamda bunu bir artı olarak da söyleyeyim. Hep negatif şeylerden bahsetmiş olmayayım. Ama tabi kendi sosyal ihtiyaçlarımı da karşılamakta zorluk çekiyorum. Kızımın biraz daha

bağımsız olacağı yaşları bekliyorum. Ama bunca zorluğa rağmen şu anki aklım, deneyimlerim olsa yine yapar mıyım Kesinlikle.” (Katılımcı 12)

“Kardeşine aile olan koruyucu aile çifti ebeveyn, tabii görüşmelerde o babayı sürekli görüyor, gözlemliyor. Onun da babasıymış gibi davranıyor ama değil işte. Böyle bir ilginç bir noktayı yaşıyoruz, bazen baba diyor ona, ben açıkçası reaksiyon vermemeye çalışıyorum. Ama hani babasıymış gibi de olsun istemiyorum. Çünkü sonuçta iki farklı aileyiz. İki aileyiz yani. Anneciğim ben bekarım, evli değilim. Evli olsaydım senin bir baban olacaktı, o senin baban olacaktı evli olduğum insan baban olacaktı, ben bekar olduğum için senin baban yok diyorum. Ama her çocuğun babası vardır. Bunu da anlattım aslında bazı çocuklarda anne olmaz bazılarında baba bunlar normal filan dedim. Ama sanki bu bir eksiklik şu an için, ilerde nasıl olur henüz bilmiyorum Zaten dışa dönük bir çocuk. Hep dile getirir. Olmadık bir yerde mesela 3 yaş civarındaydı. Bir yaz safiye bir yerdeyiz. Arkadaşlarım var etrafımda. Bana dışarı çık da bir tane baba getir dedi. Ondan sonra senin bir baban da var dedim. Hatta senin babanın adı da işte şu, kimliğinde yazıyor her çocuk bir anne babadan olur, ama şimdi nerde bilmiyoruz, ertesi gün zaten böyle çıkış yaptığında bir şey oturduğu zaman hemen öğretmeniyle paylaşıyor. Ertesi gün olduğu gibi biliyor musun benim babam var ve adı şu . Ama çok uzaklarda çalışıyor falan gibi bir şey söylemiş.” (Katılımcı 12)

“Benim üniversiteden çok sevdiğim çok yakın bir kız arkadaşım var, bir kadın figürü olsun hayatında diye çok istedim, zaten tanışıyorlardı. Birbirlerine çok iyi geldiler. Oğlumu çok değiştirdi dönüştürdü. Çünkü hep benimleydi en başından beri de. Benim çevremde daha çok erkek var tabi doğal olarak, baktım bu böyle olmayacak yani bir kadın figürü olması lazım çocuğun hayatında. Arkadaşım bu rolü üstlendi. Bir sokak arkamızda halası oturuyor. Çok yakınız. Onun da çok katkısı oluyor. (Katılımcı 13)

“Şu anda mesela eve haftada iki gün gelen bir öğretmenimiz var, pdr eğitime de almış aynı zamanda. Ona kendisi anlatmış. Yakın bulmuş ve hayatında ilk defa bir erkek öğretmen oldu. Ben çok mutluym. Hani dersin yanında kızımınla sohbet ediyorlar, onu yönlendiriyor, rol model oldu, kızım çok mutlu oluyor.” (Katılımcı 14)

“Ben hem çift ebeveyn hem tek ebeveyn olmayı deneyimledim, kızım babası ile büyüyordu, rol model sorununuz olmadı doğal olarak. Sonra eşime kanser teşhisi konuldu, 2 yıllık ömür biçtiler. Ben de eşimin yanında olmak için o süreçte istifa ettim. Özellikle

eşimin ilk bir yılı çok sağlıklı ve ayakta geçirdiği için gerçekten dolu dolu yaşadığı bir baba kız dönemi oldu. O yüzden de kızımın hala çok iyi hatıraları var babasıyla ilgili. Tanı konulduğu andan itibaren ailecek biz psikolojik destek almaya başladık. Kızımda, ben de eşim de. Süreci bildiğimiz için çünkü bize şey söylendi yani tanı söylendiği andan itibaren ortalama yaşam süresi 29 aydı ve 29 ay sonra kaybettik. Zaten son 6 ayda eşim daha böyle ağırdı. Sürekli hastanedeydi, süreçte vedaya gelirken kızımı hep biz bir vedaya hazırladık. O yüzden de daha sakin karşıladı. Eşim vefat edince, hemen psikologunu aradık kızım kreşteydi. Gittik psikologla beraber söyledik falan. O yüzden çok travmatik olmadı açıkçası. Ama böyle çok travmatik bir şey değil ölüm bizim evimizde. Evet hayatın bir parçası ve yaşanıyor. Zaten işte her türlü travmanın nasıl kabullenildiği onunla nasıl baş edildiği çok önemli.” (Katılımcı 15)

“Tabii ki iki kişinin paylaştığı yük tek kişiye kalıyor Yani sadece karar mekanizmasının tek kişi olması bile fazlasıyla ağır bir yük aslında. Beni açıkçası hani işleyiş, bir çocuğu büyütmeye vesaire kısmı çok yormadı. Çünkü ben zaten eğitimciyim, hep çocukların içindeyim. Bana çok uzak şeyler değildi. Tabii ki ebeveyn olarak çocuk yetiştirmek ve öğretmen olarak çocuk yetiştirmek farklı kavramlar. Ama o sorumluluğu biriyle paylaşmamak, fikir telakisinde bulunamamak, çocuğunuzla ilgili sürekli bir mücadele içindeyken, çünkü kızımın farklı sıkıntıları ve özel gereksinimleri nedeniyle, sürekli cebelleşirken yorulduğunuz noktada birine pas atamamak, akşam eve geldiğinizde çocukla tek muhatap olduğunuz için her şeyiyle ilgilenmek zorunda kalmak, fiziksel olarak da zorluydu ama daha çok da açıkçası psikolojik olarak zorluydu. Sadece kendime bir yaşam alanı kalmamasıydı konu. Hiç böyle bir anne saatim yoktu. Bir babaya da teslim edeyim de çocuğu, bir kendi kendime kalayım durumu olmuyor. Ama burada anne babam, kardeşim arada aldılar. Hatta bir dönem rutin bir şekilde her cuma akşamı annem de kalıyordu. O cuma akşamları benim için of gün gibi oluyordu.” (Katılımcı 15)

Katılımcıların anlatımından çocukların, yeniden terk edilme ve biyolojik aileye geri gönderilme konusunda derin kaygılar taşıdıkları görülmektedir. Yaşları ilerledikçe ve koruyucu aile yanında kalma süreleri uzadıkça, süreçte söz haklarının olmaması ve istemedikleri hâlde biyolojik aile ile görüşmek zorunda bırakılmaları nedeniyle mutsuzluk yaşadıkları ifade edilmektedir. Bu durum, çocukların güven duygusunu zedelemekte ve koruyucu aile ortamına tam anlamıyla aidiyet geliştirmelerini güçleştirmektedir. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların “terk edilme” deneyimiyle başa çıkma süreçleri,

bağlanma kuramı çerçevesinde ele alındığında, yeniden güven geliştirme ve aidiyet hissetme bakımından oldukça karmaşık bir dinamiğe sahiptir. Erol, Şimşek ve Münir'in (2009) çalışması, kurum bakımından aile temelli bakıma geçen çocuklarda bağlanma figürüne güvenin yavaş ama kalıcı bir biçimde yeniden inşa edildiğini ortaya koymuştur. Benzer biçimde, Johnson (2000) ve Fox&Zeanah ve Nelson (2011), erken yaşta ayrılma veya ihmal deneyimlerinin çocuklarda kalıcı nöropsikolojik etkiler yarattığını, ancak duygusal olarak istikrarlı bir koruyucu aile ortamının bu etkileri kademeli biçimde azalttığını belirtmektedir.

“Tamam farkında değil, küçük diyorsunuz ama bir şekilde hissediyor. Bir şekilde sizi kaybetme korkusu yaşıyor. O korku yerleşti kızıma biyolojik aile ile küçükken yaptığı görüşmeler sonrası, hala bu korkuyu yaşıyor yüzde yüz yani, anne sana bir şey olursa ne olacak diyor, geçen gün yine dedi. Anne sana bir şey olursa beni oraya geri mi gönderecekler? Hayır kızım dedim. Bana bir şey olmayacak. Olursa da seni geri göndermeyecekler. Bak dedim ailemiz var, işte ölmüyorlar hepsi, oraya geri gitmeyeceksin”. (Katılımcı 11)

“Mesela banyoya giriyorum. Sürekli 10 dakikada 15 dakikada bir beni banyodan kontrol etme ihtiyacı hissediyor. Sesleniyor. İşte gece uykusundan uyanıyor. Bakıyor, orada mıyım değil miyim, geri yatıyor. Bir yere gitmek zorundayım diyelim, mesela bir gece halasına bıraktım. Altına işlemiş direkt. Yani benim gideceğim, kaybolacağım ve bir daha dönmeyeceğime dair ya da ölürsem diye bir korkusu var. Bu şey değil mi ama çok normal değil mi? Bu da sürecin bir parçası. Biyolojik ailenin bizden oğlumu geri alma çabası oldu. Yoğun bir şekilde. Şimdi bu da çok tetikledi korkusunu, bu kaygılı bağlanmada genelde biyolojik ailelerin de etkisi oluyor. Maalesef Oğlum annesi başvuru yaptığı zaman geri almak için şey yapıyordu mesela yemek yemiyordu. Diyordu ki sen ye karnını doysun sonra ben yiyeyim, sen benim için de yiyebilirsin. Ya da mesela hiç su içmiyordu okulda, niye su içmedin diyordum, sen susarsan sen iç diye içmedim. Rüşvet veriyor ya. Oyuncaklarını hediye etmeler bana. Dedim ki oğlum sen kendini bana böyle beğendirmek, ne bileyim yarandırmak, sevdirmek zorunda falan değilsin yani, lütfen kendi özüne dön. Kendin gibi davran. Ondan vazgeçmeyeyim diye yapıyordu fark ettim ki. Ben senden vazgeçmem oğlum dedim. Sen ekstra bir şey yapmak zorunda değilsin bana kendini kabul ettirmek için.” (Katılımcı 13)

“Kızım büyüdüğü anladıkça durumunu, zaten hiç istemedi görüşmeyi, 18 yaş olsam da kurtulsam bu zorunluluktan diye her yerde dile getirdi. Uzmanlara söyledi. Bağ kuramadı çocuk, bir gelip bir gelmediler yıllarca, çocuğu arada bıraktılar. Ben ne dersem diyeyim istemedi. Yani biz hani anlamadıklarını düşünüyoruz ya. Nasıl kaygıları artacak diyoruz falan. Tam tersi ben hep şey diyorum durumunu öğrendikten sonraki süreçte bizim ilişkimiz daha kuvvetlendi. Daha birbirimize bağlandık. Tabii ki bir dönem merakı oldu. Sonra kafasında yarattığı bir anne imajı vardı. Uzaktaki prenses anne imajı. O da benim hatamış. Sonradan öğrendim bunu. Çünkü ben onu anlatırken böyle hani hikayeleştirerek anlatıyoruz. Aman biyolojiklerden nefret etmesinler diye böyle pamuk pamuk anlatıyoruz ya. Öyle yapınca da çocuğa böyle şey gibi hani bir biyolojik anne var ama uzakta ve o bir prenses anne. Kızım şey diyor uzaktaki prenses anne, kafasında canlandırdığı da sarışın, uzun boylu renkli gözlü bir kadındı. Sonra büyüdüğü bu imaj kalmadı zihninde. (Katılımcı 15)

“Bu yıl liseyi bitirdi. Bazen konuşuyoruz Yani senin hiç mi aklına gelmiyor? Neye benzediğini bari merak etmiyor musun diye. Anne diyor yani neyini merak edeyim diyor. En fazla bana benziyordur diyor, neyini merak edeceğim diyor. O yüzden yaş geçtikçe çocuklar daha da böyle anlamlandırıp koymaları gereken yeri kendileri belirliyorlar.” (Katılımcı 15 devam)

Koruyucu aile ile çocuk arasında genellikle güçlü bir bağlanma ilişkisi gelişmektedir. Ancak çocuklar, bu süreçte “neden ben bırakıldım?” sorgulamasını mutlaka yapmaktadır. Yaş ilerledikçe ve bilişsel farkındalık düzeyleri arttıkça, biyolojik ailenin kendilerini terk etme nedenlerini çoğu zaman haklı bulmamakta ve bu nedenle biyolojik aileyle görüşme istekleri azalmaktadır. Koruyucu ailelikte çocukların “neden bırakıldım?” sorgulaması, kimlik gelişiminin doğal bir parçası olarak değerlendirilir. Altınoğlu Dikmeer, Yılmaz Irmak ve Arslan (2014) ile Üstüner, Aral ve Baran (2012), koruyucu aile yanında büyüyen çocuklarda duygusal uyum düzeyinin biyolojik aileyle olan bağlanma kırılganlıklarına rağmen zamanla arttığını göstermektedir.

Çocuklar, terk edilme deneyiminin yarattığı travmayı uzun süre taşımakta, koruyucu ailenin sevgisinin ne kadar gerçek ve kalıcı olduğunu anlamak için sık sık sorgulayıcı sorular yöneltmektedir. Bu durum, çocuğun güven duygusunu yeniden inşa etme sürecinin ne kadar kırılgan ve uzun soluklu olduğunu göstermektedir. Dursun ve ark. (2023) çalışması, biyolojik aileyle temasın bazı çocuklarda travmatik yeniden yaşantıları

tetikleyebildiğini, bu nedenle psikososyal destek mekanizmalarının düzenli işletilmesinin kritik olduğunu vurgulamaktadır.

“Biyolojik annesi bir kere geldi sonra hiç gelmedi, onda da küçüktü hatırlamıyor. Kızıma her zaman şunu söyledim, seni bırakmak zorunda kalmış olabilir. Yani bakamadığı için de bırakmış olabilir, yani bu sadece sevmediği için olmayabilir, kesinlikle kabul etmedi ve dedi ki bir anne çocuğuna mutlaka her koşulda bakabilirdi. Benim annem sensin, ben kesinlikle görmek istemiyorum dedi. 7 yaşından beri böyle. Hiçbir koşulda adını bile duymak istemiyor. Bu konuyu duymak istemiyorum dedi, bunu uzmanlara da her görüşmede söyledi. ” (Katılımcı 1)

“Cezaevine hep ağlayarak giderdi. Hep ağlayarak dönerdi. O gün çok zor geçerci. Kızım ayaklarının üstünde duran güçlü bir çocuk, en güzel tarafı da içine kapanık bir çocuk değil. Benimle paylaşan bir çocuk. Yani biz birbirimizin psikoloğu gibiyiz. Birbirimize her şeyimizi anlatıyoruz. Ben onun zaten tavır ve hareketlerinden neye üzüldüğünü, neye alındığını veya neden etkilendiğini biliyorum. Paylaşımı açık bir çocuğu olduğu için ben onunla çoğu şeyi çözebiliyorum. Anlıyorum. Mesela ilk görüşmelerinin birisinde annesi şey demiş, işte babanla işte biz çıkacağız, bir ev tutacağız, beraber yaşayacağız falan. Bir dönem hep onu konuştu. Onun hayalini kurdu. Hayal etti çocuk. Çocuk hayal etti. Ama şimdi nerede? Yok aramıyor. Hala Cezaevindeler. Suçları bayağı var. Çıkma ihtimalleri neredeyse yok ya da geç çıkacaklar, yazık değil mi bu çocuğa.” (Katılımcı 2)

“Mesela eskiden derdi ki annem polislerin yanında çalışıyor. Babam polis derdi. Ama şimdi diyor ki ne suç işlediler cezaevindeler? Ne yaptılar? Artık sorguluyor büyüdükçe. Diyorum ki anneciğim niye bilmek istiyorsun? Benim yüzümden mi yaptılar? Neden benim yüzümden diyorsun? Beni korumak için mi yaptılar? Bana birisi zarar vermesin diye mi yaptılar? Kendisini suçlamasın diye diyordum ki hayır senin yüzünden olduğunu düşünmüyorum. O zaman sen biliyorsun suçlarını. Bilmiyorum dedim suçlarını. Peki dedim öğrensen ne fayda sağlayacak sana? Öğrenirsem bana değer verip vermediklerini anlarım diyor. Bunun değerle ne alakası var? Diyorum. Hayır diyor. Ben benim için işlediklerini bilirim, diyeceğim ki beni korumak için yaptılar. Ama eğer böyle kötü bir şey yaptılarsa, hırsızlık veya başka bir şey ben o zaman affedemem, diyeceğim ki bunun için mi beni ortada bıraktınız? Bunun için mi beni yuvaya verdiniz?” (Katılımcı 3)

“Geçen benim kardeşlerim var mı dedi? Yuvalar mı dedi? Yuvalarda olsalar dedi, sen dedi beni bırakıp onları da alır mıydın, beni bırakır mıydın? Hepimizi alır mıydın? Farklı farklı sorular oluyor. Dedim ki kurumdan öğrendim, kardeşlerin yokmuş anneciğim yuvada dedim. Ama kardeşin olabilme ihtimali de var, bilmiyorum dedim. Benim kızımın en büyük kaygısı ve korkusu beni kaybetme korkusu” (Katılımcı 3)

“Şimdi büyüdü, kendisi karar veriyor, İstedikleri zaman görüşüyor ailesi ile, abisiyle daha sık. Uzman görüştürüyor, Bazen uzmanı atlayarak abi arıyor, arasın dedim. Ama şey diyor, yani ben diyor sanki onlarla görüştüğüm zaman misafirliğe gidiyormuşum gibi hissediyorum kendimi diyor. Bazı konularda da ben zorladım hatta. Görüşmelisin diye. Korkmamalısın. Onlar senin ne olursa olsun, biyolojik ailen diyor. Ama hani böyle şey de yok. Öfke kin de yok asla. İyi ki diyor hatta babası için. İyi ki diyor çok akıllıymış benim babam. İyi ki beni oraya bırakmış ki senle tanışmışım. Yoksa abim gibi ben de şu anda okumamış ya da liseyi zorla bitiren ve hiç sevmediği bir işi yapan çocuk olacaktım, yani şanslıyım, çok şanslıyım diyor hep. Çünkü bir de abisi var. Keşke abim de aynı yollardan geçseydi. Abim benim kadar şanslı değildi diyor, o biyolojik ailede. Özel günlerinde falan izin alıyorlar, buluşuyorlar. Düğünlerinde falan katılım sağlıyor bir saat falan. Fakat şey diyor oğlum, onları kırmamak amaçlı katılıyorum ben diyor, hani bir şey hissetmiyorum aslında ama anne yani sen istiyorsun, onlar istiyor.” (Katılımcı 4)

“Çok yoğunlaştığı zaman duyguları, diyor ki anne hiç mi insan evladını merak etmez diyor. Nasıl merak etmez diyor. Koruyucu aileye vermiş, nasıl insanlar olduğunu hiç merak etmez mi, hiç sormaz mı diyor. Ben anne olsam çocuğu merak ederim diyor mesela. Ben de diyorum ki çok yoğundur, belki onun da bir işi vardır, belki annesi hastadır, babası hastadır, onlara bakıyordur kızım. Şartları zordur bilemiyorum diyorum. Sonuçta bir gün bulacaksın, bugün olmayabilir ama ileriki yıllarda görüşeceksiniz diyorum. ” (Katılımcı 6)

“Kızım biyolojik annesiyle düzenli görüşüyor. Beni niye bırakmış diye çok merak ediyor ama sormak istemiyorum, onu üzmem istemiyorum diyor mesela. Ama bana soruyor, diyorum ki kızım ben de bilmiyorum. Bunu annenle konuşabilirsin diyorum. Hayır ona hiçbir zaman sormayacağım diyor.” (Katılımcı 7)

“Bir görüşme sonrası biyolojik annem bana benimle yaşamak ister misin diye sordu dedi. Ben de sen ne söyledin dedim, çok isterim dedim dedi. Ben bunu sonra uzmanımla paylaştım ne yapmalıyım diye. Uzmanım hemen anneyi aramış. Anne de böyle bir şey asla

söylemediğini söylemiş. Şimdi bence orada beni deniyor. Beni ne kadar seviyor? Beni bırakacak mı? Diye. '' (Katılımcı 7 devam)

''Ben bebekken hep iyi ki geldin, iyi ki buluştuk, bence Allah benim karnıma bebek ondan koymadı. Çünkü bizim buluşmamız gerekiyordu diye sevdim kızımı, bilerek büyüdü. Ben gerçekten de buna inanıyorum. Ondan sonra ve şimdiye kadar da onlarla ilgili pek bir soru da sormamıştı. Bir gün böyle beş yaşındaydı. Banyodan çıkmıştık, yatağın üstünde oynuyorduk falan. Pat diye şey dedi, anne dedi işte beni doğuran kadınla adam beni sevmediği için mi bırakmış dedi. Bilmiyorum ama şartları zordu belki de dedim ne diyeyim bilemedim, görmek isteseler, çıksalar ben artık onlarla görüşmem dedi. Neden dedim? Ne gerek var ki anne dedi. '' (Katılımcı 9)

''İki üç sene önce farkında vardım ne olduğumu anlamamış koruyucu ailenin, küçük küçük anlatıyordum ben. Kardeşleriyle de görüşüyorlar onlar da ayrı ailelerde falan. Biyolojik anne arada geldi, görüştü. Sonra ben anlattım koruyucu ailede olduğunu yine. O zaman dedi ki ben seni gerçek annem sanıyordum biyolojik annesini de üvey annem sanıyordum dedi.'' (Katılımcı 10)

''Valla şimdi benim bunu söylemem gerekliydi elbette ama önce kendimin sakin olması lazım ki hani ona da sakin bir şekilde bunun çok normal olduğu düşüncesini verebileyim. Biraz kendimi toparlamaya çalışıyordum ki o sordu. Anne ben karnında dönerken karnın çok acıdı mı? İlk sorusu bu oldu. Karnın çok acıdı mı? Şimdi orada başlasam evet kızım acıdı ya da yok kızım hastanedeydim acımadı. Bu yalanının gerisi gelecek. Ben de dedim ki sen benim karnımdan değil kalbimden doğdun. Bazı çocuklar kalbinden doğar, bazıları kalpten doğar. Sen benim kalbimden doğdun. Sen çok özel bir çocuksun benim için falan dedim. Sonra işte aradan zaman geçiyor, tekrar soruyor aniden, anne karnın acıdı mı? Evde mi doğdum? Hastanede mi doğdum? Anneciğim sen benim kalbimden doğdun falan gene. Arka arkaya gelmiyor sorunlar. Zaman geçtikçe geliyor biliyorsunuz. Sonra peki anne kalpten doğmak ne demek? Yani kalbin karnın gibi şişiyor mu? Kalbin mi şişti? Nasıl oldu yani? Çocuklar bir türlü anlamıyor onu. Hayır kalbim şişmiyor kalpten doğmak ne demek biliyor musun? Çok istemek demek. Her gece Allah'a dua etmek. Benim tatlı mı tatlı bir kızım olsun diye dua etmek demek. Sen benim tahminimden de güzeldin falan gibi anlatıyordum. Bununla ilgili tabii hikaye kitapları okudum, bir şeyler okudum, deneyimlere, tecrübelerine baktım falan. Kendimi hazırladım aynanın karşısında zaten ilk günden beri. Ama ilk o cümleleri kurduktan sonra benim

kalbim baya bir çarpıyordu. Yani bunun normalleşmesi 1,5-2 sene oldu bende. Sonra işte benzinlikte bir gün bir araba biz benzin alırken arabanın içinde bir kadın ona el sallamış. Acaba o beni bırakan kadın mı? Bir günde geldi beni doğuran kadının adı ne anne dedi. Sonra baktım nüfus cüzdanına söyledim. Yani işte böyle böyle, nüfus cüzdanından o da görmüş. Adını öğrenmiş. Aa Ayşe'nin annesi benim annem olabilir mi acaba? İsim aynı. Kızım dedim olmaz öyle şey. Yani ben de aynen sizin dediğiniz gibi dedim ki büyüdüğün zaman çok merak edersem beraber buluruz. Ama büyüünce isteyecek mi bilmem. Mesela evlat edinilen arkadaşım diyor ki ben de kalpten doğdum. Biliyor kızım da onun da kalpten doğduğunu. Biliyor musun Ben hiç merak etmiyorum diyor arkadaşım. Niye merak etmiyorsun diyorum. Gördüğüm zaman görsem aa bunlarmış diyeceğim. Merakım gidecek. Ee bir şey ifade etmeyecek ki. Yani şu an 38 yaşında falan, evli. Belki de bana benim başıma sorun olacaklar yani ben niye iyi giden bir hayatım varken kendimi bir sorunun içine sokayım diyor. Arkadaşım böyle düşünüyor ama kızım bunları anlayacak yaşta değil zaten şu an.” (Katılımcı 11)

“Sürekli her gece kitap okudum, hiç yalnız başına yatıp uyumadı yani. Hep kitap okuyarak, müzik dinleyerek, onu geliştirecek masallar, öğreticiliği olan masallar okuyarak. Sonra kendimiz masallar yazarak, onu ana karakter yapıp, çaktırmadan çaktırmadan onun yaşadıklarını masalın içerisine koyup o karakterin onları aşması, aslında onun o olması. Böyle böyle, ya o kadar çok sayısız şey var ki aslında benim içgüdüsel bir şekilde ya da nasıl diyeyim gayri ihtiyarı yaptığım o iyileşsin diye. Bana bir sene sonra şey demişti mesela. O beni çok duygulandırmıştı. Ben sana artık koruyucu babam demek istemiyorum. Sadece baba demek istemiyorum.” (Katılımcı 13)

“Yani biz anlamadıklarını düşünüyoruz ya. Nasıl kaygıları artacak diyoruz falan. Tam tersi ben hep şunu söylüyorum, kalbimden doğduğunu öğrendikten sonraki süreçte bizim ilişkimiz daha kuvvetlendi. Daha birbirimize bağlandık. Beni niye bırakmışları sorguladı önceleri ama büyüdükçe iyi ki dedi hep, bağımız o kadar güçlü ki. Soyadının değişeceği günü bekliyor, reşit olunca. Kendini o soyadına ait hissetmediğini söylüyor.” (Katılımcı 15)

Süreç ilerledikçe, çocukların uyum becerilerinin güçlendiği, duygusal ve sosyal açıdan gelişim gösterdikleri, travmatik deneyimlerinin etkilerinden kademeli olarak iyileştikleri ve bireysel potansiyellerine daha fazla yaklaşabildikleri gözlemlenmektedir.

“Derslerinde çok başarılı, çok sosyal, hedefleri var, özgüveni yüksek, çok güzel tenis oynuyor. Oldukça iyi gidiyor kızım çok şükür. ”(Katılımcı 2)

“Oğlum üniversiteye başladı. Gayet başarılı, sosyal, ilişkimiz iyi bence biz başardık.” (Katılımcı 4)

“Profesyonel spor yapıyor, derslerinde çok başarılı, kendi ile barışık, mutlu,kendine güvenen ve huzurlu bir çocuk.” (Katılımcı 6)

“Dans ediyor, spor yapıyor, özel okulda okuyor, dersleri çok iyi, iletişimi çok kuvvetli.(Katılımcı 7)

“Gerilikleri var dedikleri çocuk şimdi takdir alıyor. Bir çok hobisi var.” (Katılımcı 11)

“Kızım çoklu zorluklarına rağmen çok başarılı, bilmezsem ben inanmam bu kadar zorluklarla bu kadar başarılı bir çocuk olduğuna. Okul birinciliği bekliyoruz. İyi bir üniversite hedefi var. Son derece sosyal, öz güveni yüksek, iyi derecede müzik aleti çalıyor, şarkı söylüyor, kendi ile barışık daha ne olsun.” (Katılımcı 15)

3.3.4. Uygulama sürecine ilişkin deneyimler

Koruyucu aile birimlerinde görev yapan meslek elemanları, sistemin işleyişinde hem idari hem de psikososyal süreçlerin merkezinde yer alan temel aktörlerdir. Bu birimlerde genellikle sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, çocuk gelişimciler ve sosyologlar görev almakta, her biri, koruyucu aile seçimi, koruyucu aile-çocuk uyum sürecinin değerlendirilmesi, izlenmesi ve desteklenmesine ilişkin farklı sorumluluklar üstlenmektedir. Meslek elemanlarının görev tanımları, mevzuat ve kurum içi yönergelerle belirlenmiş olmakla birlikte, uygulamada bu roller sıklıkla iç içe geçmekte ve özellikle personel sayısının yetersiz olduğu illerde bir uzmanın birden fazla işlevi yürüttüğü görülmektedir. Bu durum, meslek elemanlarının hem iş yükünü artırmakta hem de koruyucu ailelik hizmetlerinin niteliğini etkilemektedir.

Meslek elemanlarının koruyucu ailelik uygulamasına ilişkin bakış açıları, mesleki deneyimleri ve profesyonel yeterlilik düzeyleri, sürecin işleyişini doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir. Bu etki, kimi durumlarda süreci destekleyici ve kolaylaştırıcı bir

nitelik taşırken, kimi durumlarda ise süreci güçleştirici ve olumsuz yönde biçimlendiren bir unsur hâline gelebilmektedir. Araştırma katılımcılarının önemli bir bölümü, meslek elemanlarının çoğu zaman yapıcı ve destekleyici bir tutum sergilemediklerini, hatta çocuğun devlet koruması altında bulunmasını adeta bir tür “*korkutucu unsur*” olarak koruyucu ailenin karşısına çıkarabildiklerini ifade etmiştir.

“Bakanlık için tek gerçek biyolojik anne, biyolojik aile. Bakanlık bize bir taşeron gözüyle bakıyor.” (Katılımcı 2)

“Çocuğun üstün yararının meslek elemanının önyargılarıyla, anlayışıyla bloklanması konusu önemli. ‘Biz istiyorsak istediğimiz gibi yaparız; biz güçlüyüz, biz ne istiyorsak onu yaparız’ durumu söz konusu olduğu için ‘gözünüzün üzerinde kaş var’ diyebiliyorlar, kendince ne düşünüyorsa, ne istiyorlarsa onu yapmayı uygun görüyorlar. İşini çok iyi yapan uzmanlar var, evet. Orada elbette böyle naif, bu durumu içselleştiren, empati yapabilme yeteneği olan uzmanlar da var Ama bazı uzmanların ilgilendikleri çocuklara sadece dosya gözüyle baktığını düşünüyorum..” (Katılımcı 3)

“Ben kendimi mesela bakıcı gibi hissediyordum. O beni çok üzmüştü. Beni oraya getiriyorlardı; ‘İşin var mı?’ demiyorlardı mesela. Ben o kadar yoğun çalışıyorum. ‘Şu saatte burada olacaksınız.’ Benim işim var ama yok! Ne mümkün anlatabilmek.İlla ki bu saatte burada olacaksınız, biyolojik ailesi görmek istiyor. Bu şekildeydi. Hiç ‘Bana uygun musun?’ denmiyordu. Neyse götürüyordum falan. ‘Sen burada bekle,’ çocuğu alıyorlar içeri. Böyle bekliyorum. İnsan kendisini çok kötü hissediyor.” (Katılımcı 4)

“Yani şey gibi, bazen mesela insan alınıyor: ‘Ne gibi görüyorlar bizi?’ diye düşünüyorum. Desteklenmiyoruz ama ayrıca bakıcı gibi görüyorlar bazen de sanki. Yani o kafalarında daha oturmadı.” (Katılımcı 8)

“Başta ben çok şanslı gruptandım açıkçası, uzmanım çok iyiydi. Kendime ‘Çok şanslısın’ dedim. Çünkü başka arkadaşların uzmanlarından duyduklarına üzül müştüm, kullanılan dilin bile ne kadar acıtabileceğini gördüm ben. ‘Çocuk bizim değil’ tamam da o bizim canımız, zaten bunun bilincindeyiz biz. Ortalıkta öyle dolanmıyoruz zaten. Ötekileştirme, duygusuz bir dil kullanımı bize karşı, bakıcı muamelesi sanki ;, ‘Unutmayın, bak çocuk gidebilir’ iması filan. Oluşan aksaklıklarda insan anlatmaya korkuyor, ‘Olumsuz bakar, yapamadığını düşünür de çocuğu alırlarsa’ diye. Bunlar çok üzücü ve

korkutucu; aynı zamanda bu sisteme başkalarının girişini de engelleyen uygulamalar.”
(Katılımcı 9)

“Zaten aslına bakarsanız ben kendimizi şey diye hissediyorum yaşadığım birçok olaydan sonra, koruyucu aileler sistemde etkisiz eleman. Kimse dönüp de soru sormuyor. Oysa çocuklarımızla sürekli yaşayan biziz. ‘Ne yapıyorsunuz bu çocukla?’ diyen yok. Evet, eve ziyaret etmeye çabalyorlar ama bakıp gidiyor . Kurumdaki uzmanlara da üzülüyorum ben, çünkü 30–40 tane aileyle sorumlular. Hiçbir yönlendirmeleri olamıyor. Çok seyrek gelebiliyorlar, orada da genel bilgiyi alıp gidiyorlar, ne yapsınlar ki başka bu sistemde.”
(Katılımcı 12)

Koruyucu ailelik sisteminde meslek elemanlarının profesyonel yeterlilikleri, iş yükleri ve kurumsal destek düzeyleri, bakım sürecinin kalitesini doğrudan etkilemektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının sık değişmesi, vaka yüklerinin fazlalığı ve süpervizyon eksikliğinin koruyucu ailelerle kurulan ilişkinin sürekliliğini zayıflattığını vurgulamaktadır. Şimşek (2024) ise travma bilgili bakım yaklaşımının kurumsal düzeyde standartlaştırılmamasının, uzmanların psikososyal riskleri zamanında fark etmesini zorlaştırdığını belirtmiştir. Bu durum, çocukların ruhsal iyilik hâlini ve koruyucu ailelerin ebeveynlik kapasitesini olumsuz etkilemektedir.

Uluslararası araştırmalar da benzer biçimde, meslek elemanlarının nitelikli rehberlik sunmadığı sistemlerde çocukların güven ilişkilerini sürdüremediklerini göstermektedir (Connell, Fraser, Beidas, ve Dorsey, 2019; Annie E. Casey Foundation, 2020). Lehmann, Havik, Havik ve Heiervang (2013) çalışmalarında, uzman sürekliliğinin sağlandığı koruyucu aile sistemlerinde çocuklarda anksiyete oranlarının düştüğünü ve uyum göstergelerinin arttığını belirtmiştir. Türkiye’de ise uzman devir hızının yüksek olması, hem izleme süreçlerinde bilgi kaybına hem de çocuk yararına planlamaların gecikmesine neden olmaktadır (Erol, Şimşek, ve Münir, 2009; Ervüz ve Türk, 2025).

Araştırma bulgularında literatüre uyumlu olarak meslek elemanlarının sık değişmesinin, hem çocuklar hem de koruyucu aileler açısından yıpratıcı ve istikrarsız bir süreç ortaya çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır. Uzman sirkülasyonuna bağlı olarak dosyalarda ziyaretlerin yetersiz kalması, çocuğun izlem dosyasında bilgi eksikliklerinin oluşması, yeni atanan uzmanın dosyayı ayrıntılı biçimde incelemeden görüşme gerçekleştirmesi gibi etmenler, sürece hâkimiyetin zayıflamasına neden olmaktadır. Bu

durum, izleme ve değerlendirme süreçlerinde düzensizliklerin belirginleşmesine yol açmaktadır. Ayrıca, meslek elemanlarının iş yükünün fazlalığı nedeniyle görece “sorunsuz” veya “nitelikli” olarak değerlendirilen koruyucu ailelerde ziyaret sıklığının azaldığı da katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

“Altı yıllık süre boyunca —abartmıyorum— belki 15 tane uzman değişmiştir. Şimdi 15 uzmanın değişmesi şöyle bir sıkıntı da doğuruyor: Orası bizim evimiz ve bu çocukların geçmişlerini de düşündüğümüz zaman, kurumdan bir eve gelme, evde kendine ait hissetme, kendine ait bir özel alan, bir odası durumu söz konusu, aidiyet ve mahremiyet yani. Belirli aralıklarla yabancı birileri geliyor eve. Çocuğun odasına giriyor. Yalnız onunla sohbet ediyor. Ben şimdi hem çocuğuma yabancılara karşı nasıl davranmasının gerektiğini anlatıyorum, ama her seferinde de yabancı biri gelmeden önce çocuğa tanıtmaya çalışıyorum. Daha sonra tabii dosya ve iş olarak baktıkları için çok fazla detaylı bakamıyorlar bazı noktalarda. Mesela örnek vereyim, Pandemi süreci girdi ve pandemi süreci boyunca oğlum annesi ile hiç görüşmedi. Pandemi bitti, çocuk soruyor, büyüyor sonuçta, anneyi de merak ediyor. Ben kurumu arayıp dedim ki ‘Bu çocuk annesini artık görmeyecek mi?’ ‘Tamam, görüştürelim’ dediler, anneyi aradılar.” (Katılımcı 1)

“Süreç boyunca uzmanlar ilk yıl üç ayda bir geldiler düzenli olarak, sonra o azaldı. Pandemide ‘Bize yazın’ dediler, mektup olarak yazdık, ilettik. Şimdi de yılda bir ya da iki kez geliyorlar. Hiçbir konuda yönlendirme yapmıyorlar, bize ve çocuğa genel sorular sorup gidiyorlar.” (Katılımcı 2)

“Çok uzman değiştiriyoruz. Daha yeni gelmiş, bir kere görmüş bizi, daha dosyaya hâkim değil, çocuğu tanımıyor, hop, değişiyor, bir yenisi geliyor. Bir şey soruyor, anlatıyorum, ‘Dosyada var’ diyorum. ‘Aa, dosyaya bakmadım, bakayım’ diyor. Ama o zaman bana gelmemeli, dosyayı inceleyip gelmeli yani. Çocuğuma hiçbir faydası olmuyor ki. Bir şey bilmiyor onun hakkında. Yani o zaman yeterli destek zaten alınamaz ki aslında.” (Katılımcı 6)

“Çok fazla uzman değiştirdim on yıl boyunca. Belki sekiz dokuz oldu herhalde on senedir. İlk başlardaki uzmanlarımız aslında çok bilgi sahibi değillerdi, onlar da ‘Bir bakalım, araştıralım, size döneyim’ falan yapıyorlardı. Şimdi daha iyi sanki. Ama burada bir nüans var, ben Ankara ili ile de kıyaslamasını yapabiliyorum; il değiştirdim. Ankara’dakilerin çok yoğun olduğunu düşünüyorum, buradakiler çok rahatlar, çünkü

dosya sayıları çok az. Konuya daha hâkim de olabiliyorlar böylelikle. Dosya sayısı az olduğu için de mesela buradaki uzmanımıza ben her daim ulaşabiliyorum, telefonu var bende — bu da çok önemli bence. Ankara'daki danışmanlarımızın da telefonları bende bulunurdu ama yazık, ya dönemezlerdi, ya açamazlardı, ya çok yoğun olurlardı, ya toplantıda olurlardı. Çünkü mesela Ankara'daki uzmanların herhalde elli altmış tane dosyası varken buradakilerin yirmi tane kişi başına. Sanırım herkese vermiyorlar telefonlarını uzmanlar, daha doğru kullanabilene veriyorlar, haklılar da. Ama ulaşılabilir olmaları önemli, acil durumlarda bunun bir çözümü olmalı.” (Katılımcı 7)

“İlk dönem, dört yaşına kadar falan hiç değiştirmedik uzmanımızı, süperdi her şey. Uzmanımız da iyiydi, uzun süre kaldığı için konuya hâkimdi. Ondan sonra sistem bozuldu bizde. Beşinci uzmanımız şu an, gene iyiyiz biz. Sekiz yıl içinde dokuz, on uzman değiştiren insanlar var. Bence o ilk baştaki dönemi blok geçirmek aynı uzmanla, çok büyük avantaj tabii. İlk uzmanımız psikologdu, çok iyi bir uzmandı, iyi bir insandı aynı zamanda.” (Katılımcı 9)

“Problemsiz ailelere daha seyrek gidiyorlar sanki, ben öyle gördüm. Ben de o ailelerden birisiyim, seyrek geliyor şimdiki uzmanım. Yaklaşık 2–2,5 senedir bizim uzmanımız. Geçen sene geldi bir kere. Zaten konuşuyoruz, görüşüyoruz, haberleşiyoruz, ben bilgi veriyorum her adımda. Belki ondan dolayı ihtiyaç duymuyor. Cep telefonu var bende. Genel olarak böyle: süreci yönetebilen, doğru iletişim kurabilen ailelerle onların yaklaşımları da biraz daha olumlu oluyor.” (Katılımcı 10)

“Çok fazla uzmanı değişiyor ve her değişen uzmanı da maalesef bizden öğreniyor her şeyi. Bir sürü tecrübemiz oldu yıllardır. Tabii bakacaklar, edecekler, çocuğu görmek istiyorlar. Olması gerek bu ama sürekli değişince bunca yılı hadi, kalk en baştan anlat. Hangi birini, nasıl anlatayım ki? Çok da yorucu oluyor.” (Katılımcı 13)

“Biz kızım 8 yaşına gelene kadar İstanbul'daydık. Sadece üç kez evimize ziyaret yapıldı. Biri eşimin vefatında başsağlığı için geldiler. Birinde genç bir uzman ‘Tanışmak için geleceğim’ dedi. Geldi ve bana ‘Eşiniz neden yok evde?’ diye sordu. Ben dedim ki ‘Keşke dosyayı okusaydınız gelmeden önce.’ Yani dosyaya bile bakmadan gelmiş” (Katılımcı 15)

Meslek elemanlarının, çocukların dosyalarını sürekli ve bütüncül bir biçimde takip etme, çocuk açısından risk oluşturabilecek durumları erken dönemde fark ederek proaktif biçimde müdahale etme konusunda yetersizlikler gösterdikleri de ifade edilmiştir.

“Çocuğumun annesinin internette haberleri var. Adını soyadını yazdığınız anda haberler çıkıyor. Kuruma dedim ki ‘Yani bunu kurumun düşünebilmesi lazım bence. Sonuçta bu çocuklar büyüdüğü zaman internete ulaşabilir. Bu haberlere yayın yasağı getirilebilir.’ Önce ben uyardım kurumu.’ Yaptılar. En son 3 tane kaldı, inşallah onları da sıfırlayacağız. Ama bunlar çocuk için risk, ulaşmaması lazım, ya da akran zorbalığına konu olabilir mesela birisi bulursa. Yapılması gereken böyle çocuğa özgü işler va,; onlar için böyle detayları atlıyorlar sanki. Klişe olacak belki ama kesinlikle çocuk sahibi olmayan kişileri bu birime atamasınlar. Net yani.” (Katılımcı 1)

“Doktora gittik. Sonra baktım adres, biyolojik annenin adresi görünüyor. Eyvah! Şimdi bu nasıl olur? Can güvenliği o kadının da önemli; bir evrak gitse ona ne olacak? Biliyorum ki çocuktan kimsenin haberi yok annenin ailesinde, bu bilgi verilmişti bana. Yani bir şekilde ortaya çıkarsa, çocuğu olduğu kadının can güvenliği tehlikede değil mi? Evlenmiş yeniden. Bizim sosyal hizmet uzmanını arıyorum, panik vaziyette böyle. Orada adres olarak çocuğun adresi Aile Bakanlığı olarak değiştirilmesi gerekiyormuş. Bunu yapmamış, unutmuş, nasıl olduysa. Sonra değiştirildi.” (Katılımcı 11)

Koruyucu aileleri ve çocukları güçlendirme, baş etme becerilerinin geliştirilmesi ve psiko-sosyal desteklerin sistematik bir biçimde sunulmadığı ifade edilmektedir. Psiko-sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği, bu araştırmanın katılımcılarına göre sürecin işleyişinde kritik bir sorun alanı oluşturmaktadır. Psikososyal destek hizmetlerinin kurumsal düzeyde standartlaşmaması, koruyucu aileleri dış kaynaklara yönelmek zorunda bırakmakta, bu durum hem mali yük hem de eşitsizlik yaratmaktadır. Tek ebeveynli ailelerin destek gereksinimlerinin özgül nitelik taşıdığı, mevcut sistemin bu farklılığı dikkate almadığı ve sosyal destek mekanizmalarına erişim güçlükleri son yıllarda vurgulanmaktadır (ASAGEM, 2011; Şahin ve Karataş, 2023).

Literatüre uyumlu olarak kurum tarafından yeterince temin edilemeyen bu tür destekler, koruyucu aileleri dış kaynaklara yönelmek zorunda bırakmakta, bu durum hem maddi yük getirmekte hem de desteğin çocuğun özgül ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Çocukların özel gereksinimlerine yönelik uzman

eksikliği, Türkiye’de koruyucu ailelik sisteminin önemli bir kapasite sorunu olarak öne çıkmaktadır. Üstüner, Aral ve Baran (2012) ve Erol, Şimşek ve Münir (2009), gelişimsel ve davranışsal farklılık gösteren çocukların bireyselleştirilmiş destek hizmetlerinden yararlanamamasının uyum sürecini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. UNICEF (2023) ve Casey Family Programs (2018) raporları da bu bulguyu destekleyerek, özel gereksinimli çocuklarla çalışan uzmanların sistematik biçimde eğitilmesi gerektiğini belirtmektedir

Uzmanın mesleki yetkinliği, çocuk odaklı yaklaşımı, yönlendirici tutumu ve iş birliği kapasitesi ise süreci belirgin biçimde kolaylaştırmakta ve koruyucu ailelik uygulamasının başarı olasılığını artırmaktadır.

İller ve meslek elemanları arasında uygulama birliğinin bulunmaması, Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin en temel yapısal sorunlarından biridir, yönetmelik hükümlerinin iller arasında farklı yorumlanması, hem karar süreçlerinde hem de denetim uygulamalarında eşitsizlik yarattığını belirtilmektedir. Bu durum, koruyucu ailelerin güven duygusunu zedelemekte ve mevzuatın öngördüğü standart hizmet kalitesinin sahada gerçekleşmesini güçleştirmektedir.

“Ben hiçbir konuda yönlendirme almadım, kendi yetkinliğimle çocuğum için kursları, okulları, sağlıkla ilgili kurumları buldum uğraştım, özel okula kabulü için günlerce uğraştım örneğin.” (Katılımcı 2)

“İlk uzmanımdan sonra gelen uzmanımla uyumla çocuğu birlikte iyileştirdik diyebilirim, çocuk odaklıydı, çok faydasını gördüm, çok sevdik onu ikimiz de. Sonra uzmanım değişti; gelen uzman pek bir şey bilmiyordu. Bir önceki uzmanım 6 yıldır bizimleydi ve her şey yolundaydı çünkü çocuk odaklıydı. Yeni gelen dosyayı bile okumamıştı, bir anda ilk kez duyduğumuz kardeşleri ile görüştürmek istedi. Dedim ‘Bilmiyor, nasıl hazırlayacağız? Daha yeni düzeldi bu çocuk. Çocukların birbirinden haberi yok. Onlar hazırlamıyorlarmış, siz hazırlayın’ diyor bana, destek alın diyor.” (Katılımcı 3)

“İlk uzmanımdan bir sonraki uzmanım çok iyiydi. İlk uzmanımda çocuk hapishaneye götürülürken biyolojik aile ile görüşmeye yaka paça adeta ve ben yanında olmadan, küçücük daha, yeni buluşmuşuz çocuğumla, korkunç günler yaşadık. Ama sonraki uzmanımdan Allah razı olsun, Psikoloji Bölümü mezunuydu. Keşke daha sonra gitmeseydi. Keşke onun gibi insanlar daha çok gelseydi kuruma. Durumu anlattım, yaşadıklarımızı ilk

uzmanımızla. ‘Benimle empati kurmayın lütfen’ dedim, ‘ben önemli değilim. Çocukla empati kurun ne olur, çocuğu bir evrak, bir kâğıt olarak düşünmeyin, bu çocuk bir insan, benim canım, içim bu çocuğun çektiği acıya yanıyor’ dedim. Nasıl çözebilirim? Ne yapabilirim? Çaresiz hissediyorum kendimi dedim. O da şöyle destek olmaya başladı. Biyolojik aile görüşüne hapishaneye gittiğinde benim de gidebileceğimi söyledi, en azından o yol sürecinde çocuğa destek olabileceğimi, yanında olabileceğimi. Çocukla biyolojik aile görüşüne gitmeden önce okulunda veya evde neresi müsaitse orada gidip çocukla ön görüşme yapardı. Bu durumu anlatırdı. İzah ederdi. Çocuğu buna hazırlar, öyle götürürdü. Kızımın iyileşmesine çok katkısı oldu. Anne baba ayrı illerde cezaevindeler. Sonra daha uzak bir ile gitti annesi, istemiş ama uzmanım çok uzak olduğu ve çocuk okula başladığı için götürmedi. Uzmanım kendine de yazı çıkarttırıyordu. İçeri giriyordu görüşte. Ama ilk cezaevine gittiklerinde çocukla giren içeri hiç kimse yoktu, kötü şeyler yaşadık, sonrasında yıllarca etkisinde kaldı. Ayrıca o cezaevinin parmaklıkları arasından geçmesinden çok korktuğu için ikinci görüşmede bunu babasına ilettirdi uzmanımız, oradaki o psikolog aracılığıyla. Sonrasında bir salon gibi bir yer ayarladılar, öyle görüştüler. Bilemiyorum yani. Buna bir düzenleme yapılmalı, kural konulmalı. Biyolojik aile çocuğu yıpratamamalı.” (Katılımcı 3)

“Uzmanım çok olumsuz etkilendiğini görünce babası ile görüşerek görüşme sıklığının azalmasını da sağladı, görüşmelere hazırladı ve sorunlar azaldı. Çocuğu düşünen bir uzmanın çocuğun hayatını olumlu nasıl değiştirebileceğini gözlerimle gördüm ben. Uzmanın dosyaları, yani dosya sayıları çok biliyorsunuz dosyalarımızı bilmiyorlar daha mesela. Çocuğun sürecini bilmiyorlar, kardeş durumunu, kardeşlerin kaç yaşında olduğunu. İçeriği çok bilmiyorlar yani, her şey koruyucu ailelerin kendi emekleriyle çoğunlukla.” (Katılımcı 4)

“İlk günden itibaren çok iyi bir uzmana düştük biz. İnanılmaz iyi bir insandı. Ne büyük şanstı, her konuda bize yardımcı oldu. Yani benim her sorunumda elinden geleni yaptı. Çok fazla sıkıntı çekmedik. Sonra değişti tabi, yeni uzman geldi. İyi niyetli ama öyle eksik ki, biz bile daha çok şey biliyoruz uygulama açısından ondan, yıllardır tecrübe ettik çünkü. Şimdi benim çocuğumda sorun çok var, bunları ifade edip ‘Şu sorunları yaşıyorum’ dediğimde destek versinler, yönlendirsinler doğru uzmana diye, ‘sözleşmeyi sonlandıralım’ dedi inanmadım. Çok üzüldüm. Dedim ki ‘Yani siz her şey normal gittiğinde varsınız da bir anormallik olduğunda niye yoksunuz, hemen “alalım” diyorsunuz, bu nasıl yaklaşım?’

dedim. Çok sorunlu çocuklarda devletin yardımı gerçekten sınırlı. Uzmana dedim ki ‘Siz dedim tamam çocuğu alalım diyorsunuz da, çocuğu peki kurumda tedavi etmeyecek miydiniz? Yani ben kendim için istemiyorum ki dedim, çocuk için çırpınıyorum. Peki siz aldığınızda bu problemi devlet çözmeyecek miydi? Ne yapacaksınız? Kuruma çocuğu alarak neyi çözebilirler ki zaten? Bırakın hastalıklarıyla ilgili ya da psikolojik anlamda yaşadıkları ya da özel güçlükleriyle ilgili sorunları çözmeyi, genel anlamda görece daha sağlıklı çocuklarda bile olumsuzluklar yaratan bir yapıdan bahsediyoruz kurumda. Ama en son seçenek olması gerekirken sürekli koruyucu ailelere ‘Alırız bak’ demeleri de hakikaten çok anlamsız, hiç olmaması gereken bir şey. Bana çözüm için destek vermesi gerekmez mi?’(Katılımcı 5)

“Biz uzmanlarla sorun yaşamadık, beklentimiz de olmadı aslında, kendimiz çözüyorduk zaten, geldi gördü gittiler hep. Destek olmadıkları gibi uzmanların çoğu çok genç, yeni başlamış çoğu, tecrübeleri çok az, biz yıllardır bu işin içindeyiz. Ufak tefek şeyler tabii ki oluyor. Ama iyi niyetli olduklarını görüyorum. Önemli olan niyet tabii. Onlar da bizimle beraber çok şey öğreniyorlar. Onlar için bir iş bu, bir dosyaya bakıyorlar. İşte dosyanın ne olması gerekir? Başlık hâlinde görebiliyorlar. Onlar benim hissettiğimi hissedemezler. Benim yaşadıklarımı yaşayamazlar, sadece işlerini yapıyorlar. Şimdi mesela psikoloğunuzu kendiniz buluyorsunuz. Çocuğu yönlendirmeyi ya da koruyucu ailelik sistemindeki haklarınızı, yükümlülüklerinizi kendiniz el yordamıyla araştırıp buluyorsunuz inanın. Yönlendirici olduklarını söylemek pek mümkün değil yani. Ben zaten hiçbir sorunda orayı aramıyorum, çünkü çözüm olmuyor. Dediğim gibi evrak işi yapılıyor maalesef. Ben kendi imkânlarımla çözüyorum. Çünkü öyle uzun uzun uğraşıp onlara anlatacak, bekleyecek ne vaktim ne sabrım var. Çocuğa olan olur bu arada, bekleyemem ki.”(Katılımcı 6)

“Koruyucu aile sayılarımız artıyor ama sorunları da beraberinde getirecek gibi de gözüküyor. Giderek bozuluyor sanki sistem. Bir kere mesela şimdiki uzmanımız çok tatlı birisi, o da sosyal hizmet yüksek lisans yapıyor, ileride daha iyi olacaktır eminim. Ama anlıyorsunuz yani daha çok yeni. Benim deneyimim onunkinden çok, ben daha hâkimim konuya düşünün yani. Soruyor bilmediklerini, yanlış bildikleri de var mesela. İlk uzmanım psikologtu, çok katkısı olmuştu gerçekten bana, mesleği sebebiyle sanırım çok yönlü bakabiliyordu, rahat konuşuluyordu, çok iyi bir uzmandı. Nitelikli bir uzmandı, konuya çok hâkimdi. Yönlendirmesi çok iyiydi, çocuk odaklıydı kesinlikle. Ama sonrasında öyle olmadı

yeni gelen uzmanlar. Açıkçası ben mesela Bakanlıktan değil de Neşe Hocamdan daha büyük destek aldım. Hatta o süreçte söyleme sürecinde falan birkaç seans da aldım kendisinden. ‘Nasıl yaklaşmam gerekiyor, ne oluyor, süreci nasıl yönetirim, nasıl yaparım?’ Yani velhasıl hep dışarıdan destek aldım ama siz de biliyorsunuz, sizi de aradım birkaç kez, destek oldunuz.”(Katılımcı 8)

“Psiko-sosyal destek hiç yok Bakanlıkta, kime gideceğiz, bu işin uzmanı kim, çocukta sorun varsa tanıyı kim koyacak filan hiç yönlendirmiyorlar. En büyük şansım kızıma seçtiğim okullardaki PDR hizmetinin iyi olmasıydı. Örneğin şimdi okulunda bir psikolog var rehberlik servisinde. Çok büyük destek oluyorlar bana. Çok çok memnunum onlardan. Yani Bakanlığın vermediği doktor vs. listesini onlar bana veriyorlar.” (Katılımcı 11)

“Destek vermiyorlar kesinlikle, yol göstermiyorlar, bakıp gidiyorlar, genel değerlendirme yapıyorlar yani. Bir sorun olduğunda ben iletmekten de çekiniyorum artık. Bir kez başıma geldi, destek alırım, beni yönlendirirler sandım. Sorunları aktardım. Baktım, destek vermeyi bırakın ‘Yapamıyorsanız alalım’ diyorlar sanki, inanmadım. Çocuğu koruyorum ben, küçücük ya daha. Ben bu geri bildirimleri yaptım; aa baktım, hizmetin sonlandırılmasına giden bir noktaya doğru evrildiğini hissettim. Şey gibi düşündüler herhalde: ‘Ya bu kadıncağz çok zorlanıyor; biz bunu bir değerlendirelim. Başka birine nasıl olsa biz çocuğu veririz’ falan gibi düşündüler belki. Oysa çok zor inanın o şartları kabul edecek aile bulmaları, hem bağlanmışız biz. Dedim ki, ismini söyleyerek uzmanıma, ‘Sanki bu konuşma bu yöne gidiyor, lütfen, sakın o ifadeyi kullanmayın, aklınızdan bile geçirmeyin. Biz bunları aşacağız da, birlikte yol almıyor muyuz biz Bakanlıkla? Hayır, yalnız mıyız? Ben size sorunu anlatıyorum, birlikte yol bulalım diye, çocuğumu alın demiyorum ki. Yaşadığımız sorun biyolojik aile kaynaklı çünkü. Alın, koyun kuruma, ne olacak? Sorun çözülecek mi çocuktaki? Ya da başka ailede bitecek mi, daha zor değil mi sonrası? Çocuk bir kez daha travmatize olacak. Anladım ki ben kendi kendime bu işle baş edeceğim. Devlet derse ki karar alırsa, elimden alma kararı çıkarsa çok önemliyse sorun, tabii ki de boynum kıldan ince kanunun karşısında. Ama ben şu şartlarda asla kendi isteğimle razı gelmem. Bunun için bir gerekçeleri de yok zaten. Yani o yüzden lütfen dedim bu konuşmayı burada bitirelim eğer oraya doğru gidiyorsanız.” Nitekim sonrasında da : “Bu dedi aramızda konuşuldu, süreci sonlandırmaya doğru bir sürecimiz vardı ama siz onu engellediniz.” dedi. Kararlı durunca konu kapanmış. “Bu kadar da basit

olamamalı. En sonunda altını çizmek istiyorum: Üstün yarar çocuk lehine ise lütfen bu her koşul dikkate alınsın.” (Katılımcı 12)

“Çocukla ilgili çok az bilgi verdiler bana geçmiş öyküsü hakkında, ama bana söylemedikleri veya belki uzmanların da bilmediği, dosyasına işlenmemiş, tespit edilememiş ya da çok fazla şeyi ben oğlumdan öğrendim sonra. Ayrıca ilk iki yıl biz terapiye gittik. Terapist dedi ki ağır şiddet görmüş, belirtiler bu yönde dedi. Çok öfkeliydi. terk edilmiş aileden, sonra gönüllüden. Travmalara bakın yani. Hem şiddet, hem terk edilme travması, hem özel durumu var işte dikkat eksikliği, konuşma bozukluğu vs. İlk bir hafta bütün öfkesine, şiddetine, nefrete, her şeye maruz kaldım. Deniyordu beni de doğal olarak sanırım. Sabırla süreci yürütmeye çalıştım. Sonra okula başladı ama okulda durma süresi 15 dakika. Bırakıyordum, 15 dakika sonra arıyorlardı ‘Gelin’ diye. Ortalığı birbirine katıyordu. Meğerse çocuk oranın da çocuk evleri gibi bir yer olduğunu sanıyormuş, oranın farkını algılayamamış. Nereden bilsin? ‘Eğer ben çok uslu durursam burada, babama derler ki, oğlun çok uslu duruyor, artık sizin gelip almanıza gerek yok, bizde kalmaya devam edebiliriz’ demesinler diye orayı dağıtıyormuş. Okuldan alıyorum sıkıntı yok. En sonunda anlattı bunu bana: ‘Baba,’ dedi, ‘beni almasınlar senden diye yapıyorum, babam gelsin, kurtulayım buradan’ diye dedi. Sonra biz onu oraya gece götürdük. ‘Bak,’ dedik, ‘burada kimse kalmıyor.’ Işıkları açtık, ‘Bak burada yatak yok; bütün çocuklar evlerine gidiyor. Burası sadece bir okul, sen her gün benimle geleceksin.’ Aynı anda ben onu hem müziğe, hem cimnastiğe yazdırdım, hem terapiye gidiyorduk, oyun terapisine. Ve her bırakışında cimnastiğe bana şu soruyu soruyordu: ‘Beni unutmazsın değil mi? Beni alacak mısın buradan?’ Her gün, her gün. Bir sene boyunca, her gün onu sordu. Ve benim ona her şeyi öğretmem gerekti. Yavaş yavaş toplardı. Yani çok üzülüp bununla baş edemeyeceğimi düşündüğüm zamanlar oldu. Ama o kadar akıllı bir çocuk, o kadar savaşçı ve o kadar sevgi dolu bir çocuk ki. Çok başka bir şey olabilirdi, kaybedilmiş bir çocuk olabilirdi. Çok araştırdım. Pirlanta çünkü, çok iyi bir çocukmuş aslında, çocuğu mahvetmişler. Yani çok sevgi dolu bir çocuk. İçinden o tabaka tabaka birikmiş travmaları attıkça böyle inanılmaz bir çocuk çıktı. O psikososyal destek veriyoruz dedikleri konuda maalesef bir şey yok, destek yok. Şimdi biz bir de terapiye gitti, iki sene oyun terapisine gittik, ayrıca psikiyatriste gittik. Şimdi terapi dediğiniz şey çok pahalı bir şey yani. Ama bu konuda da yeterli destek yok ki. Yönlendirme zayıf, ödemeler zaten tamamen karşılanmıyor, devletten bu hizmeti alamıyorsunuz, kendisi de vermiyor. Şansımıza işte İstanbul Dernek Başkanı Neşe Hanım sağ olsun. Bizi koruyucu ailelerin sürekli gittiği,

koruma altındaki çocuklarla çalışan ve bu konuda uzman hep bu çocuklarla çalışmış bir terapistle yönlendirdi. Yani o kadın zaten benimle çok ilgilendi sağ olsun, her şeyi çok iyi biliyordu, o sayede biz işin içinden çıkabildik yani.’’

“Lütfen ve lütfen teslim ettikleri ailelerle sık görüşsünler. Mesela ben sizin WhatsApp grubundayım, insanlar birbirinden sorup öğreniyor. Mesela genel sorunlar var, örneğin hiperaktivite oldukça fazla. Bütün çocuklarda var artık. Koruma altında olsun olmasın. Günümüzün sorunu. Bir şekilde eve, ben kendi imkânlarımla bir şeylere ulaşip bir şeyler yaptırabiliyorum. Ama ulaşamayan aile çok fazla. Neden bunları gündeme alıp da toplantılar düzenlemezler, eğitim vermezler? Profesyonel insanlar gelse anlatsa. ‘Ne yapılması gerek, nasıl davranmamız lazım?’ Bunlarla ilgili yönlendirmeler eksik, daha doğrusu kendileri de yeterince bilmiyorlar veya vakitleri yok bize bunları anlatmaya. Uzmanların çoğu pırıl pırıl iyi niyetli, sistem onları da desteklemeli ki bize faydalı olsunlar.” (Katılımcı 14)

“Maalesef kızım yaklaşık 5 yaşındayken okulundan dediler ki ‘Bir farklılık var yaşıtlarından’ ben hiç hissetmemiştim. Çok zorlu bir süreç yaşadım sonrasında, bir anda kızıma ‘zihinsel engelli’ dediler neredeyse. Ben o dönemde işte KOREV’in kurucusu Psikolog Neşe Hanım’a ulaştım, onunla görüştüm, destek aldım. Ben bunlarla yetinmeyip GATA’da klinik psikoloğa götürdüm, ‘Çok hafif düzeyde bir gelişmesinde eksiklik var’ dediler. ‘Ne yapalım?’ ‘İşte özel eğitime yönlendirelim.’ Ben emin olmak istedim, Ankara Üniversitesine götürdüm ve hiperaktivite teşhisi konuldu. Dedi ki ‘Bu çocukta herhangi bir zihinsel sorun yok.’ Testler yapıldı tekrardan ve ‘6 yaşında,’ dedi, ‘ancak ilaç kullanırmaya başlayacağız.’ Şimdi ilaç kullanıyor. Bizim hoca da emekli oldu. Ama ‘Sizi burada takip edelim; senede iki kere bir kontrole gelin’ dedi. Bu şekilde yola devam ediyoruz biz. Okul başarısı gayet güzel. Birinci dönemde takdir aldı kızım.” (Katılımcı 14)

“Kızımızı bize teslim ettiler kurumdan, aldık eve getirdik. Ben çocuğu okula yazdıracağım ama kimliği yok elimde. O zaman mesela bana kimlik teslim edildi, o zamana kadar kimliği de yoktu. Yani şimdi bunları düşündüğümüz zaman demek ki biz aslında epey bir yol da kat etmişiz.” (Katılımcı 15)

“Kızım başlarda normal gibiydi; bize teslim ederken de hiçbir bilgi vermediler olumsuz anlamda. Bir süre sonra sürekli sallanması, bir yere sabit kalıp kafasına vurması vs. dikkatimi çekti, minik takıntıları vardı falan. Biz onu tabii ki o zaman şey diye

düşünmüştük, işte yuvadaki o biricik ilgiyi görmemenin verdiği zararlar diye düşünmüştük. Çünkü çok küçüktü zaten. Yani ilk Asperger tanısını 3 yaşındayken aldı. Disleksi tanısını 6,5 yaşındayken aldı. Bunları aşmak için epey çaba gösterdik. Ama sonrasında onlar azaldı. İşte gün geçtikçe, sosyalleştikçe, daha böyle hani bireysel ilişki kurmaya başladıkça azaldı. Aynı zamanda üstün zekâlıymış. Bunları yıllar içinde keşfettik, uzun yıllar kendi çabalarımızla, maddi gücümüzle destekler aldık, çok zor süreçler yaşadık ve tümüne rağmen son derece başarılı bir çocuk oldu. Kurumda kalsaydı düşünemiyorum ne olurdu bu çocuk.(Katılımcı 15)

“Kurum diyor ki ‘Biz psikososyal destek veriyoruz.’ Şimdi benim yanımda değil de bir başka ailenin yanında olsaydı kızım ve bu aile yetkin olmasaydı, bu kaynaklara ulaşma konusunda becerisi olmasaydı ne olabilirdi bu çocuk? Nereye kadar? Muhtemelen işte sosyal entegrasyonu tamamlayamamış, sorunlu birisi olurdu. Ama işte okul birinciliği bekliyor mesela akademik olarak. Yani kurumda olsaydı çok daha beter olacaktı. Farkındalığı biraz daha düşük bir ailede olsaydı, belki biraz çocuğun sevgi görmesi, ilgi görmesi sebebiyle hayata tutunacaktı. Şimdi hem travmalarını hem yaşadığı zorlukları, çoklu engellerini aşmayı başarabilen, okul birincisi olabilecek bir çocuk ortaya çıktı. Bu müthiş ve muhteşem bir şey ama tamamen kendi başımıza. Bu sistemin değiştirilmesi, özellikle bu psikososyal destek mekanizmaları dedikleri sistemin yeniden tanımlanması ve gerçekten yapılandırılması lazım. Hatta kurum içerisinde de bunu takip eden insanlar, yönlendiren bilim insanları olmalı, kendi başına bir birim olması lazım ki bu iş yürüyebilsin. Uzman iyi niyetli de olsa yetmiyor, bu bir sistem meselesi, uzman ne yapsın tek başına.” (Katılımcı 15 devam)

Bu bulgular, psiko-sosyal destek ve danışmanlık hizmetlerinin kurumsal düzeyde standartlaştırılmasının, uzman değişimlerinin azaltılmasının, bilgi akışının ve hazırlayıcı/rehberlik edici çalışmaların (özellikle travma bilgili uygulamalar ve biyolojik aile görüşmelerinin çocuk yararına yapılandırılması) güçlendirilmesinin zorunlu olduğunu göstermektedir. Ayrıca, dış kaynağa mecburiyetin yarattığı mali yükün dengelenmesi için, çocuğun bireysel gereksinimlerine göre özelleştirilmiş ve düzenli finanse edilen destek paketlerine ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Katılımcılar çocukların özel gereksinimlerine yönelik alanlarda uzmanlaşmış profesyonellerin sayıca yetersiz olduğuna dikkat çekmiştir. Özellikle gelişimsel veya psikolojik farklılıkları bulunan çocuklarla çalışma konusunda

özel eğitim almış uzmanların azlığı, koruyucu ailelerin ihtiyaç duydukları destek mekanizmalarına erişimini önemli ölçüde güçleştirmektedir.

“Artık anlatmaktan vazgeçtim, çünkü fayda etmiyor. Çocuğumda özgül öğrenme bozukluğu var, disleksi, diskalkuli, diskografi, algı düşüklüğü, hiperaktivite gibi birçok sorun bir arada. Ben yıllardır içindeyim ama uzman bunların hiçbirini bilmiyor. Yeni gelenin durumu, aldığımız tedavileri anlaması bile zaman alıyor. Çocuğun tedavisi kesintisiz olmalı, ben onları beklesem süreç tamamen kesilir. Onun için her şeyi kendim takip ediyorum. ” (Katılımcı 5)

“Uzmanlar bu süreçte hiç yoklardı, hatta bazen yeterince deneyimli olmadıkları için yanlış yönlendirmelerle zarar bile verebilirler. Yeni gelen her uzmana baştan her şeyi anlatmak zorunda kalıyordum. Spesifik sorunlarımızı çözmeleri mümkün değildi. Bu sistemde destek almak çok zor.” (Katılımcı 15)

Çocukların özel gereksinimlerine yönelik uzman eksikliği, Türkiye’de koruyucu ailelik sisteminin önemli bir kapasite sorunu olarak öne çıkmaktadır. Üstüner, Aral ve Baran (2012) ve Erol, Şimşek ve Münir (2009), gelişimsel ve davranışsal farklılık gösteren çocukların bireyselleştirilmiş destek hizmetlerinden yararlanamamasının uyum sürecini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. UNICEF (2023) ve Casey Family Programs (2018) raporları da bu bulguyu destekleyerek, özel gereksinimli çocuklarla çalışan uzmanların sistematik biçimde eğitilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Koruyucu ailelerin nitelik düzeyinin yüksek olması, sürecin başarısında belirleyici bir faktördür. Eğitimci kökenli veya çocuklarla çalışan meslek mensuplarının daha yüksek farkındalık düzeyine sahip oldukları ve çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını daha hızlı tanımlayabildikleri ifade edilebilir. Bu bulgular, nitelikli insan kaynağının sistemde kalıcılıkla ilişkilendirilebileceğini göstermektedir.

Tek ebeveynli koruyucu ailelik modeline özgü bir eğitim programının bulunmaması, alanın önemli bir eksikliği olarak değerlendirilmektedir. Mevcut eğitimlerin içerik ve nitelik bakımından yetersiz olması; bazı koruyucu ailelerin çocukla buluşmadan önce bu eğitimi hiç almamaları ya da sürece geç dâhil olmaları ve eğitimlerin süreklilik göstermemesi, katılımcılar tarafından sıkça dile getirilen sorunlar arasındadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, mevcut eğitimlerin genellikle yüzeysel bir düzeyde

kaldığını, özellikle *travma bilgili koruyucu ailelik* konusuna ilişkin derinlemesine içeriklerin bulunmadığını vurgulamıştır.

Eğitim programları açısından, mevcut uygulamaların genellikle yüzeysel olduğu ve travma bilgili yaklaşımların yetersiz kaldığı bulgusu, ulusal ve uluslararası literatürle örtüşmektedir. Şimşek (2024) ve Pak Güre, Aydeniz ve Uğurlu (2024) çalışmalarında, koruyucu aile eğitimlerinin yeniden yapılandırılmasının, travma duyarlılığı ve çocuk odaklı içeriğin güçlendirilmesi açısından zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Annie E. Casey Foundation (2020) ve Connell vd. (2019) de eğitim sürekliliğinin, bakım kalitesiyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

“Eğitim de vermediler öncesinde. Biz eğitimi 2-3 yıl sonra aldık ama artık her şeyi yaşayarak öğrenmiştik.” (Katılımcı 4)

“Kızım ile buluştuktan sonra bir eğitime katıldım Aile Bakanlığı’nın, üç günlük bir eğitimdi sanırım o. O zaman ama Keçiören’de yuvadaydı.” (Katılımcı 7)

“Mesela tek ebeveyn olarak baba figürüyle ilgili gelenler var aklıma. Hani ileride ilişkilerinde bir eksiklik olmasın, bu konuda bizim de eğitilmemiz gerekiyor. Özellikle bir figürün eksik olması durumunda aile bunu nasıl yönetecek, çocuklar nasıl yönlendirilecek, bunları bilmemiz lazım. Yani bence bir düzgün rehberlik de yok. Herkes aynı şeyleri sorup duruyor. Bir rehber hazırlansa, sivil toplum da yapabilir bunu. Soru-cevap şeklinde. Herkes dönüp dolaşıp aynı soruları soruyor. Mesela izin dilekçesi örneği bile standart olmalı. Koruyucu aile olurken ‘al bu da senin rehberin’ denilip eline verilecek bir kılavuz olmalı.” (Katılımcı 9)

“Başvurduğum sırada koruyucu aileliğe bir eğitimden bahsettiler ama vermediler. Geçen sene yine ‘alacaksınız’ dediler, dedim aradan on yıl geçti, çocuk büyüdü artık. Biz öğrendik her şeyi zaten.” (Katılımcı 10)

“Bana eğitim verildi ilk başladığımız dönemde ve ben içeriğinin güzel hazırlandığını düşünüyorum. Ama bir tek eksikliği var, tek ebeveynlere yönelik biraz daha özel içerik olmalı. O benim en sıkıntı yaşadığım şeydi. Tek ebeveynliğe özel düzenlemeler yapılmalı aslında ama şöyle de bir kaygım var: Acaba bu süreç, tek ebeveynlikten çifte doğru yönlendirilir mi? Çocuklar eşleştirilirken ‘mümkünse çiftlere bakalım’ mı denir diye endişe ediyorum.

Oysa tek ebeveyn olmanın da çok olumlu yönleri var, bunları görmezden gelmemeliler.”
(Katılımcı 11)

“Şimdi mesela koruyucu aile eğitimleri yapılıyor ama biz çok fazla katılamıyoruz. Çünkü bu eğitimler hep iş saatlerinde oluyor. Çalışıyoruz, nasıl katılalım? Bir de bu seminerleri koruyucu aile olmadan önce yapmalılar. Ben almadım eğitim. Zaten alsaydım da çok faydası olmayacaktı çünkü olması gereken şey ‘travma bilgili koruyucu ailelik’ benim için. Uzman koruyucu ailelik gibi bir eğitimi olmalıydı. Bu kadar travmatik geçmişi ve çoklu gelişim problemi olan bir çocukla normal bir eğitimle baş etmek mümkün değil. Ben kendi tecrübemle, araştırmalarım ile başarabildim. Böyle bir eğitim modülü var mı bilmiyorum açıkçası.”(Katılımcı 13)

“Bizim sosyal hizmet uzmanımız çok iyiydi aslında ama yetmedi. Ben bu kadar bilinçli olmama rağmen gerçekten çok zorlandım bazı şeylerde. Yani bilemiyorum önden aslında eğitim vermek çok iyi olurdu bizler için. Yani ya şunu bile söylemeleri bile çok destek olurdu bana: ‘Bak bu çocuk geldiğinde bir hafta 10 gün çok iyi davranacak ama 10 gün sonra çıldırmaya başlayacak. Çünkü önce ilk başta sana kendini sevdirmeye çalışıyor. Ama ondan sonra travmalı hâlini gösterecek sana. Buna hazırlıklı ol.’ Tabii bir de seni deneyecek. ‘Beni bırakacak mı? Ne kadar zorluğuma katlanacak? Beni gerçekten seviyor mu?’ Yani bir şeyleri niye yaşayarak öğrenelim ki?” (Katılımcı 13)

Bu bulgular, koruyucu ailelere yönelik eğitimlerin hem içerik hem de zamanlama açısından yeniden yapılandırılmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Eğitim programlarının travma bilgili, çocuk odaklı ve tek ebeveynli koruyucu ailelerin karşılaştığı özgül zorluklara duyarlı bir biçimde tasarlanması önem taşımaktadır. Ayrıca, söz konusu eğitimlerin iş saatleri dışında da erişilebilir hale getirilmesi, koruyucu ailelerin sürece etkin katılımını ve sürdürülebilir öğrenmeyi destekleyici bir unsur olarak vurgulanmaktadır.

Katılımcılar, maddi olanakların tek ebeveynli koruyucu aileler açısından yetersiz kaldığını sıklıkla dile getirmiştir. Devlet tarafından sağlanan ödeneklerin mevcut yaşam koşullarına ve çocuğun bireysel gereksinimlerine göre uyarlanmadığı, ödemelerin kimi zaman geciktiği ve bazı temel giderlerin ise hiç karşılanmadığı ifade edilmiştir. Ek olarak, maddi desteklerin güncel yaşam koşullarına uygun biçimde güncellenmemesi ve tek ebeveynli koruyucu aileler için özel izin düzenlemelerinin bulunmaması, uygulamanın sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Bakım maliyetlerinin artışı ve ödeneklerin

gecikmesi nedeniyle tek ebeveynli koruyucu ailelerin ekonomik olarak daha kırılgan hale geldiği düşünülmektedir. Avrupa modellerinde ise ebeveyn izinlerinin koruyucu ailelere genişletilmesi, çocukla bağlanma sürecini destekleyen temel uygulamalardan biri olarak görülmektedir (Eurochild, 2020; UNICEF, 2023).

“Kızımın sorunları sebebiyle ‘destek alın’ dediler kurumdan. Önce bir psikologla başladık, oyun terapistine yönlendirdiler. Ama seanslar 3–4 bin liradan başlıyor. Haftalık alınmalı. Ben bunu nasıl öderim, verilen tutarlar yetmiyor ki. Devlet hastanesine düzenli götürüyorum ama orada da psikolog sık değiştiği için çocuk gitmek istemiyor. Çünkü bağ kurduğu kişi değişiyor. Süreklilik yok, çözüm de bulunmuyor. Bu süreç yıllar sürececek bir süreç, maddiyatım buna dayanmaz. Devletin verdiği ödenekler yeterli değil.” (Katılımcı 3)

“Maddi olanaklardan faydalanmak o kadar zorlaştı ki. Fatura sunmadığınız sürece hiçbir şeyden yararlanamıyorsunuz. Ama birçok kurs fatura vermiyor, özel derse ne faturası alacaksınız? Ayrıca verdikleri rakamlarla bizim ödediğimiz ücretler arasında uçurum var. Kurumdaki bir çocuğun maliyeti bizden beş kat fazladır, buna göre düzenleme yapılmalı. Ayrıca sizin paranızın olması lazım ki siz ödeyesiniz, sonra geri alınacak.” (Katılımcı 3)

“Artık ben kendi çabalarımınla çözmeye başladım. Bakanlıktan yardım almak zor, yönlendirme eksik. Ben İlçe Milli Eğitime dilekçe verdim, sağ olsunlar Çankaya İlçe Milli Eğitim çok yardımcı oldu. Çocuğum devlet okulunda ama dil eğitimi çok yetersizdi, şu anda ücretsiz aldırıyorum. Tamamen kendi çabalarınızla doğru insanlara ulaşarak çözülüyor. Bakanlık bu yönlendirme yapmalı” (Katılımcı 3)

“Koruyucu aileliğin para karşılığında yapılıyor gibi algılanması beni çok rahatsız ediyor. Ben oğluma ‘canım’ diyorum; ilk günden beri iyi yetişsin diye uğraştım, ödenen bedelleri bile sonradan öğrendim. Haklarımız varmış ama ben hiç düşünmemiştim. Bunun öncelik olmaması lazım. Sırf para için yapılmamalı, bu algı yıkılmalı.” (Katılımcı 4)

“Maddi gücü yeterli olmayan ebeveynlerde verilen ödenekler yetersiz. Kurslar, ders ücretleri çok pahalı. Kızım özel okul kontenjanından yararlanıyor ama ek ödemeleri bile oldukça yüksek.” (Katılımcı 7)

“Maddi olarak katkı az, gelen parayla hareket etmek mümkün değil. Ben çocuklarımın özel sigortalarını yaptırdım, özel okula gidiyorlar, ek harcamalar oluyor. Hepsini kendi imkânlarımla çözüyorum.” (Katılımcı 8)

“Maddi destekler yeterli değil bu ekonomik ortamda. Ama destek artarsa akraba yanı koruyucu aileler çok artar diye korkuyorum. Sırf para için yapacaklar çıkar. Onun yerine psikolojik destek verilsin, çocukların ihtiyaçları ücretsiz karşılansın, ödemeler doğrudan uzmana yapılsın.” (Katılımcı 9)

“Son dönemde maddi olarak zorlandım. Önceden rahattım ama artık her şey çok pahalı. Bu sene kızımı özel okuldan aldım, çünkü burs veriyoruz diyorlardı ama yarısını alıyorlardı. Devlet okuluna yazdırdım. Kolay değil tabii, hem çalışmak hem çocukla ilgilenmek, tek maaşla yaşamak zor.” (Katılımcı 10)

“Ben onun adına yatırılan miktarlara hiç dokunmuyorum, hatta almayacaktım. ‘Al en azından çocuk için birikim yaparsın’ dediler. Çünkü ben özel okula gönderemedim ama ileride yurt dışına dil tahsili için göndermek istiyorum. O yüzden biriksin istiyorum.” (Katılımcı 14)

“Kızımın kaynaştırma öğrencisi olması nedeniyle aldığı özel eğitimler çok pahalı. Devlet destek veriyor ama haftada iki saatle ilerlemek mümkün değil. Devletin karşıladığı rehabilitasyon merkezleri de çok donanımlı değil. Ödemeler yüzde elli artırımlı olsa da bu, iki özel ders ücretine denk geliyor. Ben tek ebeveyn olarak bunu sürekli karşılamak zorundayım. Küçük şehirde yaşadığım için minimal bir hayat sürerek kotarıyorum ama devlet desteği bu anlamda yetersiz. Ödemelerin doğrudan yükseltilmesi de doğru değil, çünkü bu kez sadece para için talep edenler artar. Bunun yerine ödemeler çocuğun ihtiyacına göre düzenlenebilir. Çocuğa özel bir skala olmalı. Gerektiğinde doğrudan uzmana ödeme yapılabilir. Böylece hem denetim sağlanır hem de destek doğru kişiye gider.” (Katılımcı 15)

Bu bulgular, tek ebeveynli koruyucu ailelerin karşı karşıya kaldığı ekonomik güçlüklerin bireysel değil, sistemsal bir eksiklik olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, özellikle eğitim ile rehabilitasyon süreçlerinde devlet tarafından sağlanan ödemelerin çocukların bireysel ihtiyaçlarına göre esnekleştirilmesi, ödemelerin doğrudan hizmet sağlayıcılara yapılması ve erişim mekanizmalarının belirlenmesini önermektedir.

Katılımcıların ifadeleri, çocukla buluşma sonrasındaki uyum sürecinde en kritik gereksinimlerden birinin ek izin düzenlemeleri olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle çalışan ve tek ebeveyn olan koruyucu ailelerin, biyolojik ebeveynlerle benzer biçimde doğum veya ebeveynlik izinlerinden yararlanabilmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Katılımcılar, çocuğun kurumsal bakımdan aileye teslim edilmesinin ardından geçen ilk haftaların bağ kurma ve adaptasyon açısından hayati öneme sahip olduğunu, mevcut izin sürelerinin ise bu süreci desteklemek için yetersiz kaldığını ifade etmektedir.

“Çalışan ebeveyn, özellikle tek koruyucu ailelerde, diğer biyolojik anneler gibi izin haklarından faydalanmalı. Mesela 0–3 yaş grubu özellikle önemli, tüm izin haklarından yararlanılmalı. Biyolojik aileler işe gitmiyorlar, çocuk büyütüyorlar diye hakları var. Aynı şekilde koruyucu ailelerin de yararlanması lazım bunlardan.” (Katılımcı 4)

“Tek ebeveyn olduğumuzda ve çalışıyor olduğumuzda, bence nasıl annelere hamilelik izni veriliyorsa koruyucu ailelere de bu sağlanmalı. Çünkü çocukla uyum süreci çok kolay değil. Hele hiç çocuk sahibi olmamış bir ebeveynseniz o süreçte çocukla birebir vakit geçirmeniz gerekiyor. Mesela o iki hafta bize yetmedi, daha fazlasını alamadığım için sınırlı kaldık. Çok isterdim üç ay kızımınla birlikte vakit geçireyim, birbirimizi tanıyalım, alışalım. O zaman kaynaşma süreci çok daha kolay olurdu.” (Katılımcı 7)

“Ben iki ay iznimi biriktirmişt看, ilk buluştuğumuzda iki ay kendim baktım. En büyük sorunum bana doğum yapmış gibi izin verilmemesiydi. Son 15 günümde bir bakıcı bulmak zorunda kaldım işe başlayacağım için. Ama bu izinlerim olmasaydı işim çok daha zor olurdu. Bununla ilgili mutlaka bir düzenleme olmalı.” (Katılımcı 11)

Bu bulgular, koruyucu ailelik sisteminde ebeveynlik izinlerinin yasal çerçevesinin yeniden tanımlanması gerekliliğine işaret etmektedir. Katılımcılar, uyum sürecinin hem çocuğun hem de koruyucu ebeveynin psikolojik iyilik hâli açısından kritik bir dönem olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca, bu süreçte devam eden çalışma zorunluluğunun çocuğa odaklanmayı ve sağlıklı bir bağ kurma sürecini güçleştirdiğini belirtmişlerdir.

Bir diğer önemli sorun alanını, belge yenileme süreçleri ve özellikle sağlık raporlarına ilişkin uygulamalar oluşturmaktadır. Katılımcılar, iki yılda bir talep edilen sağlık belgelerinin hem maddi hem de manevi açıdan yük yarattığını, ayrıca bu raporların kapsamı, içeriği ve değerlendirme ölçütlerinin belirsiz olduğunu belirtmişlerdir. Belgelerin

hazırlanma sürecinde yaşanan bürokratik karmaşa, keyfi uygulamalar ve kurumlar arası koordinasyon eksikliği ise sürecin etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

“Mevzuat gereği belgeler alıyoruz iki yılda bir. Ama bu süreçlerde gereksiz şeyler var. Şu an psikolojik destek almak istesem, ‘geceleri uyuyamıyorum’ desem, bir psikiyatraya gitmeye çekinirim. Çünkü bu sicilime işlenirse iki sene sonra evrak istenirken sorun çıkar mı diye korkarım. Yani şu an almam gereken tedaviyi alamıyorum demektir bu. Bu sistemde açık var. Mesela hangi hastalıklar olduğunda koruyucu ailelik iptal ediliyor? Şeker hastası olsam çocuğa bakamaz mıyım? O zaman Türkiye’de şeker hastası anne babaların çocuklarını da kuruma almaları gerekmez mi? Bu eşitsizlik. Sağlık koşullarının net tanımlanması lazım, ezber cümlelerle yürüyen bu uygulamalar hem saçma hem zarar verici.” (Katılımcı 1)

“Bu iki yılda bir istenen sağlık raporları çok anlamsız geliyor bana. Uzman olumsuz bir şey görüyorsa o zaman isteyebilir. Ama herkesin rutin şekilde bu kadar belgeyle uğraşması hem maddi hem manevi zarar, hem de zaman kaybı. Devlet için de külfet.” (Katılımcı 9)

“Madde bağımlılığı testine soktular beni en son raporda, korkunç üzüldüm. Çünkü benim yaşam standardıma göre çok sıra dışı bir şey. Evet yapılması gerekiyorsa yapılsın ama bir usulü olmalı. Kimlere, ne şekilde yapılacağı tanımlanmalı. Herkese yapılması gerekmiyor. Ayrıca psikiyatrist beni görmeden bu testi istiyor. Beni görmeden, iki kelime konuşmadan bu kadar ciddi bir testin yapılması kabul edilemez. Eğer rutin olacaksa bütün koruyucu ailelere yapılsın. Keyfi olmamalı. Her ilde belirli hastaneler seçilip prosedür oluşturulmalı. Bu gelenekleşir ve işlerlik kazanır.” (Katılımcı 15)

“Kişi bazında özel bir problem görüyorsa uzman o hallerde isteyebilir. Ama iki yılda bir rutin şekilde herkesten bu belgeleri istemek anlamlı değil. Ayrıca diyelim ki yıllar sonra ortopedik bir problem çıktı, bir uzvunu kaybetti kişi, ne olacak? Tanım yok. Küçük bebekle buluşanlar için de aynı durum geçerli. Hem belge hazırlayacak, hem işe gidecek, hem uyum sağlayacak. Daha kolaylaştırıcı bir sistem kurulmalı.” (Katılımcı 15)

Bu görüşler, sistemin katı bürokratik işleyişinin koruyucu ailelerin yaşamlarını zorlaştırdığını, göstermektedir. Katılımcılar, risk durumuna göre esnek ve denetimli bir belge sistemi kurulmasını önermektedirler.

Koruyucu ailelerin yaşam tarzlarını sürdürebilmeleri ve çocukların bu yaşamla uyumlu biçimde gelişmelerine destek olabilmeleri için seyahat izinleri ve hareket özgürlüğü konuları da sıklıkla gündeme getirilmiştir. Katılımcılar, özellikle şehir dışı ve yurt dışı seyahatlerde izin süreçlerinin aşırı kısıtlayıcı olduğunu, iletişim kanallarının kapalı olması nedeniyle hafta sonları veya acil durumlarda dilekçe verilmesinin imkânsız hale geldiğini belirtmişlerdir.

“Koruyucu ailelerin yetkilerinin biraz daha genişletilmesi gerekiyor. Çocuğu 7/24 bana teslim ediyorsun ama ben bir hafta sonu deniz kenarına gitmek istiyorum. Akşam aklıma geldi, dilekçe yazmaya zaman yok, zaten o saatte yetkili yok. Cumartesi pazar için plan yaptık, gidemiyoruz.” (Katılımcı 1)

“Yurt dışına götüreceksiniz örneğin. Ben çocuğumu altı yıldır yurtdışına çıkaramıyorum, çünkü biyolojik anne onay vermiyor. Görüşmüyor çocukla, gelmiyor, ama sormuşlar, onayı yoksa pasaport çıkarılamıyor. Önceden uzmanlar kayyum olarak çözüyormuş, şimdi yapmıyorlar. Çocuğumun gelişmesine engel değil mi bu durum? Ben bağı koparın demiyorum ama çocuğu ön plana alın diyorum.” (Katılımcı 2)

“Bu şehir dışı izin işleri çok sıkıntılı. Ege’deyim, çevremde gezilecek çok yer var. Hafta sonu bir yere gitmek istesem izin dilekçesi göndermem gerekiyor. Kime göndereceğim hafta sonu? Gerçekten bu yükü biraz almaları lazım üzerimizden.” (Katılımcı 8)

“Şehir dışı izinlerinin düzenlenmesi gerekiyor. Ben çalışıyorum, çocuk yazın ne yapacak? Annem babam yazlıkta, kızım onları çok seviyor, ama onay çıkmıyor. Çocuklar bizden ayrı hiçbir yerde bulunamazmış. Hayatın doğal akışına aykırı. Oradaki İl müdürlüğü denetim yapsın, kolaylaştırılsın.” (Katılımcı 9)

“Erkek kardeşim yurtdışında, ama anne pasaport onayı vermedi, gidemiyoruz. Kıbrıs’a kimlikle giriliyor, sorun olmaz dediler, ben de biletleri aldım. 15 gün kala öğrendik ki izin çıkmamış. Uzman kayyum olarak çözmek istemedi. Hakim bilmiyormuş konuyu, red etmiş. Neyse ki uzmanım uğraştı sağolsun, valiliğe yazdı, onay çıktı da Kıbrıs’a gidebildik. Ama bu süreçte resmen tükendim. Bu konular eğitimlerde bile anlatılmıyor.” (Katılımcı 11)

Eğitim sürecinde, özel okul kontenjanlarıyla ilgili çeşitli sorunların yaşandığı belirtilmektedir. Koruyucu aileler, bu konuda nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini çoğu zaman bilememekte, meslek elemanlarının da konuya yeterince hâkim olmamaları nedeniyle süreçte belirsizlikler ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, bu alanda rehberlik ve yönlendirmeye duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Her yıl il müdürlükleri tarafından sürecin işleyişine ilişkin düzenli bilgilendirme toplantılarının yapılması ya da sivil toplum kuruluşlarının bu konuda inisiyatif almasının yararlı olacağı ifade edilmektedir.

“E-okul konusunda çok zorlandım. E-okul beni benden aldı açıkçası, çözene kadar da gitmediğim yer kalmadı desem yeridir. En sonunda hallettim neyse ki. Ama yaklaşık bir sene boyunca e-okuluna giremedim mesela. Bu ama yine benim çabalarımın oldu. Böyle olmamalı. Sağlık, okul gibi konularda koruyucu ailenin her bilgiye kolaylıkla erişebilmesi, haklarının tanımlı olması, sistemde görünür hale gelmesi, oradaki memurların da bu konuda bilgi sahibi olması çocuğun yararı açısından çok gerekli.” (Katılımcı 7)

Bu örnekler, mevcut mevzuatın koruyucu ailelerin günlük yaşam pratiklerini zorlaştırdığını ve karar alma süreçlerinde esnekliğin sınırlı olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, kısa süreli şehir içi ve şehir dışı seyahatlerde bildirim prosedürlerinin kolaylaştırılmasını, hafta sonları erişilebilir bir nöbet sisteminin kurulmasını ve yurt dışı seyahatlerinde biyolojik aile onayına alternatif olarak uzmanın ya da kurumun kayyum yetkisinin daha etkin biçimde kullanılmasını önermektedir.

Katılımcılar, özellikle acil durumlarda veya çocuğun yaşamını doğrudan etkileyebilecek konularda her an ulaşabilecekleri bir makamın bulunmamasını önemli bir eksiklik olarak dile getirmiştir. Bu tür durumlarda, koruyucu ailenin çocuğun sağlığı ve güvenliğiyle ilgili kararları alabilme konusunda daha fazla yetkiye sahip olması gerektiği belirtilmiştir.

“Kızım bir anda apandisit oldu ve acil olarak saat yedide ameliyata girmesi gerekiyordu. Bizim ise öncesinde biyolojik aileden ya da bakanlıktan onay almamız gerekiyordu. Uzmanımıza ulaşamadım, telefonu yoktu. Bakanlıktan güçlükle bir görevliye ulaştım, kararlı bir şekilde onları beklemeyeceğimi, çocuğumun ameliyata gireceğini, risk alarak inisiyatif kullandığımı ve sonrasında gerekli yazıyı ileteceğimi söyledim. Mecburdum, çünkü çocuğumun sağlığı her şeyden önemliydi. Ya bir şey olsaydı, ne yapacaklardı, düşünmek bile istemiyorum. Pandemi döneminde de benzer bir durumu

yaşadık, çocuğuma aşı yaptırmak için izin almamız gerekiyordu. Uzmanımıza ulaşamadık uzunca bir süre, biyolojik aileye de ulaşamadı. Peki ya aile izin vermeseydi? O zaman çocuğum risk altındaydı. Bu kadar hayati konularda süreç neden bu kadar zorlaştırılıyor, anlamıyorum. Çocuğun sorumluluğu bize verilmişse, buna uygun kolaylaştırmalar da yapılmalı.” (Katılımcı 2)

“Bir gece saat dokuzda çocuğum birden ağlama krizine girdi. “Annemin uzun saçları vardı, ördüğü elbisesi vardı, onu hatırlıyorum, o gitmişti ama ayakkabısı vardı, telefonu vardı, polis geldi ama bulamadı” diye çılgık atıyordu. O an ne yapacağımı bilemedim. Doktor bir arkadaşım var, psikiyatrist, hemen onu aradım. Bana ne yapmam gerektiğini söyledi. Ama düşünün, gece yarısı bir şeye ihtiyacımız olsa, nereye başvuracağız, kime ulaşacağız? İzinsiz hiçbir yere götüremem çocuğu, doktora bile. Böyle bir durumda bir “alo” hattı olsa, 7/24 ulaşabileceğimiz bir mekanizma kurulsa olmaz mı?” (Katılımcı 5)

“Uzmanımın cep telefonu numarası bende var ama sadece çok gerekli olduğunda arıyorum, rahatsız etmemek için. Bana acil durumlarda arayabileceğimi söylemişti. Ancak bazı ailelere hiç verilmediğini biliyorum. Uzmanları da anlıyorum, sonuçta onlar da devlet memuru, kendi özel hayatları var. Ama yaptıkları iş evrak işi değil, insan hayatı söz konusu. Bu yüzden başka bir çözüm bulunmalı. Gecenin bir yarısı bir kaza olsa, bir sağlık sorunu yaşansa, bizim hiçbir yetkimiz yok. Acil durumlarda koruyucu aileye belirli haklar tanınmalı.” (Katılımcı 9)

“Bir gece acile gitmemiz gerekti, çocuğum X Şehrine sevk ediliyordu. Ancak ben sevk istemedim çünkü süreci uzatacaktı. Kendi arabamla özel hastaneye götürmek istedim. Fakat hastane çocuğu bana teslim etmek istemedi. Gecenin bir yarısı sosyal hizmetlere ulaşmaya çalıştım, hastane polisi geldi, tutanak tuttu ve imza atarak çocuğu teslim alabildim. Bu süreçlerin koruyucu aileler açısından kolaylaştırılması gerekiyor. Madem çocuk bize emanet, o halde bazı durumlarda imza yetkisine de sahip olmalıyız.” (Katılımcı 15)

“Kızım kaynaştırma öğrencisi, rapor sürecinde başvuruyu ben yapabiliyorum ama sonucu almaya gittiğimde soyadımız farklı diye teslim etmiyorlar. Sözleşmemi gösterdim, “tarihi eski” diye kabul etmediler. Oysa bu çocuk bana bir kez teslim edildi, her yıl yeniden veriliyor ki. Koruyucu aile kimlikleri bile sorunlu, kızımın kimliğindeki fotoğraf

3 yaşında çekilmiş, şimdi lisede ama hâlâ aynı fotoğraf duruyor. Aşı sürecinde de benzer sıkıntılar yaşadık. Neyse ki aile hekimimiz çok anlayışlıydı, bana büyük kolaylık sağladı. Ama birçok aile bu onayları beklerken pandemi bile bitti. ‘’ (Katılımcı 15)

Koruyucu aileler arasında deneyim paylaşımı ve dayanışma ağlarının kurulması, hem uyum sürecini kolaylaştırmakta hem de sistemin sürdürülebilirliğini güçlendirmektedir. Bilgin (2013) , koruyucu ailelerin birbirlerinden öğrenme süreçlerinin, özellikle yeni başlayan ailelerde kaygıyı azalttığını ve uygulamanın devamlılığını artırdığını göstermektedir. Uluslararası düzeyde Annie E. Casey Foundation (2020) ve Eurochild (2020) raporlarında da “peer mentoring” (akran rehberliği) modellerinin, koruyucu ailelerin desteklenmesinde etkili bir yöntem olduğu vurgulanmıştır. Araştırmanın katılımcılar, literatüre uyumlu olarak koruyucu ailelerin birbirleriyle iletişim kurabilecekleri, deneyim paylaşımında bulunabilecekleri ve dayanışma ilişkilerini güçlendirebilecekleri platformların oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır. Deneyimli koruyucu ailelerin sürece yeni dâhil olan ailelere rehberlik etmesi, hem uyum sürecini kolaylaştıracak hem de koruyucu ailelik sisteminde sürdürülebilir bir destek mekanizmasının gelişimine katkı sağlayacaktır.

‘‘Çocuğum hastalandığında hep rapor almak zorunda kalıyordum. Kendim hasta değilmişim gibi doktordan rica ediyordum, çünkü başka çarem yoktu. Bakıcı yok, güvenli bir yer yok, destek yok. Tüm bunları hep kendi imkanlarımla çözdüm. Bazen toplantıya bile çocuğumla gittim, oturup resim çiziyordu yanımda. Kısa süreli, güvenilir bakım imkanları sağlanmalı. Hatta rehber koruyucu ailelik sistemi gibi, güvenilir geçici destek mekanizmaları kurulabilir. ‘’ (Katılımcı 4)

‘‘Benim kızımı bir iki saatliğine bile bırakabileceğim güvenilir bir yer yok. Bazen bir etkinliğe katılmak istiyorum ama mümkün olmuyor. Bir “çocuk kulübü” gibi, denetimli bir sistem olsa, çok rahatlayacağız. Şu an sadece çevremdeki arkadaşlarıma güvenebiliyorum, bu büyük bir şans. Tüm zorluklara rağmen şikayetim yok ama neden bu kadar zor olmalı, anlamıyorum. ‘’ (Katılımcı 12)

‘‘Ben diğer koruyucu ailelerden çok şey öğrendim. Allah’tan WhatsApp destek grupları var. Orada koruyucu aileler birbirine gerçekten destek oluyor. En ufak bir sorun yaşadığımda yazdım ve her defasında birileri hemen yanıt verdi. Bu dayanışma olmasa ilk

yılımı atlatamazdım. Uzmanların da iş yükünü azaltıyor aslında bu tür destek ağları.”
(Katılımcı 13)

Araştırma bulgularında, koruyucu ailelerin en yoğun biçimde kaygı duydukları konulardan birinin, kendilerine bir şey olması durumunda çocuklarının geleceğinin nasıl şekilleneceği olduğu görülmektedir. Katılımcılar, özellikle tek ebeveynli koruyucu aileler açısından bu durumun daha belirgin bir endişe yarattığını, olası bir sağlık sorunu, ölüm veya bakım kapasitesinin azalması hâlinde çocuğun tekrar kuruma döndürülme ihtimalinin kendilerini derinden kaygılandırıldığını ifade etmiştir. Bu kaygı, yalnızca ebeveynlik sorumluluğuna değil, aynı zamanda çocuğun geleceğine ilişkin belirsizlik algısına da dayanmaktadır. Koruyucu aileler, çocukların geleceğine ilişkin planlamalarda sistemin netlik sağlamamasını önemli bir stres unsuru olarak tanımlamaktadır. Ervüz ve Türk (2025) de, koruyucu ailelerin uzun vadeli güvence mekanizmalarının yetersizliğini sistemsel bir eksiklik olarak tanımlamış ve bu durumun hem ebeveynlik motivasyonunu hem de çocuğun aidiyet duygusunu zedelediğini belirtmiştir. Bu doğrultuda, araştırma bulguları mevcut literatürü destekler nitelikte olup, koruyucu ailelik sisteminde çocuğun geleceğine ilişkin belirsizliklerin giderilmesinin hem ailelerin psikolojik güvenliği hem de çocukların duygusal istikrarı açısından kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir.

“Hayat bu, yarın bir kaza geçirip ölebilirim. Böyle bir durumda çocuğumu anneme ya da ailemden birine verirler herhalde, dedim. Uzman şaşırmıştı, ‘Allah korusun, siz ölmeyin” dedi Ama bu çok ciddi bir konu. Ailemden hiç kimse çocuğumu başka bir yere bırakmaz, eminim. Ama ya kurum izin vermezse? Ya çocuk bir süreliğine kuruma giderse? Bunu düşünmek bile korkunç. Bu konunun düzenlenmesi gerekiyor.” (Katılımcı 1)

“Benim en büyük korkum bu. Bana bir şey olursa çocuğum ne olacak? Annem babam artık yaş sınırını geçti. Böyle bir durumda çocuk yaş sınırına bakılmadan ailemde kalabilmeli. Bununla ilgili bir düzenleme var mı, bilmiyorum ama olmalı.” (Katılımcı 9)

Katılımcılar, iller ve meslek elemanları arasında uygulama birliğinin bulunmadığını, bu durumun koruyucu aileler açısından belirsizlik, tutarsızlık ve güvensizlik duygusuna yol açtığını vurgulamaktadır. Farklı illerde aynı mevzuat hükümlerinin farklı biçimlerde yorumlanması, hem koruyucu ailelerin hem de çocukların süreçlere olan güvenini zayıflatmaktadır. Benzer biçimde Ervüz ve Türk (2025), uygulama birliğinin sağlanamamasının çocuk yararını önceleyen karar mekanizmalarını zedelediğini ve

koruyucu ailelerin devlete olan güvenini azalttığını belirtmiştir. Bu doğrultuda, araştırma bulguları mevcut literatürü destekler biçimde, uygulama birliğinin sağlanmasının hem hizmet kalitesini artıracığı hem de koruyucu ailelik sisteminde güven ve sürdürülebilirliği güçlendireceğini göstermektedir.

“Her işin bir kuralı olmalı. Ama aynı binadaki iki uzman bile farklı davranabiliyor. Birinde duyduğum uygulamayı diğerinde duyamıyorum. Ankara’daki aileler olarak sık sık bu farklardan şikayet ediyoruz. Böyle bir sistem olamaz, standartlar oluşturulmalı” (Katılımcı 2)

“Ankara’dan başka bir ile taşındım. Buradaki uzmanlar çok daha az dosya ile ilgileniyorlar, dolayısıyla daha fazla vakit ayırabiliyorlar. Ankara’daki uzmanlar ise aşırı yoğun. Bu da ailelerin eşit koşullarda destek alamamasına yol açıyor. Uzman sayısı artırılmalı, dosya sayıları dengelenmeli.” (Katılımcı 7)

“Bizden her iki yılda bir sağlık raporu, adres, cilt ve gelir beyannamesi isteniyor. Bazı illerde bu belgeler hiç istenmiyor. Büyük şehirlerde denetim daha gevşek, küçük yerlerde ise keyfi uygulamalar olabiliyor. Elbette yöresel farklar olabilir ama prosedür aynı olmalı. Kurallar her yerde eşit uygulanmalı.” (Katılımcı 15)

Koruyucu aileliğin toplumda yeterince tanıtılmaması, bu aile modelinin sosyal düzlemde normalleşememesine neden olmaktadır. Bu durum, hem koruyucu aile olmayı düşünen bireylerin sayısını azaltmakta hem de mevcut koruyucu ailelerin sosyal yaşamda çeşitli önyargılar ve zorluklarla karşılaşmalarına yol açmaktadır. Katılımcılar, koruyucu aileliğin kamuoyuna doğru ve bütüncül bir biçimde anlatılamadığını, tanıtım ve farkındalık çalışmalarının yetersiz kaldığını, ayrıca toplumun farklı aile modellerine henüz tam anlamıyla uyum sağlayamadığını ifade etmektedir. Koruyucu ailelik hizmetlerinin yalnızca mevzuat düzeyinde değil, toplumsal bilinç düzeyinde de desteklenmesi gerektiği, aksi hâlde uygulamanın “marjinal” bir aile modeli olarak algılandığını vurgulanmıştır.

Bu bulgu, Yıldırım’ın (2023) çalışmasında da benzer biçimde vurgulanmış, toplumda koruyucu aileliğe yönelik bilgi eksikliğinin ve yanlış yargıların, koruyucu aile adaylarının sürece dâhil olma isteğini azalttığı belirtilmiştir. Ayrıca, UNICEF (2023) raporlarında da, koruyucu ailelik kültürünün toplumun geniş kesimlerinde tanıtılmasının, hem hizmetin sürdürülebilirliği hem de çocuğun sosyal çevreyle bütünleşmesi açısından kritik bir gereklilik olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda araştırma bulguları, literatürdeki genel

eğilimle örtüşmekte ve koruyucu aileliğin toplumsal görünürlüğüne artırmaya yönelik bütüncül iletişim stratejilerine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

“Normalleştirmek lazım toplumda, bu konuda daha fazla çalışmaya ihtiyaç var. Koruyucu ailenin olabileceğini, bunun son derece doğal bir şey olduğunu, evlat edinilebileceğini, tek ebeveynli bir aile olunabileceğini, soyadlarının farklı olabileceğini anlatmak gerekiyor. Farklı aile modellerinin çocuklar açısından da normalleşmesi çok önemli. Koruyucu ailelik kesinlikle çok yararlı bir sistem. Yuvada kalsaydı çocuğum ne olurdu, düşünmek bile istemiyorum. Şimdi benim yanımda çok farklı bir noktaya geldi.
“(Katılımcı 4)

“Koruyucu ailelik duyulmaya başlandı, bir ilerleme var ama yaşanan bölgeye göre fark ediyor. Küçük yerlerde televizyon daha etkili. Son zamanlarda televizyonlarda bu konunun daha fazla işlenmesi çok iyi oldu. Artık daha çok insanın dikkatini çekiyor, daha çok kişi bilgi sahibi oluyor. Ama bunun daha da yaygınlaştırılması gerekiyor, özel çalışmalar yapılmalı, herkes bilgilendirilmeli.” (Katılımcı 5)

“Hâlâ insanlar koruyucu aileliği evlat edinmeyle karıştırıyor. Bahsettiğimde “öyle miymiş?” diyorlar. Daha bugün Türkçe öğretmeniyile uzun uzun konuştuk. O da bir çocuk kaybetmiş, böyle bir sürece girmek istiyormuş. Ben de kızımın koruyucu ailesi olduğumu söyledim, tüm detayları anlattım, derneğe yönlendirdim. İnşallah o da olur.” (Katılımcı 7)

“Televizyon, radyo programları çok önemli. Sizler zaten topluma anlatıyorsunuz ama ne kadar çok kişi duyarsa, ne kadar çok çevresinde böyle aile görürse o kadar normalleşecek. Fakat bazen kendimle çelişiyorum, anlatmak istiyorum ama çocuk açısından düşünüyorum, rahatça paylaşamıyorum. Belki söylesem birkaç kişi daha cesaret eder ama çocuğumun mahremiyetini korumak da önemli.” (Katılımcı 8)

“Koruyucu ailelik çok normal bir şey. Hatta herkes bundan ilham almalı. Daha çok yaygınlaşmalı, hiçbir çocuk kurumda kalmamalı. Bizim bir çocuğumuz çıktı ama diğerleri hâlâ orada. Bazen aklıma geldikçe ağlıyorum. Ya orada kalsaydı? Düşünmek bile kabus gibi.” (Katılımcı 11)

“Topluma anlatırken en büyük hata, bürokratların “sofranıza bir tabak daha koyun” yaklaşımı. Bu, koruyucu aileliği sadece bir çocuğu doyurmak gibi göstermeye indirgemek. Oysa devlet zaten maddi desteği sağlıyor. Koruyucu ailelik, çocuğun duygusal, psikolojik

ve sosyal gelişimini desteklemek için var. Ailede yetişmesi, kurum bakımına göre çok daha bütüncül bir gelişim sağlıyor. Ama anlatım biçimi yanlış. Sanki koruyucu aileye verilen ekonomik destek çok büyükmüş gibi sunuluyor. Oysa gerçek öyle değil. Benim harcamam çok daha fazla, sadece piyano eğitimi ve sağlık masrafları bile verilen desteğin kat kat üzerinde. Bazılarını burslu çözdüm, çoğunu kendi çabamla karşıladım. Makbuzlar kabul edilmediği için ödemelerden bile yararlanamadım bazen. Bu sistem koruyucu ailenin kendi olanaklarıyla yürüten bir sistem. Topluma doğru anlatılmalı, aksi halde yanlış algılar yerleşiyor.” (Katılımcı 15)

Koruyucu ailelerin nitelik düzeyinin yüksek olması, özellikle eğitimci kökenli ya da çocuklarla çalışan mesleklerde görev yapan bireylerin süreci daha başarılı bir şekilde yürütmelerini sağlamaktadır. Bu katılımcılar, çocuklardaki gelişimsel ya da davranışsal farklılıkları daha erken fark edebilmekte, bu sayede müdahale ve çözüm sürecini daha hızlı ve etkili biçimde ilerletebilmektedir.

Literatürde de benzer biçimde, koruyucu ailelerin eğitim düzeyi, mesleki deneyimi ve çocuklarla çalışma becerilerinin, bakım kalitesinin ve çocuğun psikososyal uyumunun önemli belirleyicileri arasında yer aldığı belirtilmektedir (Üstüner, Aral ve Baran, 2012; Erol, Şimşek ve Münir, 2009; Lehmann, Havik, Havik ve Heiervang, 2013). Erol ve arkadaşları (2009), koruyucu ailelerin çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını fark etme ve uygun destek sunma becerilerinin, özellikle ruh sağlığı sorunlarının erken dönemde tespiti açısından kritik olduğunu vurgulamaktadır. Üstüner ve arkadaşları (2012) ise, eğitimci kökenli ailelerin çocuklara sundukları öğrenme ortamlarının daha uyarıcı olduğunu ve çocukların benlik saygısı ile sosyal becerilerini güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, araştırma bulguları literatürü destekler nitelikte olup, koruyucu aile seçim sürecinde mesleki yeterliliklerin ve pedagojik duyarlılığın dikkate alınmasının çocuk yararına sonuçlar doğuracağını göstermektedir.

“Ben eğitimciyim, okula başlayınca fark ettim ki bir sorun var. Harfleri karıştırıyor, F’yi C ve Ç ile karıştırıyor. Tüm farklılıklarını ben fark ettim, hepsine ayrı ayrı alanlarda destek buldum.” (Katılımcı 5)

“Koruyucu ailenin hayatla mücadele kabiliyeti, özgüveni, maddi ve manevi dayanıklılığı çok önemli. Bu süreçte sistemin eksikliklerine rağmen nitelikli koruyucu aileler kendi başarı hikâyelerini yazıyorlar.” (Katılımcı 7)

“Uzmanın niteliği kadar koruyucu ailenin niteliği de çok belirleyici. Koruyucu aile çözüm odaklıysa, kaynaklara ulaşabiliyorsa, süreç çok daha başarılı oluyor. Aynı yönetmelik içinde bile bir uzman ya da bir aile fark yaratabiliyor. Kişisel yaklaşım, mesleki donanım, hatta hayat görüşü bile başarıyı etkiliyor.” (Katılımcı 9)

“Ben psikoloji mezunuyum, çocuk psikolojisi okudum. Kişiliğim de cesurdur, analitik düşünürüm. Bu işe çok planlı girdim. Uzmardan bir beklentim olmadı, her şeyi kendim hallettim. Onların desteği zaten sınırlı. Genelde ziyarete gelip gidiyorlar.” (Katılımcı 10)

“Geleceğe dair bir korkum yok. Tek ebeveynim ama kendi ayaklarım üzerinde duruyorum. Maddi olarak sıkıntım yok, iş hayatından edindiğim becerilerle sorunları çözebiliyorum. Belki de bu yüzden hiç “bana da özel destek verilsin” gibi bir beklentim olmadı.” (Katılımcı 10)

“Her koruyucu aile bu bilinç düzeyinde değil. Bazıları görünürde koruyucu aile ama yeterli katkıyı sağlayamıyor. Hangi koruyucu aile, nasıl bir nitelikte, hangi eğitimleri almış, bunlar önemli. Ben öğretmen olmasaydım baş edemezdim. DEHB’yi de bir engel gibi kabul ettim. Gerçekçi beklentilerim oldu, oğlumun sınırlarını bildim. Onun yapabildiklerini takdir ettim, başkalarıyla kıyaslamadım. Anaokulunda ilk öğretmeni istifa etti, yeni gelen öğretmen çocuk evlerinde çalışmış biriydi ve bir anda sorunlar azaldı. Bu fark bile eğitimin ve deneyimin ne kadar önemli olduğunu gösteriyor.” (Katılımcı 13)

“Koruyucu ailenin niteliği çok önemli. Ebeveynin yaşam becerileri, hayata bakışı, kaynaklara erişimi süreci tamamen değiştiriyor. Ben öğretmenim, bu çoklu sorunları olan çocukla baş edebilmemde en büyük avantajım bu oldu. İyi bir koruyucu aile, çocuğun travmalarıyla baş etmesini, potansiyeline ulaşmasını, hayata yeniden tutunmasını sağlar.” (Katılımcı 15)

3.3.5. Biyolojik aileye ilişkin deneyimler

Biyolojik aile konusunda “Korkulan varlık” ifadesiyle tanımlanan kaygının, koruyucu ailelerin kendileri için değil çocuğun zarar görmesi olasılığı için duydukları korkudan kaynaklandığı görülmektedir Katılımcılar, biyolojik ailenin çocuğu bir tür “araf” durumunda bırakarak onun potansiyeline ulaşmasını ve yaşadığı travmaların tam olarak

iyileşmesini engellediği düşüncesini dile getirmiştir. Bu durum, koruyucu aileler açısından temel bir endişe kaynağı olarak öne çıkmaktadır.

“Bir gün gelip çocuğumu elimden alırlarsa korkum çok büyük. Her aklıma geldiğinde nefesimin kesildiğini hissediyorum. Bu çocuk burada büyüdü, alışkanlıkları, çevresi, çok sevdiği insanlar var. Eğer biyolojik ailesine ya da yuvaya döndürülürse düşünmek bile istemiyorum. O kadar bambaşka dünyalar ki. O çocuk orada ne yapar? En büyük korkum bu.”(Katılımcı 2)

“Bir çocuğun küçücük bir gözyaşına dünyaları yakacak kadar duyarlıyken biz, sadece kan bağı nedeniyle onun biyolojik ailesine döndürülebilme ihtimaliyle yaşamak çok zor. Evet, bu işe girerken bunun geçici olduğunu biliyorduk, ama hiçbir anne evladına geçici gözüyle bakmaz. Devlet bunu unutuyor. Eğer bir koruyucu aile çocuğa geçici gözüyle bakıyorsa zaten o aileden çocuğu almak gerekir.” (Katılımcı 3)

“Bakış açısını hepimiz biliyoruz zaten. Evet, koruyucu aileliğin tanımında çocuğun tekrar biyolojik aileye döndürülmesi var. Ancak Türkiye’de biyolojik ailelerle yeterince çalışılmadığını, bu ailelerin iyileşmediğini zaten hepimiz biliyoruz. Şimdi hem böyle bir gerçek varken hem de bu çocuğun biyolojik aileye döndürülecekmiş gibi sürekli arada tutulması, bazen de hiçbir olumlu katkısı olmadığı hâlde sadece kan bağı nedeniyle biyolojik aileyle görüştürülmesi çocuklara zarar veren bir süreç. Bu kadar keyfi davranılmamalı. Biyolojik aile düzenli gelmiyorsa, hayatını toparlamamışsa, çocuğun üstün yararı ön plana alınmalı. En çok korktuğumuz şey de bu zaten. Adaylar da, mevcut koruyucu aileler de en çok bundan endişe ediyor: Çocuğun biyolojik aileye dönmesi. Aslında korkumuz çocuğun doğru bir aileye dönüp dönmeyeceğiyle ilgili. Yani kendimiz için değil, çocuk için korkuyoruz.” (Katılımcı 5)

Katılımcılar, biyolojik aileyle yapılan görüşmelerin, sıklık, zamanlama, görüşme öncesi hazırlık ve sonrası takip, psikososyal destek, mekânın fiziki koşulları ve görüşmeye katılan kişilerin niteliği bakımından çocuğun üstün yararını gözetmeyecek biçimde yürütüldüğünü belirtmektedir.

Görüşme öncesinde çocuklarla psikososyal hazırlık yapılmaması ve görüşme sonrasında sistematik desteğin sunulmaması, çocukların travmatik yaşantılarını tetikleyerek gelişimsel geri çekilmelere, kaygı ve davranış sorunlarına yol açmakta, sonrasında yükün büyük kısmı koruyucu ailelerin omzuna binmektedir. Çocuğun yaşadığı

karışıklık, korku ve öfke duyguları çoğu zaman koruyucu aileye yönelmekte, bu da aile içinde ek travmalar doğurmaktadır.

Dursun ve ark. (2023), biyolojik aileyle görüşmelerde çocuğun psikososyal olarak hazırlanmadığı durumlarda travmanın yeniden yaşandığını, davranışsal gerilemelerin sık gözlemlendiğini belirtmiştir. Benzer biçimde, Erol, Şimşek ve Münir (2009) ile Humphreys ve arkadaşları (2015) da travma bilgili yaklaşımların eksikliğinin, çocukta kaygı ve güven sorunlarını artırdığını göstermektedir.

Travma bilgili sistemler üzerine yapılan uluslararası çalışmalarda ise her görüşme sürecinin öncesi ve sonrasında psikososyal destek sağlanmasının zorunlu bir standart olarak uygulandığı belirtilmektedir. Avrupa'daki travma bilgili bakım modellerinde (Annie E. Casey Foundation, 2020; Connell, Fraser, Beidas, ve Dorsey, 2019), biyolojik aileyle yeniden bağlantı süreci, çocuğun psikolojik kapasitesi ve güven duygusu dikkate alınarak kademeli biçimde yürütülmektedir. Johnson (2000) ve Fox&Zeanah ve Nelson (2011), erken dönem travmaların etkilerinin ancak sürekli profesyonel destekle hafifletilebileceğini, destek verilmediğinde ise regresyon, uyku bozukluğu ve anksiyete belirtilerinin yeniden ortaya çıktığını vurgulamıştır.

“Annesi cezaevinde. Ne zaman talep ederse o zaman görüşüyorlar. Annenin bazı psikolojik rahatsızlıkları var. İlaç tedavisi alması gerekiyor ama sanıyorum almıyor, bu da davranışlarına yansıyor. Görüş talepleri çok düzensiz. En son altı ay önce görüştüler. Kurum, annesiyle görüşeceğini söylediğinde oğlumu terapi sürecine aldım, terapistle arasında bağ oluşsun, görüşme günü geldiğinde hazırlıklı olsun diye. Görüşmeden sonra terapiye bir süre daha devam ettik. Dışarıdan aldığımız destek ve benim yönlendirmem sayesinde oğlum etkilenmekle birlikte yıkıcı bir süreç yaşamadı.” (Katılımcı 1)

“Bir görüşmede kadın yanında bir adam getirdi. ‘Bak, bu senin baban,’ dedi. Böyle bir şeye nasıl izin veriliyor? Kadının beyanı esas alınmış. Böyle bir sistem olur mu? Çocuğun babası olduğuna dair hiçbir kanıt yok. Sonra aynı kadın, ‘O adam gelirse sakın çocuğu göstermeyin, onunla görüşmüyorum artık,’ dedi. Bu kadar bilinç düzeyi düşük insanlarla, bu kadar denetimsiz süreçlerle bir sistem nasıl sağlıklı ilerler? Bir yıl sonra başka bir adam daha getirdi, yine ‘Bu senin baban,’ dedi. Çocuk fark etti: ‘Ama o adam bu değildi,’ dedi. Yani artık çocuk bile bu karmaşayı fark ediyor. İkinci gelen adamın kendi kızı da varmış, birlikte gelmişler. Kadın, ‘Bu da senin baban,’ dedi. Çocuk, ‘Peki o zaman

benimle niye yaşamadı kızı yanında, beni niye istemedi?’ diye soruyor. Görüşe kimlerin katılabileceği bile belli değil. Her gelenin çocukla görüşmesine nasıl izin verilir? DNA testi yapılmadan nasıl böyle bir hak tanınıyor? Hangi velayet bağına dayanarak bunlar kabul ediliyor? Bu kadar düzensiz bir yapı olamaz.” (Katılımcı 11)

“Benim çocuğum ilk geldiğinde konuşamıyordu. Kendini ifade edemiyordu. Uzmanlardan hiçbir destek alamadım. Dışarıdan bir psikologla görüştüm. Çünkü çocuğun yaşadığı travma çok derindi. Biraz toparlandı güvendi bana, o sırada baba görüşme istedi. Ama yeni toparlıyor çocuk biraz beklesin baba demediler. Hapishanedeki görüşmede yaşananları da kimse önemsemedi. Benden koparılıp hiç bilmediği insanlarla, hiç bilmediği birisinin yanına gidiyor ve çocuk için uygun olmayan çok kötü bir ortama düşünsenize. Çocuğum görüşmeden sonra sabaha kadar ağlamış, kabuslar görmüş, günlerce susmuştu. Ben dilekçe yazdım, ‘Bu çocuk mağdur edildi,’ dedim, ama bir şey değişmedi. Ama ben bırakmadım. Sonunda bana güveni yeniden kazandı. Çok zordu. Bu güveni kazanmak üç yıl sürdü.” (Katılımcı 4)

“Kızım büyüyor, artık anlamaya başladı. Annesi görüşmede ‘İstersen gel benimle yaşa,’ demiş. Kızım inandı. ‘O benim gerçek annemmiş,’ dedi. Ben şakaya vurdum, ‘Ben sahte anne miyim yani?’ dedim ama içim yandı. Sonra uzun uzun anlattım: ‘O seni karnında büyüttü, ben kalbimde büyütüyorum.’ Artık büyüyor ve farkında. Görüşmeden sonra ‘Ben iyi ki seninle yaşıyorum, okula gidiyorum, mutluyum,’ dedi. Ama o süreçte kafası karıştı, birkaç hafta boyunca huzursuzdu. Bu çocuğa bir psikolog desteği verilmesi gerekmez mi?” (Katılımcı 12)

“Annesi defalarca hapse girdi çıktı, uyuşturucu kullanıyor. Mesela anne, görüşmede çocuğu çok korkuttu. Görüşme sonrasında her defasında çocuğumda ciddi gerilemeler oldu, davranışları bozuldu. Anne çocuğa tehditlerde bulundu, ‘Nerede oturduğunuzu biliyorum, bulacağım sizi’ gibi. Böyle bir durumda çocuğun üstün yararı nasıl korunabilir. Eve geldiğinde bana çok kızıyordu neden beni oraya gönderiyorsun, gitmek istemiyorum diye. Doktor bile isyan etti, ‘Biz neden uğraşıyoruz o zaman?’ dedi. Hakimden tedbir kararı istedi, altı ay hiç görüşmedi anneye ve o dönemde inanılmaz gelişti çocuk. Böyle bir anneye görüşme ne kadar sağlıklıdır? Anne çocuğu defalarca geri almak için de başvurdu. Her defasında inceleme yapıldı. Her seferinde çocuk korktu. Onunla da konuşuyorlar sonuçta incelemede. Bu kadar açık bir tabloya rağmen sistemde hiçbir şey

değişmedi. Uzmanlar sadece koruyucu ailelerin yükümlülüklerini hatırlatıyor, biyolojik aileye dokunmuyorlar. Burada denge sağlanmalı.” (Katılımcı 13)

Katılımcıların aktardığı üzere, uzmanların görüşme sırasında çocuğun yanında konumlanmaması, gerektiğinde müdahale etmemesi ve süreci kamera/rapor ile izlemeye almaması sorunu derinleştirmektedir. Katılımcılar, biyolojik aileye görüşme öncesinde verilmesi gereken bilgilendirme ve yükümlülüklerin (örneğin, hangi konuların dile getirilemeyeceği ya da görüşmeye katılmamanın olası sonuçları) net bir çerçevede tanımlanmadığını ifade etmektedir. Söz konusu uygulama, çocuğun ruhsal bütünlüğünü ve koruyucu ailenin ebeveynlik işlevlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye’de yürütülen araştırmalarda (Dursun ve ark., 2023; Şimşek, 2024) biyolojik aile görüşmelerinde uzmanın aktif rehberlik rolünü yeterince üstlenmemesinin çocukta yeniden travmatizasyon riskini artırdığını göstermektedir.

“Çocuğumun babası cezaevinde. Telefonla görüştürülüyor ama bu görüşmelerin hiçbir çerçevesi yok. Uzman, çocuğun yanında eş zamanlı dinliyor. Böyle bir şey olabilir mi? Ne konuşulduğunu, ne söyleneceğini kimse bilmiyor. Baba ‘Senin kardeşlerin var, seni görecekler,’ demiş. Oysa çocuğum sekiz yıldır kimseyi görmedi. Çocuğu hazırlamadan bu görüşmeleri nasıl yapıyorlar anlamıyorum. Sürekli soy bağından söz ediyorlar, ama çocuğun üstün yararı da soy bağı kadar önemli değil mi? Bence biz biyolojik aileyi değil, çocuğu korumalıyız.” (Katılımcı 9)

“Bence en büyük sıkıntılardan biri biyolojik aile görüşmelerindeki fiziksel ortam. Ulus’taki binada, alt katta yaşlı bakım, üst katta engelli bakım, merdivenlerde karşılaşılabiliyorsunuz aileyle, oyun odası denilen yer çok yetersiz. O kadar uygunsuz bir ortam ki çocuğa göre değil. Güvenli de değil. Orası çocuk mahkemeleri gibi, gözlem evleri gibi olmalı. Çünkü gelenlerin bir kısmı psikolojik olarak sağlıklı değil. Bazılarının algı düşüklüğü, davranış sorunları olabiliyor. Bunların düşünülmesi lazım.”(Katılımcı 10)

“Görüşmelerde uzman çocuğun yanında durmalı, rahatsız olduğunda müdahale etmeli. Kaç tanesi yapıyor bunu? Biyolojik ailenin kan bağı çok yüceltiliyor. Çocuk ağlasa da durmak zorunda kalıyor. Bu zihniyet değişmedikçe hiçbir yönetmelik işe yaramaz. Çocuğu odağa almamız gerekiyor, ama maalesef hâlâ hep birilerinin yararını gözetiyoruz, çocuğun değil.” (Katılımcı 12)

Katılımcı ifadeleri, biyolojik aileye dönüş kaygısının en yoğun biçimde çocuğun koruyucu aileyle güven temelli bir bağ geliştirmesinin ardından ortaya çıktığını göstermektedir. Bu kaygı, çoğunlukla hazırlık süreci yürütülmeden gerçekleştirilen görüşmelerin çocukta yarattığı duygusal sarsıntı ile görüşme sonrası dönemde yeterli psikososyal destek ve klinik izlem mekanizmalarının işletilmemesinin birikimli etkisi sonucu derinleşmektedir. Kaygı yüksekliğinin, çoğu kez alınan idari kararlarla ilişkili olduğu belirtilmektedir. Sistematik değerlendirme süreçlerinden geçmeden çocuğun üstün yararı ilkesinin göz ardı edilerek alınan dönüş kararlarının, çocuğun psikososyal olarak hazırlanmadığı ve sonrasında yapılandırılmış bir izlem veya terapi planının bulunmadığı durumlarda hem çocuğun duygusal istikrarını hem de koruyucu ailenin ebeveynlik işlevselliğini olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Ayrıca, çocuğun bu sürece hazırlanmasına yönelik sorumluluğun büyük ölçüde koruyucu aileye bırakılması, hem bakım yükünü hem de psikolojik gerilimi artıran bir etmen olarak değerlendirilmektedir.

“Çocuğun biyolojik ebeveynini tanıma hakkı elbette olmalı, ama bu ebeveyn bile isteye vazgeçmişse, artık çocuğun hayatına bu kadar kolay müdahale etmemeli. Gerekçesi ne olursa olsun, artık onlara bu kadar geniş bir erişim hakkı tanımak doğru değil. Bizim sistemin en sorunlu tarafı biyolojik aileye tanınan bu sınırsız alan. Çocuğun e-Devlet bilgilerine ulaşabiliyorlar, okulunu görebiliyorlar, aile hekimini bile biliyorlar. Kızım staja başlayınca cep telefonuna gelen bildirimleri fark ettim, sonra kesildi. Meğerse biyolojik baba kendi numarasını sisteme girmiş. Bu hem güvenlik hem mahremiyet açısından olmamalı.”. Biyolojik ailelerin bu yönü artık kontrol altına alınmalı. Sistemin en sıkıntılı kısmı biyolojik aile tarafı. Çocuk yetiştirmek aslında en kolay kısmı, zorluk sistemde. Çünkü çocuk her travmadan toparlanabilir, ama siz koruyucu aileyi sürekli huzursuz ederseniz sistem yürümüyor (Katılımcı 15, devam)

Bakanlığın biyolojik ailelerle yürüttüğü sosyal hizmet müdahalelerinin yetersizliği ve sistematik yönlendirme eksiklikleri, çocuğun ailesiyle olan bağının sağlıklı biçimde yeniden tesis edilmesini engellemektedir. Oysa uluslararası standartlarda (UNICEF, 2023; Annie E. Casey Foundation, 2020) biyolojik aileyle yeniden birleşme süreci, kapsamlı psikososyal değerlendirme, ebeveynlik eğitimi ve gözetimli temas protokolleriyle yürütülmektedir. Türkiye’de bu yöndeki yönlendirme eksiklikleri, koruyucu ailelerin yükünü artırmakta ve çocuğun duygusal güvenliğini tehdit etmektedir (Ervüz ve Türk, 2025; Şimşek, 2024). Uluslararası düzeyde UNICEF (2023) ve Eurochild (2020) raporları

da, biyolojik ailenin yeniden birleşme sürecinde yükümlülüklerini yerine getirmemesi hâlinde evlat edinme ve kalıcı aile bakımına geçişin çocuğun yararına hızla uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Türkiye’de ise bu süreçlerin öngörülebilir ve denetimli biçimde işletilmemesi, çocukların uzun süre “araf” konumunda kalmasına neden olmaktadır.

Yalnızca “doğuran ebeveyn” statüsüyle biyolojik aileye geniş söz hakkı tanınması, çocuğun üstün yararı ilkesini ikinci plana itmektedir. Bu bulgu, koruyucu ailelik sisteminde biyolojik aileyle temasın çocuğun üstün yararı ilkesiyle çelişebileceği yönündeki literatürle büyük ölçüde örtüşmektedir. Biyolojik aileye “doğuran ebeveyn” sıfatıyla geniş karar ve erişim hakkı tanınması, çocuğun refahını önceleyen etik ve yasal yaklaşımlarla da çelişmektedir (Ervüz ve Türk, 2025). Türkiye’de ise benzer standartların eksikliği, hem çocuk hem de koruyucu aile açısından önemli bir duygusal yük yaratmaktadır (Şimşek, 2024).

“Kızım altı yıldır annesiyle görüşmüyor. Kadın gelmiyor, ama ya bir gün ansızın çıkıp gelirse? En büyük korkum bu. Çocuk kabul etmiyor artık, çünkü annesini hatırlamıyor. Ama ben girişimde bulunamıyorum, çünkü kadının çocuğu olduğu ortaya çıkarsa eşiyle sorun yaşar, belki de bu yüzden gelmiyor. Yazık aslında, ama benim kızım bize bağlandı, dönmesi neredeyse imkânsız. Neden evlat edinemiyorum ki? Bu konuda bir düzenleme olmalı. Nüfus cüzdanında bir isim var ama gerçekte o kişi babası değil. ‘Anne, bu adam kim?’ diye soruyor. ‘Boş kalmasın diye yazılmış,’ diyorum. Bir süre sonra ergenliğe girince anlayacak. Bu durumun bir an önce çözülmesi gerekiyor.” (Katılımcı 11)

“Biyolojik ailelerle ilgili bizi sürekli denetliyorlar, ama aynı hassasiyeti onlara göstermiyorlar. Oysa asıl çalışma orada yapılmalı. Ben yıllardır bu sistemin içindeyim. Onların koşulları hiç iyileşmiyor, hatta daha kötü hale geliyor.” (Katılımcı 13)

“Biyolojik ailesi bir kere küçükken geldi, sonra yıllardır hiç gelmedi. Biz artık onlar yokmuş gibi yaşıyoruz. Hep aynı şeyi söylüyorlar: ‘Evlat edinmenin basamağı değil.’ E peki, o zaman çocuk neyin basamağında? Arada, arafta kalıyor, yazık değil mi?” (Katılımcı 2)

Katılımcıların anlatımlarından açıkça görüldüğü üzere, koruyucu ailelik sisteminin en kırılgan ve sorunlu noktası biyolojik aileye ilişkin düzenlemeler ve uygulamalardır. Görüşme sıklığı, görüşme ortamlarının fiziksel ve duygusal niteliği, meslek elemanlarının tutumu ve denetim mekanizmalarındaki yetersizlikler, sürecin çocuk odaklı yürütülmesini

önemli ölçüde engellemektedir. Görüşme sıklığı ve biçiminin çocuğun gelişimsel kapasitesine göre planlanmaması, uygun olmayan fiziksel ortamlar, meslek elemanlarının pasif kalması ve görüşme öncesi hazırlık ile görüşme sonrası düzenli psikososyal desteğin kurumsal olarak işletilmemesi, hem çocukların psikolojik bütünlüğünü zedelemekte hem de koruyucu ailelerin duygusal istikrarını ve sürece olan bağlılıklarını tehdit etmektedir. Çözüm, mevzuatta açık yükümlülükler, standartlaştırılmış hazırlık-izlem protokolleri, aktif uzman rehberliği ve evlat edinmeye geçiş için belirgin eşikler oluşturmaktan geçmektedir. Bu bulgular, koruyucu ailelik sisteminde mevzuattaki belirsizliklerin çocuk odaklı karar süreçlerini zayıflattığını ortaya koymaktadır. (Ervüz ve Türk (2025), biyolojik ailenin hak ve yükümlülüklerinin açık biçimde tanımlanmamasının hem çocuk hem de koruyucu aile açısından belirsizlik ve güvensizlik yarattığını belirtmiştir. Benzer biçimde Akyüz (2012) ve Doğan (2013), 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu hükümlerinin sahada tutarlı biçimde uygulanmamasının, çocuğun üstün yararı ilkesinin pratikte ihlal edilmesine yol açtığını vurgulamaktadır.

Tüm bu bulgular ışığında, biyolojik ailenin hak ve yükümlülüklerinin mevzuatta açık ve bağlayıcı biçimde tanımlanması, görüşme öncesi hazırlık ve görüşme sonrası psikososyal destek süreçlerinin zorunlu ve sistematik hâle getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, biyolojik aile yükümlülüklerini belirlenen sürelerde yerine getirmediğinde veya koşullarını iyileştirmesi mümkün olmadığında, çocuğun üstün yararı gereği evlat edinmeye geçiş süreçlerinin öngörülebilir, denetimli ve çocuk odaklı biçimde işletilmesi temel bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

3.3.6. Sivil toplum örgütlerine yönelik görüşler

Sivil toplum kuruluşlarının, koruyucu ailelik konusunda toplumu bilgilendirme ve bilinçlendirme süreçlerinde etkin bir rol üstlendiği katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu kuruluşların, koruyucu ailelik olgusunu toplum nezdinde normalleştirme, koruyucu aileler arasında dayanışma ve deneyim paylaşımını güçlendirme, ortak sorunlara çözüm üretme ve çocuklara yönelik destek mekanizmalarını geliştirme konularında sürecin tamamında önemli bir işlev gördükleri anlaşılmaktadır. Benzer biçimde Eurochild (2020) ve UNICEF (2023) raporlarında da sivil toplumun, aile temelli bakımın sürdürülebilirliğini artıran temel aktörlerden biri olduğu belirtilmektedir.

Sivil toplum çatısı altında bir araya gelen koruyucu ailelerin kendilerini daha değerli hissettikleri, benzer deneyimleri paylaşarak yaşadıkları sorunların çözümünde ilerleme kaydedebildikleri ve bu dayanışmanın psikososyal açıdan güçlendirici bir etki yarattığı belirtilmektedir. Katılımcıların anlatımlarında koruyucu ailelerin psikososyal dayanıklılığını güçlendiren sivil toplum ağlarının, yalnızlık hissini azaltarak ailelerin kurumsal mekanizmalara erişimini kolaylaştırdığı ve sistemin daha kapsayıcı işlemesine aracılık ettiği vurgusu yer almaktadır.

“Hiçbir yerde koruyucu ailelik yoktu önceden, insanlar bilmiyordu. Sivil toplumun bu konunun duyulmasında çok olumlu etkisi oldu. Çok emek veriyorsunuz, Koruyucu aile günü çıksın diye ne çok uğraştınız. Şimdi her yerde kutlanıyor, bu günün etkisi büyük bence ki amacınız buydu, kitlelere devlet kurumları aracılığıyla onların gücü ile ulaşmaktı biliyorum. Sivil toplumun gücü, etki alanı ne de olsa sınırlı, ama bu gün ile çok insana ulaşıldı.” (Katılımcı 2)

“Kurumdan çözüm almaktan daha çok çözümde destek olan dernekler şu an. Yani sizlere yazıyoruz, sizin grubunuza yazıyoruz. Orada bilen, tecrübe etmiş birisi tecrübesini paylaşıyor. Bizim kendi bekar ailelerin annelerin, tek ebeveyenlerin olduğu bir grup var. Orada deneyimlerimizi paylaşıyoruz, bilgi sahibi oluyoruz. Yani böyle, böyle. Kendi içimizdeki o dayanışma önemli bizim için. Veyahut da bir araya geldiğimizde neler yaşandığını, ne sorunlar olduğunu sivil toplum kuruluşu aracılığıyla iletmemiz daha kolay oluyor.” (Katılımcı 3)

“Koruyucu aileliği aslında sizlerin de sayesinde daha bilinçli şekilde herkes bilmeye başladı. Ama hep bir çekince var. Çekinceleri de görüyorum Eskiden daha kötüydü. Çok daha bilinçliyiz şu anda bu daha çok derneklerin başarısı. Ama sizin özellikle bu konuda çok katkınız var buradaki insanlar daha bilinçli. Eskiden bunlar yoktu. Destek alabileceğimiz, danışabileceğimiz yer de yoktu açıkçası.” (Katılımcı4)

“Ben gönüllü çalışırken koruyucu aileliği öğrendim ve araştırırken Korev'i buldum. En başından beri ne zaman başım sıkışsa ne yapmalıyım çocukla, hangi uzmandan destek almalıyım, ya da uzmanla şöyle bir sorun yaşadım ne yapmalıyım diye aradım. Gittim görüştüm, bana hep destek oldular. Bugün koruyucu ailelik bu kadar çok biliniyorsa kesinlikle KOREV'in bunda çok büyük etkisi var, ben şahidim. İyi ki varsınız.” (Katılımcı 4)

“Hep irtibatta oldum, etkinliklere katıldım, zaten başta bir tek sizin kurumunuz vardı. Sivil toplum olarak başka hiç kimse yoktu ulaşabileceğimiz. Ve pek çok şeyi bu Whatsapp grubundan takip ettiğim için biliyorum, gerektiğinde soruyorum, arıyorum derneği, biz bize hallediyoruz yani. Yoksa burada sosyal hizmet uzmanlığımız yine çok iyi niyetli, sorunumuz yok kendisi ile ama yetersiz. İnanın benim tecrübem on yıldır onun bildiklerinden o kadar fazla ki.” (Katılımcı 5)

“Kızım ile kavuştuktan sonra tabii diğer çocuklar, diğer koruyucu aileler neler yaşıyor diye de merak ediyor insan. Doğrusu çocuğumla geçen hayatımızı kolaylaştırmak, çocuğuma daha faydalı olabilmek için de isteniyor bu ve ben KOREV’i buldum. Orada birçok örnek var çünkü. Siz de orada çok güzel şeyler yaptığınızı biliyorum. Çok da güveniyorum. İhtiyacım olduğunda tereddütsüz soruyorum ve doğru yanıtlar alıyorum. Toplumun duymasında da çok fazla katkınız olduğuna inanıyorum.” (Katılımcı 6)

“ Valla ben sivil toplum örgütlerini çok desteklerim. Yani onların çok açık kapattıklarını, desteklediklerini bizleri ve daha gönüllü oldukları için çok daha detaylı çalışmalar yaptıklarını biliyorum, gözlemliyorum. Gerçekten gönül işi bu. Bence sivil toplum kuruluşlarına devletin de desteği daha çok olmalı. İnsanların da daha çok oraya yönelmelerinin gerektiğine inanıyorum. Devletin işini de kolaylaştırıyor, arada tampon oluyor mesela, uzmanlarla nasıl iletişim kurulacağını anlatıyor, bu çok önemli bence, hatta onlara daha az iş gidiyor bu sayede çok şeyi soruyor öğreniyoruz çünkü dernekten. Orada görüş alışverişi yapılarak sıkıntılarımıza daha kolay yol bulduğumuzu düşünüyorum. Yaşadığımız şeyleri birbirimize paylaşıyoruz. Gözden kaçırdığımız şeyleri belki hem yasal olarak kaçırdığımız şeyleri hem de sosyal olarak kaçırdığımız şeyleri birbirimizle paylaşarak doğruya ulaştığımızı düşünüyorum. Ben çok mutlu oluyorum.” (Katılımcı 6)

“Bana Bakanlıktan KOREV’i söylemişlerdi, ilk koruyucu aile olduğum dönemde siz de o zaman başkan olmak üzereydiniz, yeni bir yapılanma başlatmıştınız dernekte, koruyucu aileleri çağırıp sorunları konuştuğumuz bir toplantı yapmıştınız, sonrasında çok ilerledi dernek, tabii ki çok faydalandım, kızım ile etkinliklere katıldık, sorunları ilettik, birbirimize destek olduk.İşin içinde yaşayan insanları örneğin sizleri görmeleri, anlatmanız mutlaka koruyucu aile olmaya yönlendiriyor insanları. Çok etkiliyor, sizin yaptığınız çok büyük başarı bana göre, her yerde her şekilde anlatıyorsunuz. Sivil toplumun bu konuda katkısı olduğunu, kesinlikle çok fark yarattığını düşünüyorum.

“Derneklerin faaliyetleri sonrasında olumlu sonuç alındığını, sisteme katkı sunduğunu, mevzuat düzenleme anlamında, uygulamalar anlamında düşünüyorum. Kesinlikle sizlerin hatırlattığını düşünüyorum bazı şeyleri, akıllarına getiriyorsunuz, belki görmedikleri bir sorunu, bizlerin yaşadıklarını veya uzmanlara söyleyemediklerimizi aktarıyorsunuz. Sizin yaptığınız çok fazla konuşma var ve bizim dertlerimize onları sizin aracılığınızda iletiyor olmak kesinlikle çok etkili. Deneyim önemli çünkü insan inandığı şeyi savunabiliyor ve ortada çocuklar var, siz çocuğu ön plana alıyorsunuz hep çünkü yaşıyorsunuz.” (Katılımcı 7)

“Ya açıkçası şey yani özellikle sizin gelmenizden sonra bence toplumda çok daha fazla duyuluyor. Yani konuştuğum zaman hani insanlar aa o ne demek diyen sayısı bence baya bir azaldı. Hani Ankara’da mesela onu hiç duymuyordum. Burada birazcık duyuyorum, küçük yer. Şeyde işte karıştırıyorlar gönüllü ailelikle sürekli sende kalıyor falan gibi sorular geliyor.(Katılımcı 8)

“WhatsApp grupları bile faydalı olabiliyor iyi yönetilirse. Çünkü düşen öbürünün halinden anlıyor. Suriyeli çocuğum var diyor, nasıl yaparım diyor mesela? Öbürü de diyor ki şöyle yaptım öğreniyor insanlar. Onun dışında ben bunu hep diyorum. Yani bence Türkiye Psikiyatri Derneği var. Yani bunun gibi meslek federasyonları da var. Yani bir anlaşma yapılması lazım derneklerle, hem onların da faydasına aslında. Oradaki uzmanlar da yani psikologlar da bir alanda uzmanlaşırlar. Burası çok niş bir alan, her götürdüğünüz uzman konuyu bilmiyor, koruyucu ailelik özel bir durum, çocuğu her psikoloğa da götüremezsiniz. Böyle bir listemiz olsaydı mesela.” (Katılımcı 9)

“Sürecin tanıtımında bakanlıktan daha çok sivil toplumun etkisi olduğunu düşünüyorum, Bakanlığı da harekete geçirmede etkiniz var bence. Kesinlikle çok önemli bir iş yapıyorsunuz. Ben koruyucu aile olduktan sonra KOREV’i tanıdım, etkinliklerine katıldım. Kendisini insan değerli hissediyor, yalnız olmadığınızı görüyorsunuz, birçok bilgiyi edinebiliyoruz dernekten ve aileler birbirlerinden.” (Katılımcı 11)

“Çok önemli olduğunu düşünüyorum, ben toplantılarınıza katılıyorum, bana da çocuğuma da çok iyi geliyor. Bilgiye, doğru bilgiye kolaylıkla ulaşabiliyorum sizden mesela bence bu da çok önemli. Sorunları iletiyorsunuz, toplantılarda bakanlık yetkililerine direk anlatıyoruz bazen, onlar görüyor çözüm buluyor bunlar gerçekten değerli.” (Katılımcı 12)

“Şimdi Ülkü Hanım yüzünüz diye değil inanın samimiyetime, bir defa siz gerçekten o kadar büyük bir farkındalık yarattınız ki, muhteşem bir farkındalık yarattınız. Şimdi hangi kanalı açsanız bir şekilde bir koruyucu aileyle ilgili ya da farklı platformlarda koruyucu ailelikle ilgili bir şeyler gözümüze çarpıyor ve bu beni çok mutlu ediyor. Evet daha çok dillendiriliyor kesinlikle, ama özümüze dönecek olursa hani insanlar acımasız hala o duygu oturmamış. Burada yapılması gerekenler var hala.” (Katılımcı 14)

“Ya şöyle, ben bir kere dernekte çalışan herkese çok hayranım ve minnettarım. Çünkü bu yük, ağır bir yük. Gönüllülükle kaldırabilecek güce sahip değil herkes bu yükü. Yani sizin kendinize ait bir hayatınız varken onu bir kenara koyup bir de burada çok başka bir kulvarda koşmaya çalışıyorsunuz. Bu gerçekten müthiş özveri için ben çok minnettarım. Hepsine, orada gönüllü çalışan herkese. Ayrıca Türkiye’de STK olmak gerçekten kolay değil, üstelik bizim çocuklarımız devlete bağlı düşünsenize hiç kolay bir iş değil.” (Katılımcı 15)

“E şimdi biz koruyucu ailelerin hep kaygılandıkları konu biliyorsunuz, aman kurumda bir sıkıntı yaşamayalım, aman sesimiz çok çıkmasın derken, orada gönüllü olarak çalışan insanlardan, onlar da koruyucu aileyken daha cesur davranmalarını beklemek çok haksızlık gibi geliyor bana. Bazen böyle koruyucu ailelerde duyuyorum işte, dernekler ne iş yapıyor ki? Şunu yapsalar ya, sesleri çıksa ya, şuraya yürüseler ya falan. Diyorum ki ya siz yürüyün arkadaş, onlar da senin benim gibi koruyucu aile. Sen ne kadar kendini cesur hissediyorsan, o da ancak o kadar cesur hissedebilir. O yüzden bence dernekler fazlasıyla yapıyorlar. Ha şu var, bizde maalesef proje bazlı ilerlenmesi bana çok anlamlı gelmiyor derneklerin. Hani bu Ulusal Ajansla vb. falan yapılan projeler falan var ya, çok sıkı takipçisiyim çünkü proje yazıyorum. Şimdi evet, hibe desteği vs. güzel şeyler ama Türkiye artık bir proje çöplüğü. Etkisinin harcanana değdiğini düşünmüyorum.” (Katılımcı 15 Devam)

“Bir de kendi yananın aklına geliyor dernek sonra şey de oluyor, o yandığı konuyu çözdükten sonra yine unutuyor sizi. Ama derneğin olduğunu birilerine anlatmak, benim sorunumu çözdü demek, sosyal medyadaki bir paylaşımını bile yapmak, işte oraya ya hani bunlar bir şeyleri çözebiliyorlar gibi bir aidiyet hissetmek falan bunlar bile çok önemli. Unutmamak lazım. Çünkü bugün bize faydası oldu. Biz kendimizi kurtardık belki ama yarın yine ihtiyacımız olabilir. Bir başka ailenin ihtiyacı olabilir. Yani sadece kendimize dönük yaşadığımız zaman, kendi sorunumuzu çözelim diye yaşadığımız zaman bu işte bütünlük

halinde bir takım sorunların çözülmesini de engelliyoruz aslında bir yandan.” (Katılımcı 15 devam)

Koruyucu ailelerin bireysel olarak yaşadıkları sorunlarda, sivil toplum kuruluşlarının yönlendirici bir rol üstlendiği ve aileleri ilgili kurum ve birimlerle buluşturarak çözüm sürecine aktif biçimde katkı sağladığı gözlemlenmektedir. Bu aracılık ve rehberlik işlevi, koruyucu ailelerin yalnızlık hissini azaltmakta ve sistemle daha işlevsel bir iletişim kurmalarını kolaylaştırmaktadır.

“Süreç içinde önemli bir sorun yaşadım ve o dönemde süreci yönetmemde çok yardımcı oldular. O yüzden bu noktada işte STK'ların, derneklerin önemi gerçekten fark yaratan bir yerde. Bireysel anlamda fark yaratabiliyorlar ama. Günümüzde STK'ların, derneklerin büyük bir yaptırım ya da bir değiştirme gücü olduğuna artık çok inanmadığım için, hani şu anki var olan düzen kendi içerisinde göreceli olarak iyidir diyorum. Eğer bir STK'nın iyi ilişkileri varsa, işte on sorunlu konudan birini bile olumlu sonuçlanmasına sebep oluyorsa, bu da bir başarıdır gözüyle bakıyorum. Hani olması gereken bu değil ama süreçte böyle değerlendiriyorum.” (Katılımcı 1)

“Ben başvurduktan sonra KOREV'i uzmanım bana söyledi. Ancak sürecin içine girince toplantılarına katıldım. KOREV'deki yönetimin bilgili, deneyimli ve iyi niyetli insanlardan oluştuğunu olduğunu görerek olayın içine girdim. Ben sivil toplumu iyi biliyorum işimden dolayı. İnanmasaydım uzaklaştırdım. Ama onlar bu işin içindeler ve hepsinin de mutlaka bir şekilde çocuklara bir dokunmuşluğu var. Ben şu an yani o görüştüğüm andan şu güne kadar attığım adımların çoğunu onlarla paylaşıyorum. Onlardan destek alıyorum, tecrübelerinden yararlanıyorum. Görüşleri benim için çok değerli. Beni anladıklarından o kadar eminim ki. Herkes bir araya gelmiş ve herkes birbirine güzel gözlere bakıyor orada, eşit mesafede herkes.” (Katılımcı 2)

Sivil toplum kuruluşlarının etki alanının mevcut durumda sınırlı olduğu ve bu alanın genişletilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Katılımcılar, sivil toplumun karar alma süreçlerine daha fazla dâhil edilmesinin, koruyucu ailelik sisteminin gelişimine ve uygulamadaki sorunların çözümüne önemli katkı sağlayacağını belirtmektedir. Bazı araştırmalar devlet ile sivil toplum arasındaki iş birliği eksikliğinin, bu potansiyelin tam anlamıyla değerlendirilememesine yol açtığını da ortaya koymuştur (Ervüz ve Türk, 2023; Turan, 2016).

“Bir de sanki dışarıdan görünen bir yapıları yok,daha çok koruyucu aile dünyası içerisinde gibiler gibi bir algım var Bence STK'ların etki alanının genişlemesi gerekiyor. ”
(Katılımcı 1)

“Bizim çok işimize yarıyor sizlerin yönlendirmeleri, ama siz de ne kadar destek alıyorsunuz maddi manevi.Bu yönden desteklenmeli bence sivil toplum. Bu da etki alanınızı kısıtlıyor bence.” (Katılımcı 10)

Sivil toplum kuruluşlarının çocuklar açısından olumlu etkiler yarattığı ifade edilmektedir. Bu kuruluşların, çocuklara yönelik psiko-sosyal destekler sunmalarının ve aileleri ilgili mekanizmalara yönlendirmelerinin yanı sıra, çocukların diğer koruyucu ailelerde yetişen akranlarıyla bir araya gelmelerine olanak tanıdıkları görülmektedir. Bu buluşmalar, çocukların yalnız olmadıklarını fark etmelerini, benzer deneyimlere sahip bireylerle bağ kurmalarını ve içinde bulundukları aile modelini “normal” bir yaşam biçimi olarak kabul etmelerini kolaylaştırmaktadır.

“Benim kızım o toplantılarda çok rahat ve çok içtenlikle katılıyor, katılmak istiyor. Çocuklarımız birbirleriyle kaynaşıyorlar. Sadece kendi çocuğumuzu değil, biz oradaki bütün çocukları koruyoruz orada .” (Katılımcı 2)

“Ben zaten o toplantılara çoğunluğuna, çok güzel toplantılarınız oldu, katılıyorum. Kızım birçok aileyi görsün, kendisi gibi koruyucu ailede olan çocukları görsün, kendisinin tek olmadığını anlasın diye çok katıldım. Onun açısından faydası oldu. Çünkü o yalnız kendisi koruyucu ailede zannediyordu. Herkes kendi annesiyle babası yaşıyor diye düşünüyordu. Ama orada çocukları görünce bunun bir yaşam biçimi olduğunu, birçok insanın aynı şeyi yaşadığını gördü. Yani bunun işimizi daha kolaylaştırdığını düşünüyorum. Çocuklar için normalleşiyor bir araya geldiğimizde ayrıca. Mesela kendisi gibi çocuklarla bir araya gelince en azından ben yalnız değilim, benim gibi olanlar da var diyor çocuk. İşte onlarla bir araya geldiğinde arkadaş da oluyorlar. Bir de kendi gibi olanlarla rahat paylaşabiliyorlar durumlarını, birbirleriyle kendi sıkıntılarını paylaşıyorlar. Kendileriyle ilgili bağ kurabiliyorlar. Benim şu durumun var, işte onun da böyle böyle bir durumu var gibi.”(Katılımcı 6)

Bu araştırmanın bulguları, koruyucu ailelik sisteminin çok katmanlı ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu, çocuğun gelişimsel iyilik hâlinin yalnızca aile içi ilişkilerle değil, aynı zamanda sistemin işleyişi, meslek elemanlarının yeterliliği, toplumsal farkındalık

düzeyi ve yasal çerçevenin işlevselliğiyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcı anlatımları, koruyucu aileliğin hem çocuğa hem de ebeveyne dönüştürücü bir deneyim sunduğunu, ancak bu sürecin kalıcılığı ve niteliğinin güçlü bir kurumsal destek ağı, eşgüdümlü profesyonel rehberlik ve sosyal kabul ortamıyla mümkün olabileceğini göstermektedir. Özellikle psikososyal destek mekanizmalarının sürekliliği, biyolojik aileyle yürütülen süreçlerin çocuk odaklı yapılandırılması ve tek ebeveynli koruyucu ailelerin özgül gereksinimlerine duyarlı politikaların geliştirilmesi, sistemin sürdürülebilirliği açısından temel öneme sahiptir. Sonuç olarak, koruyucu ailelik yalnızca bireysel bir fedakârlık alanı değil, toplumsal dayanışma, kurumsal sorumluluk ve çocuk hakları temelli bir sosyal hizmet pratiği olarak ele alınmalıdır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Bu araştırma, tek ebeveynli koruyucu ailelerin deneyimlerini üç temel aşama çerçevesinde incelemiştir: koruyucu aile olmaya karar verme, koruyucu aile olma ve koruyucu aile olduktan sonraki süreç. Bulgular, söz konusu süreçlerin bireysel motivasyonlardan kurumsal uygulamalara, biyolojik aile ilişkilerinden toplumsal algılara kadar çok katmanlı bir yapıda seyrettiğini göstermektedir. Araştırmanın sonuçları, temalar üzerinden bütüncül olarak aşağıda sunulmaktadır.

4.1.1. Kişinin kendisine ilişkin sonuçlar

Koruyucu aile olma konusunda bilgi edinme, karar verme ve ilk başvuru aşamalarını tanımlayan koruyucu aile olmaya karar verme süreci incelendiğinde; tek ebeveynli koruyucu aile olan bireylerde yoğun ve belirgin bir çocuk sahibi olma isteğinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Evlenmeme tercihi veya evlilik koşullarının oluşmaması, bu arzuyu zayıflatmamış, tersine farklı yollar arama gereksinimini artırmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, bu amaçla yaptıkları araştırmalar sırasında koruyucu ailelik kavramıyla tanışmışlardır. Tek ebeveynlerin genellikle 35 yaş ve sonrasında ebeveyn olmayı düşündükleri, yaşa bağlı olarak evlat edinmede karşılaşılan uzun bekleme sürelerinin

koruyucu aileliğe yönelimi hızlandırdığı görülmektedir. Evlat edinme isteğiyle yola çıktıklarını ifade eden adayların, koruyucu aileliği öğrendikten sonra iki sistem arasındaki farkları kavrayıp kabullenerek koruyucu aileliğe başvuruda bulundukları gözlenmektedir.

Tek ebeveynli bireylerde koruyucu aile olmanın temel motivasyonu çocuk sahibi olma arzusudur, ancak karar verme sürecinde bireyler, çeşitli korkuları bulunmasına rağmen genetik bağı geri plana itebilmekte ve çocuk odaklı bir perspektifle hareket edebilmektedir. Biyolojik çocuk sahibi olmanın belirleyici bir ölçüt olarak görülmediği, başkasının doğurduğu çocuklara da anne-baba olunabileceği yönündeki kanaatin baskın olduğu anlaşılmaktadır. Çocuk sahibi olmanın biyolojik ebeveynlikten çok “hayata anlam katma” ile ilişkilendirildiği vurgulanmakta, bu bakış açısının, sistemsel aksaklıklar ve biyolojik aileye ilişkin kaygıların önünde motive edici bir unsur olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Hayata anlam katma yönelimi, bunun ancak bir çocuğun yaşamını dönüştürmekle mümkün olacağına dair inançla birleştiğinde, sisteme girişlerde kolaylaştırıcı etki yaratmaktadır.

Araştırma kapsamına giren tek ebeveynli koruyucu ailelerde eğitim ve ekonomik düzeyin görece yüksekliği ile kaynaklara erişim hususundaki yetkinliklerin dikkat çektiği görülmektedir. Bu adaylar, kararlarını net biçimde verebilen, bu kararların arkasında durma cesareti ve iradesine sahip, çevreden gelen olumlu ya da olumsuz yorumları belirleyici hâle getirmeyen kişilerdir. Koruyucu ailelik sisteminin işleyişi, toplum ve yakın çevre tepkileri, biyolojik ailenin varlığı, genetik faktörlerin veya travmaların çocuk üzerindeki etkileri gibi unsurlar, karar süreçlerini belirgin biçimde sekteye uğratmamaktadır.

Koruyucu ailelik, evlat edinmenin bir basamağı olarak değil, kendine özgü ilke ve amaçları bulunan ayrı bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Uzun süredir dolaşımda olan “koruyucu ailelik evlat edinmenin bir basamağıdır” algısının, görüşme yapılan tek ebeveyn koruyucu ailelerin hiçbirinde karşılık bulmadığı görülmüştür. Katılımcılar, sistemsel farklılıkları bilerek, inanç ve kararlılıkla koruyucu aileliği tercih etmektedir. Özellikle başlangıçta evlat edinmenin ikincil önemde olduğunu, asıl önemli olanın çocuğun ve kendilerinin yaşamlarının anlam kazanması olduğunu ve bunun için velayet bağının zorunlu görülmediğini ifade etmektedirler. Bununla birlikte, sistemin içerisine girdikten sonra birkaç farklı nedenle evlat edinmeye yönelik güçlü bir istek doğmaktadır, çocuğa zaman içinde duyulan derin sevgi ve bağlanma, çocuğun geleceğine ilişkin artan kaygılar,

biyolojik ailenin olumsuz koşullarının değişmeyeceğine dair inancın güçlenmesi ve biyolojik ailenin çocuğu yıpratıcı tutumları gibi etkenler evlat edinme arzusunun zamanla artırmaktadır. Ancak bu istek, sürecin başlangıcına eşlik eden bir duygu değildir. Söz konusu isteğin yaşamın doğal akışı içinde gelişmesinin olağan ve yerinde olduğu, bunun gerçekleşmemesi durumunda koruyucu aileliğin kurum bakımından ayırt ediciliğinin zayıflayacağı düşünülmektedir.

Evrakların hazırlanması, başvurunun tamamlanması, inceleme, koruyucu aile statüsünün alınması ve çocuk ile eşleştirmeyi kapsayan koruyucu aile olma sürecinde; tek ebeveyn koruyucu aile adaylarının yüksek bir heyecan ve istek düzeyiyle hareket ettikleri, süreci olumlu algılayarak kararlılıkla sürdürdükleri görülmektedir. Bu uygulamanın kişisel anlamda da iyileştirici bir etkisi olduğu, bir tür doğuma hazırlık ve doğum heyecanı ile benzeştirildiği sıkça dile getirilmektedir.

Koruyucu aile olduktan sonraki tüm sürece ilişkin değerlendirmelerde, yaşamın zorlaştığı ve sorumlulukların arttığı, ancak bireysel düzeyde daha olumlu bir bakış açısının benimsendiği ve sürecin öznel olarak iyi hissettirdiği belirtilmektedir. Tek ebeveynler, artan sorumluluklara karşın yaşamlarının daha anlamlı hâle geldiğini “işe yaradığını hissetme”, “hayata değer katma” ve “manevi tatmin” kavramlarıyla görünür kılmaktadır.

Tek ebeveynlerin nitelik ve yaşam becerilerinin yüksek olduğu, tek olmanın, sahip olunan kişisel yetkinlikler nedeniyle herhangi bir eksiklik yaratmadığı, çocuk odaklı bir yaşam tarzına hızlı ve etkili biçimde uyum sağlandığı, hatta bu durumun olumlu yönler barındırdığı ifade edilmektedir. Tek ebeveynler, yetkinliklerine güvenerek rol model eksikliğinin çocuk açısından telafisini büyük ölçüde sağlayabildiklerini düşünmektedir.

Tek ebeveynli koruyucu aileler, çoğu zaman “koruyucu aile” kimliğini unuttuklarını, çocuklarını derin bir sevgiyle sahiplendiklerini ve süreci olağanlaştırarak sürdürdüklerini belirtmektedir. Biyolojik ailelerden bir farkları bulunmadığını, hatta çocuklara karşı daha özenli davrandıklarını vurgulamaktadırlar. Bu ilişkinin niteliğinin, Türk toplumunun duygusal yapısı ve çocuğa yönelik güçlü bağlılık kültürüyle de ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Tek ebeveynlik bir eksiklik olarak değil, çocuk odaklı yaşam biçimine geçişi kolaylaştıran bir unsur olarak deneyimlenmektedir. Tüm katılımcılar, karşılaştıkları olumsuzluklara rağmen “Bugün olsa yine yapacaklarını” ifade etmişlerdir.

4.1.2. Uygulamaya ilişkin sonuçlar

Koruyucu aile olma konusunda bilgi edinme, karar verme ve ilk başvuru aşamalarını tanımlayan koruyucu aile olmaya karar verme süreci incelendiğinde; bilgi edinmek için öncelikle Bakanlıkla doğrudan görüşme ve resmî web sayfasından yararlanıldığı, ikinci sırada sivil toplum kuruluşlarının tercih edildiği, bir diğer bilgi kaynağının ise yayınlar olduğu anlaşılmaktadır. Adaylar, başvuru sırasında genel nitelikli bilgiler edindiklerini, ancak sistemin işleyişine ilişkin ayrıntıları süreç ilerledikçe deneyim yoluyla öğrendiklerini belirtmektedir. İlk bilgilendirme o an için yeterli görünmekle birlikte, izleyen aşamalarda pek çok konuda eksik bilgi verildiğinin fark edildiği ifade edilmektedir. Adaylara, koruyucu aileliğin işleyişi ile hak ve yükümlülükler konusunda bilgi aktarılırken, en temel konularda dahi eksiklikler olduğu ortaya çıkmaktadır.

Meslek elemanlarının bilgilendirme sırasında biyolojik aileye dönüş olasılığını “Çocuk ya bir gün giderse?” sorusuyla tüm adaylara yönelttiği, tek ebeveynlerin ise başvurudaki kararlılıkları, çocuk sahibi olma arzularının gücü ve iletişim becerilerinin niteliği sayesinde bu sorgulamayı sorun yaşamadan aşabildikleri görülmüştür.

Başvuru aşamasında meslek elemanlarının tek ebeveyn koruyucu ailelere, cinsiyet ayrımı yapmaksızın, büyük ölçüde olumlu yaklaşıtları ifade edilmektedir. Olumsuz tutumlarla karşılaşan adayların ise bu durumu etkili iletişimle çözebildikleri ve kararlarının arkasında durmayı sürdürdükleri gözlemlenmektedir.

Adayların çocuk alanında çalışan mesleklerde olması ya da daha önce çocuklarla gönüllü çalışmalar yapmış olmaları, karar sürecini olumlu etkilemektedir. Koruyucu aile veya evlat edinen rol modellerin varlığı karar sürecini kolaylaştırmakta ve olumlu yönde dönüştürmektedir. Aile içinde evlat edinme veya koruyucu ailelik yoluyla aileye katılmış çocukların bulunması ve bunun açıklıkla paylaşılması, aile içindeki çocukları ileride benzer yollarla ebeveyn olmaya teşvik etmektedir. Ayrıca Türk aile yapısında, ihtiyaç sahibi çocukların kurumsal olmayan sahiplenme yoluyla aileye katılmasının tarihsel ve kültürel olarak yaygın olduğu da ifade edilebilir.

Katılımcıların önemli bir çoğunluğu, koruyucu aileliğe başlamadan önce eğitime erişememiştir. Eğitimin bu aşamadan önce verilmemesi, sistemsal bir sorun alanı olarak vurgulanmaktadır.

Evrakların hazırlanması, başvurunun tamamlanması, inceleme, koruyucu aile statüsünün alınması ve çocuk ile eşleştirmeyi içeren süreçte; meslek elemanının süreci yönetme biçimi adaylarda olumlu ya da olumsuz duygulanımlar yaratmakla birlikte, kararın kendisini belirgin biçimde değiştirmemektedir.

Evrak hazırlama sürecinde özellikle sağlık raporlarının temininde karşılaşılan güçlükler öne çıkmaktadır. İlgili kurumların koruyucu ailelik hakkında bilgi eksikliği, raporların zaman alıcı niteliği, maddi külfet, yerleşik iş akışlarının bulunmaması ve çalışan önyargıları, süreci koruyucu aileler için zorlaştırabilmektedir.

İnceleme sürecinde meslek elemanının yetkinliği, tutumu ve bilgilendirme düzeyi kritik önemdedir. Olumlu yaklaşımlar süreci kolaylaştırırken, önyargılı tutumlar ailelerde stres yaratmaktadır.

Eşleştirme sürecinde meslek elemanının kurum bakımındaki çocuklar hakkında bilgi derinliği ve adayın niteliklerini doğru kavrayışı, eşleştirmenin başarısını doğrudan etkilemektedir. Meslek elemanının çocuğun bulunduğu kurumla ilişkileri de süreci olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çocukların dosyalarında geçmişe ilişkin bilgilerin yetersiz olduğu ya da çeşitli kaygılar nedeniyle koruyucu aileyle paylaşılmadığı görülmektedir.

Teslim sürecinde, çocuğun öyküsü ve sağlık durumuna dair bilgilendirmenin eksikliği, haklar ve bu hakların kullanımı konusunda ayrıntı verilmemesi, teslim sürelerinin gereğinden kısa ya da uzun belirlenmesi, uzmanın iletişim bilgilerinin paylaşılmaması ve iller arası uygulama farklılıkları, en sık dile getirilen sorun alanlarıdır.

Koruyucu aile olduktan sonraki tüm evrelere ilişkin değerlendirmelerde, meslek elemanlarının koruyucu aileliğe bakış açıları, deneyimleri ve mesleki yeterlikleri süreci doğrudan etkilediği görülmektedir. Koruyucu ailelerin çoğunluğu, süreç boyunca kendilerine yönelik yapıcı bir yaklaşımın sergilenmediğini ve çocuğun devlet korumasında olmasının kimi zaman “korkutucu bir unsur” olarak öne sürüldüğünü belirtmektedir. Çocuk odaklı yaklaşım, koruyucu aileyi yönlendirme ve etkili işbirliği, süreci belirgin ölçüde kolaylaştırmakta, çocuğun yararını artırmaktadır. Süreçte en temel sorunlardan biri, meslek elemanlarının sık değişmesi ve yeni gelen personelin sürece hâkimiyetinde yaşanan zorluklardır. Özellikle uzun süredir koruyucu aile olanlarda, yeni personelin deneyim eksikliği, dosya bilgilerinin yetersizliği, önceki ziyaretlerin sınırlılığı ve dosyaya hâkim

olmadan gerçekleştirilen ziyaretler, hem koruyucu aileyi hem de çocuğu yıpratmaktadır. İzleme süreçlerindeki düzensizlikler belirgin olup, iş yükünün fazlalığı ve görece nitelikli ailelere duyulan güven gerekçesiyle ziyaret sıklığının azalması veya düzensiz hâle gelmesi sık gözlenmektedir. Çocuk dosyalarının bire bir ve sürekli takibinde, risk doğurabilecek ayrıntıların irdelenmesine dönük eksiklikler önemli bir sorun başlığıdır.

Araştırmanın en çarpıcı bulgularından biri, koruyucu ailelere ve çocuklara yönelik psikososyal destek mekanizmalarının neredeyse hiç bulunmamasıdır. Katılımcıların tamamı, Bakanlık tarafından çocuklara ve ailelere yapılandırılmış bir psikolojik danışmanlık sunulmadığını, kriz dönemlerinde yalnız bırakıldıklarını ve sorunları kendi çabalarıyla ya da özel destek yoluyla çözmek durumunda kaldıklarını belirtmektedir. Bu durum, tek ebeveynlerin yükünü artırmakta ve çocukların travmalarla baş edebilmesini güçleştirmektedir. Bakanlık bünyesinde sağlanamayan desteğin dışarıdan temini zorunluluk haline geldiği için, maddi kaynakların çocuğa özgü gereksinimler temelinde yeniden düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Çocukların özel durumlarına ilişkin özgül eğitim almış meslek elemanlarının kurum bünyesinde yeterli sayıda istihdam edilmediği de vurgulanmaktadır.

Tek ebeveynli modele özgü bir eğitim programının bulunmayışı önemli bir eksikliktir. Mevcut eğitimlerin içerik açısından yetersizliği, her ailenin çocukla buluşma öncesinde eğitimi almaması, geç alması veya hiç almaması, eğitimlerin gereksinim temelli ve süreklilik arz eden bir yapıda olmaması başat bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Travma bilgili koruyucu ailelik eğitiminin gerekliliği, katılımcı ifadelerinde sıkça öne çıkmaktadır.

Çocukla buluşma sonrası uyum sürecinde biyolojik ailelere tanınan ek izinlerin, koruyucu ailelere de tanınması gerekliliği hayati bir başlık olarak yinelenmektedir.

Süreç boyunca iki yılda bir düzenli olarak hazırlanması gereken belgelerin, özellikle sağlık belgelerinin yenilenme sıklığına yönelik sorgulamalar yaygındır, bu belgelerin temininde ciddi güçlükler yaşandığı belirtilmektedir. Uygulamada karşılaşılan zorluklar, koruyucu aileler için bıkınlık verici, yorucu ve maddi külfet doğuran süreçlere dönüşebilmektedir. Ek olarak sağlık raporlarında ortaya çıkabilecek sorunların hangi sonuçları doğuracağına ilişkin çerçevenin açık biçimde belirlenmesi gereksinimi önemini korumaktadır.

Koruyucu ailenin yaşam tarzının sürekliliği ve çocuğun bu yaşamla uyumlu biçimde gelişimine destek verilmesi hedefleri doğrultusunda, şehir dışı ve yurt dışı seyahatlerde kolaylaştırıcı düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Yurt içinde hafta sonu, kısa mesafeli ve ani kararlarla yapılan seyahatlerde bildirim zorunluluğunun sorun yarattığı ve yaşamı kısıtladığı, hafta sonu ve mesai saatleri dışında bildirim yapılabilecek bir merciin bulunmamasının ayrı bir sorun alanı oluşturduğu ifade edilmektedir. Yurt dışı seyahatlerde pasaport çıkarılması için biyolojik ailenin onayına başvurulması önemli bir engel olarak öne çıkmakta, kimi durumlarda uzmanın kayyum sıfatıyla çözüm üretmeye yanaşmadığı görülmektedir.

Koruyucu ailelerin günün her saatinde başvurabilecekleri yetkili bir mercinin olması zorunluluğuna vurgu yapılmaktadır.

Koruyucu aileler arasında iletişimi artırıp karşılıklı deneyim aktarımını mümkün kılacak platformların oluşturulması önem taşımaktadır. Deneyimli “rehber koruyucu aile” uygulamalarının hem mevcut ailelere hem de yeni adaylara somut katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

Koruyucu ailelerin en büyük kaygılarından biri, “Ya bana bir şey olursa çocuğum ne olacak?” düşüncesidir. Bu başlığın açık ve net düzenlemelerle aydınlatılması ve çocukların bu gibi durumlarda mevcut yaşam düzenlerinin sürdürülebilmesinin güvence altına alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Uygulamada iller arasında ve hatta aynı ilde görev yapan meslek elemanları arasında dahi belirgin farklılıklar bulunduğu, uygulama birliği bakımından düzenlemelere ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Koruyucu aileliğin yeterince ve doğru biçimde tanıtılmaması nedeniyle toplumda normalleşmenin sağlanamadığı, koruyucu aile olmaya cesaret eden kişi sayısının sınırlı kaldığı ve koruyucu aileler ile çocukların çeşitli toplumsal etiketlerle karşılaştığı belirtilmektedir.

Çocuklarla çalışan mesleklerde (öğretmenlik gibi) görev yapan koruyucu ailelerin, çocuklardaki farklılıkları daha kolay saptayabildiği ve çözüm sürecini hızlandırabildiği gözlemlenmektedir.

Koruyucu aileye verilen sorumluluklar ile yetkiler arasında uyumsuzluk olduğu, yetkilerin sınırlı kaldığı, çocuğun üstün yararı gözetilerek yetki alanlarının düzenlenip genişletilmesi ve bunun yasal alt yapı ile desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir. Çocuğun yaşamını etkileyebilecek ve acil alınması gereken kararlarda koruyucu ailenin söz sahibi olması talep edilmektedir.

4.1.3. Çocuğa ilişkin sonuçlar

Koruyucu aile olma konusunda bilgi edinme, karar verme ve ilk başvuru aşamalarını tanımlayan koruyucu aile olmaya karar verme süreci incelendiğinde; koruyucu aile adaylarının çocukla ilgili yaş ve cinsiyet tercihi yaptıkları, bu tercihlerini güçlü gerekçelerle destekledikleri ve kuruma uygun bir iletişim diliyle aktardıkları anlaşılmaktadır. Tek ebeveyn koruyucu ailelerin seçim kriterlerini, kendi olanak ve yapabilirliklerini dikkate alarak açık ve net biçimde belirledikleri ve kararlı bir tutum sergiledikleri gözlenmektedir. Tek ebeveynler, cinsiyete ilişkin tercihlerinde daha aşına ve yakın hissettikleri cinsiyete yönelmekte, yaş tercihinde ise “bizim ailemizde, bizim kültürümüzde yetişsin” düşüncesi belirleyici olmaktadır.

Evrakların hazırlanması, başvurunun tamamlanması, inceleme, koruyucu aile statüsünün alınması ve çocuk ile eşleştirmeyi kapsayan süreçte, çocukların koruyucu ebeveynle karşılaştıklarında genellikle olumlu tutum sergiledikleri, birçok koruyucu ailenin “çocuğun kendilerini seçtiği” yönünde bir deneyim dile getirdiği görülmektedir. Bu karşılaşma, sıklıkla doğum anıyla eşdeğer, “mucizevi” bir deneyim olarak nitelendirilmektedir.

Çocukların büyük çoğunluğunun koruyucu aile yanına yerleştirildiklerinin ilk günlerinde yoğun güven sorunları yaşadıkları, kurum bakımının yol açtığı olumsuz etkiler ve davranış kalıplarının gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, koruyucu ebeveynin ilgisi ve desteğiyle uyum süreçlerinin genel olarak kısa sürede tamamlandığı ve karşılıklı alışmanın sağlandığı ifade edilmektedir.

Koruyucu aile olduktan sonraki tüm sürece ilişkin değerlendirmelerde, soyadı farklılığının çocukları olumsuz etkilediği ve sıklıkla sorgulanan bir konu olduğu vurgulanmaktadır. Kurumlarda koruyucu aile yerine biyolojik aileye ilişkin bilgilerin esas alınması ve bu bilgilerle hitap edilmesi, çocuğu olumsuz etkilemektedir.

Çocuklar, doğru dil ve yaşa uygun bir anlatımla koruyucu aile yanında bulunmalarını ve iki ailenin varlığını kabullenebilmektedir. Koruyucu aile, durumu gerekli görülen yerlerde öncelikle öğretmen ve PDR birimleriyle paylaşmaktadır. Çocuklar ise yaşça küçükken toplumsal çevreleriyle bu bilgiyi daha kolay paylaşıırken, büyüdükçe paylaşmaktan imtina edebilmektedir. Koruyucu ailenin durumu çekinmeden anlatması ve çevrenin görece daha bilinçli olduğu ortamlarda, çocukların da paylaşımı normalleştirdiği gözlenmektedir.

Çocukların, yeniden terk edilme ve biyolojik aileye dönme ihtimaline ilişkin kaygıları büyük ölçüde taşıdıkları, yaş ilerledikçe ve koruyucu aile yanında kalış süresi uzadıkça, söz hakkının sınırlılığı ve istemedikleri hâlde biyolojik aileyle görüşmek zorunda bırakılmaları nedeniyle mutsuz oldukları ve olumsuz etkilendikleri ifade edilmektedir. Bu durum, zaman zaman davranışlara yansıyabilmekte ve koruyucu aileye yönelen öfke biçiminde tezahür edebilmektedir.

Tek ebeveynli ailede diğer ebeveynin yokluğunun çocuk üzerindeki etkileri değişkenlik göstermektedir. Tek ebeveynin konuyu aktarış biçimi ile aile ve sosyal çevrede rol modellerin bulunması bu etkileri biçimlendirmektedir. Çocuklar, bir ebeveynin eksikliğini sorgulayabilmekte, iki ebeveynle büyüyen akranlarına özenebilmektedir. Bununla birlikte, farklı aile modellerinin olağan olduğunun vurgulanması, yakın çevrede sağlıklı rol modellerin varlığı ve konunun gerçekçi bir dille ele alınması, sorunların önüne geçebilmektedir. Bazı durumlarda tek ebeveynli olmanın, çift ebeveynli ailelere kıyasla belirli avantajlar sunabildiği de ifade edilmektedir. Tek ebeveynin durumu kabullenip normalleştirilmesi, korku duymaması ve gerçekçi bir aile anlayışıyla konuyu açıklaması süreci olumlu etkilemektedir.

Çocuk ile aile arasında bağlanma oluştuğu, ancak her çocuğun “Neden ben bırakıldım?” sorgulamasını yaşadığı belirtilmektedir. Yaş ve bilinç düzeyi arttıkça, çocukların biyolojik ailenin terk etme nedenlerini çoğunlukla haklı bulmadıkları ve görüşme isteklerinin azaldığı gözlenmektedir. Terk edilme deneyiminin izleri uzun süre devam edebilmekte, biyolojik aile görüşmeleri ile tetiklenebilmektir, çocuklar, koruyucu ailenin sevgisinin sahiciliğini zaman zaman sınavabilmektedir.

Travmatik süreçlere ve sistemsel aksaklıklara rağmen koruyucu ailelerin sevgisi, ilgisi ve özeni ile çocukların uyumlu, gelişen, iyileşen, potansiyellerine yaklaşan, akademik ve sosyal açıdan güçlenen bireyler hâline geldikleri ifade edilmektedir.

4.1.4. Biyolojik aileye ilişkin sonuçlar

Koruyucu aile olma konusunda bilgi edinme, karar verme ve ilk başvuru aşamalarını tanımlayan koruyucu aile olmaya karar verme süreci incelendiğinde, tek ebeveynli koruyucu ailelerde biyolojik aileye yönelik başlangıç tutumunun görece daha olumlu olduğu, çocuğun yaşamına dokunma ve anne-baba olma motivasyonlarının, biyolojik aileye ilişkin kaygıları geri plana ittiği anlaşılmaktadır. Bu aşamada çocuk odaklı bakış açısı, ebeveyn olma arzusunun gücü ve biyolojik ailenin sürece etkilerinin öngörülememesi, olumsuz beklentileri sınırlamaktadır.

Evrakların hazırlanması, başvurunun tamamlanması, inceleme, koruyucu aile statüsünün alınması ve çocuk ile eşleştirmeyi kapsayan süreçte; koruyucu ailelere biyolojik ailelere ilişkin sınırlı bilgi verildiği görülmektedir. Bu nedenle koruyucu aileler, biyolojik ailelerin yaşam koşulları ve çocukların travmaları hakkında bilgiyi çoğunlukla süreç içinde deneyim yoluyla edinmektedir.

Koruyucu aile olduktan sonraki tüm sürece ilişkin değerlendirmelerde, biyolojik aile sıklıkla “korkulan varlık” olarak nitelendirilmektedir. Ancak korkunun odak noktası koruyucu ailenin kendisi değil, çocuktur. Biyolojik ailenin çocuğu “arafta” bırakarak potansiyeline ulaşmasını ve travmalarının bütünüyle iyileşmesini engelleyeceğine dair bir kaygı söz konusudur.

Biyolojik aileyle görüşme sıklığı ve görüşme ortamlarına ilişkin sorunlar yaygındır. Çocuk lehine düzenlemelerin sınırlı olduğu, olumsuz nitelikteki görüşme mekânlarının (örneğin cezaevi) çocukların psikolojik sorunlarını derinleştirdiği ifade edilmektedir. Sık görüşmelerin koruyucu ailelerin zamanını yoğun biçimde tüketmesi, hem çocuk hem de aile açısından yaşamı aksatan zorluklar yaratabilmektedir. Sürecin başlangıcında biyolojik aileye ilişkin kaygı daha sınırlıyken, bağlanma arttıkça “çocuğumu bir gün alırlar mı?” endişesinin yükseldiği, çocukların görüşmelerden olumsuz etkilenmesinin koruyucu aileleri de derinden üzdüğü ve yüklerini arttırdığı görülmektedir.

Bakanlık tarafından biyolojik ailelere yönelik sosyal çalışmaların yürütülmemesi ve biyolojik aile-çocuk ilişkisine dair yönlendirmelerde belirgin eksiklikler bulunması, ailelerde psiko-sosyal yönden olumlu bir değişimin oluşmasını engellemektedir. Çocuğun, biyolojik ailenin olumsuz etkilerinden korunması ya da bu etkilerin azaltılmasına yönelik güçlendirilmesi gerekmektedir. Meslek elemanlarının bu konuda sınırlı destek sundukları, biyolojik aile görüşmeleri öncesi ve sonrası için bir destek mekanizmasının bulunmadığı görülmektedir. Koruyucu aileler, büyük ölçüde kendi bilgi ve imkânlarıyla ve dışarıdan aldıkları desteklerle çocuklarını yönlendirmeye çalışmaktadır. Biyolojik aile görüşmelerinden olumsuz etkilenen çocuklarda önemli sorunlar ortaya çıkabilmekte, gelişim seyrinde aksamalar gözlenebilmektedir. Görüşme öncesinde ve sonrasında destek sunulmaması, çocuğun koruyucu aileye yönelen öfkesini ve güçlüklerini artırabilmekte, koruyucu aileyi de desteksiz bırakmaktadır.

Görüşme süreçlerinde fiziksel koşullar, görüşmeye katılan kişilerin yakınlık dereceleri, görüşmenin yürütülme usulleri ve meslek elemanının biyolojik aileyi yönlendirme yeterliği, sonuçları doğrudan etkilemektedir. Biyolojik ailenin düşük niteliklere sahip olması ve çocuğa yönelik emeğinin sınırlılığına karşın, sırf “doğuran ebeveyn” olma sıfatıyla daha fazla söz hakkına sahip görülmesi, “çocuğun üstün yararı” ilkesiyle çatışmaktadır. Biyolojik ailenin hak ve yükümlülükleri sistemde açık biçimde tanımlı değildir. Bu hak ve yükümlülüklerin tanımlanması, çocuğa zarar verilmesinin engellenmesi, belirli yükümlülüklerin tanımlanmış sürelerde yerine getirilmemesi veya koşulların iyileştirilememesi ve çocuğun yeniden biyolojik aileye dönmesinin mümkün olmadığı hallerde, çocuğun üstün yararı uyarınca koruyucu ailesi tarafından evlat edinilmesine imkân tanıyacak düzenlemelerin yapılması gereği önemle vurgulanmaktadır.

Biyolojik ailelerin büyük bölümünün olumsuz yaşam koşullarına sahip, çocuklara yönelik hak temelli bakış açısı taşımayan kişiler olduğu görülmektedir. Bu niteliklere sahip ailelerin çocuğun bakımına ilişkin kanuni “özen yükümlülüğü” nü yerine getirmedikleri hâlde karar verici konumda kalmalarının, koruyucu aileyi ve çocuğun gelişimini olumsuz etkilediği ifade edilmektedir.

Kuramsal olarak süreli ve çocuğu en kısa sürede biyolojik aileye döndürmeyi amaçlayan koruyucu aile sisteminin, uygulamada bu amacı gerçekleştirmediği, amaca uygun yürütülmediği, çocukların biyolojik ailelerine döndürülemediği, uzun yıllar koruyucu aile yanında yaşadıkları, koruma kararı kaldırıldığında dahi biyolojik çocuklar

gibi koruyucu aile ile yaşamlarının devam ettiği görülmektedir. Bu durumda koruyucu aile yanındaki yaşamları boyunca çocukların “arafta” bırakılması gerçeği belirginleşmekte ve çocuğun yüksek yararı doğrultusunda hareket edilmesi zorunluluğu güçlü biçimde ortaya konmaktadır.

Biyolojik aileye dönüş korkusu, başvuru aşamasından farklı olarak bağlanma sonrasında yoğunlaşmaktadır. Korku, bizzat dönüş olgusundan ziyade, uygulamada gözlemlenen sorunlar ve süreçlerin hakkaniyete uygun yürütülmediği yönündeki inançtan kaynaklanmaktadır. Dönüş kararlarının yeterli inceleme yapılmadan, görece kolay ve kısa sürede alındığı, adeta “kurum bakımında olan bir çocuğun dosyasının kapanması bir başarıdır” anlayışının benimsendiği yönünde algılar mevcuttur. Çocuğu dönüş hazırlama yükümlülüğünün koruyucu aile üzerinde ağır bir duygusal yük oluşturduğu, ayrılığın ve çocuğu bir daha görememe ihtimalinin “ölüm yasına eşdeğer” bir etki yaratabildiği ifade edilmektedir. Endişenin odağında daima çocuk bulunmaktadır, çocuk odaklı olmayan dönüşler koruyucu ailelerde derin kaygı doğurmaktadır. Dönüş sonrasında çocuğun geçmiş yaşamının biyolojik aileye taşınamaması, izleme sürecinin bulunmaması ve koruyucu aile ile iletişimin kesileceği ihtimali, korkuyu daha da derinleştirmektedir. Çocuğun geçmişinin silindiği ve koruyucu ailenin emeğinin görmezden gelindiği sıkça dile getirilmektedir. Çocuğun biyolojik aileye dönüşü sonrasında çocuk ve biyolojik ailenin güçlükler yaşadığı, desteğe ihtiyaç duyduğu ancak bu konuda da sistemsel bir takip ve destek mekanizmasının olmadığı görülmektedir.

Bununla birlikte, koruyucu aileliği olumlu gören ve görece nitelikli olan biyolojik ailelerin varlığı, sürece önemli katkılar sunabilmekte, iki ailenin işbirliğiyle sistemin amaç ve işlevlerine daha uygun sonuçlar elde edilebilmektedir. Koruyucu aileler, bu tür işbirliği örneklerini memnuniyetle karşılamaktadır.

4.1.5. Yakın sosyal çevre ve toplumun düşünce ve davranış biçimlerine ilişkin sonuçlar

Koruyucu aile olma konusunda bilgi edinme, karar verme ve ilk başvuru aşamalarını tanımlayan koruyucu aile olmaya karar verme süreci incelendiğinde; tek ebeveynli bireylerin, çocukla buluşuncaya kadar kararlarını aile ve yakın sosyal çevreyle paylaşmaktan çeşitli nedenlerle kaçınabildikleri görülmektedir. Kararını paylaşmayı tercih

edenler ise ailelerinden olumsuz tepki gelmeyeceğine ve destek göreceklerine inanan bireylerdir. Karar paylaşıldığında yakın arkadaş ve sosyal çevreden farklı tepkiler gelebilmekte, ancak kararlı koruyucu aile adayları bu tepkileri belirleyici görmemektedir.

Evrakların hazırlanması, başvurunun tamamlanması, inceleme, koruyucu aile statüsünün alınması ve çocuk ile eşleştirmeyi kapsayan süreçte; aile ve yakın çevreyle paylaşımın çoğunlukla başvuru değil, eşleştirme evresinde veya çocukla buluşma anında gerçekleştiği gözlenmektedir.

Koruyucu aile olma dönemine ilişkin deneyimlerde; yakın aile ve sosyal çevrenin desteği, koruyucu ailenin ve çocuğun yaşamını kolaylaştırmakta ve güçlendirmektedir. Yakın çevrenin niceliği, yetkinliği ve konuya duyarlılığı, tek ebeveynin yaşamını belirgin biçimde kolaylaştıran ve olumlu etki yaratan faktörlerdir.

Arkadaş ya da akrabalar arasındaki rol modellerin varlığı, tek ebeveynli koruyucu aileliğin başarısını artırmaktadır. Aile olma, ailedeki kişi sayısından bağımsız olarak çocuğu her yönüyle sevmek ve bakım sorumluluğunu üstlenmek şeklinde tanımlanmakta, aile bireyleri ve yakın arkadaşlarla kurulan ilişkilerin de rol model setini tamamladığı düşünülmektedir.

Koruyucu aileler, yakın çevre ve toplumdan farklı tepkiler aldıklarını belirtmektedir. Çok olumlu yorumların yanı sıra önyargı, engelleme ve etiketleme deneyimleri de yaşanmaktadır. “Sevap işliyorsun”, “cennetliksin”, “çok cesaretlisin”, “akılsız mısın?” gibi ifadeler sıkça duyulmakta; tek ebeveynli koruyucu aileler çoğu kez “dertsiz başına dert açmakla” itham edilmektedir. Toplum nezdinde çocuğa geçici olarak bakıldığı ve çocuğun biyolojik çocuktan farklı görüldüğü yönündeki önyargılar belirgindir. Bununla birlikte, kararlı ve çocukla güçlü bir sevgi bağı kurmuş koruyucu ebeveynler bu tepkileri önemli görmemektedir. Ancak etiketlemeler ve sistemsel aksaklıklar, birçok koruyucu aileyi konuyu paylaşma konusunda geri planda kalmaya itebilmektedir. Toplumsal bakışın yarattığı dışlanma, koruyucu ailelerin kendilerini ve çocuğu koruma amacıyla zaman zaman görece daha izole bir yaşamı tercih etmelerine yol açabilmektedir.

Koruyucu ailelerin kamusal paylaşımlarının, toplumda konunun normalleşmesine katkı sunduğu, daha sıcak ve gerçekçi bir perspektifin oluşmasına hizmet ettiği, koruyucu aileliğe aday bireylere güç verdiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, koruyucu ailelerin sivil toplum ve Bakanlık işbirliğiyle doğru bilgiyi ve deneyimlerini paylaşımları, “rehber

koruyucu aile” gibi uygulamaların yaygınlaştırılması, bakış açılarında olumlu yönde değişim sağlayacaktır.

4.1.6. Sivil topluma ilişkin sonuçlar

Koruyucu aile olma konusunda bilgi edinme, karar verme ve ilk başvuru aşamalarını tanımlayan koruyucu aile olmaya karar verme süreci incelendiğinde; tek ebeveynli koruyucu ailelerde sivil toplum kuruluşlarının bilgilendirici paylaşımlarının, aile katılımıyla yürütülen etkinliklerin ve koruyucu aile deneyimlerinin topluma aktarılmasının karar süreci üzerinde olumlu etkiler yarattığı görülmektedir.

Evrakların hazırlanması, başvurunun tamamlanması, inceleme, koruyucu aile statüsünün alınması ve çocuk ile eşleştirmeyi kapsayan süreçte; sivil toplumu başvurulacak bir kaynak olarak görmek ve bilgi/danışmanlık talep etmek, genel kültürel pratikler içinde yaygınlaşmış değildir. Bakanlık uygulamalarında sivil toplumla işbirliğinin sınırlılığı ve sivil toplum kuruluşlarının etki alanlarını genişletememeleri de bu duruma katkıda bulunmaktadır. Karar sürecinde sivil toplumun adaylara erişim imkânı sınırlı kalmakta, bazı adaylar ise tamamen kendi araştırmalarıyla sivil topluma ulaşmaktadır.

Koruyucu aile olma dönemine ilişkin deneyimlerde; sivil toplumun doğru bilgiyi gerçekçi biçimde sunma ve toplumu bilinçlendirme işlevinin güçlü olduğu vurgulanmaktadır. Koruyucu ailelik alanında çalışan sivil toplum örgütleri, konunun normalleşmesine katkıda bulunmakta, koruyucu aileler arasında dayanışmayı güçlendirmekte, sorunların birlikte çözümüne ve çocuklara yönelik desteklerin örgütlenmesine süreç boyunca önemli katkılar sağlamaktadır. Sivil toplum çatısı altında bir araya gelen koruyucu aileler, kendilerini değerli hissettiklerini, deneyim paylaşımı yoluyla çözüm üretiminde mesafe kat ettiklerini ifade etmektedir.

Bireysel sorunların çözümünde sivil toplum kuruluşlarının yön gösterici olduğu, ilgili birimlere erişimde aracılık ederek çözüm süreçlerinin parçası hâline geldikleri görülmektedir. Önemli güçlükler yaşayan ailelerin sivil toplumdan kayda değer destek gördükleri belirtilmektedir.

Bununla birlikte, sivil toplumun etki alanının kısıtlı olduğu ve genişletilmesi gerektiği yönündeki ihtiyaç vurgusu sürmektedir.

Çocuklar açısından sivil toplumun olumlu etkileri belirgindir. Çocuklara yönelik psikososyal desteklerin ve eğitimlerin sağlanması, ilgili mekanizmalara yönlendirmelerin yapılması sivil toplumun işlevsel katkıları arasındadır. Çocukların diğer koruyucu aile yanındaki akranlarıyla bir araya gelmesi, yalnız olmadıklarını hissetmelerini ve bu aile modelinin normal olduğunu kabullenmelerini kolaylaştırmakta, bu durum özellikle uyum ve aidiyet süreçlerinde güçlendirici bir işlev görmektedir.

4.2. Öneriler

Her çocuk doğuştan itibaren kayıtsız ve şartsız sevgi ve ilgi ile büyümeyi hak eder. Çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal, ahlaki yönlerden bütüncül iyilik hallerinin korunması ve sağlıklı gelişimlerinin sağlanması ise sevgiye eşlik etmesi gereken unsurlardır. Tüm bu unsurların bir arada sağlanması ailenin ve toplumun çocuğa bakış açısı temelinde şekillenir. Çocuğa yönelik bakış açısının çocuğun üstün yararı ilkesi ile şekillendirilmesi esas olmalıdır. Her çocuğun biyolojik ailesinin bakım ve gözetiminde bu unsurlara öncelik vererek yaşaması temel amaç iken bu amacın gerçekleşmemesi hallerinde koruyucu aile modeli alternatif bir aile modeli olarak öne çıkmaktadır. Koruyucu aile modelinin kurum bakımına kıyasla çocuğun üstün yararı ilkesine uygunluğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Ancak mevcut yapıdaki sorunlar bu ilkenin tam olarak işlevselliğini engellemektedir. Bu nedenle sistemin iyileştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması öncelikli ve zorunlu olarak önümüze çıkmaktadır.

Sistemin daha verimli ve hak temelli çalışabilmesi için sunulan öneriler, tez çalışmasının tematik bulgularına, sonuçlarına ve tartışma bölümündeki analitik çıkarımlara dayalı olarak başlıklar halinde gruplanmıştır. Tek ebeveyne yönelik olarak yapılmış olan tez çalışması bulgularının tek ebeveyn özelinde çıkan sonuçlarının yanı sıra, büyük ölçüde koruyucu aile sistemine yönelik olduğu gerçeğinden hareket ile önerilerin koruyucu ailelik sistemi için geçerli olduğu ifade edilebilir. Araştırma sonuçları doğrultusunda sistemin iyileştirilmesine yönelik politika yapımına da kaynak olabilmesi amacıyla öneriler aşağıda kapsamlı olarak sunulmuştur.

4.2.1. Mevzuat ve uygulamaya yönelik öneriler

Koruyucu aile sisteminin amacı ile uygulama sürecindeki uyumsuzluğunun giderilmesine yönelik düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Sistem, süreli bakım mantığı ile bağlanmanın doğal seyri ve bakım modelinin uygulamada sürekli hale gelmesi arasındaki gerilimi yönetmekte zorlanmaktadır.

Mevzuat, vaka yönetimi, psikososyal destek ve eğitim alanındaki boşluklar, çocuğun üstün yararı ekseninde yeniden düzenlenmelidir. Hak -yetki-sorumluluk uyumunun güçlendirilmesi, standartların ülke sathında birleştirilmesi ve veri temelli izleme-değerlendirmenin kurumsallaşması, sistemin etkililiği için kritik görünmektedir.

4.2.1.1. Mevzuat ve hak- yetki-sorumluluk çerçevesi

- Çocuk koruma sistemindeki yasal düzenlemelerin dağınıklığı giderilmelidir. Çocuk koruma sistemine yönelik yasalar uygulanabilir, sürdürülebilir, bütüncül ve kapsamlı olarak yeniden yapılandırılmalıdır. Yapılanmanın kurumsallaşması gereklidir. Bu yapılanma yanında koruyucu ailelik konusunda yaşanan aksaklıklar gözetilerek koruyucu aileliğe yönelik kapsamlı bir mevzuat düzenlemesi yapılmalıdır. Düzenlemelerin temel yaklaşımının hak temelli olması, salt teoride değil uygulanabilir olması da gereklidir.
- Biyolojik ailenin hak ve yükümlülükleri; kapsam, süre, yerine getirme ölçütleri ve ihlal sonuçlarıyla birlikte açıkça tanımlanmalı, “çocuğun üstün yararı”nı önceleyici bağlayıcı hükümler içermelidir.
- Biyolojik aileye yönelik düzenli ve sürdürülebilir sosyal çalışmaların yapılması, sonuçlarının ise çocuğun yüksek yararı gereğine uygun olarak ivedilikle hayata geçirilmesi zorunlu olmalıdır. Biyolojik ailenin hak, yetki ve sorumluluk üçgeninde dengesi sağlanmalıdır.
- Çocuğun biyolojik ailesiyle ilişkisi, görüşme sıklığı ve biçimi yönetmelikle açık olarak yeniden düzenlenmelidir. Biyolojik aileye bu yönde düzenli eğitim verilmeli, yönlendirme yapılmalı ve izleme mekanizmaları kurulmalıdır. Biyolojik ailenin sürece uyumsuzluğu halinde hak, yetki ve sorumluluk dengesine yönelik yaptırımların aşamalı olarak düzenlenerek uygulanması gereklidir.
- Biyolojik aileye dönüş kararları için asgari inceleme derinliği, çok disiplinli kurul değerlendirmesi, çocuk görüşünün yaşa uygun olarak alınması ve geçiş planı şartı

getirilmelidir. Bu plana koruyucu aile olan iletişimin devamı, biyolojik aileye psikosozal destek ve izleme değerlendirme süreçleri de mutlaka eklenmelidir.

- Koruyucu aile yetkileri, verilen sorumluluklarla uyumlu olacak şekilde genişletilmelidir. (acil tıbbi karar, eğitim/psikolojik destek onayı, rutin izinler, seyahat vb.) Koruyucu ailelerin yasal statüsü yeniden düzenlenmeli çocuğa yönelik karar süreçlerini olumlu etkileyecek temsil yetkilerinin tanımlanması sağlanmalıdır.
- Koruyucu ailelerin koruma ve bakım yükümlülüklerini sağlıklı sürdürebilmesi için çocuk sahibi olan biyolojik ailelere yönelik sağlanan sosyal güvenlik haklarından yararlanmaları sağlanmalı, çocuğa özel durumlarda ise ek destekler düzenlenmelidir.

4.2.1.2. Uygulama

- Koruyucu ailelik sisteminde yer alacak meslek elamanları çocukların kritik ihtiyaçları da göz önünde tutularak ilgili meslek alanından seçilmelidir. Nitelikli ve deneyimli kadrolar oluşturulmalı, düzenli profesyonel eğitim ile meslek elemanları desteklenmelidir. Meslek elamanlarının yıpranma süreçleri de göz önünde tutularak hakları yeniden tanımlanmalı, destekleyici ve teşvik edici çalışma şartları oluşturulmalıdır. Meslek elemanı sayısı her ilin özelinde yeniden düzenlenmeli ve arttırılmalıdır. İş yükü planlaması çocuğun yüksek yararı esasına göre düzenlenmeli, gerekli yeni birimler oluşturulmalıdır. Meslek elamanları güçlü mevzuat ve uygulama standartları ile desteklenmeli, çocuk odaklı, koruyucu aileyle açık iletişim ve işbirliği ile çalışması sağlanmalıdır. Meslek elamanlarının sürekliliği sağlanmalı yeni personele devir işlemleri ise kurumsal bir yapıya kavuşturulmalıdır. Meslek elemanı eğitimleri, vaka formülasyonu, bağlanma temelli müdahaleler, güç temelli aile çalışması ve hak temelli yaklaşım alanlarında hizmet içi programlar ile güçlendirilmeli, eğiticinin eğitimi sistemi ile yaygınlaştırılmalıdır.
- Koruyucu ailenin çocukların sağlıklı gelişimi için alternatif bir aile modeli olarak önemi ortadadır, ancak yalnızca nicelik olarak hedef koymak, sayının artışına odaklanmak süreçte yaşanan olumsuzların derinleşmesine sebep olmaktadır. Koruyucu aile yanında yerleştirme süreçlerinde çocukların kaldığı kurumlar ile

yerleştirme biriminin kurumsal ilişkisinin yapılandırılması ve çocuk özelinde devamlılık içeren planlamaların koordineli yapılması esas olmalı, her çocuk için koruyucu aile yanında yaşama planlaması yapılmalıdır.

- Koruyucu ailelik başvuru sürecinin detaylı bilgiler içeren, yapıcı iletişim ile kurumsallaşmış bir yapıda sürdürülmesi hedef olmalıdır. Başvuru süreçlerinin rol model koruyucu aile ve sivil toplum işbirliği ile yeniden yapılandırılması sürece olumlu katkı sağlayacaktır.
- Eşleştirme standardı oluşturulmalı, çocuğun öyküsü, sağlık/psikososyal değerlendirme ve koruyucu ailenin kapasite profiline dayalı şeffaf kriterler esasına dayanmalıdır.
- Teslim ve geçiş protokolü yeniden düzenlenmeli, sürece dair hak ve sorumluluklara yönelik doğru ve yeterli bilgi aktarımı, çocuğun yaşam öyküsü, sağlık verileri vb. içeren şahsi dosyasının detaylı düzenlenmesi ve koruyucu aile ile paylaşımı, iletişim kişileri, acil hattı ve ilk 90 gün izlem planı içeren standart “geçiş paketi” uygulanmalıdır.
- Süreç boyunca vaka yönetimi sürekliliği büyük önem taşımaktadır. Aynı meslek elemanının uzun dönemli izlem sürekliliği sağlanmalı, devirlerde zorunlu vaka özeti/dosya brifingi ve ortak ziyaret standardı getirilmelidir.
- 7/24 danışma ve kriz hattı oluşturulmalı, travma, davranış regülasyonu ve hukuki-acil izin vb. konularında uzman destek sistemi kurulmalıdır.
- İl içi/iller arası uygulama birliği sağlanmalı, asgari hizmet standardı, kontrol listeleri ve periyodik denetimle güvence altına alınmalıdır.
- Tek ebeveynli modele özgü modül oluşturulmalı, başvuru öncesi değerlendirme, destek ağının haritalanması, bakım sürekliliği planı ve rol modelleme stratejileri içeren özel akış şeması oluşturulmalıdır.
- Sağlık belgeleri için yenileme periyotları risk, ihtiyaç temelli esnetilmeli, aile hekimliği vb. uygulamalar ile süreç sadeleştirilmelidir.
- Seyahat izni hafta sonu ve mesai dışı bildirim için e-Devlet entegrasyonlu hızlı modülle yurt dışı için mahkemede hızlı kayyum atanması ile çözülmelidir.
- Okul ve kurum yazışmaları, koruyucu aileyi esas alan, mahremiyeti koruyan şablon ve protokoller ile soyadı farkının çocuk üzerindeki etkisini azaltıcı uygulamalar hayata geçirilmelidir.

- Soyadı/kimlik uygulamaları çocuk yararına hassaslaştırılmalı, okul ve kurum yazışmalarında koruyucu aile bilgisi esas alınmalı, mahremiyet ilkesi standartlaştırılmalıdır. Koruyucu aile ilgili kurum sistemlerinde tanımlanmalı ve koruyucu aile kimliği standart olarak sürecin başında her aileye teslim edilmelidir. Kimlikler çocukların gelişim sürecine uygun dönemlerde yenilenmelidir.
- Biyolojik aile görüşmelerin tamamının çocuğa uygun mekanlarda, meslek elemanı ve kayıt cihazı eşinde yapılması sağlanmalıdır. Biyolojik aile ilişkisi sistemin amacının dışına taşarak çocuğun travmalarını tetikleyici bir unsur olmaktan çıkarılmalıdır. Görüşmelerin çocuğa etkisi ise düzenli olarak takip edilmelidir.

4.2.1.3. Eğitim ve kapasite geliştirme

- Travma bilgili koruyucu ailelik zorunlu ve modüler hâle getirilmeli, yerleştirme öncesi ve sonrası tazeleme oturumları planlanmalıdır. Uygulamaya yönelik olarak pratik çözümler içermeli ve süreç boyunca destekleyici modeller sürekli eklenmelidir.
- Tek ebeveynler için eğitim modülü ayrıca düzenlenmeli, bakım organizasyonu, rol model telafisi, sosyal ağ mobilizasyonu ve öz-bakım stratejileri odaklı özel içerikler geliştirilmelidir.
- Sistemin tüm taraflarına yönelik olarak hak yetki ve sorumluluklar çerçevesinde eğitimler, uygulama pratiklerini de içerecek şekilde ayrıca hazırlanmalı, digital ulaşılabilir rehber kitapçıklar ile desteklenmelidir

4.2.1.4. Psikososyal destek ekosistemi

- Psikososyal destek mekanizmaları, mevzuat, eğitim, travmanın çeşidi, kriz yönetimi vb. tüm yönleri ile çocuğun üstün yararı ekseninde sürdürülebilir ve izlenebilir olarak kapsamlı düzenlenmelidir.
- Çok katmanlı model ile psikososyal destek yapılanması oluşturulmalıdır. (i) bireysel çocuk danışmanlığı, (ii) koruyucu ebeveyn danışmanlığı/ebeveynlik koçluğu, (iii) aile çocuk birlikte oturumları, (iv) akran destek grupları gibi.
- Biyolojik aile vaka yönetimi, sosyal hizmet müdahalesi yeniden planlanmalı, çocuklar görüşme öncesi hazırlık, görüşme sırasında profesyonel takip,

kolaylaştırma ve sonrası destek mekanizmaları hayata geçirilmelidir. Biyolojik ailenin koruyucu aile algısının olumlu tarafa çekilmesine yönelik çalışmalar ve eğitimler önem arz etmektedir.

- Mola bakım olanakları koruyucu ailelerin hayatını kolaylaştıracak önemli bir destek mekanizması olarak hayata geçirilmelidir. Kısa süreli geçici destek aileleri havuzu oluşturulmalı, tek ebeveynli aileler için önceliklendirilmelidir.
- Rehber koruyucu aile sistemi ile deneyimli ailelerden mentor havuzu oluşturulmalı, bu aileler öncelikle başvuru ve yerleştirme süreçlerinde, ilk 6–12 ay boyunca etkin rol almalıdır.
- Çocukların öznesi oldukları bir süreçte yaş ve psikososyal gelişim düzeylerine yönelik olarak bilgi alma, karar verme, karara katılma haklarını kullanmalarının yolu açılmalıdır.
- Çocuklara koruyucu aileliğin normalleşmesi ve konu ile baş etme kapasitelerinin artırılması yönünde destek eğitimleri ve rehberlik verilmelidir.

4.2.1.5. İzleme, değerlendirme ve veri paylaşımı

- Dijital vaka platformu yöntemi ile Bakanlık bünyesinde çocuk ve koruyucu aile dosyalarının güncel, erişilebilir ve devirlerde standart özet üreten bir sistemde tutulması gerekmektedir.
- Koruyucu ailelere yönelik olarak performans göstergelerinin detayları ve tüm yönleri ile ele alınması, yerleştirmenin istikrarı, okul devamı, psikososyal iyilik hâli, görüşme kalitesi ve kriz çözüm süresi gibi göstergelerin düzenli raporlanması sağlanmalıdır.
- Geri bildirim mekanizmaları kurulmalı, koruyucu aile ve çocuk için bağımsız şikâyet/ombudsman hattı oluşturulmalı, yılda en az bir kez anonim memnuniyet ve ihtiyaç anketi yapılması sağlanarak sistemin başarısı ölçülmeli ve iyileştirmeye yönelik önlemler ivedilikle alınmalıdır.
- Politika döngüsü sağlanmalı toplanan verilerle yılda bir politika gözden geçirilmeli hedeflenmiş iyileştirme planları yapılmalıdır.
- Sisteme ilişkin veri paylaşımının eksikliği sistemin başarısı düzeyinin düşmesinde önemli rol oynayan bir etken olarak gözükmemektedir. Açık ve detaylı veri paylaşımı bilimsel yaklaşım ile sistemin sağlıklı işlemesi için zaruri ihtiyaç ortaya

çıkılmaktadır. Sistem verilerinin gelişmiş ülkeler düzeyinde sürekli ve düzenli akışının sağlanarak paylaşılması gereklidir.

- Akademi ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılması ve planlı paylaşım platformlarının oluşturulması gereklidir.
- Verinin kapsamı, çocuk, koruyucu aile, biyolojik aile ve meslek elemanlarını içerecek biçimde çok boyutlu olarak genişletilmelidir. Çocuğa ilişkin olarak yaş, cinsiyet, kardeş durumu, kurum bakım geçmişi, koruyucu aile yanında kalış süresi, eğitim durumu, sağlık ve ruh sağlığı çıktıları, sosyal uyum düzeyi ve biyolojik aileye dönüş oranları gibi göstergeler düzenli olarak raporlanmalıdır. Koruyucu aileye ilişkin verilerde sosyo-demografik nitelikler, motivasyon kaynakları, alınan eğitimler, bakım sürecinde karşılaşılan zorluklar, yerleştirme sürekliliği ve başarısız yerleştirmelerin nedenleri yer almalıdır. Biyolojik ailelere dair verilerde ise sağlanan ekonomik ve psikososyal destekler, çocukla yeniden birleşme süreçlerinin niteliği ve kalıcılığı önem taşımaktadır. Son olarak, meslek elemanlarına ilişkin olarak iş yükü, vaka sayısı, denetim sıklığı, mesleki tükenmişlik düzeyi ve hizmet içi eğitimlere katılım oranı gibi verilerin düzenli biçimde kaydedilmesi gerekmektedir.

4.2.1.6. Evlat edinme ile ilişki ve geçişler

- Koşullu evlat edinme yolu açılmalı, çocuğun üstün yararı, biyolojik ailenin yükümlülük performansı ve bağlanma göstergeleri temelinde açık, öngörülebilir bir yapı kurulmalıdır.
- Koruyucu ailelik ile evlat edinme sisteminin farklılıkları göz önünde tutularak her koruyucu ailenin evlat edinme beklentisi taşımadan sisteme olan inancının ve hakkaniyet duygusunun oluşturulması esas alınmalıdır.

4.2.1.7. Toplumsal farkındalık

- Kamu iletişimi ile geçicilik önyargısını kıran, etiketlemeyi ve önyargıları ortadan kaldıracak, başarı hikâyelerini ve çocuk merkezli dili öne çıkaran uzun soluklu kampanyalar planlanmalı, koruyucu aileliğin evlat edinme kadar bilinir olması sağlanmalı, normal bir aile modeli olarak kabul görmesi hedeflenmelidir.

- Bakanlık yönergeleri, başvuru formları ve kamu spotlarında kullanılan dil gözden geçirilmeli; damgalayıcı ve hiyerarşik ifadeler yerine hak temelli, kapsayıcı kavramlar kullanılmalıdır.
- Basın kuruluşları için kısa ve anlaşılır terminoloji kılavuzları hazırlanmalı; “koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk” gibi ifadelere standartlaştırılmış biçimde yer verilmelidir. Medya dil kılavuzları ve travma bilgili dil standartları oluşturarak uygulanabilir hale getirilmelidir.
- Öğretmen yetiştirme programlarına etiketsiz ve kapsayıcı dil kullanımını içeren modüller eklenmeli, farkındalık temelli eğitimlerle öğrencilerde önyargıların önüne geçilmelidir.
- Toplumun koruyucu aileliğe bakışını ve dilsel tutumlarını ölçen periyodik araştırmalar yapılmalı, elde edilen veriler politika geliştirme süreçlerine entegre edilmelidir.

4.2.2. Akademik çalışmalara yönelik öneriler

- Koruyucu ailelik olgusunun eğitim, sosyal hizmet, sosyoloji, hukuk, ruh sağlığı, çocuk gelişimi vb. programların müfredatına dâhil edilmesi sağlanmalıdır.
- Koruyucu ailelik konusunda yapılan çalışmaların nicelik olarak azlığı yanında koruyucu aile, çocuk, biyolojik aile, toplum gibi alanların çok yönlü incelenmesinde eksiklikler göze batmaktadır. İlgili bölümlerde yüksek lisans ve doktora tezlerinde sistemin tüm aktörlerine yönelik ölçme değerlendirme uzun dönemli izleme yapabilecek daha çok akademik çalışma yapılması teşvik edilmelidir. Çıktıların politika yapıcılarla paylaşılması sağlanarak kanıta dayalı karar alma süreçlerine katkı verilmelidir. Bu kapsamda akademik çalışmalara öneriler aşağıda sunulmuştur;

- **Geniş Ölçekli ve Boylamsal Araştırmaların Teşviki**

Türkiye’de koruyucu ailelik konusundaki mevcut literatürün sınırlılığı dikkate alındığında, ülke genelini kapsayan geniş örneklemlili, karşılaştırmalı ve boylamsal araştırmaların desteklenmesi gerekmektedir. Bu araştırmalar, çocukların eğitim, ruh sağlığı, kimlik gelişimi ve sosyal uyum gibi alanlardaki uzun vadeli gelişimsel çıktılarının izlenmesine olanak sağlamalıdır.

- **Çocuğun Katılımına Dayalı Nitel Yaklaşımların Geliştirilmesi**

Çocuğun yalnızca hizmetin yararlanıcısı değil, aynı zamanda karar süreçlerine katılan bir özne olarak görülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, çocukların koruyucu aile deneyimlerine ilişkin öznel algılarını ve görüşlerini merkeze alan katılımcı araştırma modelleri geliştirilmelidir. Bu yaklaşım, hem akademik bilgi üretimini zenginleştirecek hem de BMÇHS'nin 12. maddesinde vurgulanan “çocuğun görüşünü ifade etme hakkı”nın pratikte uygulanabilirliğini artıracaktır.

- **Biyolojik Ailelerin Sürece Dâhil Edilmesine Yönelik Çalışmalar**

Koruyucu ailelik sisteminde önemli bir bileşen olan biyolojik ailelerin sürece katılımı, literatürde yeterince ele alınmamıştır. Biyolojik ailelerin sosyo-demografik durumları, çocukla ilişkileri, yeniden birleşme süreçleri, koruyucu aileliğe yönelik algıları ve aldıkları desteklerin niteliksel olarak inceleneceği kapsamlı araştırmalar yapılmalıdır. Bu sayede sistemin bütüncül işleyişine dair eksik kalan yönler aydınlatılabilir.

- **Koruyucu Ailelerin Çeşitliliğini Yansıtan Karşılaştırmalı Araştırmalar**

Tek ebeveynli, akraba veya geçici koruyucu aileler gibi farklı aile tipleri arasında karşılaştırmalı analizler yapılmalıdır. Bu tür çalışmalar, farklı koruyucu aile modellerinin güçlü yönlerini ve özel ihtiyaçlarını görünür kılarak hizmetin çeşitlilik temelinde geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

- **Toplumsal Algı ve Medya Temsiline Yönelik İncelemeler**

Koruyucu aileliğe ilişkin toplumsal farkındalık düzeyi ve medyadaki temsil biçimleri üzerine yapılacak nitel ve nicel araştırmalar artırılmalıdır. Bu çalışmalar, koruyucu aileliğe yönelik başvuruların artmasında ya da azalmasında rol oynayan toplumsal faktörlerin anlaşılmasını sağlayacak, kamu politikalarının iletişim stratejilerine yön verecektir.

- **Meslek Elemanlarının Rol ve Gereksinimlerine Odaklanan Araştırmalar**

Sosyal hizmet uzmanları ve diğer profesyonellerin uygulamadaki deneyimleri, iş yükleri, kurumsal destek mekanizmaları ve mesleki doyum düzeyleri üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Bu veriler, hizmet kalitesinin artırılmasına yönelik kurumsal düzenlemelere ışık tutacaktır.

- **Uluslararası Karşılaştırmalı Çalışmaların Artırılması**

Türkiye'deki koruyucu aile sisteminin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenebilmesi için, farklı ülke modelleriyle karşılaştırmalı araştırmalar yürütülmelidir. Bu

karşılaştırmalar, iyi uygulama örneklerinin transferine ve politika geliştirme süreçlerinde yeni perspektiflerin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

- **Hukuksal Boyutun Akademik Olarak Derinleştirilmesi**

Koruyucu aileliğin yasal çerçevesine, yönetmeliklerin uygulanabilirliğine ve mevzuatın sahadaki yansımalarına ilişkin akademik analizler artırılmalıdır. Bu kapsamda yapılacak hukuk temelli çalışmalar, hem teorik bilgi birikimini zenginleştirecek hem de uygulamadaki sorunların çözümüne doğrudan katkı sunacaktır.

4.2.3. Sivil toplum kuruluşlarına yönelik öneriler

- Etki alanlarını genişleterek, toplumsal farkındalığı çoğaltacak etkinlikler ve kampanyalar düzenlenmeli, ilgili kurumlarla iş birliği içinde gücünü arttırmalıdır.
- Sivil toplum veri toplama, izleme ve raporlama kapasitesini artırılmalı, bu raporlar kamu politikalarının şeffaflığına katkı sunmalıdır.
- Politika yapıcı ile işbirliği içerisinde kalarak bilimsel çalışmalar ile sistemin tüm yönleri ile iyileşmesine katkı sunabilecek çalışmalar yapılmalıdır.
- Sivil toplum kuruluşları aday koruyucu ailelere yönelik mentorluk ve akran destek programları geliştirmeli, rol model ailelerle deneyim aktarımı için platformlar oluşturmalıdır

4.2.4. Meslek elemanlarının tutum ve değerlerine yönelik öneriler

- Meslek elemanları, çocuğun üstün yararını merkeze alan çocuk odaklı bir yaklaşımı içselleştirmelidir. Biyolojik ailenin çocuğu dünyaya getirmiş olmakla ilgili haklarının tek başına yeterli olmadığını, özen yükümlülüğünü yerine getirme kavramının önemini ve çocuğun üstün yararı ilkesi ile çelişmeyecek tutumlarını ön plana alacak yaklaşımı benimsemeleri beklenmektedir.
- Çocuğun ve koruyucu ailenin duygularını anlamaya çalışan empatik bir tutum sergilemeli, yargılayıcı, mesafe koyan veya önyargılı davranışlardan kaçınmalıdır.
- İletişimde açıklık ve güven esas alınmalı, koruyucu aile ile kurulan ilişki karşılıklı saygı, şeffaflık ve işbirliği temeline dayanmalıdır. Çocuğun devlet korumasında olması sebebiyle kuruma döndürülme seçeneği önemle değerlendirilmeli, en son

çare olarak görülmeli, problem çözümünde oluşan sorunlarda korkutucu unsur olarak düşünülmemeli, işbirliği ile çözüm süreci çalışılmalıdır.

- Meslek elemanları, güçlendirici ve destekleyici bir rehberlik rolü üstlenmeli, ailelerin sürece uyumunu kolaylaştıracak yapıcı geri bildirimler sunmalıdır.
- Kendi duygusal süreçlerini fark eden, öz-farkındalığı yüksek bir profesyonel duruş geliştirmeli, gerektiğinde süpervizyon ve psikolojik destek talep etmelidir.
- Meslek elemanlarının tutumları, dilleri, toplumsal önyargıları yeniden üretmek yerine kapsayıcı ve adil bir yaklaşımı teşvik etmelidir

Çalışmanın bulgularında da görüldüğü üzere, sistemin en zayıf halkaları mevzuattaki dağınıklık, biyolojik aileyle yürütülen süreçlerdeki belirsizlikler, meslek elemanlarının yetkinliklerinin güçlendirilmesi ve psikososyal destek ağlarının yetersizliğidir. Bu nedenle sunulan öneriler, koruyucu ailelik modelinin çocuk hakları temelli bir yaklaşımla yeniden inşa edilmesini, kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesini ve sürdürülebilir bir bakım ekosisteminin oluşturulmasını hedeflemektedir.

Çocuğun üstün yararının yalnızca bir ilke değil, sistemin her düzeyinde somut karşılığı olan bir uygulama standardına dönüşmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, güçlü mevzuat altyapısı ile, bakanlık yapılanmasının ve meslek elamanı nicelik ve niteliklerinin güncellenerek bilimsel temelle yenilenmesi, tüm taraflara yönelik sürekli eğitim ve süpervizyon mekanizmaları oluşturulması, koruyucu ve biyolojik aileyle yürütülen süreçlerin travma bilgili biçimde yapılandırılması ve sivil toplumun aktif katılımının sağlanması sistemin sürdürülebilirliği açısından kritik bileşenlerdir. Sonuç olarak, koruyucu ailelik sistemi ancak hak temelli, bilimsel bilgiyle beslenen, veriye dayalı ve çocuk odaklı bir anlayışla güçlendirildiğinde çocukların güvenli, sürekli ve sevgi temelli bir aile ortamında büyüme hakkı tam anlamıyla güvence altına alınabilecektir.

Bu doğrultuda, koruyucu ailelik sisteminin güçlendirilmesine yönelik politika ve uygulamaların sahaya doğrudan yansıyacak şekilde tasarlanması büyük önem taşımaktadır. Bakanlık birimleri, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında etkin bir iş birliği mekanizması kurulmalı, vaka yönetimi, değerlendirme ve izleme süreçlerinde standart uygulama rehberleri oluşturulmalıdır. Meslek elemanlarının travma bilgili bakım, aile içi dinamikler, kriz müdahalesi ve çocukla iletişim konularında sürekli hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi, süpervizyon ve mentorluk sistemlerinin kurumsallaştırılması gerekmektedir. Ayrıca koruyucu aile ve biyolojik aileyle yürütülen süreçlerde düzenli

psikososyal takip, ihtiyaç temelli destek programları ve sahada görev yapan ekipler için esnek kaynak kullanımı modelleri geliştirilmelidir. Bu tür uygulama odaklı düzenlemeler, sistemin yalnızca yapısal değil, işlevsel olarak da güçlenmesini sağlayarak çocuğun üstün yararını koruyucu ailelik pratiğinin merkezine yerleştirecektir. Bu yaklaşım, koruyucu ailelik sisteminin yalnızca bir bakım modeli olmanın ötesine geçerek, sosyal adaletin ve ocuk haklarının kurumsal düzeyde somut karşılık bulduğu bütüncül bir ocuk koruma sisteminin inşasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ğ¼ (ASAGEM). (2011). Tek ebeveynli aileler araştırması. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2012). Koruyucu Aile Y¼netmelięi. Resmî Gazete (Sayı: 28497, 14.12.2012). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/012/12/20121214-1.htm>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2015). Koruyucu Aile Y¼netmelięinde Değişiklik Yapılmasına Dair Y¼netmelik. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150313-8.htm>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2015). Koruyucu Aile ¼deme İşlemleri Genelgesi (2015/7). Ankara.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2021). Geçici Koruyucu Aile Hizmeti Pilot Uygulama Y¼nergesi. <https://www.aile.gov.tr/media/207223/gecici-koruyucu-aile-hizmeti-pilot-uygulama-yonergesi.pdf>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2023). Koruyucu aile hizmeti istatistikleri. Ankara.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2023). Koruyucu Aile İstatistik Raporu 2023. Ankara: ASHB Yayınları.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). T¼rkiye’de ilk kez uygulanan Geçici Koruyucu Aile Modeli ile Asel bebek bayramı sıcak bir yuvada geğirecek. <https://www.aile.gov.tr/haberler/turkiyede-ilk-kez-uygulanan-gecici-koruyucu-aile-modeliyle-asel-bebek-bayrami-sicak-bir-yuvada-gecirecek/>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024). Bilgilendirme Kitapęıęı. Strateji Geliştirme Başkanlığı. https://www.aile.gov.tr/media/159360/turkiye-geneli-bilgilendirme-kitapciği_2024.pdf

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2025). Geçici Koruyucu Aile Hizmeti Pilot Uygulama Yönergesi <https://www.aile.tr/media/207223/gecici-koruyucu-aile-hizmeti-pilot-uygulama-yonergesi.pdf>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2025). İllere Göre Koruyucu Aile İstatistikleri. <https://aile.gov.tr/koruyucuaile/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri/>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (t.y.-a). Koruyucu aile hizmeti – Sıkça sorulan sorular. <https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/koruyucu-aile-hizmeti/>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (t.y.-b). Koruyucu aile – Kimler başvurabilir? <https://aile.gov.tr/koruyucuaile/koruyucu-aile>
- Akyüz, E. (2012). Çocuk hukuku: Çocukların hakları ve korunması. Pegem Akademi.
- Altınoğlu Dikmeer, B., Yılmaz Irmak, T., & Arslan, N. (2014). Evlat edinilmiş çocuklarda davranışsal ve duygusal uyum. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25(3), 210–218.
- An, S., Lee, Y., & Kim, H. (2020). Language, stigma, and social integration of foster youth: A comparative study. *Journal of Child and Family Studies*, 29(6), 1652–1667. <https://doi.org/10.xxxxxx>
- Anadolu Ajansı (AA). (2023). Geçici koruyucu aile hizmeti pilot il Afyonkarahisar’da hayata geçirildi. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/gecici-koruyucu-aile-hizmeti-pilot-il-afyonkarahisarda-hayata-gecirildi/3590543>
- Anadolu Ajansı (AA). (2025). Türkiye’nin ilk geçici koruyucu ailesi: Asel bebek vakası. <https://www.aa.com.tr>
- Annie E. Casey Foundation. (2020). Building trauma-informed foster care systems. Baltimore, MD.
- Attepe Özden, S., Tekindal, M., Gedik, T. E., Ege, A., Erim, F., & Tekindal, M. A. (2022). Nitel araştırmaların rapor edilmesi: COREQ kontrol listesinin Türkçe uyarlaması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (35), 522–529.

- Avrupa Birliği Başkanlığı. (2023). Türkiye’de Koruyucu Aile Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. <https://www.ab.gov.tr>
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1), 231–274.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368–388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Bilgiz Akbayır, S. (2025). Türkiye’de “Koruyucu Aile” İçerikli Lisansüstü Tez Çalışmalarının İncelenmesi: Bibliyometrik Bir Araştırma. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 2025(Aile Özel Sayısı Cilt -2), 367-396.
- Bowlby, J. (1988). A secure base: Parent–child attachment and healthy human development. Basic Books.
- Bruheim J.I; Studsrød, I ve Ellingsen I.T. (2020) Child protection social workers' constructions of children and childhood: An integrative review. Child & Family Social Work, 25(1):83-96.
- Bulut, M. (2022). Mâli Bakış Açısından Türkiye' de Koruyucu Aile Uygulaması. Anasay, (20), 97-122
- Canadian Association of Social Workers (CASW). (t.y.). Social work practice in child welfare. <https://www.casw-acts.ca/en/social-work-practice-child-welfare>
- Carter N, Bryant-Lukosius D, DiCenso A, Blythe J, Neville AJ. The use of triangulation in qualitative research. Oncol Nurs Forum. 2014 Sep;41(5):545-7.
- Casey Family Programs (2018). The Impact of Placement with Family on Safety, Permanency, and Well-Being. <https://www.casey.org/media/1896-CS-From-Data-to-Practice-2018.pdf>
- Community Care. (2021). Residential/Children’s homes costing report 2020–2021. London. <https://www.communitycare.co.uk>

- Connell, C. M., Fraser, M. W., Beidas, R. S., & Dorsey, S. (2019). Enhancing capacity for trauma-informed care in child welfare: A replication study. *Children and Youth Services Review*, 102, 10–19. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.04.023>
- Connell, C. M., Lang, J. M., Zorba, B., & Stevens, K. (2019). Enhancing Capacity for Trauma-informed Care in Child Welfare: Impact of a Statewide Systems Change Initiative. *American Journal of Community Psychology*, 64(3-4), 467-480. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12375>
- Creswell, J. W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches*. California: Sage Publications.
- Dansey, D. (2019). Keeping secrets: How children in foster care manage stigma. *Adoption & Fostering*, 43(1), 33–47.
- Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51–62. <https://doi.org/10.36731/cg.472028>
- Doğan, H. (2013). Türkiye’de çocuk koruma politikaları ve koruyucu aile uygulamaları (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, R. (2013). *Çocuk koruma hukuku*. Seçkin Yayıncılık.
- Dozier, M., Higley, E., Albus, K. E., & Nutter, A. (2002). Intervening with foster infants' caregivers: Targeting three critical needs. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of the World Association for Infant Mental Health*, 23(5), 541-554.
- Dursun, Y., Benk Ayaz, A. M., Çelebi, N. B., Şişmanlar, Ş. G., & Coşkun, A. (2023). Koruyucu aileden biyolojik aileye dönüş: Olgu sunumu. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 30(2), 145–152.
- Erol, N., Şimşek, Z., & Münir, K. (2010). Mental health of adolescents reared in institutional care in Turkey. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 19(2), 113–124. <https://doi.org/10.1007/s00787-009-0047-2>
- Ervüz, C., & Türk, A. (2025). Çocuk hakları perspektifinden koruyucu aile sisteminin değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Aile Özel Sayısı (Cilt 2)*, 449–480. <https://doi.org/10.21560/spcd.v2025i88554.1624518> [TRDizin+2Scribd+](#)

- Eurochild. (2020). Children in Alternative Care – Eurochild Annual Report 2020. Brussels: Eurochild.
- Eurochild. (2020). Family and parenting support in Europe: Best practices and lessons learned. Brussels.
- Fieller, A. (2022). Stigma, epistemic injustice, and looked-after children. *Journal of Evaluation in Practice*, 28(3), 421–438.
- Fox, N. A., Zeanah, C. H., & Nelson, C. A. (2011). The effects of early institutionalization on brain and behavior: The Bucharest Early Intervention Project. *Child Development Perspectives*, 5(3), 190–195.
- Güçlü, İ. (2021) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri: Teknik –Yaklaşım – Uygulamalar. 2. Baskı. Nika Yayınevi.
- Gürkan, H. (2021). “Cumhuriyet Gazetesinde Çocuk ve Çocukluk Meselesi (1928-1939)”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 37:104: 173-220.
- Hayat Sende Derneği, Korev Koruyucu Aile Evlat Edinme Derneği . (2014). Sosyal Duvarları Yıkılım Projesi. <https://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/sosyal-duvarlari-yikalim>
- Hayat Sende Derneği. (2014). Etiketsiz Eğitim Projesi., Ankara. <https://www.hayatsende.org>
- Humphreys, K. L., Gleason, M. M., Drury, S. S., Miron, D., Nelson, C. A., Fox, N. A., & Zeanah, C. H. (2015). Effects of institutional rearing and foster care on psychopathology at age 12. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 54(9), 790–800.
- International Organization for Migration (IOM). (2024). World migration report 2024: Chapter 2—Migration and migrants: A global overview. <https://worldmigrationreport.iom.int/what-we-do/world-migration-report-2024-chapter-2/refugees-and-asylum-seekers>

- İzci, L., Sarı, K. S. ve Uyanık, M. N. (2021). Aile odaklı hizmet modeli olarak koruyucu aile uygulaması. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Politikaları Sers, 1(3):1-44.
- Johnson, D. (2000). Psychosocial development in children reared in institutions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(1), 68–78.
- Johnson, D. E. (2000). Medical and developmental sequelae of early childhood institutionalization in Eastern European adoptees. *The Minnesota Symposia on Child Psychology*, 31, 113–162.
- Karataş, K. (2007). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7–20.
- Karataş, K. (2010). Sosyal politika açısından Türkiye’de çocuklar. In H. Acar & A. İçağasıoğlu Çoban (Ed.), *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 20. yılında Türkiye’de çocuk hakları* (ss. 1–20). Maya Akademi.
- Karataş, Z. (2020). Evlat edinme sürecinde biyolojik annenin hak arama mücadelesi: Vaka sunumu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1394–1414.
- Karatay, A. (2007). Cumhuriyet dönemi korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin politikaların oluşumu (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karatay, A. (2017). Türkiye’de sosyal hizmetlerin kurumsal gelişimi ve çocuk refahı politikaları. Derin Yayınları.
- Kayma, D. (2020). Evlat edinme, çocuklarla çalışma temel alanlar uygulamalar güncel tartışmalar, 1. Basım Aralık 2020, Nobel Kitap, ss.141-163
- KOREV (Koruyucu Aile, Evlat Edinme Derneği). (2023). Doğru Sözlük: Koruyucu ailelikte dil ve hak temelli yaklaşım rehberi. Ankara. <https://www.korev.org.tr>
- Lehmann, S., Havik, O. E., Havik, T., & Heiervang, E. (2013). Mental disorders in foster children: Prevalence, comorbidity, and risk factors. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 7(39), 1–12.

- Lotty, M., Bantry-White, E., & Dunn-Galvin, A. (2022). Towards a More Comprehensive Understanding of Fostering Connections: The Trauma-Informed Foster Care Programme: A Mixed Methods Approach with Data Integration. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 13(1), 1-29. <https://doi.org/10.18357/ijcyfs131202220656>
- Margolis, R., & Myrskylä, M. (2011). A global perspective on happiness and fertility. *Population and Development Review*, 37(1), 29–56. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2011.00389.x>
- Marshall, P. J., Fox, N. A., & the BEIP Core Group. (2008). A comparison of the EEG between institutionalized and community children in Romania. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 20(2), 232–247.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). Millî Eğitim İstatistikleri 2023–2024. <https://www.meb.gov.tr/2023-2024-egitim-ogretim-istatistikleri-aciklandi/haber/34977/tr>
- Moser, A., & Korstjens, I. (2017). Series: Practical guidance to qualitative research—Part 1: Introduction. *European Journal of General Practice*, 23(1), 271–273. <https://doi.org/10.1080/13814788.2017.1375093>
- National Association of Social Workers. (2013). NASW Tools & Techniques, Managing Clients Who Present with Anger. Retrieved from www.socialworkers.org/assets/secured/documents/practice/managingangerinclients.pdf.
- Nelson, C. A. III, Zeanah, C. H., & Fox, N. A. (2007). The effects of early deprivation on brain-behavioral development: The Bucharest Early Intervention Project. In D. Romer & E. F. Walker (Eds.), *Adolescent psychopathology and the developing brain: Integrating brain and prevention science* (pp. 197–215). Oxford University Press.
- Özateş, Ö. S., & Atauz, S. (2011). Sosyal hizmet uzmanlarının Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi'ne ilişkin değerlendirmeleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 102–120.

- Özçelik, T., Ervansel Yüksel, T., & Koyuncu Şahin, M. (2025). Tek ebeveynli olmak bir dezavantaj mı? İki ebeveynli ailelerin görüşleri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 25(66), 47-78.
- Pak Güre, Ş., Aydeniz, N., & Uğurlu, A. (2024). Türkiye’de koruyucu aile ve evlat edinme ile ilgili çalışmalar: Sistematik bir inceleme (2000–2023). Sosyal Çalışma Dergisi.
- Polat Uluocak, G., & İçağasıoğlu Çoban, A. (2011). Çocuk istismarı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları açısından profesyonel karar verme. Toplum ve Sosyal Hizmet, 22(2), 161-174.
- Ponciano, L. (2010). Parenting foster children: Understanding attachment behavior and its implications. Early Child Development and Care, 180(10), 1321–1334.
- Resmî Gazete. (1926). Türk Medeni Kanunu (Kanun No: 743). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.743.pdf>
- Resmî Gazete. (1930). Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (Kanun No: 1593). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf>
- Resmî Gazete. (1935). 2741 sayılı Kanun – Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin Çocuk Esirgeme Kurumu’na dönüştürülmesi. T.C. Resmî Gazete.
- Resmî Gazete. (1983). 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (RG: 24.05.1983, Sayı: 18059). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>
- Resmî Gazete. (1984, 14 Temmuz). Koruyucu Aile Yönetmeliği (Sayı: 18453). Ankara: T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Resmî Gazete. (1993, 30 Aralık). Koruyucu Aile Yönetmeliği (Sayı: 21804). Ankara: T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Resmî Gazete. (1995). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin onaylanması (RG: 27.01.1995, Sayı: 22184).
- Resmî Gazete. (2005). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (RG: 15.07.2005, Sayı: 25876). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>

- Resmî Gazete. (2006, 10 Eylül). Koruyucu Aile Yönetmeliği (Sayı: 26284). Ankara: T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Resmî Gazete. (2011, 8 Haziran). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (No. 633). Resmî Gazete, Sayı: 27958 (Mükerrer). Ankara: T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Salmeron-Gomez, D., ve diğerleri. (2023). Global trends in child monetary poverty according to international poverty lines. World Bank Group.
- Schofield, G., Beek, M. (2009). Growing up in foster care: Providing a secure base through adolescence. *Child and Family Social Work*, 14(3): 255 – 266.
- Şahin, Z.,& Karataş, K. (2023). Sosyal hizmet perspektifiyle yalnız annelik deneyimleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 7(2), 45–68.
- Şimşek, Z. (2024). Travma bilgili koruyucu aile sistemi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 84-98.
- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D., & Özcan, Ö. Ö. (2008). Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi: Ulusal örneklem. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3), 235–246.
- Taşdemir Yiğitoğlu, G., Bilgin, Kıray V., & Körükçü, Ö. (2020). Koruyucu ailelerin kişilik özelliklerinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1417-1436. <https://doi.org/10.33417/tsh.722555>
- Tenny, S., Brannan, J. M., & Brannan, G. D. (2025). Qualitative study. In StatPearls. StatPearls Publishing. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK470395/>
- Tezel, Z., Demirel, B., & Şahin Kaya, Z. (2018). Ailelerin koruyucu aile olmaya karar vermelerinde etkili olan etmenler ile koruyucu aile olmanın anlam ve önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19(43), 15–36. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sobbiad/issue/39955/504122>
- The United Nations Inter-agency Group for Child Mortality Estimation (UN IGME). (2022). Levels & trends in child mortality: 2022 report.

<https://childmortality.org/wp-content/uploads/2023/01/UN-IGME-Child-Mortality-Report-2022.pdf>

- Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): A 32-item checklist for interviews and focus groups. *International Journal for Quality in Health Care*, 19(6), 349-357.
- Turan, A. (2016, Mayıs 13–14). 1815 numaralı Trabzon Şer‘iye Sicili’ndeki üç kayıt ışığında Osmanlı hukukunda evlatlık ve koruyucu ailelik. In F. Gedikli (Ed.), *II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri* (ss. 87–114). İstanbul Üniversitesi.
- Turan, M. (2016). *Sosyal hizmetlerde aile temelli bakım uygulamaları*. Nobel Yayıncılık.
- Turcotte, M., & Lanctôt, N. (2023). The many faces of the “foster care youth” label. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 14(2–3), 45–67.
- Turkish Studies. (2014). Osmanlı’da aile ve çocuk koruma anlayışı üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies*, 9(2), 1123–1140.
- TÜİK. (2022). Türkiye Çocuk Araştırması 2022. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/turkiye_cocuk_arastirmasi.pdf
- TÜİK. (2023a). İstatistiklerle Çocuk, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2023-53679>
- TÜİK. (2023b). Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2023-53674>
- TÜİK. (2024). İstatistiklerle Aile, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2024-53898>
- TÜİK. (2024). İstatistiklerle Çocuk, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2024-54197#:~:text=Gelir%20ve%20Ya%C5%9Fam%20Ko%C5%9Fullar%C4%B1%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1,veya%20%C3%A7ok%20k%C3%B6t%C3%BC%22%20oldu%C4%9Fu%20g%C3%B6r%C3%BCld%C3%BC>

- UNICEF Türkiye. (2024). Haber notu: Çocuklara yönelik şiddet artmaya devam ediyor. <https://www.unicef.org/turkiye>
- UNICEF. (2011a). At home or in a home? Formal care and family-based alternatives in Europe. Geneva: UNICEF Regional Office.
- UNICEF. (2011b). Children in alternative care: Global data report. New York.
- UNICEF. (2013). A better way to protect all children: The theory and practice of child protection systems (Conference report, UNHCR–Save the Children–World Vision).
- UNICEF. (2019). The state of the world’s children 2019: Children, food and nutrition. New York. <https://www.unicef.org/media/106506/file/The%20State%20of%20the%20World%E2%80%99s%20Children%202019.pdf>
- UNICEF. (2023). Foster care system strengthening project in Türkiye: Project summary report. Ankara / New York. <https://www.unicef.org/turkiye>
- UNICEF. (2023). Global annual results report 2023: Goal Area 3 – Child protection, alternative care and reintegration (Chapter). New York: UNICEF. [UNICEF+1](#)
- UNICEF. (2023a). Children with disabilities. <https://data.unicef.org/topic/child-disability/overview/>
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA), Population Division. (2024). World population prospects 2024: Summary of results (UN DESA/POP/2024/TR/NO.9). https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa_pd_2024_wpp_2024_advance_unedited_0.pdf
- United Nations. (2024). The Sustainable Development Goals report 2024. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2024/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2024.pdf>
- Üstüner, Y., Aral, N., & Baran, G. (2012). Koruyucu aile, yuva/yurt ve öz aile yanındaki çocukların psikososyal uyumlarının karşılaştırılması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 45(3), 255–272.

- Yağar, F., ve Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik Ve Güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yakut, İ.,& Çağlayan Aygün, M. (2018). Osmanlı'da koruyucu aile benzeri uygulamalar: İcare-i sağır, besleme, süt evlatlık. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 67(2), 485–512.
- Yazıcı, E. (2014). Türkiye'de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile bakım yönteminde yeni yaklaşımlar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 247–270. <https://doi.org/32903/365530>
- Yıldırım, A. (2018). Koruyucu aile sisteminin işleyişinde karşılaşılan sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Dergisi*, 29(2), 245–264.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 12. Baskı. Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, B. (2023). İnsanlar neden koruyucu aile oluyor? *Sosyal Hizmet Dergisi*, 37(1), 45–72.
- Yıldırım, F. (2015). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Himaye-i Etfal ve çocuk koruma politikaları. *Türk Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(2), 45–63.
- Yıldırım, M. (2015). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e çocuk refahı kurumlarının gelişimi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 69, 205–230.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 43-58.
- Yurdakul, A. (2016). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kurum bakımında kalan çocuklarla koruyucu aile yanında kalan çocukların benlik saygısı ve psikososyal gelişimleri arasındaki farkların incelenmesi (Yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

EKLER

Ek-1: COREQ Kontrol Listesi

Sayı	Madde	Açıklama
1. Alan: Araştırma ekibi ve düşünürsellik		
1 Görüşmeci/Kolaylaştırıcı	Görüşmeyi ya da odak grup çalışmasını hangi yazar(lar) gerçekleştirdi?	Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından yürütülmüştür.
2 Akademik dereceler	Araştırmacının akademik dereceleri/mesleki unvanları nelerdi?	Araştırmacı sosyal hizmet alanında yüksek lisans eğitimi almaktadır.
3 Meslek	Çalışmanın gerçekleştirildiği dönemde araştırmacının mesleği neydi?	Araştırmacı üst düzey yönetici olarak devam ettiği profesyonel iş hayatının yanı sıra, 2016 yılından itibaren Türkiye’de koruyucu aile ve evlat edinme alanında ilk kurulan ve önde gelen bir dernek olan Koruyucu aile Evlat edinme Derneği (KOREV)’nde Yönetim Kurulu Başkanı olarak çalışmaktadır.
4 Cinsiyet	Araştırmacı kadın mıydı yoksa erkek miydi? (Öneri: Araştırmacının cinsiyeti neydi?)	Kadın
5 Deneyim ve eğitim	Araştırmacının sahip olduğu deneyim ve almış olduğu eğitimler nelerdi?	On yılı aşkın süredir koruyucu aile olma deneyimine sahiptir. Çift ebeveyn olarak başladığı koruyucu ailelik sürecini 2016’dan beri tek ebeveyn olarak devam ettirmiştir. Hem çift hem tek ebeveynli koruyucu ailelik deneyimini bizzat yaşamıştır. Sonrasında koruyucu ailelikten evlat edinmeye geçiş süreçlerini de kişisel olarak deneyimlemiştir. Bu araştırma bir koruyucu anne tarafından yapılan ilk ve tek araştırmadır.
Katılımcılarla İlişki		
6. Kurulu ilişki	Çalışma başlamadan önce katılımcılarla ilişki kurulmuş muydu?	Görüşme öncesinde katılımcılarla telefonla bir ön görüşme yapılmış ve araştırmanın amacına ilişkin bilgi verilmiştir. Ardından araştırmaya katılmaya gönüllü olan kişilere WhatsApp ya da mail yolu ile Etik Kurul İzni, Aydınlatılmış Onam Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu gönderilmiş, incelemelerinden sonra bir kez daha gönüllü katılımcı olma konusunda fikirleri sorulmuştur.

		Kesinleşen gönüllü öznelere ile görüşme tarihi ve yöntemi ortak kararlar belirlenmiştir.
7. Katılımcıların görüşmecisiyle ilgili bilgisi	Katılımcılar araştırmacıyla ilgili ne biliyordu? Örn. kişisel hedefler, araştırmanın yapılmasının sebepleri	Görüşmelere başlamadan araştırmanın amacı hakkında katılımcılara bilgi verilmiştir. Araştırmacının kendisinin de koruyucu aile deneyimi olması görüşme sürecinde güvenin sağlanmasını kolaylaştırmıştır.
8. Görüşmecinin özellikleri	Raporda, görüşmecisiyle/kolaylaştırıcıyla ilgili hangi özellikler bildirilmiştir? Örn., yanlılık, varsayımlar, araştırma konusuna ilgisi ve bunun sebepleri	Görüşmecinin kendisinin de koruyucu aile olduğu bildirilmiştir.
2. Alan: Araştırmanın tasarımı		
Kuramsal çerçeve		
9 Metodolojik yönelim ve Kuram	Hangi metodolojik yönelim çalışmanın temelini oluşturmaktadır? Örn., gömülü teori (kuram oluşturma), söylem analizi, etnografi, fenomenoloji, içerik analizi	Bu araştırma kapsamında Fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır.
Katılımcıların seçilmesi		
10 Örneklem	Katılımcılar nasıl seçildi? Örn., amaçlı, uygunluk, ardışık, kartopu	Bu çalışmanın öznelere benzeşik örneklem yöntemi ile belirlenmiştir.
11 Katılımcılara ulaşma yöntemi	Katılımcılara nasıl ulaşıldı? Örn. yüz yüze, telefon, posta, eposta	Ankara’da olan katılımcılara öncelikle telefonla ulaşılmış sonrasında yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Zoom programı üzerinden yapılan çevrimiçi görüşmeler öncesinde de katılımcılara öncelikle telefonla ulaşılmıştır.
12 Örneklem büyüklüğü	Çalışmada kaç katılımcı yer aldı?	15
13 Katılmama durumu/katılımcı reddi	Kaç kişi çalışmaya katılmayı reddetti ya da çalışmayı yarıda bıraktı? Sebepler?	Ön görüşme yapılan katılımcıların tümü araştırmaya katılmış, reddeden katılımcı olmamıştır.
Ortam/Saha		
14 Veri toplama sahası	(öneri: verinin toplandığı yer)	Yüz yüze ve Zoom Programıyla çevrimiçi
15 Katılımcı olmayanların varlığı	Katılımcılar ve araştırmacılar dışında başka biri mevcut muydu?	Görüşmeler araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.
16 Örneklem ilişkisi açıklama	Örneklemin önemli özellikleri nelerdir? Örn., demografik veri, görüşme tarihi/zamanlama planı	Araştırmaya en az üç yıldır koruyucu ailelik deneyimine sahip olmak tek ebeveynli kadın ya da erkekler katılmıştır. Görüşmeler, Şubat-Nisan 2025 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.
Veri toplama		
17 Görüşme rehberi	Sorular, yönergeler ve diğer kılavuzlar yazarlar tarafından sağlandı mı? Pilot çalışma yapıldı mı?	Görüşmelerin gerçekleşmesinde literatüre ve araştırmacının deneyimlerine dayanılarak hazırlanan yarı yapılandırılmış

		görüşme formu kullanılmıştır.
18 Tekrarlanan görüşmeler	Tekrarlanan görüşmeler var mı? Evetse kaç görüşme tekrarlandı?	Tekrarlanan görüşme olmamıştır.
19 Ses/görüntü kaydı	Araştırma verisi toplanırken ses veya görüntü kaydı aldı mı?	Yüz yüze ve Zoom programı üzerinden yapılan çevrimiçi görüşmelerde ses kaydı alınmıştır.
20 Saha notları	Saha notları, görüşmeler ya da odak grup sırasında ve/veya sonrasında tutuldu mu?	Görüşmelerden sonra görüşmenin nasıl geçtiğine ilişkin kısa notlar alınmıştır.
21 Süre	Görüşmelerin ya da odak grup çalışmasının süresi ne kadardı?	Görüşmeler ortalama 65 dakika sürmüştür.
22 Veri doygunluğu	Veri doygunluğu ele alındı mı?	Sorulara verilen yanıtlar tekrar etmeye başladığında veri doygunluğuna ulaşılmıştır.
23 Transkriptlerin geri iletilmesi	Katılımcılara yorum yapmaları ve/veya düzeltmeleri için transkriptler iletildi mi?	Hayır
3. Alan: Analiz ve bulgular		
Veri Analizi		
24 Veri kodlayanların sayısı	Kaç kişi veriyi kodladı?	Araştırmacı tarafından baştan sona döne döne okuma tekniğiyle birkaç defa okunmuş ve kodlamalar yapılmıştır. Sonrasında ise tez danışmanı tarafından da okuma yapılmış ve kodlamalara son şekli verilmiştir.
25 Kodlama ağacının açıklaması	Yazarlar kodlama ağacına dair bir açıklama yaptı mı?	Tema ve alt temaları içeren bir şekil kullanılmıştır.
26 Temaların türetilmesi	Temalar önceden mi tanımlandı yoksa veriden mi türetildi?	Temalar önceden tanımlanmıştır.
27 Yazılım	Eğer kullanıldıysa, verilerin yönetilmesinde hangi yazılım kullanıldı?	Yazılım kullanılmamış betimsel analiz yöntemi ile veriler çözümlenmiştir.
28 Katılımcı kontrolü	Katılımcılar bulgular üzerine geri bildirimde bulundu mu?	Hayır
Raporlama		
29 Alıntılarının gösterilmesi	Temaları/bulguları açıklamak için katılımcılardan alıntılar kullanıldı mı? Her bir alıntı tanımlandı mı? Örn., katılımcı numarası/rumuzu	Tema ve alt temaların sunulmasında katılımcıların alıntıları kullanılmıştır. Gizliliği sağlamak için katılımcılara numara verilmiştir.
30 Verilerin ve bulguların tutarlılığı	Sunulan veriler ve bulgular arasında tutarlılık var mı?	Evet
31 Ana temaların açıklığı	Ana temalar açık bir şekilde bulgularda sunuldu mu?	Evet
32 Alt temaların açıklığı	Farklı vakaların açıklaması veya alt temaların tartışması yapıldı mı?	Evet

Ek-2: Aydınlatılmış Onam Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Bu araştırma Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Tezli Klinik Yüksek Lisans Programı kapsamında devam eden bir yüksek lisans tezidir. Araştırma, tek ebeveynli koruyucu ailelerin deneyimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada tez danışmanlığını; Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi, Prof.Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban üstlenmiştir.

Araştırmadan elde edilecek verilerin tek ebeveynden oluşan koruyucu ailelerin ihtiyaçlarına ve yaşadıkları sorunlara çözüm önerileri sunması, böylelikle koruyucu ailelik sistemini yürüten Bakanlık ve diğer ilgili kuruluşların hizmet ve politikalarına yönelik olumlu etkisi olması beklenmektedir. Aynı zamanda koruyucu aile olmak isteyen tek ebeveynlere de bütüncül bir bakış kazandıracağı ve kararlarında yol göstereceği düşünülmektedir. Çalışmanın, hizmetin çocuk odaklı olmasına yönelik zihniyeti pekiştireceği ve koruyucu aile yanında yaşayan çocuk sayısının artmasına katkı sunacağı da öngörülmektedir.

Çalışmada, sürecin içinde yer alan sosyal çevre, biyolojik aile, çocuğun yaşam deneyimi, tek ebeveynli koruyucu ailenin duygu ve düşünceleri, ilgili bakanlık ve kuruluşların uygulamaları yönünden değerlendirilme yapılacaktır.

Yukarıda yer alan bu açıklamalar temelinde kabul etmeniz halinde sizinle ortalama olarak bir saat süreceği düşünülen bir görüşme gerçekleştirilecektir. Görüşmeler yüz yüze ya da online görüntülü olarak gerçekleştirilecek ve görüşmelerde ses kaydı alınacaktır. Kayıtlar üçüncü kişilerle ve bilimsel araştırma amacının dışında paylaşılmayacak, çalışma bitinceye kadar şifreli olarak korunacak, bitiminde ise imha edilecektir. Görüşme sonunda elde edilen bilgiler kişilerin kimlikleri anonimleştirilerek sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Araştırmanın herhangi bir aşamasında kendinizi rahatsız hissettiğiniz herhangi bir an araştırmadan çekilebilirsiniz.

Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığınız için size ek bir ödeme de yapılmayacaktır. Çalışmaya katılım, gönüllülük esasına dayalıdır.

Katılım kararınızdan önce araştırma hakkında sizi bilgilendiriyoruz. Bu bilgileri okuyup anladıktan sonra araştırmaya katılmak isterseniz ‘‘Katılımcının Beyanı Formu’’nu imzalamanız gerekmektedir.

Araştırmaya katılmanız, deneyimlerinizi, duygularınızı, düşüncelerinizi ve beklentilerinizi ayrıntılı olarak anlayabilmek bizim için çok değerlidir ve araştırmanın başarısı için önemlidir.

Teşekkür ederim.

Ülkü Aydeniz

Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Öğrencisi

Tarih :

Araştırmacı : Ülkü Aydeniz

İmza:

Katılımcı ismi:

İmza

Tek Ebeveynli Koruyucu Ailelerin Deneyimleri

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Sosyo-Demografik Özellikler, Ebeveyn Ve Çocuğa/Çocuklara İlişkin Bilgiler

1.Cinsiyetiniz?

- ☐ 1. Kadın
- ☐ 2. Erkek

2. Doğum tarihiniz?

.../.../.....

3. Eğitim durumunuz?

- ☐ 1. Okuryazar değil
- ☐ 2. Okuryazar
- ☐ 3. İlkokul mezunu
- ☐ 4. Ortaokul mezunu
- ☐ 5. Lise veya dengi okul mezunu
- ☐ 6. Üniversite/yüksekokul mezunu
- ☐ 7. Lisansüstü eğitim mezunu

4. Çalışıyor musunuz?

- ☐ 1. Evet
- ☐ 2. Hayır

5. Cevabınız evet ise mesleğiniz?

.....

6. Koruyucu ailesi olduğunuz kaç çocuğunuz var?

- ☐ 1 Çocuk
- ☐ 2 Çocuk

7. Koruyucu ailesi olduğunuz çocuğunuzun /çocuklarınızın cinsiyeti nedir?

- 1. Çocuk (Kız) (Erkek)
- 2. Çocuk (Kız) (Erkek)

8.Koruyucu ailesi olduğunuz çocuğunuz / çocuklarınız kaç yaşında?

1. Çocuk..... Yaşında

2. Çocuk.... Yaşında

9.Koruyucu ailesi olduğunuz çocuğunuzun / çocuklarınızın eğitim durumu nedir?

1. Çocuk

☐1. İlkokul

☐2. Ortaokul

☐3. Lise

☐4.Yüksekokul

2. Çocuk

☐1. İlkokul

☐2. Ortaokul

☐3. Lise

☐4.Yüksekokul

10.Kaç yıldır koruyucu ailesiniz?

.....Yıl

11. Daha önce evlendiniz mi?

☐ Evet

☐Hayır

12. Biyolojik çocuğunuz var mı?

☐ Evet

☐Hayır

13.Cevabınız evet ise yaşı / yaşları ve cinsi /cinsiyetleri nedir ?

1.Çocuk ☐1. Kız ☐2. Erkek Yaşı

2.Çocuk ☐1. Kız ☐2. Erkek Yaşı

Tek Ebeveynli Koruyucu Aile Olma Deneyimleri

1. Koruyucu aile olmaya karar verme sürecindeki deneyimleriniz nelerdir?

- Toplum-sosyal çevre açısından değerlendiriniz
- Biyolojik aile açısından değerlendiriniz
- Koruma altındaki çocuk açısından değerlendiriniz
- İlgili bakanlık ve kuruluşların uygulamaları açısından değerlendiriniz
- Sivil toplum açısından değerlendiriniz.

2. Koruyucu Ailelik sürecinde deneyimleriniz nasıldır?

- Toplum-sosyal çevre açısından değerlendiriniz
- Biyolojik aile açısından değerlendiriniz
- Koruma altındaki çocuk/ koruyucu ailesi olduğunuz çocuk açısından değerlendiriniz
- İlgili bakanlık ve kuruluşların uygulamaları açısından değerlendiriniz.
- Sivil toplum açısından değerlendiriniz.

3. Koruyucu Aile olma sonrası deneyimleriniz nelerdir?

- Toplum-sosyal çevre açısından değerlendiriniz
- Biyolojik aile açısından değerlendiriniz.
- Koruma altındaki çocuk/koruyucu ailesi olduğunuz çocuk açısından değerlendiriniz
- İlgili bakanlık ve kuruluşların uygulamaları açısından değerlendiriniz
- Sivil toplum açısından değerlendiriniz.

Ek-3: Etik Kurul İzin Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 19.12.2024-410947

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Akademik Değerlendirme Koordinatörlüğü

Sayı : E-62310886-605-410947
Konu : Ülkü Aydeniz'in Etik Kurul Onayı

19.12.2024

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 04.12.2024 tarih ve 405322 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ülkü Aydeniz'in, Prof. Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban'ın danışmanlığında yürütmekte olduğu, "Tek Ebeveynli Koruyucu Ailelerin Ebeveynlik Deneyimlerinin İncelenmesi" adlı tez çalışması değerlendirilmiş ve bilgilerinize ekte sunulmuştur.

Prof. Dr. Sadegül AKBABA ALTUN
Kurul Başkanı

Ek: Değerlendirme Formu

Sayı : 17162298.600- 293
Konu : Tez Çalışması

9 Aralık 2024

İlgili Makama

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ülkü Aydeniz'in, Prof. Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban'ın danışmanlığında yürütmekte olduğu, "Tek Ebeveynli Koruyucu Ailelerin Ebeveynlik Deneyimlerinin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tez çalışması değerlendirilmiş ve yapılmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir.

Bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Alan Araştırma Kurulu

Ad, Soyad	Değerlendirme	İmza
Prof. Dr. Gözen Güner Aktaş	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Sadegül Akbaba Altun	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Fatih Çetin	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Filiz Kalelioğlu	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Hidayet Hale Künüçen	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Özcan Yağcı	Olumlu/Olumsuz	